

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

27 ΜΑΡ 1998

Περίοδος Β'

Τεύχος 655

Παρασκευή

27 Φεβρουαρίου 1998

Δρχ. 500

ΙΡΑΚ:

Δεν έγινε πόλεμος,
δεν έχουμε ειρήνη

- **ΚΥΠΡΟΣ:** Μπροστά σε εξέλιξη
- **ΠΑΣΟΚ:** Μετά το Συνέδριο της Νεολαίας
- **ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟ:** Θεσμοί, προστασία του πολίτη
- **ΕΥΡΩ:** Στην τελική ευθεία

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΒΙΚΕΛΑΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΓΡΑΦΤΕΙΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΣΤΟ **αντί!** ΘΑ ΚΕΡΔΙΣΕΤΕ ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΒΙΒΛΙΑ

Το **ΑΝΤΙ** ζητεί από τους φίλους αναγνώστες να γραφτούν συνδρομητές ή να γράψουν φίλους, νέους συνδρομητές.

Εμείς βεβαίως θέλουμε οι αναγνώστες μας να προμηθεύονται το περιοδικό από το περίπτερο της γειτονιάς τους ή από τα βιβλιοπωλεία όπου διατίθεται. Ένα ζωντανό έντυπο κυκλοφορεί μέσω των εφημεριδοπωλών και των βιβλιοπωλείων. Όμως υπάρχει ένα πρόβλημα με τη διανομή μέσω του Πρακτορείου. Προκειμένου να φτάσει στα χέρια σας ένα τεύχος, εμείς πρέπει να τυπώσουμε δύο. Το σύστημα διανομής πάσχει. Και αυτό είναι ένα χρόνιο πρόβλημα που –δυστυχώς– δεν μπορούμε να το λύσουμε από μόνοι μας. Στην Αττική, λ.χ., υπάρχουν πάνω από 5.000 σημεία πώλησης. Αν λογαριάσουμε ότι απαιτούνται τουλάχιστον 3 αντίτυπα σε κάθε σημείο, θα πρέπει να στέλνουμε μόνο στην Αθήνα το σύνολο των τευχών που εκτυπώνουμε. Έτσι το **ΑΝΤΙ** μπορείτε να το βρείτε μόνο αν είστε τυχεροί σε ορισμένα περίπτερα ή, ύστερα από αναζήτηση, σε περισσότερα του ενός. Από την άλλη μεριά, και αυτό το γνωρίζουν οι αναγνώστες της επαρχίας, εκτός Αθηνών το **ΑΝΤΙ** φτάνει στην υπόλοιπη Ελλάδα είτε το Σάββατο είτε τη Δευτέρα.

Γνωρίζουμε τον αντίλογο: Τα ελληνικά ταχυδρομεία βρίσκονται σε άθλια κατάσταση. Οι συνδρομητές μας στην Αθήνα, π.χ., παίρνουν το **ΑΝΤΙ** την ίδια ημέρα με τους συνδρομητές του εξωτερικού! Όσοι παρακολουθούν το περιοδικό τακτικά, συνε-

πώς, προτιμούν να το προμηθεύονται αμέσως – έστω και κατόπιν αναζήτησης.

Υπάρχουν όμως και πολλοί μη συστηματικοί αναγνώστες. Αναγνώστες που θα ήθελαν να παρακολουθούν το περιοδικό αλλά έχουν να το αναζητήσουν κάθε δεύτερη Παρασκευή ή εγκαταλείπουν την προσπάθεια αναζήτησής του. Γι' αυτούς κυρίως κάνουμε αυτή την καμπάνια για εγγραφή νέων συνδρομητών.

Γραφτείτε λοιπόν συνδρομητές στο **ΑΝΤΙ** γιατί έτσι βοηθάτε και το περιοδικό. Ή κάνετε δώρο στους/ις φίλους/ες σας που δεν το αγοράζουν τακτικά ή το αμελούν μια συνδρομή. Εμείς κάνουμε μια προσφορά για τους νέους συνδρομητές:

Στέλνοντας το έμβασμα για μια νέα συνδρομή, από σήμερα και μέχρι το Πάσχα, το **ΑΝΤΙ** θα στείλει σε σας ή σε όποιο φίλο σας σημειώσετε και ένα πακέτο με βιβλία ως δώρο!

Θα στείλετε το ποσό της ετήσιας συνδρομής **συν 500 δρχ.** για τα ταχυδρομικά του δώρου και εμείς, εκτός από το περιοδικό, θα σας στείλουμε ένα πακέτο με τα εξής βιβλία:

Ε. Μπαλιμπάρ, Τ. Λουπορίνι, Α. Τόζελ:

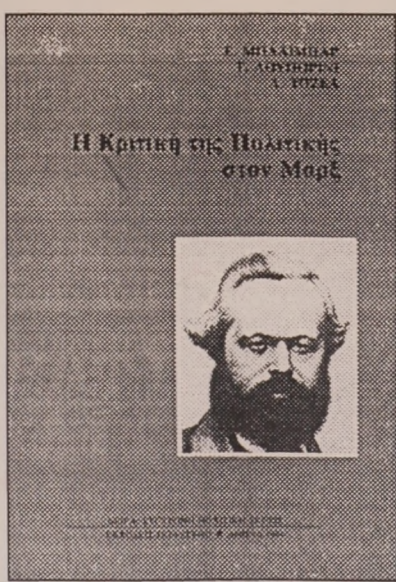
Η Κριτική της Πολιτικής στον Μαρξ

Μ. Αλεξανδρόπουλος: *Φύλλα-Φτερά*

Γιάννης Ιωάννου: *Ο Τρίτος Δρόμος*

Γιάννης Καλαϊτζής: *Τσιγγάνικη Ορχήστρα*

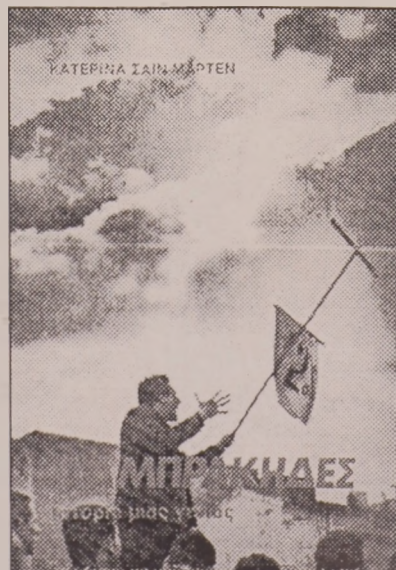
Κατερίνα Σαιν Μαρτέν: *Λαμπράκηδες*

Στείλετε λοιπόν το ποσό των **10.000 δρχ. συν 500 δρχ.** για τα έξοδα αποστολής των βιβλίων και θα λάβετε εσείς ή ο/η φίλος/η:

- α) Το πακέτο δώρου και
- β) για ένα χρόνο το **ΑΝΤΙ**.

Περιμένουμε την ανταπόκρισή σας!

**ΝΑΙ, ΘΕΛΩ ΝΑ ΓΡΑΦΤΩ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ ΣΤΟ ΑΝΤΙ
ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΩ ΝΑ ΜΟΥ ΣΤΑΛΟΥΝ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ**

Ονοματεπώνυμο:

Διεύθυνση:

Τηλ.

Η συνδρομή μου θέλω να αρχίζει από το τχ.

Αποστέλλω με επιταγή το ποσόν των 10.500 δρχ.. Παρακαλώ να μου στείλετε, μαζί με το πρώτο τεύχος, και την προσφορά σας, το πακέτο με τα πέντε βιβλία.

αντι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίοδος Β' - Έτος 25ο - Τεύχος 655
σκέυή 27 Φεβρουαρίου 1998 - Δρχ. 500
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ΑΝΤΙ ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

α συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.
ΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
ο του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.
σάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΣΕΛ. 11 **ΙΡΑΚ: ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ ΠΟΛΕΜΟΣ, ΔΕΝ ΕΧΟΥΜΕ ΕΙΡΗΝΗ** Οι τελευταίες
εξελίξεις στη νέα κρίση στο Ιράκ. Σχολιάζουν: **Σωτήρης Ντάλης,**
Θεόδωρος Κουλουμπής, Θάνος Βερέμης. Και η **Νέλλη Ψαρρού**
παρουσιάζει τι έγραψαν οι ξένες εφημερίδες, μετά την επίτευξη
συμφωνίας του Κόφι Αννάν με τους Ιρακινούς.

ΣΕΛ. 14 **Ο ΑΚΗΣ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΟΣ, Ο ΣΗΜΙΤΗΣ ΔΙΒΟΥΛΟΣ**
Πίσω από την κρίση στη Νεολαία ΠΑΣΟΚ - του **Τάσου Παππά**

ΣΕΛ. 16 **ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΗ ΜΑΓΓΙΝΑ** Η κρίση στη Ν.Δ.
κλιμακώνεται, αλλά ο Β. Μαγγίνας άλλα πιστεύει - του **Δ. Ζώνιου**

ΣΕΛ. 18 **ΟΤΑΝ ΧΑΝΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΙΑ ΣΟΥ** Με αφορμή τη
συνδιάσκεψη της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ - του **Δημήτρη Καΐση**

ΣΕΛ. 20 **ΜΕ ΓΛΑΥΚΟ ΚΛΗΡΙΔΗ ΕΝ ΟΨΕΙ ΛΥΣΕΩΝ;** Μετά τις
εκλογές στην Κύπρο. Γράφουν: **Χρ. Χριστοφόρου, Α. Θεοφάνους**

ΣΕΛ. 24 **Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ** Οι αθέατες όψεις του
προβλήματος - του **Φοίβου Ζαφειρίδη**

ΣΕΛ. 26 **ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ** Ποια είναι η ουσία πίσω από τις
αγροτικές κινητοποιήσεις; - του **Ναπ. Μαραβέγια**

ΣΕΛ. 28 **ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ** Μια
ψύχραιμη ματιά - του **Αντ. Κόντη**

ΣΕΛ. 31 **ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ:** Κοσσυφοπέδιο, Ιταλία, Γερμανία

ΣΕΛ. 48 **ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΦΑΚΑΤΩΝ** Μαλβίνα, ΕΣΡ, θεσμοί, ελευθερίες
και δημοκρατία. Γράφουν: **Στρ.ς Μπουρνάζος, Μ. Βασιλάκης**

ΣΕΛ. 52 **ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΒΙΚΕΛΑΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ** Για τη
βιβλιοθήκη που αναζήτησε το κοινό της και τον έφορό της, **Νίκο**
Γιανναδάκη

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Ούτε πόλεμος ούτε ειρήνη, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλιδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 38

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 28

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 46

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Βαγγέλης Μπιτσώρης, σελ. 66

•Εξώφυλλο:

Φωτ. ΕΡΑ/ΑΠΕ

ΟΥΤΕ ΠΟΛΕΜΟΣ ΑΛΛΑ ΟΥΤΕ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ

ΕΥΤΥΧΩΣ τα πρωτοσέλιδα του Τύπου και τα «έκτακτα δελτία θυέλλης» των καναλιών κατά τις επόμενες ημέρες δεν θα καλύψουν με εντυπωσιακό τρόπο τις επιθέσεις της αμερικανικής αεροπορίας –με τη συνδρομή των άγγλων «συμμάχων»– εναντίον θέσεων στο Ιράκ.

Η ΣΩΣΤΙΚΗ παρέμβαση του Κόφι Αννάν απέτρεψε τους πολεμικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς του Σταίιτ Ντηπάρτμεντ και του Πενταγώνου. Είναι προφανές ότι η ειρηνευτική διευθέτηση δεν είναι αποκλειστικό επίτευγμα του γ.γ. του ΟΗΕ. Ο Σαντάμ είχε ήδη συνειδητοποιήσει ότι οι απειλές των Αμερικανών θα μετατρέπονταν όντως σε «πράξη».

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΑΣΙΝΓΚΤΟΝ όμως το επιζητούμενο δεν ήταν η ειρηνευτική διευθέτηση. Αυτό φάνηκε άλλωστε από τις δηλώσεις των αμερικανών αξιωματούχων σε όλο το διάστημα που διαρκούσε η κρίση: «επιφυλάξεις», «ερωτηματικά», «απορίες»...

ΟΛΟΙ ΞΕΡΟΥΜΕ ότι οι αμερικανικές ευαισθησίες δεν αφορούσαν την τύχη των επαπειλούμενων λαών από τη δολοφονική μανία του Σαντάμ. Αν ήταν αυτό, θα είχαν ενδιαφερθεί και για τα θύματα των επιθέσεων με χημικά στη Χαλάμπσα το 1988, θα είχαν ασχοληθεί με τους τόσους δυνάστες και καταπιεστές στην Τουρκία, τη Λατινική Αμερική, την Ασία. Όλα αυτά μπορεί να ακούγονται σαν επιχειρήματα παρωχημένων εποχών, όταν κατακεραυνώναμε τους διάφορους «μπερλιαλιστές». Επειδή όμως οι καιροί άλλαξαν, δεν συντρέχει κανένας λόγος ώστε να αποσιωπούμε την επιθετικότητα της μοναδικής πλέον υπερδύναμης. Επιθετικότητα που εκπορεύεται από τους στρατηγικούς σχεδιασμούς του Σταίιτ Ντηπάρτμεντ για την οικονομική και πολιτική κηδεμονία του πλανήτη.

ΜΕ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΙΚΗ διευθέτηση οι σχεδιασμοί αυτοί ανεστάλησαν. Αλλά δεν μπαίνουν στο ράφι. Ο Κλίντον και ο Μπλερ ενδεχομένως γνωρίζουν καλύτερα από εμάς ότι ο Σαντάμ παρασκεύαζε χημικά όπλα. Άλλωστε, αμερικανικές και αγγλικές ήταν οι εταιρείες που προμήθευαν τις πρώτες ύλες στο Ιράκ, όπως αποκάλυψε πριν από δέκα ημέρες ο αγγλικός Τύπος.

Η ΚΡΙΣΗ στον Περσικό Κόλπο θα επανέλθει. Όχι επειδή η αμερικανική υπερδύναμη επαγρυπνεί για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την ειρηνική ζωή και την ασφάλεια των λαών, αλλά γιατί κινδυνεύει η ίδια από μια νέα πιθανή αναδιανομή των πετρελαίων και του φυσικού αερίου.

Η ΚΡΙΣΗ αναστέλλεται μέχρι νεωτέρας διαταγής. Μπορεί να επανεμφανιστεί στον Περσικό ή στο Ιράν ή στην Κεντρική Ασία... Τότε όμως, άλλες δυνάμεις, πλην των Ηνωμένων Πολιτειών, θα έχουν τη δύναμη, έστω τη δυνατότητα, να τη διευθετήσουν με ειρηνικά μέσα;

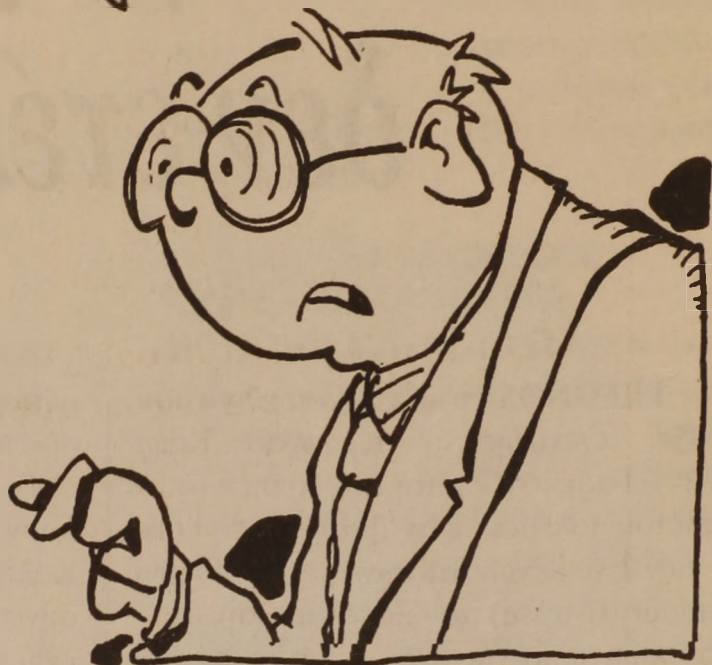
αντί

ΛΟΓΙΚΗ & ΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΘΑ ΕΧΕΤΕ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙ ΟΤΙ
ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΟΜ-
ΜΑΤΩΝ ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΝ ΟΛΟ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΛΟΙ-
ΠΟΝ ΠΟΛΥΤΕΛΙΑ Η ΔΙΑ-
ΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝΣ;

ΦΡΟΝΩ ΟΤΙ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ
ΑΥΤΑ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΣΥΓΧΕΝΤΡ-
ΘΟΥΝ. ΕΤΣΙ ΘΑ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΑΜΕ
ΜΙΑ ΣΥΜΑΝΤΙΚΟΤΑΤΗ ΟΙΚΟ-
ΝΟΜΙΑ ΚΛΙΜΑΚΟΣ.

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΜΕΙΞΗ
ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΘΑ ΑΠΑΙ-
ΛΑΣΣΟΜΑΣΤΑΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΔΟ-
ΧΕΣ ΠΟΛΛΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΚΑΙ, ΣΕ
ΜΙΑ ΕΠΟΜΕΝΗ ΦΑΣΗ, ΕΚΑΤΟΝ-
ΤΑΔΩΝ ΑΝΤΙΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΒΟΝΛΕΥΤΩΝ!

ΑΛΛΟΣΤΕ, ΤΑ ΠΙΟ ΠΟΛΛΑ
ΚΡΑΤΗ ΑΝΑ ΤΩΝΣ ΑΙΩΝΕΣ
ΕΤΣΙ ΚΥΒΕΡΝΕΝΤΑΙ. ΟΠΟΙΟΣ
ΕΠΙΜΕΝΕΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΥΚΟΜΜΑ-
ΤΙΣΜΟ ΘΑ ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΒΙΝΑΙ
ΕΤΟΙΜΟΣ ΝΑ ΕΠΕΜΙΣΘΕΙ
ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ!

Δεκαπενθήμερο

Ο πόλεμος (που δεν άρχισε) δεν ετέλειωσε ακόμα...

«ΤΟ» ΓΕΓΟΝΟΣ του Δεκαπενθημέρου υπήρξε, ασφαλώς, η συμφωνία Κόφι Αννάν - Ταρέκ Αζίζ, στη Βαγδάτη, η αποτροπή του πολέμου, η αναβάθμιση του ρόλου των Ενωμένων Εθνών και η... θλίψη (Bonjour tristesse) που κατέλαβε την αμερικανική ηγεσία για την αναπάντεχη αυτή εξέλιξη! Οι Αμερικανοί, ως την τελευταία στιγμή, πίστευαν ότι ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ θα λειτουργούσε ως ένα «τέλειο άλλοθι» για την προώθηση της πολιτικής τους, ότι η αποστολή του -ούτως ή άλλως- θα αποτύγχανε και ότι, 72 ώρες (ή περίπου 72 ώρες) μετά το πέρας της αποστολής του, θα εγκαινιάζαν το πρώτο αεροπορικό τους πλήγμα κατά του Ιράκ.

ΣΤΟ «παρά πέντε», όμως, τα σχέδια της Ουάσινγκτον και των συμμάχων της ανατράπηκαν. Η διπλωματία ενίκησε και οι Αμερικανοί «έμειναν -όπως έγραψε η Αυγή- χωρίς προσχήματα». Ο Κλίντον υποχρεώθηκε ν' αναγνωρίσει (έστω με επιφυλάξεις) τη συμφωνία που πέτυχε ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ και την οποία χαι-

ρέτισαν «όλοι οι αγαπώντας την ειρήνη λαοί». Φυσικά, ο κίνδυνος του πολέμου δεν εξέλιπε. Οι Αμερικανοί όχι μόνο διατηρούν τα σιδηρικά τους στην περιοχή του Κόλπου, αλλά και συνεχίζουν να ενισχύουν τις δυνάμεις τους. Κατά τα άλλα και ενώ υπάρχει, βέβαια, ένα θέμα «εφαρμογής της συμφωνίας» -δέσμευσης, από πλευράς Ιράκ, ότι θα τηρήσει τα συμφωνηθέντα κ.λπ., η παραμονή των αμερικανικών δυνάμεων στην περιοχή του Κόλπου, με το δάκτυλο στη σκανδάλη, κάθε άλλο παρά θα βοηθήσει στην εμπέδωση της ειρήνης. Ο έλεγχος των οκτώ ανακτορικών συγκροτημάτων του Σαντάμ Χουσεΐν (για να εξακριβωθεί αν υπάρχουν -ή δεν υπάρχουν- όπλα χημικού και βιολογικού πολέμου) θα πρέπει να γίνει το ταχύτερο δυνατόν. Και να επεκταθεί και σε όσα άλλα «ύποπτα σημεία» κρίνουν οι επιθεωρητές του ΟΗΕ. Αλλά ο έλεγχος αυτός δεν μπορεί να συνεχίζεται εις το διηνεκές. Οι κυρώσεις κατά του Ιράκ -που κρατούν από τον πόλεμο του 1991- θα πρέπει, κάποτε,

να πάρουν τέλος. Ο Σαντάμ Χουσεΐν πρέπει να μην αρέσει σε κανένα. Αλλά τις νέπειες των κυρώσεων δεν νοείται να ρώνει, επ' άπειρον, ο ιρακινός λαός. Επειδή πολύς ο λόγος περί μαζικών καταστροφής, κ.λπ., ισχύει, πάντοτε, ζούμε, η δήλωση του υπουργού Εξωτερικών Θ. Πάγκαλου, από το Κάιρο της Αιγύπτου: *Κανένα κράτος της περιοχής δεν πρέπει να διαθέτει χημικά, βιολογικά ή πυρηνικά όπλα. Δεν θα πρέπει να υπαίτιοι πολιτική δύο μέτρων και δύο σταθμών. Ισραήλ, όπως είναι γνωστό, διαθέτει πυρηνικά όπλα, για την ύπαρξη των οποίων οι ΗΠΑ ουδόλως ανησυχούν!*

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΟΝ ΚΟΛΠΟ ΣΤΟΝ «ΕΣΩΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ»...

ΑΛΛΑ ΑΝ ο πόλεμος στον Κόλπο ανατράπηκε (έστω προσωρινά), ο «εσωκομματικός πόλεμος», τόσο στο ΠΑΣΟΚ όσο και στη Νέα Δημοκρατία, άστραψε και βρόχνησε... Στο ΠΑΣΟΚ, το πρόβλημα της σύγκλησης, οι τόνοι (σαφώς αντισυμβα-

Α' εξάμηνο 1994

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΑ' (Β' εξάμηνο 1994, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 567).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Β' εξάμηνο 1994

περιεχόμενο του συνεδρίου της Νε-
ΠΑΣΟΚ. Στη Νέα Δημοκρατία το
μα ήταν –και παραμένει– ο βονα-
μός του προέδρου της Κ. Καραμαν-
φασισμένου να διαγράψει τους πά-
ητσοτακικούς, εβερτικούς, φίλους
Σουφλιά – οποιονδήποτε θα αμφι-
σε τη σοφία του θεόπεμπτου αρχη-

ΙΑΜΕΙΦΘΕΝΤΑ στο συνέδριο της
ίας του ΠΑΣΟΚ είναι πράγματα
! Όλα κατέρρευσαν, όλα προδόθη-
τατρίδα ορφάνεψε, τα οράματα στέ-
αφότου έφυγε Εκείνος, ο Ένας, ο
ικός, ο Μεγάλος, ο Ανεπανάληπτος.
ειδή κάποιοι πιθανόν να τον είχαν
ήσει, άντε να προβάλουμε μια ται-
ίο φορές), για να θυμηθούν πόσο
και ειδυλλιακή ήταν εκείνη η εποχή
σο «μουντή», «άψυχη», «τεχνοκρατι-
ημερινή, με πρωθυπουργό και αρ-
όμματος έναν Σημίτη, που επείγεται
να μας εντάξει στην ενιαία νομι-
ή και οικονομική Ευρώπη!

Α ΑΠΟ το συνέδριο, υπήρχε βέβαια
άρχει– «θέμα Τσοχατζόπουλου», αν
τι βαθμό) διεκδικεί (ή πιθανόν να
ήσει) την ηγεσία του κόμματος, ευ-
μιζόμενος ή μη ευθυγραμμισμένος
«στυφό» λόγο της απελθούσας Τώ-
πωνίου... Τα πράγματα, προς στιγ-
σε επίπεδο κυβερνητικής ηγεσίας,
γριέψει. Ο πρωθυπουργός Κ. Σημί-
λιστα, ήταν έτοιμος (λέγεται) γιά τη
προς τα εμπρός» –διάβαζε για τη
για πρόωγων εκλογών, βοηθούσης,
πραγμάτων, και της Νέας Δημοκρα-
ήρθε η ώρα της σύγκρουσης με κα-
νες ιδέες και παρωχημένες αντιλή-
δήλωσε σε ορισμένες κυριακάτικες
ίδες... Γρήγορα, όμως, τα πήρε πί-
φρόντισε γι' αυτό, ως είθισται, ο
ητικός εκπρόσωπος Δημ. Ρέππας:
ωση του πρωθυπουργού –είπε– δεν
λόγο αντιπαραθετικό, λόγο ρήξης.
όγος θετικός, για την αντιμετώπιση
άλλων θεμάτων της ρήξης».

Α ΤΑ ΑΛΛΑ, όλοι τώρα, στο
Κ επιχειρούν να κατεβάσουν τους
«Είμαστε, δήλωσε ο γραμματέας
μματος, Κ. Σκανδαλίδης, σε μια πο-
νθσης και ενότητας». Όσο για τον
ό Αμυνας, Α. Τσοχατζόπουλο,
ε να διευκρινίσει ότι κακώς ορι-
πίστεψαν ότι ο πρωθυπουργός, με
σή του, «φωτογράφιζε τον ίδιο»...
), πρόσθεσε, έχει να κάνει με πρα-

κτικές και νοοτροπίες, αλλά και με το πα-
ρελθόν που εκ των πραγμάτων έχει ξεπε-
ρασθεί. Και η κατάληξη: «Στο κυβερνών
κόμμα δεν υπάρχουν πολιτικές και ιδεολο-
γικές διαφορές». Άρα, η ζωή προχωρεί!

ΙΝ: ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΟΥΤ: ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ

ΣΤΗ ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ πάλι, τα
πράγματα πάνε από το κακό στο χειρότε-
ρο. Ακόμα κι εκείνοι που πίστεψαν ότι η
εκλογή του Κ. Καραμανλή στην ηγεσία του
κόμματος θα έφερνε κάποιον νέο αέρα
(επιτέλους νέος άνθρωπος ήταν ο ίδιος ο
αρχηγός), γρήγορα απογοητεύτηκαν. Ο
αρχηγός έδειξε το πραγματικό του πρόσω-
πο, την περασμένη Τρίτη, κατά τη διάρκεια
γεύματος που παρέθεσε η Ένωση Ανταπο-
κριτών Ξένου Τύπου: Άρθρο πρώτο: «Η εμι-
βέλεια και το μέγεθος ενός κόμματος –δή-
λωσε– δεν σημαίνει κατ' ανάγκη άθροισμα
προσώπων». Συνεπώς, νομιμοποιούμαι όχι
μόνο να μην προσκαλώ τον επίτιμο πρόε-
δρο Κ. Μητσοτάκη στα κομματικά όργανα,
αλλά και να μην τον συμπεριλάβω στο ψη-
φοδέλτιο των προσεχών εκλογών. Άλλο τό-
σο, νομιμοποιούμαι να διαγράψω, όχι μό-
νον αυτόν, αλλά και όσους άλλους διαφο-
ρίζονται από την κομματική γραμμή...

Ο «**ΣΚΛΗΡΟΣ**» αρχηγός, απέναντι στα
κεντρώα στελέχη του κόμματος, ενεφανί-
σθη, όμως, ιδιαίτερα διαλλακτικός (μαλ-
θακός, συμφιλιωτικός) απέναντι στα
ακροδεξιά (φασίζοντα, ρατσίζοντα) στοι-
χεία της Νέας Δημοκρατίας. Επιτέλους,
δεν χάλασε ο κόσμος επειδή ο εντιμότατος
κ. Γ. Καρατζαφέρης ζήτησε την παραίτηση
του πρώην υφυπουργού Χρίστου Ροζάκη,
«επί τω ότι» οι πρόγονοί του ήταν εβραϊκής

καταγωγής. «*Η παράταξή μας*, (δήλωσε,
απαντώντας σε ερώτηση γερμανού δημο-
σιογράφου) *αποφεύγει διακρίσεις του εί-
δους αυτού*». Αλλά και σε δεύτερη ερώτη-
ση, με αφορμή την «πρόσκληση» Καρα-
τζαφέρη προς τη χιτλερίζουσα «Χρυσή
Αυγή» («*ενταχθείτε στη Νέα Δημοκρατία
και όταν έλθουμε στα πράγματα θα σας
δώσουμε ένα υπουργείο*»...) πέρασε στο
ντούκου! Καμιά αποκήρυξη, καμιά κατα-
δίκη της «προσφοράς», καμιά διαφορο-
ποίηση από τον εντιμότατο και προκλητι-
κότατο Καρατζαφέρη. Το μόνο που ψέλλι-
σε ήταν: «Το συνέδριο μου είπε να τραβή-
ξω μπροστά»!

CONSERVATIVES ΚΑΙ LABOURS – ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΠΟΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ;

ΚΑΙ ΕΝΩ η Κύπρος ετοιμάζεται για τη
μάχη της ενταξιακής της πορείας προς την
Ευρωπαϊκή Ένωση, ο βρετανός πρωθυ-
πουργός Τ. Μπλερ (ας θυμίσουμε ότι είναι
Labour...) αισθάνθηκε την ανάγκη να πέμ-
ψει γραφή στον πρόεδρο της Κύπρου Γλ.
Κληρίδη, για να του πει: Πρώτον, ότι, στην
αντιπροσωπεία των ενταξιακών διαπραγ-
ματεύσεων θα πρέπει να μετέχουν και
Τουρκοκύπριοι (κάτι που επιδιώκει τόσο
η ελλαδική, όσο και η ελληνική κυπριακή
πλευρά...) – πλην, όμως, στη βάση της «πο-
λιτικής ισοτιμίας». [Αυτό, στην απλοελλη-
νική σημαίνει αναγνώριση του κράτους
του Ντενκτάς.] Δεύτερο, ότι πρέπει ν' απο-
φευχθεί –αφεύκτως!– η εγκατάσταση των
ρωσικών πυραύλων στο νησί... Και επειδή
ο κ. Μπλερ δεν θα ήθελε να κατηγορηθεί
ότι δεν χαμπαρίζει από ευέλικτες διπλω-
ματικές εκφράσεις, συνεχίζει: «Οποιοδή-
ποτε πλεονέκτημα για την ασφάλειά σας,
για το οποίο ειλικρινώς αμφιβάλλω (από
την εγκατάσταση των ρωσικών πυράλων),
θα υπερκαλυφθεί από την αύξηση της
έντασης στην περιοχή»...

ΠΕΡΙΕΡΓΩΣ, ο βρετανός πρωθυπουρ-
γός αποφεύγει κάθε αναφορά στην πα-
ρουσία 30.000 τουρκικού στρατού στην
Κύπρο. Και όχι μόνον αυτό, –όπως καταγ-
γέλλει η Λευκωσία– το Λονδίνο άρχισε να
εφαρμόζει ένα περίεργο εμπάργκο εις βά-
ρος της Κύπρου, δυσχεραίνοντας τη ροή
ανταλλακτικών για τα ραντάρ του νησιού,
τύπου «Μαρκόνι». Ερώτηση: Υπάρχει
οποιαδήποτε διαφορά μεταξύ της πολιτι-
κής που προωθεί μια συντηρητική και μια
εργατική βρετανική κυβέρνηση, στην Κύ-
προ; Ίδου η απορία...

ANTHΝΩΡ

ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΠΑΙΔΙΑ

Αυτό το «νέο ΠΑΣΟΚ» εάν θέλει να ευτυχήσει ο εκσυγχρονισμός του θα πρέπει να απαλλαγεί από ορισμένα παιδιά του: ανάμεσα σ' αυτά προφανώς κι από τη Νεολαία (αφού δεν μπόρεσε να την αλώσει ως την καταργήσει). Άλλωστε δεν τη χρειάζεται ούτε για προεκλογικές συγκεντρώσεις σε εποχή συνθλιπτικής ανόδου των επικοινωνιών. Τα βλέπει κάπως σαν καθυστερημένα που πάνε να εγείρουν δικαιώματα κληρονομιάς: έφθασαν στο ανήκουστο σημείο να χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα όπως το video wall για να μεταδώσουν αναχρονιστικά συνθήματα του παλιού Αρχηγού δημαγωγούντος: «Τέλος στο συντηρητισμό, τέλος στο νεοφιλελευθερισμό».

Μα αυτά είναι πράγματα μιας πρωτόγονης εποχής –και εν πάση περιπτώσει διαψεύσθηκαν από τα γεγονότα μαζί με την πτώση του Τείχους. Αλλά θ' αποκρούσουν το φλερτ Ανδριανόπουλου που ταπεινώνει το «κοινωνικό μας πρόσωπο» – κι αυτό μόνοι μας θα το διαχειρισθούμε. Δ.Κ.

ΠΟΛΛΑΠΛΟΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ ΜΕ ΣΤΑΝΤΑΡ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ...

Τα συμπτώματα κρίσης εναλλάσσονται στα δύο μεγάλα κόμματα. Από την Παρασκευή έως τη Δευτέρα, η αντιπαράθεση στην κορυφή του ΠΑΣΟΚ, με αφορμή το Συνέδριο της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ, υπενθύμισε τα εκκρεμεία διαρθρωτικά προβλήματα του κυβερνώντος κόμματος. Και αμέσως μετά, η ανοιχτή αντιπαράθεση στη Ν.Δ. επανέφερε στο προσκήνιο το πρόβλημα ταυτότητας που είχε συμπιεστεί μετά την εκλογή του νέου προέδρου της.

Είναι τόσο πολιτικά μύωψ ο κ. Καραμανλής, ώστε να μην αντιλαμβάνεται ότι η κρίση που πυροδότησε στο κόμμα του συσπειρώνει μεγάλο μέρος των οπαδών του, αλλά αποσταθεροποιεί την επιρροή του στον κεντρικό χώρο; Δεν αντιλαμβάνεται ότι καλύπτοντας τον κ. Καρατζαφέρη εξυπηρετεί την εδραίωση του κ. Σημίτη στον ζωτικό κεντρικό χώρο; Μήπως ποντάρει σε κάποια εξωγενή φθορά του κυβερνώντος κόμματος (π.χ. εισαγόμενη νομισματική κρίση) και εκκαθαρίζει τα ζιζάνια, προσδοκώντας καρπούς στις νομαρχιακές εκλογές; Το πιθανότερο είναι ο κ. Καραμανλής, αφού καταστήσει υποτελή ή ωθήσει εκτός κόμματος («υπεράνω» κατά τον κομματικό νεολογισμό) την πτέρυγα **Μητσοτάκη**, να επιχειρήσει να εκφράσει ο ίδιος τις προγραμματικές θέσεις του φιλελεύθερου χώρου, μεθοδεύοντας, αργότερα, για συμβολικούς λόγους, την εκδίωξη κάποιων ακροδεξιών στοιχείων.

Θα προλάβει όμως να εφαρμόσει το σχέδιο τής, κατά φάσεις, αμφίπλευρης εκκαθάρισης του κόμματός του; Ήδη ο κ. Σημίτης δραστηριοποιείται. Μόλις προχθές, την Τετάρτη, συνάντησε τον **Ι. Καρακώστα** (διαγραμμένο βουλευτή του ΔΗΚΚΙ) και εξήγγειλε σειρά επαφών «για ανταλλαγές απόψεων με πρόσωπα του ευρύτερου πολιτικού και κοινωνικού χώρου». Προφανώς, η περίπτωση του κ. Καρακώστα είναι απλώς προκάλυμμα καπνού... Την ίδια μέρα, μιλού-

ντας σε εκδήλωση του ΟΠΕΚ, ο **Θ. Πάγκαλος** άθνη προσηκλήτήριο στους «μη κρατιστές όλων των κομμάτων», καλώντας τους για συστράτευση στον αγώνα «υπέρ του εκσυγχρονισμού και κατά της ασιμότητας», επαναφέροντας το δέλεαρ των συμμαχικών κυβερνήσεων. Μόνον που αυτή τη φορά ο σθενης πληθωρικός υπουργός των Εξωτερικών απέχε- να αναφερθεί στην κεντροαριστερά και προέβλεπε ότι θα προκύψουν «πολλαπλοί συνδυασμοί και πιθανότητα συμμαχιών κυβερνήσεων στο μέλλον». υποθέσουμε ότι το προσηκλήτήριο στους αορισ- αποκαλούμενους «μη κρατιστές» παραπέμπει σε άλλη οριζόντια διάκριση, εκείνη των «κρατιστών» και συνεπώς το αίτημα που διατυπώνεται είναι η μιοιργία νέων διακομματικών (ή καλύτερα δικομα- τικών) συγκλίσεων;

Τα δύο κόμματα δεν αντιμετωπίζουν με την ένταση την κρίση. Βεβαίως, οι οριζόντιες ανα- σεις αναδεικνύουν ένα πρόβλημα ταυτότητας. Φα- κά όχι μόνο στη χώρα μας, αλλά σε ολόκληρη την ρώπη. Ο διαγωνισμός όμως για την ηγεμονία σ- κεντρικό χώρο προϋποθέτει προγραμματική σ- νεια και κοινωνικές συναινέσεις. Ίσως και δια- σεις; Πάντως οι εξελίξεις στα δύο κόμματα προ- πονται, κατά κάποιον τρόπο, συμμετρικές. Η κ- σταση είναι ευμετάβλητη και η ηγεμονία μοιάζει ροδική. Μεταβάλλεται από τη Δευτέρα έως την ριακή, ακόμη και για «ασήμαντα αίτια». Όταν, μ- στα, τα δύο κόμματα λειτουργούν ως συνιστώσες κρίσης του πολιτικού συστήματος, τότε είναι πα- να συνεχισθεί η αμφοισβήτηση των πολιτών, που γράφη στις εκλογές. Στην πολιτική, στους δύο χώ- και τρίτος, και τέταρτος... Οι νομαρχιακές εκ- θα δείξουν.

Νίκος Φί

ΑΛΛΗ ΜΙΑ ΣΥΜΒΑΣΗ, ΑΛΛΗ ΜΙΑ ΑΜΑΡΤΩΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Δίχως να περάσει απ' τη Βουλή η επίμαχη σύμβαση για την υπό κατασκευή μονάδα της ΔΕΗ στη Φλώρινα υπογράφεται από το υπουργικό συμβούλιο, που μεταξύ άλλων προβλέπει και την αποζημίωση της κατασκευάστριας εταιρείας ελληνορωσικών συμφερόντων –με την οποία σχετίζεται και ο **Κοπελούζος**– ύψους 280 εκατ. για καθυστέρηση έργων που έχει επέλθει με υπαιτιότητα του Δημοσίου.

Ός πρόσφατα η κυβέρνηση επέμενε να επικυρωθεί η σχετική απόφαση από το Κοινοβούλιο και ξαφνικά, αλλάζοντας στάση, υποστηρίζει ότι αρκεί η έγκριση της σύμβασης απ' το υπουργικό συμβούλιο. Οι καταγγελίες που θεωρούν το τίμημα υψηλό αλλά και τα ερωτηματικά ως προς τη χωροθέτηση της μονάδας και την ανταγωνιστικότητα της τιμής που θα κοστίζει το παραγόμενο ρεύμα μοιάζουν να πιστοποιούν μια ακόμη αμαρτωλή ιστορία

γύρω από σύμβαση ενός δημοσίου έργου. Η συγκεκριμένη σύμβαση δεν αποτελεί προϊόν διαγωνισμού αλλά ανατέθηκε απευθείας στην κυβέρνηση –με νόμο που ψηφίστηκε στη Βουλή απ' τη προηγούμενη κυβέρνηση. Α και γύρω από την υπογραφή η κυβέρνηση συνεχίζει να πα- παιχνίδι μόνη της. Και το Κοινοβούλιο περιορίζεται ρόλο του παρατηρητή.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΛΗΣΕΩΝ

Μάταια προσπαθεί η παρκοεταιρεία ΔΗΜΟΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗ να αντιστρέψει το αρνητικό κλίμα που έχει δημιουργηθεί στους δημότες λόγω κλήσεων για ανύπαρκτες παραβάσεις. Τη στιγμή που η νομιμότητα της σύμβασης των παρκομέτρων εκκρεμεί, η παρκοεταιρεία κάνει δημόσιες σχέσεις, χρησιμοποιώντας το Δήμο Αθηναίων. Εδώ και 4 χρόνια, ο Δήμαρχος Αθηναίων υπόσχεται ηλεκτρικά λεωφορεία και υπόγεια γκαράζ, χωρίς αποτέλεσμα. Οι Αθηναίοι χρειάζονται ένα σύγχρονο σύστημα διαχείρισης της στάθμευσης που δεν θα έχει εισπρακτικό στόχο, αλλά θα συμβάλει στη λύση του κυκλοφοριακού προβλήματος.

Γκ.Κ.

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΥΒΡΙΣΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Ο πρωτογονισμός του υπουργού Δικαιοσύνης είναι δεδομένος και σ'υνεχώς ενισχυόμενος. Είναι φυσικό άλλωστε: Ο πρωτόγονος δεν αλλάζει τη συμπεριφορά του ακόμα και αν απομιαστεί, ασφαλώς δεν θα την αλλάξει εφόσον επιδοκιμάζεται. Λαμβάνει οφφίκια και εύσημα.

Αλλά πέραν τούτου, ο πρωτογονισμός Γιαννόπουλου έχει την υποτυπία να τελειοποιείται, όσο και αν αυτό φαίνεται οξύμωρο. Υβρίζει όχι μόνο τις γνωρίζει καλά αλλά και τις χειρίζεται με ούβεια. Είναι μεγάλη τέχνη να παρουσιάζονται ως αποκηρύματα πράξεις, ενώ πλέον οι εκρήξεις είναι απολύτως ελεγχόμενες, και συνδέονται με λαθραίες εισαγωγές φίλων δημοσιογράφων, και με αμόρφωση των χώρων του υπουργείου σε στεγανά διαμερίσματα και βαλβίδες εξαγωγής.

Όποιος λοιπόν θεωρεί ότι αιφνιδιάστηκε με το τελευταίο συμβάν 19/2/98 εναντίον του Προέδρου και των μελών του Δ.Σ. του Διοικητικού Συλλόγου της Αθήνας, επιλέγει μιαν άκρως συμβατική όχι και υποκριτική στάση για να αποκομίσει τα δικά του οφέλη. Η μομφή κατά Σημίτη για την υπουργοποίηση Γιαννόπουλου θα έπρεπε να είχε τεθεί εξαρχής, καθώς ο υπουργός του είχε παλαιότερα παρουσιάσει εκτεταμένα δείγματα της πολιτείας του.

Ακόμα και οι δικηγόροι που στο πρόσωπο του Προέδρου τους υβρίστηκαν, θα πρέπει να θυμούνται ότι είναι σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνοι για την ανάδειξη του Γιαννόπουλου προ εικοσαετίας στην ίδια αυτή θέση του Προέδρου του συλλόγου τους, ενός από

τους ασφαλέστερους βατήρες για πετυχημένη πολιτική καριέρα.

Αλλά και οι δημοσιογράφοι που πρόσβαλε ο Γιαννόπουλος, θα πρέπει να συνειδητοποιήσαν –έστω την ύστατη ώρα– ότι πολλές φορές αυτοί και οι συνάδελφοί τους ενθάρρυναν τον Γιαννόπουλο στις θέσεις του, είτε επιδιώκοντας το γενικό μπάχαλο ως συνήθως ή ακόμα και μόνο για να ψυχαγωγηθούν.

Ο Σημίτης βεβαίως δεν τρελάθηκε να διώξει τον Γιαννόπουλο και να ανοίξει ένα ακόμα μέτωπο εσωκομματικής αντιπολίτευσης. Έχει τονιστεί επανειλημμένως ότι η συμμετοχή του Γιαννόπουλου στην κυβέρνηση από την πρώτη στιγμή που ανέλαβε ο Σημίτης ήταν προϊόν λεπτεπίλεπτων υπολογισμών κόστους-οφέλους, με σαφή προσμέτρηση των κινδύνων από τη συμπεριφορά Γιαννόπουλου. Είμαι βέβαιος ότι θα προτιμήσει ανά πάσα νέα κρίση –αν δεν αποσβέννυνται αλλιώς– να ζητήσει συγγνώμη ο ίδιος ο Σημίτης παρά να τον αποπέμψει.

Κατόπιν των ανωτέρω ήταν αναμενόμενη και η πλήρης κάλυψη Γιαννόπουλου από την κυβέρνηση με ανόητες κορώνες Ρέππα πως ο Γιαννόπουλος είναι αποτελεσματικότερος και πως το ήθος της κυβέρνησης θα το ζήλευαν πολλές άλλες χώρες. Αυτή η άσχετη υπεκφυγή είναι ένας τυφλοσούρτης που μπορεί να επαναλαμβάνεται εις το διηνεκές και να καλύπτει οποιαδήποτε νέα τρέλα του Γιαννόπουλου ή των ομοίων του.

Δυστυχώς έχουμε γίνει όλοι, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, όμηροι υβριστών.

Στέλιος Καφαντάρης

Η ΕΥΝΟΙΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ

Από τον κ. Μιχ. Μπακαούκα, που τέλειωσε πρόσφατα τη θητεία του στο Π.Ν. πήραμε το αποκαλυπτικό γράμμα-καταγγελία, που ακολουθεί:

«ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να δεχθούν την αλήθεια, όταν φανερώνεται δημόσια. Το ουσιαστικό χρέος του πνευματικού ανθρώπου, ιδίως εκείνου που θέλει να λογίζεται προοδευτικός, είναι να λέει την αλήθεια στο μέτρο των δυνάμεων και της κρίσης του, όποια και αν είναι αυτή, και να μάχεται για την επικράτησή της, χωρίς παρακρατήσεις και χωρίς νοθεύσεις υπέρ άλλων σκοπιμοτήτων» (βλ. Αντί, σ. 42, Δημητράκος για την υπόθεση Ντρέφους). Με αυτήν ακριβώς την υγιή λογική, η αλήθεια δεν πρέπει να αποσιωπάται, αν και σήμερα πολλοί πιστεύουν ότι η τιμή, η αίγλη και η ενότητα του Πολεμικού Ναυτικού επιτάσσει την παρασιώπηση οιασδήποτε οδυνηρής για το στράτευμα αλήθειας εξαιτίας του τουρκικού κινδύνου.

Ο γράφων, ένας τέως στρατεύσιμος Δίοπος του Πολεμικού Ναυτικού (Π.Ν.) σειράς 96Γ, ομολογεί ότι είναι ένας από τους πολλούς ευνοημένους ναύτες, οι οποίοι υπηρέτησαν τη θητεία τους στο Π.Ν. Αυτό που θα ξενίσει στην περίπτωση του είναι ότι θα αποκαλύψει εν μέρει το μέσο του, δηλ. τον «τσάτσο» του. Πρόκειται για έναν εν ενεργεία Πλοίαρχο του Π.Ν., ο οποίος μεσολάβησε, για να μην μετατεθεί (ο γράφων) σε πλοίο, αλλά σε μια καλή «τσατσο-υπηρεσία» ξηράς,

όπως είναι το Κέντρο Εκπαιδεύσεως Υπαξιωματικών ΣΑΚΙΠΗΣ στο Ναύσταθμο Σαλαμίνος (ΚΕΣΑΚ). Σε αυτήν την «τσατσο-υπηρεσία» ολκής υπηρέτησε τη θητεία του ο γιος της Βουγιουκλάκη και τοποθετήθηκε ο γνωστός δημοσιογράφος Ευαγγελάτος. Όλοι οι γονείς, των οποίων τα παιδιά θα υπηρετήσουν στο Π.Ν., θα πρέπει να γνωρίζουν ότι, εάν δεν έχουν μέσο, τα παιδιά τους θα υπηρετήσουν μια δύσκολη θητεία σε πλοίο, και φυσικά όχι μόνο για 6 μήνες. Δηλαδή, είναι ένα μεγάλο ψέμα ότι μετά 6 μήνες σε πλοίο όλοι οι ναύτες μετατίθενται στην ξηρά. Γι' αυτόν το λόγο, και «οι έχοντες τα μέσα» επιζητούν τα παιδιά τους να μετατεθούν σε μία κατ' επίφασιν παραμεθόριο υπηρεσία ξηράς στο Ναύσταθμο Σαλαμίνος και να τερματίσουν τη θητεία τους είτε σ' αυτήν είτε σε μία άλλη υπηρεσία ξηράς κοντά στο κέντρο της Αθήνας. Αυτή η παράνομη κατάσταση είναι βεβαίως πασιγνώστη. Όμως, όλοι την αποδέχονται παθητικά. Γιατί, όμως, ο γράφων, αν και ο ίδιος είναι ευνοημένος, αποκαλύπτεται και γίνεται παρανάλωμα του Τύπου; Κατ' αυτόν τον τρόπο, εξομολογείται την αμαρτία του. Φυσικά, δεν περιμένει άφεση. Προβαίνει σε δυσφήμιση του εαυτού του, διότι πιστεύει ότι μία αυτοκριτική εκ μέρους όλων των εμπλεκομένων –έστω και εκ των υστέρων και εκ του ασφαλούς– θα σπάσει κάποτε την ένοχη σιωπή των αξιωματικών και των ευνοημένων ναυτών. Και έτσι, με τη βοήθεια του Τύπου, ίσως κάτι να αλλάξει προς το καλύτερο για τους πολλούς βα-

σανισμένους ναύτες που δεν έχουν μέσο και τσάτσους. Ο γράφων χρησιμοποιεί τη δική του περίπτωση ως παράδειγμα, ώστε να μην μπορεί να αμφισβητηθεί. Και δεν μπορεί να μην καταγγείλει την κοινωνική και εθνική ανισότητα και αδικία που επικρατεί στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων (ΣΝΔ), η οποία είναι η δεύτερη «τσατσο-υπηρεσία» ξηράς, στην οποία μετετέθη. Η ΣΝΔ αποτελείται από ευνοημένους χριστιανούς και μουσουλμάνους ναύτες. Πρόκειται για μια απαιτητική σχολή, στην οποία οι Μουσουλμάνοι, αποκλειστικά και μόνο επειδή είναι Μουσουλμάνοι, αποκτηνώνονται από την πολλή δουλειά. Αλλά και οι Χριστιανοί που δεν έχουν πολύ ισχυρό τσάτσο (υψηλόβαθμο αξιωματικό ή πολιτικό) εξομοιώνονται με τους αδικημένους Μουσουλμάνους.

Δυστυχώς, αυτό το νοσηρό περιβάλλον ευνοιοκρατίας, «νεποτισμού» και «ροσφετολογίας» επικρατεί στις «τσατσο-υπηρεσίες» ξηράς και στα γραφεία μεταθέσεως ναυτών του Π.Ν. Ένα περιβάλλον, το οποίο συντηρούν και αναπαράγουν πολλοί υψηλόβαθμοι αξιωματικοί υπό την πίεση συγγενών, φίλων και πολιτικών. Ο γράφων, έχοντας μόλις απολυθεί από το Π.Ν., έπειτα από 21 μήνες θητείας, αλλά και προσεκτικής παρατήρησης και καταγραφής αυτής της διαβρωμένης κατάστασης, αισθάνεται ιερό χρέος του να κοινοποιήσει, όσο το δυνατόν αυτήν την αποσιωπημένη ασύστολη ευνοιοκρατία στο Π.Ν.

Μιχαήλ Μπακαούκα

ΤΑ «ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΑ»

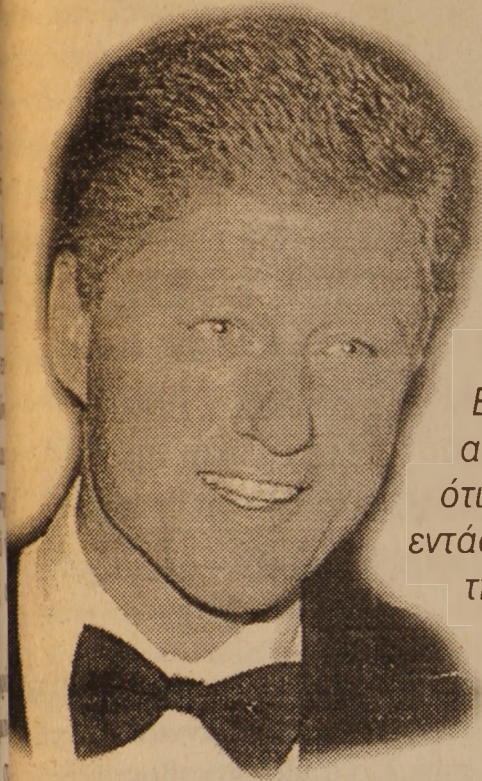
Επιχειρώντας μια «φυγή προς τα εμπρός» μετά την ενοχλητική γι' αυτόν ιστορία της Νεολαίας, ο κ. Σημίτης δήλωσε την πρόθεσή του για ρήξη με «κατεστημένες ιδέες και παρωχημένες απόψεις». Αυτό μας θυμίζει παράδοξα τον παλιό Αρχηγό του Ανδρέα Παπανδρέου που είχε κηρύξει τον πόλεμο

ενάντια στο «κατεστημένο» –και μάλιστα εισάγοντας τον όρο στον δημόσιο λόγο. Αλλά αυτές οι «κατεστημένες ιδέες» δεν βρίσκονται καθόλου στην ίδια θέση με κείνο το παλιό ΠΑΣΟΚικό γεμάτο καπιταλιστικά ελαττώματα «κατεστημένο». Θα μπορούσε μάλιστα να

ισχυρισθεί κανείς ότι έγιναν «κατεστημένες» πολεμώντας εκείνο το προηγούμενο «κατεστημένο» που ώμνυε στο κεφάλαιο (οπότε στο μεταξύ ίσως διαβρώθηκαν ή και διεφθάρησαν). Έχουμε δηλαδή κατά κάποιον τρόπο ένα «κατεστημένο» πάνω στο

άλλο: πρέπει τώρα να δημιουργηθεί ένα καινούργιο πιο σύγχρονο και σύμφωνο με τη νέα εποχή. Ας πάει να το φτιάξει ο εξ ανανεωτικής Αριστεράς προερχόμενος κ. Χριστοδουλάκης κυνηγώντας νέα μεγάλα εξωτερικά δάνεια.

Δεν έγινε πόλεμος, δεν έχουμε ειρήνη

Σοβαρό βήμα στην κατεύθυνση της εκτόνωσης της κρίσης αποτελεί η συμφωνία επτά σημείων που υπεγράφη στις 23 Φεβρουαρίου στη Βαγδάτη μεταξύ του γ.γ. του ΟΗΕ, **Κόφι Αννάν** και του ιρακινού αντιπροέδρου **Ταρέκ Αζίζ**.

Με τη συμφωνία που πέτυχε ο Κόφι Αννάν, το Ιράκ επιβεβαιώνει την αποδοχή όλων των ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας, ενώ τα Ηνωμένα Έθνη από την πλευρά τους επαναλαμβάνουν τη δέσμευση όλων των κρατών-μελών για σεβασμό της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας του Ιράκ.

Επίσης, η κυβέρνηση της Βαγδάτης υποχρεούται να συμφωνήσει στην άνευ όρων, άμεση και απρόσκοπτη πρόσβαση των επιτροπών του ΟΗΕ. Ο ΟΗΕ και η κυβέρνηση του Ιράκ συμφώνησαν ότι όλες οι περιοχές, οι εγκαταστάσεις, ο εξοπλισμός, τα έγγραφα και τα μέσα ενημέρωσης θα εντάσσονται στις διαδικασίες που έχει ορίσει η UNSCOM. Τα δύο μέρη συμφώνησαν να βελτιώσουν τη συνεργασία τους, ώστε να δοθεί στην UNSCOM η δυνατότητα να υποβάλει αναφορά στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Τέλος, στη συμφωνία επισημαίνεται ότι η άρση των κυρώσεων έχει πρωταρχική σημασία για το λαό και την κυβέρνηση του Ιράκ και ο γ.γ. του ΟΗΕ δεσμεύεται να θέσει το ζήτημα στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

Η συμφωνία που πέτυχε στη Βαγδάτη ο Κόφι Αννάν έγινε δεκτή με ιδιαίτερη ικανοποίηση, αλλά

και επιφυλακτικότητα ως προς τις μελλοντικές προθέσεις του **Σαντάμ Χουσεΐν**. Ο Κόφι Αννάν έσωσε τον **Μπιλ Κλίντον**, έσωσε τον **Άμ Χουσεΐν**, ως ένα βαθμό τον **Τόνυ Μπλερ** και κατέστησε επιτυχείς όλες τις απόψεις, έγραφε ο Guardian την επομένη της γραφής της συμφωνίας και συμπλήρωνε ότι επί της ουσίας η συμφωνία των επτά σημείων προσφέρει στους Κλίντον και Μπλερ δυνατότητα υποχώρησης από την αρχική τους απόφαση να εξαπολύσουν μαζική επίθεση στο Ιράκ, μια απόφαση που θα γούσε να καταστρέψει τη φήμη τους ως πολιτικών παγκοσμίου κλίμακας.

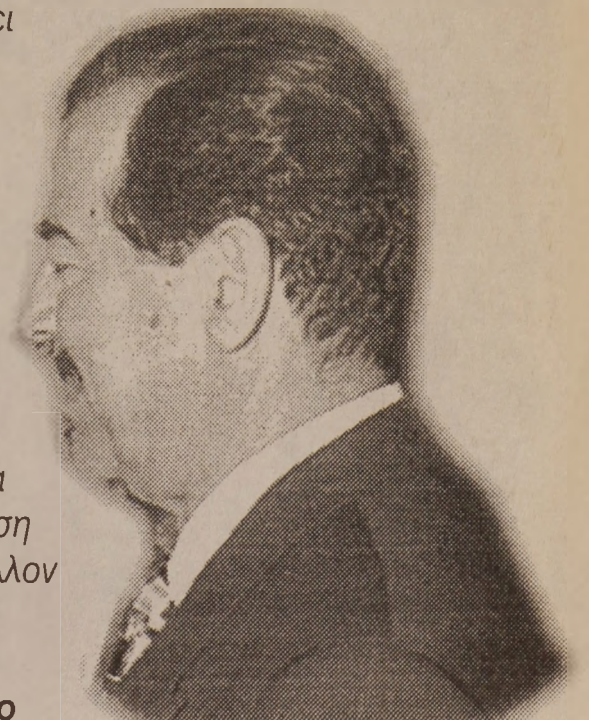
Πρέπει όμως να υπογραμμισθεί ότι χωρίς την απειλή των βομβαρδισμών, ο Σαντάμ Χουσεΐν δεν θα είχε υποχωρήσει. Για το λόγο ήταν πολύ σημαντικό να είναι αξιόπιστη η απειλή.

Αντίστοιχα, η επιφυλακτικότητα ως προς τις μελλοντικές προθέσεις του Σαντάμ Χουσεΐν οδήγησε το Παρίσι και το Λονδίνο να ζητήσουν τα Ηνωμένα Έθνη να προχωρήσουν σε ψήφισμα, το οποίο θα προειδοποιεί τη Βαγδάτη ότι θα υποστεί άμεσα σοβαρές πιέσεις στην περίπτωση που δεν τηρήσει τη νέα συμφωνία για τις επιθεωρήσεις του ιρακινού οπλοστασίου.

Ολοφάνητος είναι ο ρόλος της συμφωνίας της Βαγδάτης αποτελεί επιτυχία της τακτικής της διπλωματίας των κανονιοφόρων. Η απειλή της στρατιωτικής ισχύος από τις ΗΠΑ και τη Βρετανία έπαιξε σημαντικό ρόλο, όσο κι αν το Ιράκ θέλει να το αποδεχθεί. Όπως είπε χαρακτηριστικά κι ο Κόφι Αννάν, μπορεί κανείς να επιτύχει άμεσα μέσω της διπλωματίας, πολύ περισσότερα όμως όταν η διπλωματία υποστηρίζεται από βία μέσα και αποφασιστικότητα.

Οι σχολιαστές προέτρεπαν για άμεσο και μαζικό βομβαρδισμό του Ιράκ αντίστοιχο μ' τον του 1991. Την απάντηση σ' αυτούς τη δίνει ο στρατηγός **Μπρεντ Σκόουκροφτ**, επικεφαλής του Συμβουλίου του Μπους για θέματα εθνικής ασφάλειας στον πόλεμο του Κόλπου, δηλώνει ότι: «Τον βομβαρδίσαμε άγρια το 1991, πιο άγρια από ό,τι θα τον βομβαρδίζαμε τώρα, και δεν άλλαξε στάση». Ο στόχος της αεροπορικής επίθεσης των συμμαχικών δυνάμεων το 1991 ήταν να αναγκαστεί ο ιρακινός στρατός να αποχωρήσει από το Κουβέιτ. Αλλά τα γεωπολιτικά συμφέροντα έχουν μεταβληθεί σε μεγάλο βαθμό. Η συμμαχία του Ιράκ με την Αραβία Saudita δεν υπάρχει ή έχει διασπαστεί! Αντίθετα, η επιρροή του Σαντάμ στο λαό του φαίνεται να αυξάνεται. Όσο για την πολιτική των ΗΠΑ τα τελευταία επτά χρόνια να εμμένουν στην απόφαση να μην άρουν τις κυρώσεις προς το Ιράκ όσο συνεχίζει να βρίσκεται στην εξουσία ο Σαντάμ, μάλλον φαίνεται να έκλεισε τον κύκλο της.

Παραμένει να σχολιάσουν τις πρόσφατες εξελίξεις. Ο **Θεόδωρος Κουμπής** και από τον καθηγητή των Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. **Θεόδωρο Κουμπή** και από τον καθηγητή της Ευρωπαϊκής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. **Θάνο Κουμπή** να σχολιάσουν τις πρόσφατες εξελίξεις.

«Όταν οι ελέφαντες συγκρούονται, το γρασίδι υποφέρει»

του Θεόδωρου Κουλουμπή

Πρέπει κατ' αρχάς να εκφράσουμε όλοι την ικανοποίησή μας που αποφεύχθηκε η χρήση βίας και διευθετήθηκε, τουλάχιστον σ' αυτή τη φάση, το πρόβλημα με την πλήρη εφαρμογή των σχετικών αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας που προβλέπουν τον απρόσκοπτο έλεγχο και την καταστροφή χημικών ή βιολογικών ή πυρηνικών όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ.

Αλλά πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι στο άμεσο μέλλον, σε περίπτωση που η συμφωνία Κόφι Αννάν-Σαντάμ Χουσεΐν δεν εφαρμοσθεί πιστά, ο αμερικανοβρετανικός πολυμικός μηχανισμός παραμένει στην περιοχή και θα τεθεί σε λειτουργία, ιδίως αν αυτό προβλέπεται κι από την υπό συζήτηση απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Η όλη υπόθεση παραδόξως προβάλλεται ως μεγάλη νίκη σε όλες τις πλευρές: Οι Αμερικανοί και οι Βρετανοί υποστηρίζουν (χωρίς πιθανώς να υπερβάλλουν) ότι η απειλή βίας επέτρεψε διπλωματική λύση. Οι Γάλλοι και οι Ρώσοι υποστηρίζουν ότι η κή τους συνταγή κέρδισε το παιχνίδι στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και όχι στο πεδίο των μαχών. Οι Κινέζοι σιωπούν προφανώς συναινώντας. Οι δυτικοστρεφείς Άραβες (π.χ. Μουμπάρακ, βασιλιάς Χουσεΐν) πανηγυρίζουν γιατί γνωρίζουν ότι η σύγκρουση θα μπορούσε να δημιουργήσει φοβερά ρήγματα στον αραβικό κόσμο και ιδίως στα λαϊκά στρώματα.

Και τέλος, πανηγυρίζει κι ο Σαντάμ διότι η συμφωνία αναγνωρίζει την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα του Ιράκ. Και στή είναι η μαγεία της διπλωματίας.

Στην πραγματικότητα, ο μεγάλος κερδισμένος είναι οι άμαχοι του Ιράκ, οι οποίοι θα πλήρωναν με τη ζωή τους το μεγαλύτερο μνημα της σύγκρουσης. Όπως λέει και το αφρικανικό ρητό «όταν ελέφαντες συγκρούονται, το γρασίδι υποφέρει».

Βέβαια, ο ψυχρός παρατηρητής θα μπορούσε να πει ότι τελικά επεβλήθησαν οι απόψεις του αμερικανικού και βρετανικού παρτιζάν. Η UNSCOM (Επιτροπή Επιθεωρητών Ηνωμένων Εθνών) σε τελευταία ανάλυση, διατηρεί απεριόριστη δυνατότητα πρόσβασης και γεωγραφικής πρόσβασης σε όλες τις εγκαταστάσεις στην επικράτεια του Ιράκ. Απλώς η διπλωματία πρόσφερε ένα φύλλο συκής στον Σαντάμ, προσθέτοντας στην επιτροπή του ΟΗΕ ορισμένους διπλωμάτες που θα προέρχονται από τις πέντε χώρες του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Κατά τη γνώμη μου, ο μεγάλος ήρωας σε αυτή την τραγική σκηνή της παγκόσμιας ιστορίας είναι ο Κόφι Αννάν.

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Πανεπιστημίου
νών και Διευθυ-
του ΕΛΙΑΜΕΠ
ος Βερέμης, υ-
τηρίζει ότι «τελι-
λη αυτή η κρίση
ησε τον Σαντάμ
πείν, διότι με τη
κωνία που πέτυχε
του Οργανισμού
ιένων Εθνών
Αννάν, δύο ση-
βαρύνουν ιδιαί-
: Το πρώτο είναι
ρθρο 2, που επα-
βαιώνει την εδα-
ακεραιότητα
ην πολιτική ανε-
ησία του Ιράκ

ο δεύτερο είναι το άρθρο 7, σύμφωνα με το οποίο ο γ.γ. του ΟΗΕ
αμβάνει πρωτοβουλία να φέρει στο Συμβούλιο Ασφαλείας το
ια του οικονομικού και εμπορικού αποκλεισμού (embargo)».
τον αφορά στη στάση της διεθνούς κοινής γνώμης, ο Θ. Βερέ-

Όλα ξεκίνησαν από μια χειραψία.

Η ΚΡΙΣΗ ΕΥΝΟΗΣΕ ΤΟΝ ΣΑΝΤΑΜ

μης τονίζει ότι: «Ό-
λη αυτή η εκστρα-
τεία αποτροπής της
αμερικανικής επέμ-
βασης προσέδωσε
στο Ιράκ ένα "φωτο-
στέφανο μάρτυρα".
Βεβαίως δεν θα πρέ-
πει να ξεχνάμε ότι
τόσο οι ΗΠΑ όσο
και η Γαλλία είχαν
σοβαρά συμφέρο-
ντα. Οι ΗΠΑ να επι-
διώκουν την κατάρ-
γηση του καθεστώ-
τος Σαντάμ, που εκ-
χωρεί συμβόλαια
εκμετάλλευσης ιρα-
κινών πετρελαίων
από κοινοπραξίες

στις οποίες συμμετέχουν οι Γάλλοι. Οι δε Γάλλοι για τον ίδιο ακρι-
βώς λόγο επιζητούν τη στήριξη του καθεστώτος.

Αν ο Σαντάμ Χουσεΐν συνεχίσει να δυστροπεί, οι Αμερικανοί δεν
θα επιτρέψουν άλλη παλινωδία στο θέμα του ελέγχου».

ΟΙ ΞΕΝΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Με ποικίλα συναισθήματα αλλά
κυρίως με ανακούφιση υποδέ-
χτηκε ο διεθνής Τύπος τη συμ-
ωνία που υπεγράφη μεταξύ του γενι-
ύ γραμματέα του ΟΗΕ **Κόφι Αννάν**
του ιρακινού προέδρου **Σαντάμ**
Χουσεΐν. Η γαλλική *Le Monde* χαιρέτι-
με αισιοδοξία και ικανοποίηση την
ρηνευτική διευθέτηση της διαφο-
ς», χωρίς να παραλείψει να αναφερ-
στο ρόλο της γαλλικής διπλωμα-
ς και στην εξαρχής τοποθέτηση του
οέδρου **Σιράκ** υπέρ μιας διπλωματι-
ς λύσης. Ο Κόφι Αννάν έτυχε υποδο-
ς ήρωα απ' τα Ηνωμένα Έθνη, ενώ ο
ντάμ θεωρείται πλέον από τον αρα-
κό κόσμο ο μόνος άραβας ηγέτης
υ αντιστέκεται στην αμερικανική και
ην ισραηλινή πολιτική.

Από τον αγγλικό Τύπο, η *Guardian*
αν περισσότερο κριτική, τόσο προς
ν κυβέρνηση των Εργατικών όσο και
ος την αμερικανική στάση. Ένας νέ-
πόλεμος εναντίον του Ιράκ θα ήταν
αίτιος, δεν θα απέφερε το προσδο-
μενο αποτέλεσμα, αφού οι πιθανό-
τες να πληγούν καίρια οι χώροι όπου
λάσσονται τα όπλα μαζικής κατα-

στροφής και οι πρώτες ύλες για τη δη-
μιουργία τους ή ακόμη και ο ίδιος ο Σα-
ντάμ είναι ελάχιστες. Αυτός ο πόλεμος
στόχευε στο να κερδηθούν οι εντυπώ-
σεις ή τουλάχιστον να απομακρυνθούν
από την υπόθεση Λεβίνσκι, αναφέρει
καυστικά η εφημερίδα, ενώ επισημαίνει
ότι ο **Κλίντον** είναι απελπιστικά μόνος,
έχοντας την υποστήριξη του 18% των
Αμερικανών και ελάχιστου μέρους της
διεθνούς κοινότητας. Απ' την άλλη με-
ριά, ο **Τόνυ Μπλερ** πρόσφερε πολύ νω-
ρίς και χωρίς σκέψη την αμέριστη βρε-
τανική υποστήριξη στα αμερικανικά
σχέδια, επιδιώκοντας ως αντάλλαγμα
τη βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών
στις ειρηνευτικές συνομιλίες για τη Βό-
ρεια Ιρλανδία.

Στο ίδιο μήκος κύματος, οι *Times*
γράφουν ότι η διπλωματική επιτυχία
του Αννάν ενισχύει το πρεστίτζ του ιδί-
ου αλλά και του Σαντάμ Χουσεΐν, φέρ-
νοντας σε δύσκολη θέση Βρετανούς
και Αμερικανούς. Συγχρόνως όμως,
προσθέτουν οι *Times*, ο Αννάν φέρει
μεγάλη ευθύνη για την επιτυχή εφαρ-
μογή της συμφωνίας: μιας συμφωνίας
που πιθανόν να μην είχε πραγματοποιη-

ηθεί χωρίς την ασφυκτική πίεση που
ασκούσε η απειλή των όπλων.

Αυτή την τελευταία παρατήρηση
συμμερίζεται και η αμερικανική *Herald*
Tribune, χωρίς ωστόσο να εγκαταλεί-
πει τα σενάρια πολέμου. «Ο Μπιλ Κλί-
ντον δεν είχε καμιά επιλογή», ξεκινά το
βασικό της άρθρο, υποστηρίζοντας ότι
ο Σαντάμ δεν θα υπέγραφε καμία συμ-
φωνία χωρίς αμερικανική απειλή. Και η
ίδια όμως η συμφωνία μεταξύ Ιράκ και
ΟΗΕ αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό,
αφού πολλές φορές στο παρελθόν ο
ιρακινός ηγέτης δεν σεβάστηκε τις
συμφωνίες. Επιπλέον, η συμφωνία αυ-
τή του δίνει πολύ χρόνο ως τις επιθεω-
ρήσεις των ειδικών για να καλύψει τα
όπλα και τις πρώτες ύλες. Ποιο το όφε-
λος συμφωνίας, εφόσον το πιθανότε-
ρο είναι ότι η ίδια κρίση θα επαναλη-
φθεί σε ένα, δύο ή περισσότερους μή-
νες; Ο Χουσεΐν, καταλήγει η *Herald*
Tribune είναι μια απειλή για τη διεθνή
τάξη -όπως ήταν και ο Χίτλερ-, και ο
Κλίντον πρέπει να πείσει και τους υπό-
λοιπους ηγέτες γι' αυτό.

Νέλλη Ψαρρού

Ο Άκης είναι προσεκτικός και ο Σημίτης δίδουλος...

του Τάσου Παππά

Γράφουμε στο προηγούμενο τεύχος του *Αντί*, με αφορμή την κρίση στη Νέα Δημοκρατία, πως η ανακωχή στο ΠΑΣΟΚ είναι προσωρινή και ότι είναι αρκετή μια λεπτομέρεια για να επιστρέψει η ένταση στο κυβερνών κόμμα. Επιβεβαιωθήκαμε μέσα σε λίγα 24ωρα. Το 3ο Συνέδριο της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ λειτούργησε ως θρυαλλίδα.

Οι νεολαίοι που συγκεντρώθηκαν στο Ολυμπιακό στάδιο -θέλετε λόγω ιδιοσυγκρασίας, θέλετε λόγω χώρου (εκεί ακριβώς διεξήχθη το συνέδριο της διαδοχής)- πίστεψαν ότι βρήκαν την ευκαιρία να πάρουν τη ρεβάνς, έστω και σ' αυτό το επίπεδο, από τους εκσυγχρονιστές. Την προσπάθειά τους αυτή κάλυψαν πολιτικά με την αυτοπρόσωπη παρουσία τους αρκετοί βουλευτές της εσωκομματικής αντιπολίτευσης, δύο μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου αλλά όχι ο Άκης Τσοχατζόπουλος. Ο υπουργός Άμυνας μπορεί με τη δήλωσή του να κράτησε σαφείς αποστάσεις από την ανακοίνωση του γραφείου Τύπου και να έδωσε την εντύπωση ότι ήταν έτοιμος να προχωρήσει στην αναμέτρηση με τον πρωθυπουργό, την τελευταία στιγμή όμως «απέδρασε» από τα γεγονότα και προτίμησε να συνοδεύσει τον προέδρο της Δημοκρατίας στην Ήπειρο, μακριά από τη διακεκαυμένη ζώνη. «Οι δικοί» του στη νεολαία απογοητεύθηκαν. Μια κοπελιά δεν έκρυβε την αγανάκτησή της: «Εμείς ήρθαμε από τη Θεσσαλονίκη για τον Άκη κι αυτός μας πούλησε». Με καυστική διάθεση σχολίαζαν την απουσία του Άκη και οι «προεδρικοί» βουλευτές: «Ο Άκης έχασε ακόμη μία ευκαιρία για να καβαλήσει το αντισημιτικό ρεύμα και να το οδηγήσει στη νίκη στο συνέδριο του κόμματος». Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Όντως ο Άκης Τσοχατζόπουλος *δείλιασε*; Νομίζουμε ότι όποιος «διαβάξει» την κομματική πραγματικότητα μ' αυτό τον τρόπο πέφτει τραγικά έξω. Και εξηγούμεστε:

Αν ο Άκης πήγαινε στο συνέδριο της Νεολαίας θα γνώριζε μεν την αποθέωση και θα ικανοποιούσε τους οπαδούς του και τους θερμοκέφαλους παράγοντες του κινήματος που φλερτάρουν διαρκώς με την ιδέα της σύγκρουσης, θα έχανε όμως την καλή έξωθεν μαρτυρία την οποία κατέκτησε με κόπο. Ο υπουργός Άμυνας, παρά τη διπλή ήττα του το 1996, κατόρθωσε δουλεύο-

ντας με επιμονή και σύνεση πλασσαριστεί στην κοινή γνώμη ως το στέλεχος που βάζει πάνω από την προσωπική επιτυχία την ενότητα του κόμματος. Στόχος του ήταν να προβληθεί ως η συνείδηση της παρτάξης. Αυτή η τακτική του εξασφάλισε το απυρόβλητο και βεβαίως τον έφερε στις πρώτες θέσεις της κλίμακας των προτιμήσεων των πολιτών και ειδικότερα των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ. Αν και η πρόκληση ήταν μεγάλη για να δοκιμάσει τις δυνάμεις του και την αντοχή του αντιπάλου, δεν έπεσε στην παγίδα. Για μερικά λεπτά θριάμβου δεν θυσιάσε τη στρατηγική του, προφανώς γιατί θύωρησε πως δεν ήρθε ακόμη η κρίσιμη ώρα να ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς του με τους εκσυγχρονιστές.

Ο ΑΚΗΣ ΟΔΗΓΕΙ ΤΗΝ ΚΟΥΡΣΑ

Όσοι διαδίδουν ότι η απουσία του Άκη επέτρεψε σ' άλλους εκδοξους αρχηγούς και αρχηγίσκους να βελτιώσουν την αξία των μετοχών τους στο κομματικό χρηματιστήριο βρίσκονται εκτός πραγματικότητας. Ο Άκης Τσοχατζόπουλος προς το παρόν δεν απειλείται από κανέναν άλλον στην κούρσα για την καθοδήγηση του ανσημιτικού μπλοκ.

Ο **Αν. Πεπονής** παρά τις φιλότιμες προσπάθειες που καταβάλλει δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να γίνει το αντίπαλο δέος. Είναι ένας ευπατρίδης πολιτικός που δεν μπορεί όμως να εμπνεύσει. Άλλωστε δεν είναι από εκείνους που εύκολα εντάσσονται στα σημάδια, που κάποιοι άλλοι στο παρασκήνιο επεξεργάζονται έχοντας ως μοναδικό κριτήριο την απέχθειά τους προς το πρόσωπο του πρωθυπουργού, αδιαφορώντας για τις συνέπειες που θα προκύψουν από μια άκαιρη, εφ' όλης της ύλης και μετωπική σύγκρουση.

Ο **Παντελής Οικονόμου** μπορεί να έχει φιλοδοξίες, γνωρίζει όμως πολύ καλά ότι είναι νωρίς γι' αυτόν. Περισσότερο τον ενδιαφέρει

εκλογή του στη δύσκολη Α' Αθηνών, παρά η αρχηγία της εσω-
μαχικής αντιπολίτευσης. Επιπροσθέτως, δεν του είναι και πολύ
ιστική η προοπτική να ηγηθεί ενός ρεύματος στο οποίο τον τόνο
τον οι **Ε. Βερυβάκης, Στ. Παπαθεμελής και Γ. Καψής**.

Χρήστος Παπουτσής, η παρουσία του οποίου στο συνέδριο της
αίας ήταν διακριτική (δεν έκανε δηλώσεις και φρόντισε να δια-
στεί σε στελέχη ότι οι εμπρηστικές τοποθετήσεις και παρεμβά-
βουλευτών και μελών του Ε.Γ. ήταν απαράδεκτες), προετοιμά-
για τη μάχη της διαδοχής Σημίτη σταθερά αλλά όχι με σπουδή.
εύει ότι δεν είναι ακόμη η ώρα του. Θα τον βόλευε να δοκιμάσει
ύχη του άλλη μία φορά ο Άκης Τσοχατζόπουλος, να αποτύχει
να γίνει αυτός στη συνέχεια ο μοναδικός εκφραστής του ιστορι-
ΠΑΣΟΚ. Η ικανοποίηση της ηγετικής φιλοδοξίας του περνά μέ-
πό την άμεση εμπλοκή του στο πολιτικό γίνεσθαι της χώρας.
ρος του, μία καλή επίδοση στις προσεχείς βουλευτικές εκλογές.
υτό και αναζητεί το προσφορότερο βήμα. Η δημοσκόπηση που
στη Β' Αθήνας δεν του έδωσε εντυπωσιακά αποτελέσματα.
γεται μεν, αλλά όχι σε εξαιρετική θέση (κάτω από την πρώτη πε-
α). Θα επιθυμούσε μία έδρα στην Α' Αθήνας, αλλά και σ' αυτή
κλογική περιφέρεια υπάρχουν μεγάλα ονόματα (**Σκανδαλίδης,**
ένης, Γ. Παπανδρέου, Στ. Μανίνας). Το πιθανότερο είναι να
θεί στη Λάρισα και να διεκδικήσει την πρώτη θέση, κάτι όμως
δεν θα είναι εύκολο, μιας και θα πρέπει να αντιπάλεψει στελέχη
ΠΑΣΟΚ με παράδοση και ισχυρούς προσωπικούς μηχανισμούς.
λογή του, βεβαίως, πρέπει να θεωρείται σίγουρη, μόνο που για
επίτροπο της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση οποιαδήποτε
η θέση πέραν της πρώτης θα είναι αποτυχία.

ό την άλλη πλευρά, στο στρατόπεδο των εκσυγχρονιστών, η
πέτεια του συνεδρίου της νεολαίας ήταν οδυνηρή. Διέπραξαν
ές ανοησίες και εξέθεσαν τον ίδιο τον πρόεδρο του Κινήμα-
Ο **Κώστας Σημίτης** είχε συμφωνήσει με την απερχόμενη
ματέα **Τώνια Αντωνίου** στη διεξαγωγή του συνεδρίου με τη
μετοχή και των εκσυγχρονιστών, αφού προηγουμένως αυτή δε-
να νομιμοποιήσει τις 8.500 από τις 15.000 νέες εγγραφές που
έθεσαν οι εκσυγχρονιστές. Ειρήσθω εν παρόδω και οι δύο
μαχόμενες πτέρυγες της νεολαίας κατέφυγαν σε αθλιότητες
κειμένου να κερδίσουν το συνέδριο. Η πιο ήπια εξ αυτών ήταν
μμετοχή στις προσυνεδριακές διαδικασίες μελών της Νέας
οκρατίας. Τη συμφωνία όμως Σημίτη-Αντωνίου υπονόμευσαν
έχη του κόμματος -στενοί συνεργάτες του Κ. Σημίτη (ερήμην
-γιατί τα ήθελαν όλα. Δεν επιθυμούσαν μια συναινετική λύση
ή τη συντριβή και την πολιτική εξόντωση των αντιπάλων τους.
αίως, αυτοί δεν τους έκαναν το χατήρι, γιατί δεν εξήλωσαν τη
των ιδανικών αυτόχειρων. Το συνέδριο της νεολαίας τελικώς
ε. Το πολιτικό στίγμα και η αισθητική του δικαίωσαν όλους
νους που υποστήριζαν ότι η νεολαία ΠΑΣΟΚ σήμερα συσπει-
ει το πιο καθυστερημένο πολιτικά τμήμα του κυβερνώντος κόμ-
ος. Το ζητούμενο τώρα είναι πώς η κρίση θα εκτονωθεί. Οι νεο-
ι «εκσυγχρονιστές» (εδώ η χρήση των εισαγωγικών επιβάλλε-
τέραν πάσης αμφιβολίας) απειλούν ότι θα κάνουν κι αυτοί συ-
ως το δικό τους συνέδριο. Εντολή για την αποφόρτιση της κα-
τασης έχει λάβει ο γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής **Κώ-
ς Σκανδαλίδης**, ο ρόλος του οποίου τοις πράγμασι *αναβαθμί-
η*. Από τους χειρισμούς του θα εξαρτηθεί αν η κρίση στη νεο-
α θα διαπεράσει και το υπόλοιπο κόμμα.

ΠΙΣΤΗΣ ΕΠΑΜΦΟΤΕΡΙΖΩΝ

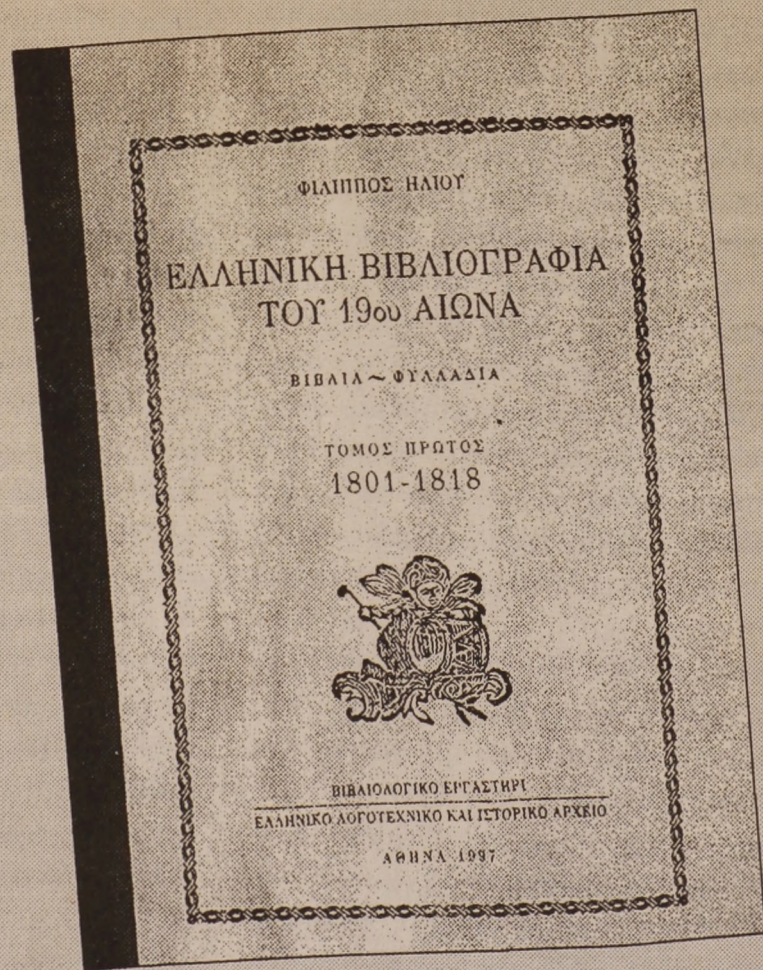
ν τω μεταξύ, μία δήλωση του Κώστα Σημίτη στην *Κυριακάτικη*
υθεροτυπία πυροδότησε νέες αντιδράσεις. Ο πρωθυπουργός

κάλεσε μέλη και στελέχη να προχωρήσουν σε ρήξη με τις κατεστη-
μένες νοοτροπίες και τους ζήτησε να υπερβούν τα χαρακώματα
και τις άγονες αντιπαραθέσεις. Κάποιοι οδηγήθηκαν στην άποψη
ότι ο πρωθυπουργός επιτέλους επέλεξε την οδό της αναμέτρησης
με τα φαινόμενα και τις λογικές που καθλώνουν την κυβέρνηση
και το κόμμα. Κάποιοι άλλοι επιχείρησαν να «μινιμάρουν» τη δή-
λωσή του. Ισχυρίστηκαν ότι ο Κώστας Σημίτης έκανε το αυτονόη-
το: απλώς προειδοποίησε τους πάντες για τα δεινά που έρχονται
αν δεν αλλάξει η ατμόσφαιρα - και πέραν αυτού ουδέν.

Η διβουλία του πρωθυπουργού (μετεωρίζεται ανάμεσα στο ανα-
γκαίο και το εφικτό) κρατά καιρό. Υποβάλλει διαρκώς στο μαρτύ-
ριο του σκωτσέζικου τους φίλους του. Χωρίς πειστική εξήγηση, με-
τακινείται από την επιθετικότητα στην αναδίπλωση. Προκαλεί έτσι
κύματα σύγχυσης και μένει εκτεθειμένος στις λογικοφανείς αιτιά-
σεις περί έλλειψης σαφούς στρατηγικής. Ενώ είναι βέβαιο ότι έχει
καταλήξει στο συμπέρασμα πως δεν μπορεί να προχωρήσει στην
επανίδρυση του κόμματος με όλα αυτά τα βαρίδια που τον περικυ-
κλώνουν, την ίδια στιγμή υιοθετεί στάσεις που επιτρέπουν στο φαύ-
λο υπάρχον να διαιωνίζεται. Η επαμφοτερίζουσα συμπεριφορά
του και τους αντιπάλους του αποθρασύνει, και τους συμμάχους
του απογοητεύει. Τους πρώτους δεν πρόκειται με κατευναστικές
τακτικές να τους κερδίσει ποτέ. Τον περιμένουν έτσι κι αλλιώς στη
γωνία. Τους δεύτερους θα τους χάσει. Θα αποσύρουν την εμπιστο-
σύνη τους αν δεν δουν δείγματα γραφής ικανά να ανατρέψουν τις
παγιωμένες καταστάσεις στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Το βιβλίο του Φίλιππου Ηλιού
Ελληνική Βιβλιογραφία του 19ου αιώνα
Τόμος Α': 1800-1818

ΕΚΔΟΣΗ Ε.Λ.Ι.Α.
Αγίου Ανδρέου 5 • Τηλ.: 32.11.149

Τις ημέρες αυτές, η κρίση στη Ν.Δ. κορυφώνεται. Η ανοιχτή αντιπαράθεση του Κ. Καραμανλή με τον Κ. Μητσοτάκη αλλά και τον Μ. Έμπερτ, μαζί με την παράλληλη παρασιώπηση εκ μέρους του προέδρου της Ν.Δ. για τις φασιστικές κορώνες του βουλευτή του κόμματος Γ. Καρατζαφέρη αναδεικνύουν καθαρά τις διαστάσεις αυτής της κρίσης. Εντούτοις, ο κ. Β. Μαγγίνας προσπερνά αυτή την κρίση με τη διατυπωμένη εκτίμηση της ηγεσίας ότι «το κόμμα προχωρά μπροστά...». Στο πνεύμα αυτό και υπό την ιδιότητα του προέδρου της ΟΚΕ (Ομάδα Κοινοβουλευτικού Έργου) Εξωτερικών της Ν.Δ., ο Βασ. Μαγγίνας, αποπειράται να αποκωδικοποιήσει την περιβόητη «δυναμική» πολιτική που επαγγέλλεται ο Κ. Καραμανλής στο θέμα των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Ο

βουλευτής θεωρεί μονόδρομο για τη χώρα μας «την πολιτική της αποτροπής» —υποστηρίζοντας ότι για την άσκησή της δεν χρειάζεται υπεροπλία αλλά «επαρκείς εξοπλισμοί»— και επισημαίνει ότι, συγχρόνως, πρέπει να προωθηθεί μία σταθερή και σοβαρή διπλωματική δραστηριότητα, ώστε να πειστούν η Τουρκία, οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση ότι «είμαστε αποφασισμένοι...». Αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι συνυπέγραψε την ερώτηση που κατατέθηκε στη Βουλή για τον Άρη Βελούχιώτη, χωρίς να παρακολουθήσει —όπως παραδέχεται— τις επίμαχες εκπομπές στην κρατική τηλεόραση. Επ' ευκαιρία πάντως, ο βουλευτής της Ν.Δ., εξαπολύει μία άνευ προηγουμένου επίθεση κατά του ΚΚΕ, κάνοντας λόγο ακόμη και για «παντελή ιδεολογική πενία...».

Β Α Σ Ι Λ Η Σ Μ Α Γ Γ Ι Ν Α Σ

«Να ενισχύσουμε τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας»

συνέντευξη στον Δημήτρη Ζώνιο

• Πιστεύετε ότι η τακτική των χαμηλών τόνων που ακολουθεί η κυβέρνηση είναι η πλέον ενδεδειγμένη για την ανάδειξη σε διεθνές επίπεδο της τουρκικής προκλητικότητας;

— Δεν κάνω τη διάκριση μεταξύ χαμηλών ή υψηλών τόνων, η οποία, επιτρέψτε μου να πω, δεν είναι πραγματική, δεδομένου ότι, από τη μία πλευρά ο μεν κ. Σημίτης σιωπά ανεπίτρεπτα, ο δε κ. Τσοχατζόπουλος —επίσης ανεπίτρεπτα, σχεδόν σε καθημερινή βάση— εμφανίζει μία πολεμαρχική, θα έλεγα, αλλά όχι τόσο πειστική, κατά την άποψή μου, συμπεριφορά. Αυτό που έχει σημασία είναι ότι πρέπει να επικρατεί μία σύνεση και μία νηφαλιότητα μπροστά στην τουρκική προκλητικότητα. Το μεγάλο πρόβλημα είναι ότι δεν έχει ακολουθηθεί —κι εδώ η κυβέρνηση φέρει βαρύτετη ευθύνη— μία πολιτική αξιοπιστίας και απέναντι στην Τουρκία αλλά και απέναντι στις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν έχει πείσει η κυβέρνηση την Τουρκία ότι μια ενέργειά της, η οποία ξεπερνά τα όρια, θα συνεπάγεται εκ μέρους μας ένα πλήγμα: που σημαίνει πολιτική της αποτροπής. Και δεν έχει πείσει, διότι η κυβέρνηση πορεύεται σε μια λογική υποχωρητικότητας από τη μία πλευρά και από την άλλη, σε

μια πολιτική, η οποία δεν είναι σταθερή. Αν σε αυτά προσθέσετε τα προβλήματα των εξοπλισμών, εις τα οποία υστερούμε πάρα πολύ απέναντι στην Τουρκία, νομίζω ότι σχηματίζει κάποιος μια εικόνα η οποία δεν είναι τόσο ευχάριστη σ' εμάς.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ

• Λέγεται ότι αν η χώρα μας προμηθευτεί τελικώς αυτά τα περίφημα αεροσκάφη —για τα οποία τόσα έχουν γραφτεί— θα σταματήσει έστω και προσωρινά η ένταση με την Τουρκία. Συμμερίζεστε αυτή την άποψη;

— Όχι δεν τη συμμερίζομαι. Κοιτάξτε, τη στιγμή αυτή που συζητάμε, η μεν Τουρκία διαθέτει 184 αεροπλάνα τρίτης γενεάς, που έχουν τη δυνατότητα εξοπλισμού τους με τα λεγόμενα «έξυπνα» όπλα, δηλαδή με τα βλήματα AMRAAM, η δε χώρα μας διαθέτει μόνον 82 αεροσκάφη τρίτης γενεάς χωρίς τη δυνατότητα τοποθέτησης των AMRAAM. Θα αρχίσουμε να τα παραλαμβάνουμε κάπου μέσα στο 1998. Το θέμα δεν είναι η κούρσα των εξοπλισμών. Εκείνο το οποίο χρειάζεται είναι άσκηση μίας πολιτικής αποτροπής. Σήμερα μιλάμε μόνο τη γλώσσα του δικαίου. Λέμε ότι έχουμε δίκαιο. Δεν μιλάμε καθόλου τη

γλώσσα της ισχύος και της περιφερειακής σταθερότητας. Εκείνο το οποίο χρειαζόμαστε είναι επαρκείς εξοπλισμούς, δεν χρειάζεται υπεροπλία για ν' ασκήσουμε πολιτική αποτροπής. Και χρειάζεται μια σοβαρή πολιτική και διπλωματική δραστηριότητα. Την οποία, δυστυχώς, δεν έχουμε δεδομένου ότι διαρκώς αλλάζουμε θέση διαρκώς συμπεριφερόμαστε κατά τρόπο διαφορετικό, με αποτέλεσμα, να μην πειστούν ούτε τους Τούρκους ούτε τους Αμερικανούς (ΗΠΑ-Ε.Ε.) ότι είμαστε αποφασισμένοι. Όποτε να καταλάβει η Τουρκία αν επιχειρήσει να ξεπεράσει κάποια όρια θα υποστεί πλήγμα. Πλήγμα, το οποίο έχει γι' αυτήν μεγαλύτερο κόστος από όφελος που νομίζει ότι θα έχει, αν επιχειρήσει κάποια εχθρική ενέργεια.

• Πώς αντιμετωπίζει η Ν.Δ. το ενδεχόμενο «ευθυγράμμισης» του εθνικού εναέριου χώρου στα οκτώ μίλια που προτείνουν αμερικανοί αξιωματούχοι;

— Το στρατηγικό συμφέρον των Αμερικανών είναι να υπάρξει ειρήνη στο Αιγαίο και στη Ν.Α. Μεσόγειο. Για να επιτευχθεί αυτό, θα καταβληθεί κάποιο κόστος. Το μέγα θέμα λοιπόν της εξωτερικής πολιτικής μας είναι αυτό το κόστος να μην πληρώσει η Ελλάδα. Εσείς όμως αναφέρεστε

προφανώς, στη σχετική δήλωση του Μπερνς. Έχω την αίσθηση ότι πηρεάζει την εξωτερική πολιτική της μία τέτοια ή μία παρεμφερής δήλωση. Υπάρχει συγκεκριμένο καθεστώς για ορισμένα ύδατα και συγκεκριμένο καθεστώς για τον εναέριο χώρο. Αυτό το καθεστώς ισχύει επί δεκαετίες και δεν νομίζω ότι η δήλωση του οιοιδήποτε μπορεί να παβληθεί. Βεβαίως, υπάρχει εδώ ένα άλλο ελάττωμα εις τη συνθήκη της Μαδρίτης, την οποία υπέγραψε ο πρωθυπουργός κι εκεί, εμμέσως, μπορεί κάποιος να ερμηνεύει ότι, ούτε λίγο ούτε πολύ, υπάρχει μία υποχώρηση στις ελληνικές θέσεις. Αλλά αυτό δεν αποτελεί θέση Ι.Δ.

Όλα αυτά τα δεδομένα, εκτιμάτε ότι σε η κατάλληλη στιγμή να επεκτείνεται η αμάδα τον θαλάσσιο χώρο της στα 12 μίλια ή έστω να επικαλεστεί το δικαίωμα αυτό ως διαπραγματευτικό εργαλείο;

Από που έχει μεγάλη σημασία είναι η απόφαση και η προστασία ενός υπαρκτού δικαιώματός μας. Από εκεί και πέρα, το να πότε θα γίνει χρήση αυτού του δικαιώματος είναι μία άλλη ιστορία.

Είστε με μεγάλη σημασία –και χαίρομαι που έχετε έτσι με το ερώτημά σας– η διατήρηση αυτού του δικαιώματος ακεραία και με τη λογική μιας διαπραγματευτικής ικανότητας. Δεν είναι δυνατόν η Ελλάδα να απεμπολήσει, να παραιτηθεί ενός τέτοιου δικαιώματος, εάν του οποίου δεν επιτύχει, δεν εξασφαλίσει, να πολύ σοβαρά ανταλλάγματα.

Ποιό είναι το κίνδυνος να χάσει η γειτονική χώρα σε νέα Αλγερία; Απενύχομαι. Και θέλω να πιστεύω ότι πράγματα δεν θα φθάσουν εκεί. Εμείς είμαστε να υποβοηθήσουμε την προσπάθεια της Τουρκίας στον ευρωπαϊκό προσηλωτισμό της. Το συμφέρον της χώρας –μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα– είναι η Τουρκία να προχωρήσει στην ενάμιση των σχέσεών της με την Ευρώπη. Βεβαίως, αυτό, δεν μπορεί να γίνει τις σημερινές συνθήκες.

«Ο ΑΛΟΥΧΙΩΤΗΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ»

Επιδιώκουμε σε άλλο θέμα. Γιατί υπογράψατε την επίμαχη ερώτηση των κοινοτήτων σας για τον Άρη Βελουχιώτη; Η ενέργεια αυτή δεν κινεί τον εθνικό διχασμό;

Είστε τόσο εύκολος στις κρίσεις, οι οποίες –επιτρέψτε μου να πω– οδηγούν σε

συμπεράσματα, τα οποία κανένας Έλληνας και πολύ περισσότερο εγώ ή οι συνάδελφοί μου δεν θέλουμε να επανέλθουν, τη στιγμή μάλιστα που, στην περίοδο 1989-90, πρωτοστατήσαμε στην εθνική συμφιλίωση. Αυτό, νομίζω, κανείς δεν το αρνείται και η ελληνική κοινωνία γνωρίζει ότι εμείς είμαστε εκείνοι οι οποίοι επιδιώξαμε τη συνεργασία με την Αριστερά, εμείς είμαστε εκείνοι που ρίξαμε λήθη, ρίξαμε πέτρα πίσω μας στο παρελθόν.

Αλλά συνυπέγραψα, διότι αισθάνθηκα τη μονομέρεια και την υπερβολή από πλευράς συγκεκριμένης εκπομπής της κρατικής τηλεόρασης. Ούτε λίγο ούτε πολύ, κατεβλήθη μία προσπάθεια ο Άρης Βελουχιώτης –για τον οποίο, εγώ αποδέχομαι ότι, υπάρχει ένα τμήμα του λαού το οποίο συγκινείται, και αυτό το σέβομαι να παρουσιαστεί σαν τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Το γιατί δεν είναι τέτοια φυσιογνωμία το λέει η ίδια η Αριστερά. Το λέει το ίδιο το ΚΚΕ. Είναι γνωστά αυτά. Όποιος αμφισβάζει γι' αυτά που λέω, ας κάνει τον κόπο να μελετήσει με προσοχή το βιβλίο του Γρ. Φαράκου –τα έγγραφα, τα ντοκουμέντα–, πράγμα το οποίο εγώ έχω κάνει. Η συμμετοχή μου λοιπόν σε εκείνη τη διαμαρτυρία είχε την έννοια αυτή: ότι υπήρξε μία μονομέρεια και μία υπερβολή.

• Αναφερθήκατε στο ΚΚΕ. Όμως αυτή η πλευρά εκλήθη στις συγκεκριμένες εκπομπές για να αναπτύξει τις απόψεις της.

– Αυτό δεν με ενδιαφέρει. Εμείς δεν είμαστε ούτε κυβέρνηση...

• Επίσης μιλάτε για υπερβολική προβολή της προσωπικότητας του Άρη Βελουχιώτη, την ώρα που ο αρμόδιος για την κρατική

τηλεόραση υπουργός Δ. Ρέππας τον χαρακτηρίζει «αμφιλεγόμενη προσωπικότητα».

– Κοιτάξτε, το ΚΚΕ, φοβούμαι πάρα πολύ, ότι έχοντας πλέον μία παντελή ιδεολογική πενία, μία παντελή έλλειψη οποιονδήποτε ιδεολογικών ερεισμάτων, μάλλον βολεύεται από τέτοιου είδους προβολές και προσπάθειες.

Όσον αφορά στον κυβερνητικό εκπρόσωπο, έχει μία προσωπική άποψη, με την οποία ούτε θα διαφωνήσω ούτε θα συμφωνήσω. Ούτε καταναλώνω το χρόνο μου, σκιαγραφώντας τον Άρη Βελουχιώτη.

• Είδατε τις δύο συγκεκριμένες τηλεοπτικές εκπομπές, γιατί αρκετοί από τους υπόλοιπους 56 βουλευτές που υπέγραψαν την ερώτηση, τους οποίους ρώτησα, είπαν ότι δεν τις είδαν.

– Όχι δεν τις είδα. Αλλά δεν νομίζω ότι έχει πολλή σημασία, αν θέλετε, η προσωπική αίσθηση που διαμορφώνει ο καθένας, όσο το γενικότερο κλίμα που δημιουργήθηκε ήταν να αισθανθεί ο λαός ότι ο Άρης Βελουχιώτης ήταν ένας άλλος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

«ΤΟ ΚΟΜΜΑ ΠΡΟΧΩΡΑ ΜΠΡΟΣΤΑ»

• Στο εσωκομματικό πεδίο. Ποια είναι η γνώμη σας για την απόφαση του αρχηγού να διαγράψει τους έξι βουλευτές;

– Το κόμμα προχωρά πλέον μπροστά...

• Δεν απαντάτε ευθέως σε αυτό που σας ρώτησα...

– Σας είπα. Το κόμμα προχωρά μπροστά. Αυτό που πρέπει να κάνουμε τώρα είναι να ανταποκριθούμε στις προσδοκίες του λαού. Ν' ασχοληθούμε με τα πραγματικά και μεγάλα προβλήματα του τόπου.

Μια ιδεολογική συνδιάσκεψη – ή Όταν χάνεις την πολιτική σκιά σου

του Δημήτρη Καΐση

Αυτό θα μπορούσε να 'ταν και αναμενόμενο: ότι το ΠΑΣΟΚ αποφάσισε να οργανώσει μια ιδεολογική συνδιάσκεψη όπου κανείς δεν κατάλαβε ακριβώς τι έγινε και τι ελέχθη.

Ευρέθησαν μάλιστα κάποιοι άνθρωποι που πέρασαν από υψηλές θέσεις –όπως π.χ. η **Νόρα Κατσέλη**– που εμφανίσθηκαν εν απορία να συγγέουν τους νυν υπουργούς της κυβέρνησης με τους πρώην υπουργούς του υποτιθέμενου κατ'εξοχήν αντίπαλου κόμματος. Αν αυτό εκληφθεί ως ειρωνεία θα πρέπει τότε να κα-

ταγραφεί ως γεγονός παρήγορο, σχεδόν λυτρωτικό –κατά τον τρόπο περίπου εκείνων των ευαίσθητων πνευμάτων που λένε πως η κορύφωση της απελπισίας μπορεί να οδηγήσει στη λύτρωση και την αναγέννηση. Έστω και αν εδώ πρόκειται για μια ισχνή ανάγκη επιβίωσης μέσα σ' ένα ισχυρότερο ευρωπαϊκόν περιβάλλον που έχει ανακηρυχθεί κάπως πομπωδώς σε «εθνικό στόχο».

Εδώ δεν πρόκειται καθόλου για ειρωνεία. Όταν ο κ. **Σημίτης** μιλάει με πλήρη σοβαρόφανεia για Κεντροαριστερά ψεύδεται και μάλιστα μ' έναν τρόπο στεγνό, χωρίς το μπρίο του προκατόχου του: εκείνος με μια κίνηση σκερτζάντο μπορούσε να παρασύρει την Αριστερά και να συσπειρώσει πολυύμνητους από τον Μάρκο Βαφειάδη μέχρι το Μανώλη Γλέζο.

Εκείνος ήταν ένας γητευτής: για τους πιο ένθερμους κατηγορούς του θα ήταν ένας αγύρτης ή έστω ένας ταχυδακτυλουργός με τα κουνέλια από το καπέλο όπως π.χ. αποδείχθηκε με τις «βάσεις του θανάτου».

Ήξερε να βρίσκει τις κατάλληλες λέξεις, αστραφτερές σαν το ουράνιο τόξο: είπε π.χ. «ελίτες των σαλονιών» και ο Λεωνίδας

Κύρκος κατατροπώθηκε – ίσως και από τότε να μην το ξεπέρασε. Ήξερε ακόμη να βάζει έναν καθρέφτη εμπρός στο πρόσωπο του λαού και να τον δείχνει ομορφότερο και εξυπνότερο απ' ό,τι πράγματι ήταν (αργότερα ο κ. Σημίτης διαπίστωσε με όψιμη οδύνη «πολλές μετριότητες» ανάμεσά τους).

Η καλύτερη ίσως μαγική νεία του ήταν αυτή: πλουσιοπάροχη αναδιανομή εισοδήματος με κανονικά κονδύλια και δανεικά – όπως και η ανύψωση «των ταπεινών» σ' ένα κράτος με ανοιχτές εξεχειλώματος τις αγκυλές του.

Μ' αυτό τον τρόπο προτοίμασε, προφανώς άθελά του και ως περιέργη εκδοχή της Ιστορίας, το διάδοχό του: ταυτόχρονα όμως τον ναρκοθέτησε.

Τώρα ολοένα περισσότεροι στο ΠΑΣΟΚ καταλαβαίνουν πως ήρθε η ώρα να πληρώσουν και μάλιστα στα σκληρά – ακόμη και έχοντας ως κύρια αντιπάλειψη τμήματα της παλιάς λαϊκής βάσης της.

Θα πρέπει να πάρουν κι αυτά «δικάιν τους» για να ανεβάσουν μανάτζερ και λά αμειβόμενους, ακόμη να συζητήσουν ίσως και για «στρατηγικούς επε-

δυτές» που οι κατάρες εναντίον τους τους ξανάφεραν στην εξουσία το 1993.

Να κινδυνεύουν να χάσουν ανεπανόρθωτα την ταυτότητά τους: εξουσία γυμνή σαν πόρνη είναι εκεί και δεν θα την εγκαταλείψουν.

Σαν τη Σαλώμη απεκδύεται ένα ένα τα πέπλα της – ιδεολογικά και άλλα.

ιθώς στερείται το μπρίο του προκατόχου του, βρίσκει καιρό ν' οληθεί με καλλιτεχνικά ζητήματα: διάβασε κριτικές στη *ide* για την τελευταία ταινία του **Γαβρά** και μάλιστα ενδελε- (όπως παραδέχθηκε ο ίδιος ο Γαβράς για τη συνάντησή τους συνέντευξή του στην *Καθημερινή*). Δεδομένου ότι η ταινία *Πί*, όπως λένε, σκληρή κριτική στα μίντια μπορεί να του είπε Γαβρά) ότι ο ίδιος έχει μάλλον καλές σχέσεις με τους ιδιο- ες τους, ότι κατά κάποιον τρόπο απολαμβάνει της εύνοιάς

ν ίδια στιγμή μπορεί να σκέφτηκε ότι ο ίδιος γνωρίζει πολύ ή τη λειτουργία των μίντια, ότι δεν είναι πάντα η πρόπουσα ότι χρειάζονται τις διαφημίσεις και κάποτε κάτι από το Μέγα- λουσικής (ενώ ο ιδρυτής δεν χρειαζόταν να πολυσχολείται μ' ή: του έφταναν τα βίντεο με τις ενθουσιώδεις λαϊκές συγκε- όσεις του απ' όπου, όπως λέει κι η Δήμητρα Λιάνη-Παπανδρέ- έπαιρνε ζωή»).

ήπως πρόκειται για ένα είδος κλωνοποίησης της πολιτικής; ν λες σε μια Ιδεολογική Συνδιάσκεψη ΠΑΣΟΚ «μήπως μιλά- Μάνος» αυτό δεν είναι απλή προσποίηση, είναι ειρωνεία: καλύπτεις ανατροπή ισορροπιών, ότι αισθάνεσαι να φεύγει δαφος κάτω από τα πόδια σου, ότι «σ' αυτόν τον κόσμο» τι γυ- ο εδώ;

ως ακραία υπόθεση μπορεί να υποστηριχθεί: ήρθα από εκεί βρέθηκα αλλού, σπρωγμένος από ρεύματα υπέρτερα που δεν νωώ και ούτε που μας σέβονται.

υπάρχει κάποια βαθιά συνείδηση μπορεί να πει: χρόνια κο- εψα τον Δήμο. Προκειμένου να αμυνθεί για όλ' αυτά μπορεί να καλύπτει την ειρωνεία, όπλο αποσταθεροποιητικό της ήσυ- πυνείδησης που όμως μπορεί «να εξουθενώσει και την ίδια».

πάει μέχρι τέλους θα προσκρούσει σε αδιέξοδο αλλά ίσως ώσει τον εαυτό της: τι ήρθαμε να κάνουμε εδώ, ποιοι και τι κοροΐδισαν κι εμάς τους ίδιους;

ήπως πρόκειται για κάποιο είδος κλωνισμού της πολιτικής π.χ. ηγαίνει υποτακτικά πίσω από βιοχημικούς και τραπεζίτες;

κι αν στεκόμαστε απάνω στη ράχη αποδομημένων οραμάτων: το λείμματά τους μένουν ν' αντιστέκονται καθώς η προσαρμο- ότητα στη ροή των πραγμάτων έχει τα όριά της. Από ένα ση- και μετά φοβάσαι να βουτήξεις στον ίλιγγο του χαμαιλεοντι- δ - φοβάσαι μήπως χάσεις τη σκιά σου.

όμη κι ο κ. **Τζουμάκας** είπε στους οργισμένους και ίσως πια ασμένους αγρότες «Θα ρωτήσω τις Βρυξέλλες». Σε λίγο ο και ο αειφανής **Γιάννος Παπαντωνίου** θα λέει: «Θα ρωτή- τη Φρανκφούρτη» όπου η μέλλουσα έδρα των κεντρικών πεζών.

μια αντίστροφη κατά κάποιον τρόπο φορά ο **Μάσιμο ντ'Αλέ-** σαλαβουτώντας κι αυτός στα νερά μιας ασαφούς κεντροα- ας δεν μπορεί να πει: «Θα ρωτήσω τον Μαρξ ή τον Γκράμσι» Λένιν από καιρό είχαν πάψει να τον ερωτούν): προσπαθεί να ρει στα πόδια της μια σκιά ικανή ν' αναγνωρίζει το πρωτότυπό κόμη και ντυμένο με το τελευταίο Armani.

τις αενάως εφευρετικές καλλιέργειες ενός ακραίου συρμού - πως λένε, τι μπορεί να κάνει κανείς με τα μικροτσίπ, αυτή τη ά σκιά της Προόδου;

ν είναι υποχρεωμένος, όπως ο Μαρινέτι κάποτε, να αναμορ- ρει και την ιταλική κουζίνα εκτοπίζοντας τα παραδοσιακά ζυ- κά: υπάρχουν και τα χάμπουργκερ.

όπως επίσης λένε κάποιοι παρατηρητές της παγκοσμιοποίη- ολόένα χάνεται και εξατμίζεται η διακριτότητα χρωμάτων, γμάτων και ίσως αισθημάτων.

Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης

ΛΕΞΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ Β' (Μ-Ω)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΦΡΟΥΖΑΚΗ

Το λεξικό επικεντρώνεται κυρίως στην δυτικοευρωπαϊκή τέχνη. Ξεκινώντας από τον 5ο π.Χ. αιώνα, φθάνει ως τις μέρες μας και καλύπτει διεξοδικά τη ζωγραφική, τη γλυπτική και τις γραφικές τέχνες.

Περιλαμβάνει πλούσια βιογραφικά καλλιτεχνών, καλλιτεχνικές ομάδες και τάσεις, κινήματα, τεχνικές, υλικά, εμπόρους και μαικήνες της τέχνης, συλλέκτες, μουσεία και γκαλερί.

Στόχος του βιβλίου είναι η χρήση του τόσο από ειδικούς και μελετητές, όσο και από το ευρύ κοινό.

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ:

JOHN BOARDMAN, JASPER GRIFFIN, USWYN MURRAY
Ελλάδα και ελληνιστικός κόσμος

Σύμβουλος έκδοσης: Χάρης Βλαβιανός

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
ΣΤΟΑ ΒΙΒΛΙΟΥ: ΠΕΖΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ 10 564, Τηλ. 32.22.846

Με τον Γλαύκο Κληρίδη εν όψει εξελίξεων;

του Χριστόφορου Χριστοφόρου

Ο Γλαύκος Κληρίδης αναδείχθηκε στις 16 Φεβρουαρίου πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας για δεύτερη συνεχή θητεία. Η αναμέτρηση, που, για πολλούς λόγους, μπορεί να χαρακτηριστεί παράδοξη, παρά τις προβλέψεις, κρίθηκε τελικά με μικρή διαφορά – μόλις 6.000 ψήφων. Ο πρόεδρος καλείται να χειριστεί την τύχη του νησιού σε περίοδο που ολοκληρώνεται η ευρωπαϊκή πορεία και, ίσως, τη λύση του Κυπριακού. Πριν από όλα, όμως, είναι αυτός που θα οδηγήσει την Κύπρο στη νέα χιλιετία.

Την επομένη της επανεκλογής του, ο Γλαύκος Κληρίδης άρχισε διαβουλεύσεις με τους πολιτικούς αρχηγούς και άλλα στελέχη που είχαν στηρίξει την υποψηφιότητά του. Απέβλεπε να σχηματίσει οικουμενική κυβέρνηση ή, το πιθανότερο, ευρείας αποδοχής, μια και από την πλευρά του ΑΚΕΛ υπήρχε απόλυτη άρνηση συμμετοχής. Η προσπάθεια ήταν απόρροια της δέσμευσης που είχε αναλάβει αμέσως μετά το αποτέλεσμα του πρώτου γύρου, δεν μπορεί όμως να θεωρηθεί εντελώς άσχετη με την ανάγκη να υπάρξει πιο πλατιά συνεργασία για αντιμετώπιση των προοιωνιζόμενων εξελίξεων.

Το πρόβλημα που προκύπτει σχετικά αφορά τη μορφή που θα πάρει η τελική απόφαση και τις βάσεις στις οποίες θα στηριχθεί. Υπάρχει, βέβαια, σκεπτικισμός για την αποτελεσματικότητα ενός σχήματος που θα συσταθεί από διάφορους πολιτικούς χώρους με δεδηλωμένες διαφορές. Ουσιαστικότερες, όμως, ήταν οι αντιδράσεις σε πιθανό σχηματισμό κυβέρνησης που θα στηριζόταν στη λογική της απόδοσης υπουργικού θώκου ως αντίτιμο στην υποστήριξη που παρασχέθηκε στον δεύτερο γύρο των εκλογών. Φυσικά, παρόμοια προσέγγιση δημιουργεί πολύπλοκο πρόβλημα λόγω της ανάμειξης 4 κομμάτων, από τα οποία τα δύο είχαν πάρει λιγότερο από 1% στον α' γύρο, και των στελεχών του ΔΗΚΟ που είχαν υποστηρίξει τον Αλέξη Γαλανό κατά παρέκκλιση των αποφάσεων της ηγεσίας του κόμματος.

Η υποστήριξη της οποίας έτυχε ο Γλαύκος Κληρίδης από τέσσερις υποψηφίους του α' γύρου και η απόφαση για ελεύθερη ψήφο που είχε πάρει το κόμμα του κ. Λυσ-

σαρίδη δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη δυναμικής και διεύρυνση του προβαδίσματος που φαινόταν να έχει.

Ήδη, είχε κερδίσει σημαντικό έδαφος, αφού στον α' γύρο εξασφάλισε 40% των ψήφων, έξι περίπου μονάδες περισσότερο από τον Δημοκρατικό Συναγερμό που τον υποστήριξε και μόνο μισή μονάδα πίσω από τον Γιώργο Ιακώβου, του οποίου οι υποστηρικτές, ΔΗΚΟ και ΑΚΕΛ, άθροιζαν το 1996 πέραν του 49%.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΙΚΡΙΣΜΑ

Αυτά δεν ήταν τα μόνα πλεονεκτήματα. Η άνοδος στην εξουσία βοηθούσε στην εξάλειψη ορισμένων αναστολών στους εκλογείς που λειτουργούσαν για χρόνια εναντίον του Κληρίδη, η κατοχή της εξουσίας δημιουργούσε αναντίλεκτο πλεονέκτημα, ενώ θέσεις και ενέργειες, με κυριότερες την διάνοιξη της ευρωπαϊκής προοπτικής και την απόφαση για Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα, τύγχαναν γενικότερης αποδοχής από το εκλογικό σώμα.

Σε μια σειρά δημοσκοπήσεις, ο Γλαύκος Κληρίδης συγκέντρωνε σε αξία και εκτίμηση ως προς τις ικανότητες και τα χαρακτηριστικά πιο ψηλά ποσοστά, σε ανάλογα δύο προς ένα και τρία προς ένα σε σύγκριση με τον Γιώργο Ιακώβου.

Στο άλλο στρατόπεδο, το ΑΚΕΛ είχε καταφέρει να δημιουργήσει σημαντικές τριβές με την ΕΔΕΚ και τους Ενωμένους Δημοκράτες εξαιτίας του τρόπου που επέλεξε και θέλησε να επιβάλει την υποψηφιότητα Ιακώβου, καθώς επίσης με τον τρόπο που αντιμετώπισε τις σχέσεις με τα δυο κόμματα στη συνέχεια.

Η απρόσμενη, για όλους σχεδόν, στροφή της ηγεσίας του ΔΗΚΟ υπέρ του Γιώργου

Ιακώβου δημιουργούσε ορισμένες αβεβαιότητες, ακόμα και για εκλογή από τον πρώτο γύρο. Όμως, η προσέγγιση αυτή παρέπεμπε ουσιαστικά στοιχεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς και ιδιαίτερα τις επιπτώσεις από την καταγγελία της συγκυβέρνησης τρεις μόνο μήνες πριν τις εκλογές, τις αντιφάσεις στις επιλογές ενός κόμματος που πρόβαλλε για 18 μήνες την υποψηφιότητα του ηγέτη του, για να ψάχνει συνέχεια για τρίτο και να καταλήξει στην αντίπαλο του πρώην συνεταίρου.

Ταυτόχρονα, οι γενικού χαρακτήρα προβλήματα της πολιτικής ζωής, οι αδυναμίες του υποψηφίου, η κυριαρχία της αρνητικής διαφήμισης στην προσπάθειά του, οι αντιφάσεις και παλινδρομήσεις σε πολιτικά θέματα και η υποτονική προσωπικότητά του περιορίζαν τις προοπτικές του.

Τελικά, οι διάφοροι παράγοντες που τούργησαν κάπως διαφορετικά από τις εκτιμήσεις: Η προβολή των πλεονεκτημάτων Κληρίδη και των επιτευγμάτων, έπασχαν από περιορισμούς. Απουσία προοπτική στις θέσεις, με ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα, και η στρατηγική για την αναμέτρηση του β' γύρου, ενώ από την πλευρά των αντιπάλων έτυχαν εκμετάλλευσης τα αρνητικά της διακυβέρνησης και κινήθηκαν κατά τρόπο έντονο οι καταματικοί μηχανισμοί άσκησης προσωπικής επιρροής. Θέμα των υποστηρικτών Ιακώβου δεν ήταν ο υποψήφιος, αφού είχε φανερώσει σαφώς ότι έπασχε σοβαρά η υποψηφιότητά του, αλλά η αντίθεση στον Γλαύκο Κληρίδη και στο χώρο από τον οποίο προερχόταν, καθώς επίσης η ανάγκη στήριξης της υπόστασης των κομμάτων, ιδιαίτερα του ΔΗΚΟ, του οποίου φαινόταν να απειλείται η ύπαρξη. Έστω κι αν, τελικά, κερδήθηκε η μάχη, η σημαντική μείωση

διαφοράς δίνει τη δυνατότητα στην πία του ΑΚΕΛ να αντιμετωπίσει τυχόν δωνισμούς για την επιλογή Ιακώβου.

ΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

την πρώτη προεδρική εκλογή με την πα-
σία τεσσάρων καναλιών, τριών ιδιωτι-
και ενός κρατικού, κυριάρχησαν οι
ποπτικές εμφανίσεις και συζητήσεις,
δαπανήθηκαν σημαντικά ποσά για τη-
τικές πολιτικές διαφημίσεις.

εμφανίσεις των υποψηφίων ή υποστη-
ών τους ξεπέρασαν σε αριθμό και
κεια κάθε προηγούμενο και το φαινό-
να παρουσιάζεται ένας υποψήφιος το
βράδυ σε διαφορετικά κανάλια μάλ-
προκαλούσε κορεσμό και δεν λειτούρ-
ε θετικά για να διατηρήσει το ενδιαφέ-
των πολιτών.

τό την πλευρά του Γιώργου Ιακώβου
από τα κόμματα που τον υποστήριξαν
υπώθηκαν σφοδρά παράπονα και επι-
σεις εναντίον των ΜΜΕ για μεροληψία
περιορισμό των συζητήσεων σε θέμα-
που ευνοούσαν τον αντίπαλό του.
ήρξαν επίσης επιθέσεις και επικρίσεις
ντίον δημοσιογράφων.

και αλήθεια ότι η γενική εντύπωση που
σαν ευνοούσε κάπως τον Γλαύκο Κλη-
ι. Δημιουργείται, όμως, το ερώτημα
πόσο οι δεκάδες ώρες παρουσίας του
ργου Ιακώβου και των υποστηρικτών
στα τηλεοπτικά στούντιο δεν ήταν αρ-
ς για να περάσουν τα μηνύματα και τις
εις τους και να εστιάσουν το διάλογο
έματα που τους ευνοούσαν.

πολιτική διαφήμιση έγινε από επαγ-
ατίες και είχε, γενικά, μια λογική συ-
ια, στην τεχνική και τα μηνύματα. Την
πετυχημένη παρουσία είχε ο Βάσος
σαρίδης, με μηνύματα προσαρμοσμέ-
πο ρόλο του ρυθμιστή που καλούνταν
ιαδραματίσει ανάμεσα στους δύο επι-
τέστερους υποψηφίους, με τη γλώσσα
νέων και την αξιοπιστία ως προς τους
αικόμενους στόχους.

τό την πλευρά του Γλαύκου Κληρίδη,
βλήθηκαν τα θέματα της ευρωπαϊκής
είας, του Κυπριακού, του Ενιαίου
ντικού Δόγματος και των επιτευγμά-
της διακυβέρνησης, με άξονες αναφο-
την πορεία του υποψηφίου, τη σιγου-
και την ασφάλεια που θα προσέφερε.
περιορισμένο βαθμό, υπήρξε αρνητική
ρήμιση για τον αντίπαλό του.

έξονας της διαφήμισης Ιακώβου στρε-
αν γύρω από τις έννοιες της ανανέω-
της συναίνεσης, της διεκδικητικής και
ληπτικής πολιτικής. Τα συνθήματα αυ-

τά δεν εύρισκαν το ανάλογο περιεχόμενο
στις εικόνες και τον πολιτικό λόγο, αφού
κυριάρχησε η αρνητική ή μάλλον μαύρη
διαφήμιση σε βάρος του Κληρίδη, η χωρίς
εξαίρεση αναφορά στο παρελθόν και τη
γλώσσα περασμένων δεκαετιών.

Επαναλήφθηκε, επίσης, στις προεδρικές,
το φαινόμενο που ζήσαμε πριν 20 μήνες, της
απόδοσης σημαντικού ρόλου στις δημοσκο-
πήσεις, σε βαθμό που η άλογη χρήση και η
κατασκευή μερικών να πλήξει την αξιοπι-
στία τους. Τέθηκε, όμως, το θέμα της εισα-
γωγής ορισμένων κανονισμών για θεσμο-
θέτηση του ζητήματος, ενώ με την εφαρμο-
γή του νόμου για την ραδιοτηλεόραση που
είχε μόλις εγκριθεί απαγορεύθηκε η ανα-
φορά σε δημοσκοπήσεις για την περίοδο
που αρχίζει 72 ώρες πριν την εκλογή.

ΚΡΙΣΗ ΚΟΜΜΑΤΩΝ, ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η αναμέτρηση της Κυριακής 15.2.1998 πα-
ρουσίαζε ένα σημαντικό κοινό στοιχείο με
όλες τις προηγούμενες της περιόδου μετά το
1974: Ένας υποψήφιος της δεξιάς βρίσκε-
ται αντιμέτωπος με έναν κεντροδεξιό που
υποστηρίζεται από το ΑΚΕΛ. Το 1983, το
ΑΚΕΛ ανέδειξε από τον πρώτο γύρο τον
Σπύρο Κυπριανού, το 1988 τον Γιώργο Βα-
σιλείου, το 1983 υποστήριξε χωρίς επιτυχία
τον Γιώργο Βασιλείου και το 1998 απέτυχε
για δεύτερη συνεχή φορά να εκλέξει τον
υποψήφιό του, τον Γιώργο Ιακώβου.

Σε όλες τις περιπτώσεις, ανεξάρτητα από
τα χαρίσματα του υποψηφίου ή τις τοποθε-
τήσεις του, η συσπείρωση που πετυχαίνει
το ΑΚΕΛ γύρω από τον υποψήφιό του εί-
ναι μεγαλύτερη από 90%. Το ζητούμενο,
όμως, σε προεδρικές εκλογές είναι η δυ-
νατότητα συσπείρωσης δυνάμεων πέραν
του κομματικού περίγυρου του ΑΚΕΛ για
να γίνει δυνατό να εξασφαλιστεί το 50%
και η εκλογή. Το ποσοστό ψήφων προς τον
Γιώργο Ιακώβου (49,18%) όχι μόνο είναι
δυσανάλογο του εκτοπίσματός του, αλλά
αποτελεί και έκπληξη αν λάβουμε υπόψη
λάθη χειρισμών που τραυμάτισαν τη συ-
νεργασία στο χώρο της αριστεράς και του
κέντρου, παλινδρομήσεις και αντιφάσεις
του υποψηφίου και των υποστηρικτών του
και τις διαφορές θέσεων που έχουν. Δημι-
ουργεί, όμως, εκ πρώτης όψεως δυνατότη-
τες αποτροπής πιθανής κρίσης στο χώρο
του ΑΚΕΛ με θέμα την επιλογή και την
αποτυχία Ιακώβου.

Παρόμοια είναι η κατάσταση στο χώρο
του ΔΗΣΥ, που μετά την κρίση ηγεσίας
στο πρώτο εξάμηνο του 1997, διέρχεται
μια μεταβατική περίοδο στην οποία δεν εί-
ναι ορατοί οι προσανατολισμοί και η πρό-

ταση προοπτικής του κόμματος. Για την
ώρα, όμως, είναι το κόμμα της εξουσίας.

Το μεγάλο ζητούμενο στην πολιτική σκη-
νή εντοπίζεται στο κέντρο. Το ΔΗΚΟ αντι-
μετωπίζει το πιο μεγάλο πρόβλημα της
ιστορίας του, εξαιτίας των χειρισμών που
έγιναν, κυρίως, τους τελευταίους μήνες –
χειρισμοί που τους διακρίνει η έλλειψη συ-
νέπειας, σε μερικές περιπτώσεις ο πολιτι-
κός αμοραλισμός («θα συνεργαστούμε με
αυτόν που θα μας κάνει την πιο μεγάλη
προσφορά για την εξουσία», είπαν στην τη-
λεόραση) και η χωρίς φειδώ διαβολή ή
εξύβριση όχι μόνο αντιπάλων αλλά και
στελεχών που διαφώνησαν με την ηγεσία.

Το αποτέλεσμα υποδεικνύει ότι μόνο 40-
45% των ψηφοφόρων του κόμματος ακο-
λούθησαν την επιλογή της ηγεσίας, ενώ
δεν διαφαίνεται δυνατότητα συγκόλλησης.
Εκτός από θέμα συμφιλίωσης των μερών
του, αντιμετωπίζεται και το πρόβλημα ιδε-
ολογικού προσανατολισμού.

Τα προβλήματα στην ΕΔΕΚ και τους
Ενωμένους Δημοκράτες φαίνονται σχετι-
κά μικρότερα, δεν είναι όμως αμελητέα. Η
ΕΔΕΚ πρέπει να βρει το στίγμα της, αφού
αποφάσισε να μετάσχει σε κυβέρνηση ευ-
ρείας αποδοχής, ενώ οι ΕΔΗ αντιμετωπί-
ζουν πρόβλημα ύπαρξης. Στον πρώτο γύρο
ο Γιώργος Βασιλείου πήρε μόνο 3% των
ψηφών, ενώ το Κίνημα Ενωμένων Δημο-
κρατών και το ΑΔΗΣΟΚ που αποτέλεσαν
τα συστατικά στοιχεία των ΕΔΗ άθροιζαν
πάνω από 5%. Στον β' γύρο, φαίνεται ότι η
πλειοψηφία των ψηφοφόρων του κόμμα-
τος πήγε αντίθετα από την επιλογή της
ηγεσίας.

Έγινε λόγος για ίδρυση σοσιαλδημοκρα-
τικού σχήματος από τις διάφορες δυνάμεις
του κέντρου. Είναι, όμως ευκολότερο να
γίνεται λόγος, για το θέμα παρά να υλοποι-
είται ο στόχος. Το κύριο ερώτημα, πέραν
από τη δυνατότητα συνεννόησης για συ-
γκρότησή του, αφορά τα πρόσωπα που θα
μετάσχουν. Η Κύπρος κυβερνάται από ηλι-
κιωμένους και είναι σαφές ότι αντιμετωπί-
ζει σοβαρή κρίση ηγεσίας. Ο πρόεδρος εί-
ναι 79 χρόνων, ο Βάσος Λυσσαρίδης 78, ο
Σπύρος Κυπριανού 66, ο Γιώργος Βασιλεί-
ου 65, ενώ ο νεότερος πολιτικός, ο ηγέτης
των Νέων Οριζόντων, είναι 52 χρόνων.

Πέρα από το ζήτημα της ηλικίας δεν
υπάρχει θετική απάντηση στην ερώτηση:
*Η πολιτική ηγεσία έχει τη δυνατότητα να
αφουγκραστεί τα μηνύματα των καιρών,
να κατανοήσει τι εννοούμε νέα δικαιώμα-
τα και ελευθερίες και να προβάλλει όραμα
για την Κύπρο με προοπτική την τρίτη χι-
λιετία;*

Μπροστά σε ιστορικές εξελίξεις

του Ανδρέα Θεοφάνους

Ενώ οι προεδρικές εκλογές αποτελούν πλέον παρελθόν, η Κύπρος εισέρχεται στην πιο κρίσιμη ίσως καμπή της περιόδου μετά το 1974. Τέλη Μαρτίου αρχίζουν οι ενταξιακές συνομιλίες Κύπρου-Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), ενώ ταυτόχρονα θα εκδηλωθεί και η νέα διεθνής πρωτοβουλία για επίλυση του Κυπριακού με πρωταγωνιστές τους Αμερικανούς.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε το άμεσο πλαίσιο και το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο θα λάβουν χώρα οι αναμενόμενες καθοριστικές εξελίξεις για το μέλλον της Κύπρου και να προβούμε σε σωστή εκτίμηση των ρυθμιστικών παραγόντων. Καταρχάς αναφέρεται ότι η τουρκική πλευρά θα υιοθετήσει πολύ πιο σκληρές θέσεις στο Κυπριακό από ό,τι στο παρελθόν. Επ' αυτού πρέπει να σημειωθεί ότι η Τουρκία θεώρησε την απόφαση της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης του Λουξεμβούργου (12-13 Δεκεμβρίου 1997) για τη μη συμπερίληψή της στην επόμενη φάση διεύρυνσης της Ε.Ε. σε συνδυασμό με τη συμπερίληψη της Κύπρου ως άδικη και προσβλητική. Φυσικά, οι εν λόγω αποφάσεις της Ε.Ε. δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία. Αντιθέτως ήταν αναμενόμενες. Οι αντιδράσεις της Τουρκίας όμως είχαν ως στόχο, πέρα από την εσωτερική κατανάλωση, αφενός την εξασκηση πίεσης προς την Ε.Ε. για να της δοθεί μια ενταξιακή προοπτική και, αφετέρου, την ανακοπή της κυπριακής ενταξιακής πορείας. Υπογραμμίζεται ότι η Τουρκία θα προσπαθήσει ποικιλοτρόπως να ανακόψει την ενταξιακή πορεία της Κύπρου για δύο βασικούς λόγους: ο πρώτος είναι ότι το τουρκικό πολιτικο-στρατιωτικό κατεστημένο δεν έχει εγκαταλείψει τον μέγιστο στόχο για στρατηγικό έλεγχο του νησιού, πράγμα που η ευρωπαϊκή προοπτική αποτρέπει, και ο δεύτερος είναι ότι η Τουρκία θέλει να χρησιμοποιήσει την Κύπρο ως όμηρο για να προωθήσει τη δική της ενταξιακή πορεία. Στο σημείο αυτό τονίζω ότι με τον όρο «στρατηγικό έλεγχο» του νησιού εννοώ, μεταξύ άλλων, την εξουδετέρωση από την

Τουρκία της δυνατότητας της ελεύθερης Κύπρου να ενεργεί ως αυτόνομη και κυρίαρχη κρατική οντότητα σε θέματα εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής. Για παράδειγμα, οι τουρκικές απειλές εν σχέσει με την πρόθεση της Κυπριακής Δημοκρατίας να εγκαταστήσει το ρωσικό πυραυλικό σύστημα αεράμυνας S-300 απορρέουν από την πολιτική μεγίστου στρατηγικού ελέγχου του νησιού από την Τουρκία.

Πρέπει να τονισθεί ότι, λαμβάνοντας υπ' όψιν αυτά τα δεδομένα, η κυπριακή πλευρά θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτική στους χειρισμούς της. Συγκεκριμένα, και μεταξύ άλλων, αναφέρεται ότι παρά το γεγονός ότι το κυπριακό πρόβλημα και οι ενταξιακές συνομιλίες είναι δύο ξεχωριστά θέματα, έχουν ήδη διασυνδεθεί και θα εξακολουθήσουν να θεωρούνται από πολλούς ως αλληλένδετα. Φυσικά, η ελληνική πλευρά θα πρέπει τεκμηριωμένα να καταστήσει σαφές ότι, ενώ επιθυμεί λύση ή τουλάχιστον πρόοδο επί του Κυπριακού, δεν είναι δυνατόν η Κύπρος να παραμένει όμηρος και ταυτόχρονα και κατ' επέκτασιν να δίδεται στην τουρκική πλευρά εμμέσως πλην σαφώς δικαίωμα βέτο στην κυπριακή ενταξιακή πορεία και παράλληλα επιβράβευση για την επεκτατική της πολιτική στην Κύπρο. Με το ίδιο σκεπτικό, η ελληνική πλευρά πρέπει να πράξει ανάλογα και με το θέμα των πυραύλων S-300. Συναφώς αναφέρεται ότι, ενόσω η τουρκική αδιαλλαξία συνεχίζεται, η ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας της Κύπρου είναι επιβεβλημένη.

Ένα θέμα που προκύπτει είναι και αυτό της ενδεχόμενης συμμετοχής των Τουρκοκυπρίων στις ενταξιακές συνομιλίες. Πρέπει να καταστήσουμε σαφές ως θέμα αρχής ότι η Ε.Ε. συνομιλεί με την Κυπριακή Δημοκρατία και ότι όλα τα μέλη της κυπριακής αντιπροσωπείας αναγνωρίζουν και εκπροσωπούν την Κυπριακή Δημο-

κρατία. Άλλο είναι να υπάρχει μια αντιπροσωπεία στην οποία να συμμετέχουν και Τουρκοκύπριοι, και άλλο είναι μια κέφαλη αντιπροσωπεία στο όνομα της «πολιτικής ισότητας».

Πέρα από αυτό το άμεσο πλαίσιο που έχουμε σκιαγραφήσει, θα πρέπει ταυτόχρονα να μελετήσουμε σοβαρά και άλλες τάσεις που ήδη έχουν διαμορφωθεί στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον. Μεταξύ άλλων, θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν και τους ακόλουθους παράγοντες:

1 Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, η Τουρκία εθεωρείτο παράγοντας σταθερότητας. Σήμερα η Τουρκία αντιπροσωπίζει εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα που την καθιστούν μάλλον αποσταθεροποιητικό παράγοντα. Όμως δεν μπορούμε να παραβλέπουμε το γεγονός ότι η Τουρκία εξακολουθεί να παραμένει για τη Δύση μια πολύ σημαντική χώρα για λόγους οικονομικούς και γεωστρατηγικούς.

2 Οι Αμερικανοί προσπαθούν να προωθήσουν την πλήρη ενσωμάτωση της Τουρκίας στην Ε.Ε., αλλά η τελευταία αντιδρά, τόσο για δικούς της εσωτερικούς και κοινωνικο-οικονομικούς αλλά και πολιτικούς λόγους. Επιπρόσθετα, διαφαίνεται ότι ΗΠΑ και η Ε.Ε., εκτός από το γεγονός ότι συμφέροντά τους δεν είναι ταυτόσημα, δεν αντικρίζουν τον κόσμο και τα διάφορα προβλήματα και θέματα με τον ίδιο φάσμα. Πάντως, πρέπει ταυτόχρονα να επισημανθεί ότι στη μεταψυχροπολεμική περίοδο και ιδίως σε αυτό το στάδιο, ο ρόλος της ΗΠΑ είναι ζωτικός και πρωταγωνιστικός.

3 Η γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας θα διαφοροποιηθεί ανάλογα με τις εξελίξεις εν σχέσει με το μεγάλο παιχνίδι των πετρελαίων της Κασπίας. Όσο περισσότερα πετύχει η Τουρκία στον ανταγωνισμό για τους αγωγούς, δηλαδή όσο μεγαλύτερες είναι οι ποσότητες που

• Ο Ανδρέας Θεοφάνους είναι διευθυντής του Κέντρου Ερευνών και Ανάπτυξης-Intercollege καθώς και του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Διεθνών Σχέσεων του Intercollege.

αίου και φυσικού αερίου που θα περ-
από το έδαφός της, τόσο μεγαλύτερη
είναι η αναβάθμισή της για την Ε.Ε. και
ήση γενικότερα – και αντιστρόφως.

Το νέο μεταψυχροπολεμικό διεθνές
περιβάλλον έχει διαφοροποιηθεί ση-
μικά σε σύγκριση με το προηγούμενο
παιγνίο. Μεταξύ άλλων, ενώ στο παρελ-
θόν κινήσεις που θα μπορούσε να κάνει
ο κράτος ήταν περιορισμένες ή/και προ-
ορισμένες, σήμερα το πεδίο δράσεως
σχέσεων είναι διευρυμένο. Ένα άλλο
χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι στη νέα
τάξη πραγμάτων ο κίνδυνος περιφε-
ρών συγκρούσεων είναι αυξημένος.

Ανέκαθεν οι οικονομικοί παράγοντες
διαδραμάτιζαν έναν ουσιαστικό ρόλο
στο διεθνές πολιτικογεωστρατηγικό γίγνε-
σθαι. Σήμερα που, μεταξύ άλλων, οι ιδεο-
λογικοί παράγοντες έχουν παραμεριστεί
σε μεγάλο βαθμό, η οικονομία διαδραμα-
τίζει έναν πιο καθοριστικό ρόλο. Δηλαδή,
όπως και σαφώς υπογραμμίζω ότι, σήμε-
ρα η οικονομία με την ευρεία έννοια του
αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγο-
ντα στην πολιτική σκακιέρα.

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν την
εξωτερική πολιτική των διαφόρων χω-
ρών είναι και πάλι διαφοροποιημένοι εν
αντίθεση με το παρελθόν. Η παραδοσιακή
πολιτική ήθελε το υπουργείο Εξωτερικών
μιας χώρας να είναι ο μοναδικός ρυθμι-
στής και εκφραστής της εξωτερικής πολιτι-
κής. Σήμερα, η εξωτερική πολιτική δια-
μορφώνεται από έναν συνδυασμό διαφό-
ρων παραγόντων και δυνάμεων. Εκτός
από τους τεχνοκράτες των υπουργείων
Εξωτερικών, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι
έντρα ερευνών, γνωστά ως think-
tanks, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ο
πληροφορησιακός κόσμος και η κοινή γνώ-
μη ασκούν τη δική τους επιρροή, η οποία
είναι άλλο από ευκαταφρόνητη είναι.

Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, η
Ευρώπη – και ιδιαίτερα η Ανατολι-
κή Ευρώπη – καθίσταται ακόμα πιο ση-
μαντική από ό,τι προηγουμένως για την
Ευρωπαϊκή και γενικότερα για τη δυτική
εξουσία και ευημερία. Επιπρόσθετα,
κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου
η ευνοούσε τη διαίρεση της Κυπρια-
κής Δημοκρατίας μεταξύ Ελλάδος και
Τουρκίας, σήμερα τα δυτικά συμφέροντα
προσβλέπουν καλύτερα με μια ενωμένη
Κύπρο μέλος της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ.

Οι παραπάνω σκιαγραφεί ορισμένους βα-
σιμείς παράγοντες που θα είναι καθορι-
στικοί και για τη μελλοντική πορεία της
Κύπρου, σημειώνω ότι επέστη η στιγμή κα-

τά την οποία η Κυπριακή Δημοκρατία θα
πρέπει να μελετήσει σοβαρά την προοπτι-
κή αίτησης για ένταξη στο ΝΑΤΟ. Λακωνι-
κά αναφέρω ότι δύο βασικοί λόγοι τους
οποίους μπορούμε να προτάξουμε αναφο-
ρικά με αυτή την επιλογή είναι: α) ότι το
έλλειμμα ασφάλειας που υπάρχει σήμερα
στην Κύπρο μπορεί να επηρεάσει αρνητι-
κά όχι μόνο τους ίδιους τους Κυπρίους αλ-
λά και ευρύτερα συμφέροντα στην περιο-
χή και β) ότι η ένταξη της Κύπρου στο
ΝΑΤΟ προωθεί την υπόθεση της ευρωπαϊ-
κής και δυτικής συλλογικής ασφάλειας
στην Ανατολική Μεσόγειο στη μεταψυ-
χροπολεμική περίοδο. Δηλαδή, η Κύπρος
θα πρέπει να θεωρηθεί ως αναπόσπαστο
μέρος του ευρωπαϊκού και δυτικού συστή-
ματος συλλογικής ασφάλειας.

Ερχόμενος και πάλι στο θέμα των εντα-
ξιακών συνομιλιών όσο και στην πρωτο-
βουλία για το Κυπριακό, καταλήγω υπο-
γραμμίζοντας ότι η ελληνική πλευρά θα
πρέπει να προσέλθει με ξεκάθαρες θέσεις
αλλά και στόχους. Θα ήταν ευχής έργον
εάν επιτελείτο πρόοδος επί του Κυπρια-
κού ταυτόχρονα με τις ενταξιακές συνομι-
λίες, έτσι που να ενταχθεί μια ενωμένη Κύ-
προς στην Ε.Ε. Εάν αυτό δεν καταστεί δυ-
νατό, ο στόχος πρέπει να είναι η ένταξη
της ελεύθερης Κύπρου στην Ε.Ε. με μια
συμφωνία που δυνητικά θα καλύπτει και
το κατεχόμενο τμήμα της, με βάση το
προηγούμενο της τελωνειακής ένωσης Κύ-
πρου-Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1987.

Για να προχωρήσει επιτυχώς η ελληνική
πλευρά θα πρέπει να είναι και η ίδια έτοι-
μη με προτάσεις και αντιπροτάσεις που να
συνάδουν αφενός με τις συμφωνίες υψη-
λού επιπέδου (Μακαρίου – Ντενκάς, 1977 και Κυπριανού – Ντενκάς, 1979) και
αφετέρου με το ευρωπαϊκό κοινοτικό κε-
κτημένο. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να είμα-
στε σε θέση να επεξηγήσουμε τι μπορεί να
προσφέρει στην Ε.Ε. η ένταξη της Κύ-
πρου. Μέσα από αυτό το πλαίσιο θα πρέ-
πει επίσης να τονισθεί ότι τα οφέλη από
την ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. είναι πο-
λύ μεγαλύτερα από το κόστος της μη έντα-
ξης όχι μόνο για την Κύπρο αλλά και για
την ίδια την Ε.Ε. Τέλος, υπογραμμίζεται
ότι, για να μπορέσει η Κυπριακή Δημο-
κρατία να πετύχει τους στόχους της, θα
πρέπει να αξιοποιηθεί πλήρως το ανθρω-
πινο δυναμικό της. Η ανάγκη για αξιοκρα-
τία σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής της Κύ-
πρου αποτελεί πλέον όχι μόνο μέσο προώ-
θησης της κοινωνικής δικαιοσύνης αλλά,
πολύ περισσότερο, αδήρητη ανάγκη για
επιβίωση.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

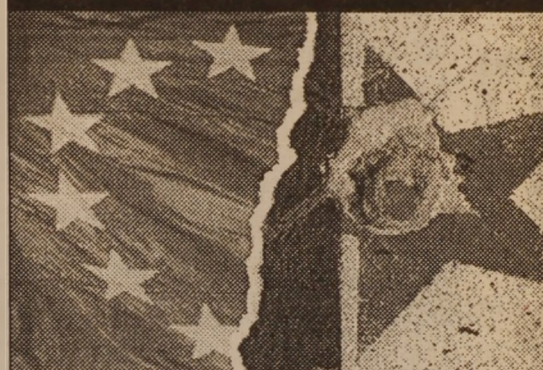
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΟΥΡΑΝΤΩΝΗΣ
(Επιμέλεια)

Ο ΟΗΕ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΕΡΡΑΚΗΣ

Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης για την Πρώην Γιουγκοσλαβία (1991-1996)

Κείμενα Τεχνητοποίησης

Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ

ΠΑΝΟΣ ΤΣΑΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Από τη Βαρσία στο τρίτο του Βερολίνου
1789 - 1989

ΤΟΜΟΣ Β': 1890 - 1989

Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Εκδόσεις Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Σταδίου 44 • 105 64 • Αθήνα
Τηλ.: 32 29 638-Fax: 32 45 052

Οι αδέατες όψεις του προβλήματος

του Φοίβου Ζαφειρίδη

Έχουν περάσει περισσότερα από 20 χρόνια από τότε που συνειδητοποιήθηκε η ανάγκη για την εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης στον δυτικό κόσμο και ολοένα πυκνώνουν οι ενδείξεις ότι η πρόληψη, όσο παραμένει μια ασαφής και απροσδιόριστη έννοια, δεν μπορεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της εξάπλωσης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Η πλειοψηφία των επιστημονικών δημοσιεύσεων και ανακοινώσεων αξιολογούν από χαμηλή έως ανύπαρκτη την αποτελεσματικότητα των ήδη εφαρμοσθέντων προγραμμάτων πρόληψης.

Πιστική λοιπόν εμφανίζεται η ανάγκη να εξετάσουμε τους λόγους της αποτυχίας και να προχωρήσουμε σε επαναπροσδιορισμό των στόχων και των πρακτικών μας. Με αυτό τον τρόπο άλλωστε αξιοποιούμε το συγκριτικό πλεονέκτημα που διαθέτουμε ως κοινωνία της περιφέρειας του δυτικού μοντέλου ανάπτυξης. Το πλεονέκτημα συνίσταται στο γεγονός ότι η παρούσα εξελικτική φάση της ελληνικής κοινωνίας τοποθετείται 10 χρόνια πίσω από την ευρωπαϊκή και 20-25 χρόνια πίσω από την αμερικανική. Κατά συνέπεια, οι

εμπειρίες των προηγμένων δυτικών κρατών θα μπορούσαν να διδάξουν στην Ελλάδα πολιτικές περισσότερο αποτελεσματικές από αυτές που μέχρι σήμερα εφαρμόστηκαν.

Τι όμως εννοούμε με τον όρο πρόληψη; Μέχρι σήμερα άλλοι προσδιορίζουν ως πρόληψη την ενημέρωση, άλλοι τον εκφοβισμό και άλλοι την επιθετική προσέγγιση ζητημάτων που σχετίζονται με την κατανάλωση ναρκωτικών ουσιών. Η ποικιλία των προγραμμάτων πρόληψης που εφαρμόστηκαν μέχρι σήμερα είναι πράγματι μεγάλη σε όλο τον κόσμο. Αν όλα αποδείχθηκαν αναποτελεσματικά, ή τουλάχιστον όχι τόσο αποτελεσματικά όσο θα θέλαμε, είναι γιατί κατά τη γνώμη μου πάσχουν από έλλειψη οράματος. Ενός οράματος που θα έδινε μια συνολική απάντηση στις κοινές γενεσιουργές αιτίες των ναρκωτικών και των άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, όπως η παθητικότητα, ο κυνισμός, η αποξένωση, ο εγωκεντρισμός, και τέλος το έλλειμμα σε αγάπη, αλληλεγγύη και συντροφικότητα που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες. Η ύπαρξη οράματος ανθρώπινοτερης κοινωνίας θα καλλιεργούσε παράλληλα το έδαφος για την ανάπτυξη αξιόπιστων εναλλακτικών υποστηρικτικών συστη-

μάτων, αφού η αποσάρθρωση των παραδοσιακών υποστηρικτικών συστημάτων ενοχοποιείται επίσης για την κατακόρυφη αύξηση της ατομικής ψυχοπαθολογίας και κατ' επέκταση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Πολιτικές πρόληψης, ενταγμένες στην κυρίαρχη διαχειριστική λογική του συστήματος, όπως αυτές που εφαρμόστηκαν και συνεχίζουν δυστυχώς να εφαρμόζονται που δεν λαμβάνουν υπόψη όλα τα παραπάνω και που δεν αντιμετωπίζουν τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα ως απόρροια των ακάλυπτων συναισθηματικών, ηθικών και πνευματικών αναγκών της ανθρώ-

πινής ύπαρξης, είναι καταδικασμένες να αποτυγχάνουν. Προγράμματα πρόληψης, που έχουν προαποφασίσει να μην αντιμετωπίζουν τις βαθύτερες αιτίες, αλλά με επιστημονικοφανείς και τεχνοκρατικές προσεγγίσεις ανέλαβαν κατόπιν «άνωθεν εντολής», να εξωραΐζουν τη μιζέρια της καθημερινότητάς μας, να επικεντρώνονται, δηλαδή στο σύμπτωμα «ναρκωτικά» και όχι στις κοινωνικές αιτίες και τα αδιέξοδα που το δημιουργούν, δεν είχαν και δεν θα έχουν καμία τιχη. Τέτοια προγράμματα μπορούν να χρησιμοποιούνται κάλλιστα ως άλλοθι από την ουσιαστικά αδιάφορη πολιτική ηγεσία: «νοσηματοδοτούν» την ύπαρξη συγκεντρωτικών/γραφειοκρατικών οργανισμών μέσα από τους οποίους εκφράζονται τα προσωπικά διαπλεκόμενα συμφέροντα των εκάστοτε διαχειριστών της εξουσίας: επιλύουν προβιοποριστικά προβλήματα των λειτουργιών τους και, τέλος, ενεργώντας μηχανισμούς συνενοχής διευρύνουν τη συναίνεση στα ύποπτες κεντρικές διαχειριστικές επιλογές.

Με τους εύκολους-διεκπεραιωτικούς δρόμους που ανοίγουν παθητικοποιούν ακόμα περισσότερο τον πολίτη. Δρουν με την ψευδαισθησιογόνα δράση τους καταπραΰντικά στις όποιες ανησυχίες του. Οδηγούν στην υπερκατανάλωση «κοινωνικών» υπηρεσιών που μικρή μόνο διαφορά έχει, ως πρότυπο παθητικής συμπεριφοράς, από την υπερκατανάλωση οποιασδήποτε δρόγας ή άλλου κα-

Ο Φοίβος Ζαφειρίδης είναι αναπληρωτής καθηγητής του Τμήματος Ψυχολογίας του Α.Π.Θ.

πλωτικού προϊόντος. Τα προγράμματα πρόληψης που δεν τελούν πρόταση άλλου ήθους και στάσεων ζωής, που στερούν δηλαδή ανατρεπτικού οράματος, καθίστανται εκ των πραγμάτων ανατροφοδότες του φαύλου κύκλου των εξαρτήσεων και επέκταση των κοινωνικών μας αδιεξόδων.

ΑΠΟ ΤΑ ΣΤΕΝΑ ΟΡΙΑ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Είγει λοιπόν να συνειδητοποιήσουμε ότι η πρόληψη των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων —όπως είναι τα ναρκωτικά, η βία στα λεία, ο νεανικός αλκοολισμός, η κατάθλιψη κ.τ.λ.— εκφεύγει τα στενά όρια της άσκησης υγειονομικής πολιτικής. Γιατί η μετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων δεν γίνεται με παροχή πληροφοριών, απαιτεί κυρίως την ύπαρξη ιδεολογικοπολιτικών. Απαιτεί πορεία ανάπτυξης. Δηλαδή πορεία κίνησης στο κυρίαρχο ρεύμα που τείνει να υποκαθιστά τις ανθρωπιστικές αξίες, με πρόσκαιρες και ευκαιριακές καταναλωτικές/οικονομικές αξίες. «Αξίες» που το κυρίαρχο πρότυπο ανάπτυξης προσφέρει με μόνη ανταπόδοση τη μισθωμένη δουλειά μας και οι οποίοι ενστερνιζόμαστε χωρίς να καταβάλλουμε το αναγκαίο τίμημα του πόνου που οι αληθινές ανθρώπινες αξίες απαιτούν.

Εσαυτοί στο πλαίσιο των παραπάνω συνοπτικών τοποθετήσεων και σημειώσεων γίνεται εύκολα αντιληπτό το τι πραγματικά σημαίνει πρόληψη. Πρόληψη των ναρκωτικών και των άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων είναι η αγάπη, η ανθρωπιά, η αλληλεγγύη, η φιλία και η υποχώρηση των προσωπικών και ατομικών συμφερόντων προς το συλλογικό καλό. Είναι σαφές ότι τις αξίες αυτές μπορούν —υπό τις σημερινές συνθήκες— να καλλιεργούν μοναχικά πρόσωπα, μικρές ομάδες/παρέες και μη καθετοποιημένες εθελοντικές οργανώσεις που βρίσκονται σε έμπρακτη καθημερινή ρήξη με την κυρίαρχη οικονομικοκεντρική ιδεολογία και τις υπαγορευόμενες από αυτήν αλλοτριωμένες στάσεις ζωής. Αυτοί αποτελούν αληθινούς φορείς της πρόληψης, γιατί υπηρετούν τον άνθρωπο όχι σκοπιμότητες και προσωπικές ιδιοτέλειες. Αυτοί ασκούν πραγματικά την πρόληψη γιατί με την καθημερινή τους αγωνιστική προσπάθεια και με τις στάσεις ζωής που επέλεξαν να υπηρετούν μας βοηθούν το όνειρο για μια άλλη κοινωνία. Αυτοί και όχι οι συστημικοί οργανισμοί με τις απρόσωπες υπαλληλικές ιεραρχίες, γιατί η πρόληψη χρειάζεται πρόσωπα και όχι κοινοπραξίες κερδοφόρων. Αυτοί και όχι οι λεγόμενοι ειδικοί, γιατί η τέχνη της πρόληψης δεν είναι επάγγελμα, δεν μαθαίνεται. Είναι τέχνη ζωής και χρειάζεται κυρίως ανθρωπιά.

Είπα, αν δεν θέλουμε να βρεθούμε μετά 20 έτη στο σημείο που βρισκόμαστε σήμερα, αν δεν θέλουμε να καταμετρώμε την πλημμελειότητα στην αντιμετώπιση των ναρκωτικών, θα πρέπει να κρίνουμε κριτικά τόσο στο αναπτυξιακό μοντέλο-προαγωγό των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων όσο και στην άκριτη αντιγραφή διαχειριστικών πρακτικών αντιμετώπισής τους. Θα πρέπει, δηλαδή, επιτέλους να ασχοληθούμε σοβαρά με την πνευματική και ηθική διάσταση των ναρκωτικών και των άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων του καιρού μας και κατ'επέκταση να συνειδητοποιήσουμε την αναγκαιότητα οράματος ανθρωπινότερης κοινωνίας. Εξάγοντας όμως αυτές τις μέχρι τώρα αθέατες όψεις του προβλήματος, οδηγούμαστε εκ των πραγμάτων στη διαπίστωση ότι ο ρόλος της πρόληψης δεν μπορεί παρά να είναι ανατρεπτικός.

Αυτό ακριβώς είναι που φοβίζει τους ποικιλόνημους πολιτικούς, οικονομικούς και προληπτικούς διαχειριστές της ναρκωτικής πολιτικής και τους οδηγεί σε αναγκαίες για το «καλό» όλων μας αποφάσεις.

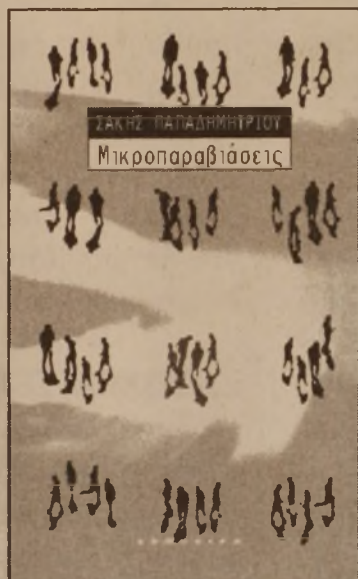
εκδόσεις Απόπειρα

Νίκος Καρούζος
Θρίαμβος Χρόνου

Μανώλης Παπαδολαμπάκης
Η Φυλή της Σάντα Μπάρμπαρα

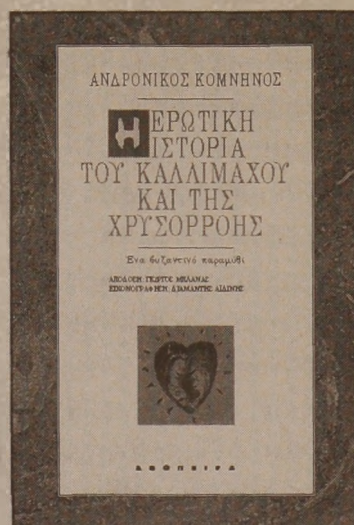
Σάκης Παπαδημητρίου
Μικροπαραβιάσεις

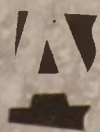
Σάκης Αθανασιάδης
Η Λεωφόρος των Αθών

Γκέτρουντ Στάν
Ο Κόσμος είναι στρογγυλός

Ανδρόνικος Κομνηνός
Η ερωτική ιστορία του Καλλίμαχου
και της Χρυσορρόης

ΑΠΟΠΕΙΡΑ: ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ, 18-20, 106 80 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ. 6450519 / FAX 3603376

Το σύγχρονο «αγροτικό ζήτημα»

του Ναπ. Μαραβέγια

Από τη σύσταση του ελληνικού κράτους και μέχρι τις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το ζήτημα της διανομής της γης στους ακτήμονες αγρότες αποτελούσε το περίφημο αγροτικό ζήτημα. Στις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες η ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας με τον μικρό οικογενειακό κλήρο ήταν τόσο σημαντική και η συμβολή της στη συνολική οικονομική μεγέθυνση της χώρας τόσο αναμφισβήτητη, που μερικοί θεωρητικοί μίλησαν για μια εξαιρετικά επωφελή –για το καπιταλιστικό σύστημα– ενσωμάτωση της μικρής οικογενειακής αγροτικής εκμετάλλευσης.

Ομως, από τα μέσα της δεκαετίας του '70 άρχισαν να αλλάζουν τα δεδομένα. Η αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας της ελληνικής γεωργίας άρχισε σταδιακά να υποχωρεί και από τις αρχές της δεκαετίας του '80 μέχρι σήμερα να χαρακτηρίζεται από ουσιαστική στασιμότητα. Ήδη, μάλιστα, τα τελευταία 2-3 χρόνια η αξία του αγροτικού προϊόντος (σταθερές τιμές) άρχισε να μειώνεται, ενώ το εμπορικό έλλειμμα αγροτικών προϊόντων διογκώνεται (από 110% κάλυψη των εισαγωγών από εξαγωγές στις αρχές του '70, σήμερα το ποσοστό δεν ξεπερνά το 75%).

Τι συνέβη και από ρυθμούς αύξησης 3-4% ετησίως στις δεκαετίες '50 και '60 φθάσαμε σήμερα σε αρνητικές ετήσιες επιδόσεις σε ποσοστά -2% και -3%, όταν σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ετήσια αύξηση είναι περίπου σταθερή στο 1-2%;

Θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι, έστω και καθυστερημένα, η Ελλάδα ακολουθεί το δρόμο της Δύσης, όπου η γεωργία αποτελεί πλέον το 3% του συνολικού εγχωρίου προϊόντος και απασχολεί μόνο 6% του ενεργού πληθυσμού, έναντι 12% και 20% στην Ελλάδα.

Όμως, αν δει κανείς προσεκτικά τις εξελίξεις, διαπιστώνει ότι η γεωργία στις δυτικές χώρες συρρικνώθηκε όχι σε απόλυτα μεγέθη, αλλά σε σχέση με το σύνολο της οικονομίας. Δηλαδή οι ρυθμοί ανάπτυξης της βιομηχανίας και του τριτογενούς τομέα ήταν συστηματικά πολύ υψηλότεροι

από αυτούς της γεωργίας και συνεπώς η σχετική της σημασία μειώθηκε. Το γεγονός αυτό βοήθησε στην απορρόφηση του ανθρώπινου αγροτικού δυναμικού μεταπολεμικά, ώστε από το 20-25% του ενεργού πληθυσμού, που ήταν το 1950, να φθάσει σήμερα στο 6%.

ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗ ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ

Στην Ελλάδα η συρρίκνωση της γεωργίας φαίνεται να συντελείται σε απόλυτους όρους, διότι ούτε η βιομηχανία ούτε ο τριτογενής τομέας παρουσιάζουν τα τελευταία χρόνια αξιολογες αναπτυξιακές επιδόσεις. Αντίθετα μάλιστα, όχι μόνο δεν μπορούν να απορροφήσουν εργατικό δυναμικό από τη γεωργία, αλλά χάνουν θέσεις εργασίας και αυξάνουν το ποσοστό ανεργίας, που ξεπερνά σήμερα πλέον το 10% του ενεργού πληθυσμού.

Μ' άλλα λόγια, στις δυτικές χώρες ποτέ δεν συρρικνώθηκε η αγροτική παραγωγή, αντίθετα συνέχισε να αυξάνεται με αργούς ρυθμούς (1-2%) ετησίως και μόνο ο αγροτικός πληθυσμός μειώθηκε ριζικά, βρίσκοντας διέξοδο σ' άλλους οικονομικούς τομείς. Έτσι, όλο και λιγότεροι αγρότες παράγουν όλο και περισσότερο προϊόν, με αποτέλεσμα και το αγροτικό εισόδημα ανά αγρότη να αυξάνεται, και οι τιμές των αγροτικών προϊόντων μακροχρονίως να μειώνονται.

Στη χώρα μας τα τελευταία είκοσι χρόνια και η αγροτική παραγωγή είναι στάσιμη ή μειώνεται, και ο αγροτικός πληθυσμός μειώνεται λιγότερο απ' ό,τι συμβαίνει στη Δύση, με αποτέλεσμα ούτε το αγροτικό εισόδημα ανά αγρότη να αυξάνεται ουσιαστικά ούτε οι τιμές των αγροτικών προϊόντων

να μπορούν να πέσουν χωρίς να επηρεαστούν αρνητικά και άμεσα το αγροτικό εισόδημα.

Το αδιέξοδο συνεπώς μοιάζει πλήρως δεδομένου ότι οι τιμές των αγροτικών προϊόντων άρχισαν να μειώνονται σταθερά τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, της Συμφωνίας της GATT και γενικότερα της αύξησης του διεθνούς ανταγωνισμού τόσο στην εγχώρια όσο και στις ξένες αγορές. Ταυτόχρονα, μέσω της συναλλαγματικής πολιτικής (σκληρά δραχμή), οι ετήσιες αυξήσεις των αγροτικών τιμών σε δραχμές (όπως προκύπτει από τις μηδενικές αυξήσεις των θεσμικών κοινοτικών τιμών σε ECU) δεν μπορούν να καλύψουν τον ετήσιο ρυθμό του πληθωρισμού τα τελευταία χρόνια (με άλλα λόγια και οι αγρότες συνεισφέρουν στη προσπάθεια συμμετοχής της χώρας μ στην ONE.).

Μερικές λύσεις είναι η αύξηση της αξίας του αγροτικού προϊόντος ή η μαζική επένδυση της γεωργίας ή οι εθνικές επιδοτήσεις των αγροτικών τιμών, έτσι ώστε συγκρατηθούν τα αγροτικά εισοδήματα ανά αγρότη.

Όμως, ούτε η μαζική αγροτική έξοδος μπορεί να υπάρξει σήμερα με 10% και πλέον ανεργία στην ελληνική οικονομία ούτε, βέβαια, είναι δυνατό να δοθούν εθνικές επιδοτήσεις, διότι θα ακύρωναν κάθε προσπάθεια δημοσιονομικής εξορθολογίσεως και ταυτόχρονα θα έθεταν τη χώρα μας εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μία και μοναδική λύση είναι πραγματικά εφικτή και βιώσιμη. Η αύξηση της αξίας του αγροτικού προϊόντος (προστιθέμενη

• Ο Ναπ. Μαραβέγιας είναι καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ίας) ανά αγρότη, χωρίς να είναι απαίτηση η μείωση του αριθμού των αγρο-
ν με βίαιο τρόπο.

α έλεγε κανείς ότι αν επανερχόταν η
ωργία στο δυναμισμό των δύο πρώτων
ταπολεμικών δεκαετιών, θα λυνόταν το
όβλημα. Δεν είναι όμως

ριβώς έτσι για πολλούς λόγους:

γ) Τότε η αύξηση της αξίας του
ροτικού προϊόντος προέκυπτε
ό την αύξηση του φυσικού
κου της παραγωγής μέσω των
νεχών αυξήσεων των φυσικών
οδόσεων ως αποτέλεσμα της
ήσης βιομηχανικών εισροών
πάσματα, φάρμακα, μηχανή-
τα κ.λπ.).

ήμερα, οι δυνατότητες αύξησης
ν φυσικών αποδόσεων είναι
άχιστες με την αύξηση της χρή-
ς των εισροών. Αντίθετα, και το
στος αυξάνεται, και η παραγω-
υποβαθμίζεται. Εξάλλου, λίγες

ανάπτυξης αύξησης του όγκου παραγω-
ς υπάρχουν λόγω των περιορισμών της
ΑΠ.

δ) Τότε, η ελληνική γεωργία ήταν προ-
τευμένη από τον εξωτερικό ανταγωνι-
ό και οι εισαγωγές γίνονταν μόνο με
εις και υψηλούς δασμούς.

ήμερα, τα σύνορα με τις χώρες-μέλη της
Ε. είναι πλήρως ανοικτά, ενώ συνεχώς
οίγουν και προς τις τρίτες χώρες, ιδίως
τω της Συμφωνίας GATT και των Με-
γειακών Συμφωνιών.

ε) Τότε, οι δημοσιονομικές δυνατότητες
ήριξης των αγροτικών εισοδημάτων,
ιν υπήρχαν δυσκολίες, ήταν πραγματι-
ς. Σήμερα δεν υπάρχουν παρά μόνο στη
ντασία ορισμένων αγροτών, και λόγω
μοσιονομικής αδυναμίας (υψηλό χρέος
ι έλλειμμα) και λόγω των δεσμεύσεων
ΚΑΠ, η οποία από μόνη της συνεισφέ-
το 45% περίπου του ελληνικού αγροτι-
ύ εισοδήματος.

ήμερα, δηλαδή, τα πράγματα είναι πολύ
πολύπλοκα. Η αύξηση της αξίας του
ροτικού προϊόντος ανά αγρότη χωρίς
ξηση των αγροτικών τιμών και χωρίς
ξηση του όγκου της παραγωγής δεν εί-
ει εύκολη υπόθεση. Γι' αυτό και δεν έχει
ιτευχθεί εδώ και σχεδόν δύο δεκαετίες.

ήρα όμως το ζήτημα αυτό, που αποτελεί το
ύγχρονο αγροτικό ζήτημα», δεν μπορεί
έον να συγκαλυφθεί ούτε με την εξωτερι-
προστασία, ούτε με τις υποτιμήσεις της
αχμής έναντι του ECU, ούτε με την «κοι-
νική πολιτική» των συνεταιρισμών
χουν σε μεγάλο βαθμό χρεωκοπήσει), ού-

τε με την αφθονία των επιδοτήσεων).

Ήρθε η ώρα να αντιμετωπισθεί το πρό-
βλημα άμεσα. Με τον τρόπο τους το έθε-
σαν οι έλληνες αγρότες, χωρίς να είναι βε-
βαίως άμοιροι για τη δημιουργία του.

Ο τρόπος που έθεσαν το πρόβλημα οι έλ-

ληνες αγρότες δεν ήταν ο κομψότερος, αλ-
λά αυτό δεν έχει τόση σημασία, αν, αφού
το έθεσαν, μπορούσαν να το κατανοήσουν
και συνεπώς να πιέσουν για εφικτές λύ-
σεις. Δυστυχώς, η έλλειψη ενημέρωσης
και οι γνωστές ιδεοληψίες μιας ορισμένης
αριστεράς, σε συνδυασμό με αρκετή λαϊκι-
στική δημαγωγία μιας ορισμένης δεξιάς,
εμπόδισαν και εμποδίζουν τους αγρότες
που ξεσηκώνονται να προτείνουν και λύ-
σεις. Όχι για να διευκολύνουν την όποια
κυβέρνηση, αντίθετα για να δείξουν πόσο
ευθύνονται όλες οι κυβερνήσεις για πρά-
ξεις και παραλείψεις τα τελευταία είκοσι
χρόνια. Έτσι, αντί να διεκδικούν αύξηση
των αγροτικών τιμών και των εισοδημάτων
τους, ως εάν το ελληνικό κράτος να ήταν
εργοδότης τους, θα έπρεπε να έχουν επε-
ξεργασθεί μια σειρά θεσμικά και διαρ-
θρωτικά μέτρα που θα μπορούσαν να δώ-
σουν λύση στο «σύγχρονο αγροτικό ζήτη-
μα», όπως το αναλύσαμε πιο πάνω, δηλα-
δή να αυξήσουν την αξία του αγροτικού
προϊόντος ανά αγρότη (μ' άλλα λόγια την
παραγωγικότητα της αγροτικής εργα-
σίας), με δεδομένους τους γνωστούς πε-
ριορισμούς.

Μερικά από τα μέτρα πολιτικής που θα
μπορούσαν να προτείνουν οι εξεγεργμένοι
αγρότες θα ήταν:

α) Μέτρα για μια συγκροτημένη πολιτική
γης με στόχο τη διεύρυνση των εκμεταλ-
λεύσεων και τη μείωση του υψηλού κό-
στους της γης και των ενοίκων. Όταν κάθε
αγρότης έχει περισσότερη γη και πληρώ-
νει φθηνότερα ενοίκια γης, μπορεί να έχει

άμεσα υψηλότερο προϊόν και συνεπώς ει-
σόδημα.

β) Μέτρα για μια πολιτική εκπαίδευσης,
κατάρτισης και συμβουλευτικής στήριξης
στις επιχειρηματικές και τεχνικές αποφά-
σεις. Όταν ένας αγρότης είναι εκπαιδευ-

μένος, καταρτισμένος, πληροφορο-
ρημένος και μπορεί να στηριχθεί
στις συμβουλές των ειδικών, γεω-
πόνων κ.λπ., μπορεί να διαχειρί-
ζεται αποτελεσματικότερα την
εκμετάλλευσή του και να μεγιστο-
ποιεί το προϊόν και συνεπώς το ει-
σόδημά του.

γ) Μέτρα για μια πολιτική αξιο-
ποίηση της αγροτικής παραγω-
γής, με στόχο την ποιότητα σε όλα
τα στάδια - παραγωγή, εμπορία,
μεταποίηση, τυποποίηση, εξωτε-
ρικό εμπόριο. Εδώ εμπλέκονται
οι συνεταιρισμοί που θα πρέπει
να εξυγιανθούν και να λειτουργή-
σουν με τα κριτήρια της αγοράς.

Εδώ χρειάζονται νέοι θεσμοί, όπως οι διε-
παγγελματικές ενώσεις-συμφωνίες που
συνδέουν τους παραγωγούς αγρότες με τα
άλλα στάδια μέχρι τον τελικό καταναλωτή.

δ) Μέτρα για μια συγκροτημένη πολιτική
ανανέωσης του ανθρώπινου δυναμικού με
πολύ ισχυρά κίνητρα για την είσοδο υψηλά
εκπαιδευμένων νέων ανθρώπων στη γε-
ωργία και για την έξοδο των γηραιότερων.
Αυτοί οι νέοι θα λειτουργήσουν παραδειγ-
ματικά, παρασύροντας στον εκσυγχρο-
σμό τους λιγότερο μορφωμένους και λιγό-
τερο νέους.

ε) Μέτρα για μια πολιτική κινήτρων για
ποιοτική αναδιάρθρωση της αγροτικής
παραγωγής και παραγωγή επιώνυμων και
οικολογικών προϊόντων υψηλής εμπορευ-
ματικής αξίας. Αυτά προϋποθέτουν και
πολιτική για την προστασία των φυσικών
πόρων (νερό-έδαφος).

Τέλος, ας σημειωθεί ότι μέτρα για την
άμεση μείωση του κόστους παραγωγής,
όπως μείωση του ΦΠΑ στις αγροτικές εισ-
ροές, μείωση της τιμής των καυσίμων, επι-
δότηση επιτοκίων κ.ά., είναι χρήσιμα για
την άμεση ανακούφιση από τις δαπάνες
της παραγωγής, αλλά είναι πολύ μικρότε-
ρης σημασίας από τη συγκράτηση του κό-
στους των ενοικίων, τα οποία σήμερα απο-
τελούν το 40% του συνολικού ακαθάρι-
στου αγροτικού εισοδήματος που προκύ-
πτει από την ενοικιαζόμενη έκταση. Και
ας μην ξεχνάμε ότι, 60 χρόνια μετά την
ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμι-
σης, το 40% της αγροτικής γης δεν ανήκει
σ' αυτούς που την καλλιεργούν!

Το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό στην ελληνική αγορά εργασίας

του Αντώνη Κόντη

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Όλα τα κράτη επηρεάζουν και επηρεάζονται, στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο, από τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Στον πολιτικό τομέα, η κατάρρευση των πολιτικοοικονομικών καθεστώτων της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης επιφέρει άνοιγμα των συνόρων τους για αγαθά, υπηρεσίες και παραγωγικούς συντελεστές και ενσωματώνει, με διακυμάνσεις μεν, αλλά σταθερά, τις οικονομίες τους στη διεθνή αγορά. Στον οικονομικό τομέα, μειώνεται δραστικά το κόστος μεταφορών και επικοινωνιών, διευρύνεται το παγκόσμιο εμπόριο υλικών αγαθών και υπηρεσιών, με τη μείωση των δασμολογικών και μη δασμολογικών εμποδίων, μέσω των πολυμερών διαπραγματεύσεων, αυξάνεται η διεθνής κινητικότητα του κεφαλαίου και η μεταφορά τεχνολογίας και μεγεθύνονται –έστω και με χαμηλότερο ρυθμό– οι διεθνείς ροές προσώπων ως προσφύγων ή οικονομικών μεταναστών. Συνολικά αυξάνεται ο βαθμός ανταγωνισμού στην παγκόσμια οικονομία, η αλληλεξάρτηση μεταξύ των εθνικών οικονομιών και η αβεβαιότητα των οικονομικών συναλλαγών. Μία από τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στην Ελλάδα είναι η μετατροπή της, από χώρα αποστολής, σε χώρα υποδοχής προσφύγων και μεταναστών. Επειδή το μεγάλο πλέον μεταναστευτικό απόθεμα τροφοδοτεί νέες μεταναστευτικές εισροές και η μεταναστευτική πίεση θα διατηρηθεί υψηλή, καθ' όσον το μεταναστευτικό δυναμικό θα παραμείνει τουλάχιστον βραχύ – και μεσοπρόθεσμα υψηλό, εξαιτίας των σημαντικών αναπτυξιακών διαφορών μεταξύ των χωρών αποστολής -Νοτιοανατολική Ευρώπη, Ιράκ/Τουρκία, νότιος Μεσόγειος– και της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής, πρέπει να συνειδητοποιηθεί από τον ημεδαπό

πληθυσμό και τα θεσμικά όργανα της χώρας μας, ότι οι μετανάστες στην Ελλάδα αποτελούν πλέον ένα μόνιμο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο, με αντίστοιχες συνέπειες στη χώρα αποστολής, υποδοχής και στους μετανάστες. Όπως διδάσκει η ιστορία των παραδοσιακών χωρών υποδοχής μεταναστών, η εμφάνιση ξενοφοβικής και ρατσιστικής συμπεριφοράς τμημάτων του ημεδαπού πληθυσμού αποδίδεται στην παραβατική, και ενίοτε εγκληματική, δραστηριότητα των αλλοδαπών και στη σχέση των δύο τμημάτων του εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας. Αντικείμενο αυτού του άρθρου αποτελεί η απάντηση στο ερώτημα αν το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό (ΑΕΔ), υποκαθιστά ή συμπληρώνει το ημεδαπό εργατικό δυναμικό (ΗΕΔ). Εκτός της διαπιστωτικής σημασίας του ερωτήματος για την αποκατάσταση μίας αρμονικής σχέσης μεταξύ των δύο τμημάτων της αγοράς εργασίας, από τα σχετικά πορίσματα μπορούν να εξαχθούν και προτάσεις ενός «εθνικού καθεστώτος ενσωμάτωσης».

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΑΠΟΘΕΜΑ

Για να ορίσουμε τη μεταξύ τους σχέση, ως σχέση υποκατάστασης ή συμπληρωματικότητας, σχηματίζουμε δύο ομογενή τμήματα της προσφοράς εργασίας, ως προς το επίπεδο ειδίκευσης και την εθνικότητα, αποτελούμενα από το ΗΕΔ και το ΑΕΔ. Τη διαφορετική ποιοτική σύνθεση της προσφερόμενης εργασίας τη διακρίνουμε σε ειδικευμένη και ανειδίκευτη, ανάλογα με τη χρησιμοποιήσιμη ποσότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου κάθε τμήματος του εργατικού δυναμικού. Μια κατανομή του ΑΕΔ με κριτήριο το επίπεδο ειδίκευσης του στην Ελλάδα διακρίνει τέσσερα σχετικά ομοιογενή τμήματα αλλοδαπού εργατικού δυναμικού. Πρώτο τμήμα είναι το εργατικό δυναμικό από τις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, την Αίγυπτο, τις Φιλιππίνες, το Πακιστάν, τις Ινδίες και κούρδοι πρόσφυγες. Έχει δε ποσοτι-

κά ιδιαίτερη σημασία, επειδή σύμφωνα με εκτιμήσεις ανέρχεται σε 400.000-500.000 άτομα.

Το μεγαλύτερο μέρος του είναι παράνομο, προέρχεται από την Αλβανία και εμφανίζει υψηλή διασυνοριακή κινητικότητα και εποχιακή απασχόληση με συνέπεια το πραγματικό του μέγεθος, μετρούμενο με εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης, να είναι πολύ μικρότερο. Στα παραπάνω γνωρίσματα πρέπει να προσθέσουμε και το πρόβλημα της ελλιπούς μεταβιβατικότητας στην οικονομία της αγοράς των αποκτηθέντων στα πρώην κεντρικά προγραμματιζόμενα οικονομικά συστήματα παραγωγικών τους χαρακτηριστικών. Παρατηρείται συνακόλουθα μία αναντιστοιχία μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης και της επιχειρησιακής αξιολόγησης του ΑΕΔ από τους έλληνες εργοδότες. Συνέπεια των παραπάνω ποιοτικών γνωρισμάτων είναι η χαμηλή παραγωγικότητα, η ετεροαπασχόληση και η υποεκτίμηση των παραγωγικών του χαρακτηριστικών από τους έλληνες εργοδότες.

Ένα δεύτερο τμήμα αποτελεί το υψηλής, ειδίκευσης ΑΕΔ από τις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Βορείου Αμερικής κ.ά., που ποσοτικά όμως είναι σχετικά μικρό, αφού τα τελευταία χρόνια δεν ξεπερνά τις 20.000-30.000 άτομα. Το τρίτο τμήμα ΑΕΔ συντίθεται από το αλλοδαπό ναυτεργατικό δυναμικό, μεγέθους περίπου 13.000-15.000 ατόμων. Τέλος, ένα τέταρτο τμήμα αποτελούν οι Ελληνοπόντιοι και Βορειοηπειρώτες με διαφορετική όμως θεσμική αντιμετώπισή τους από την ελληνική πολιτεία και σήμερα αριθμούν περίπου 225.000-295.000 άτομα. Κάθε τμήμα ΑΕΔ βρίσκεται σε διαφορετική σχέση υποκατάστασης ή συμπληρωματικότητας με τμήματα του ΗΕΔ. Επειδή η αγορά αλλοδαπού ναυτεργατικού δυναμικού είναι ποσοτικά μικρή, οργανωμένη, ρυθμίζεται σε υψηλό βαθμό από την ελληνική νομοθεσία και χαρακτηρίζεται από ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό.

Ο Αντώνης Κόντης είναι επίκουρος καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ταυτίζεται ως προς τις επιπτώσεις του στην ελληνική αγορά εργασίας με το πρόγραμμα ΑΕΔ. Στον αντίποδά του, τοποθετείται το δεύτερο τμήμα, με άτομα νόμιμα απασχολούμενα, υψηλής ειδίκευσης, ερχόμενα από χώρες του ΕΟΧ των Η.Α., του Καναδά και της Αυστραλίας. Μεταξύ των δύο αυτών τμημάτων ΑΕΔ, τοποθετούνται οι Ελληνοπόντιοι και οι μειοηπειρώτες.

ΚΕΣΗ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Εάν το ΗΕΔ και το ΑΕΔ βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση υποκατάστασης, τότε η αύξηση της προσφερόμενης ποσότητας ΑΕΔ μειώνει τη ζήτηση του ΗΕΔ και αντίσυνεπεια την αμοιβή του. Εάν το ΗΕΔ και το ΑΕΔ είναι μεταξύ τους συμπληρωματικοί παραγωγικοί συντελεστές, τότε η αύξηση της προσφερόμενης ποσότητας του ΑΕΔ αυξάνει τη ζήτηση του ΗΕΔ και κατά συνέπεια την αμοιβή του (Riviera-Batiz, F.E., 1998, S.L. (1991):89-116]. Με κριτήρια όπως την εθνικότητα του εργατικού δυναμικού και το επίπεδο ειδίκευσής του, διακρίνονται διαφορετικά τμήματα αγοράς εργασίας με διαφορετικές σχέσεις υποκατάστασης ή συμπληρωματικότητας μεταξύ τους. Για λόγους απλούστευσης, ταξινομούμε τις επιπτώσεις μιας νέας μεταναστευτικής εισροής ανειδίκευτου ΑΕΠ σε επιμέρους αγορές του ΑΕΔ και του ΗΕΔ στη χώρα υποδοχής. Η εξεταζόμενη περίπτωση έχει τόσο θεωρητική όσο και πρακτική σημασία, επειδή η αποτύπωση των ποσοτικών χαρακτηριστικών του μεταναστευτικού αποθέματος στην Ελλάδα, όπως απεικονίστηκε παραπάνω, δείχνει ότι ποσοστό 80-90% αυτού ανήκει στην ομάδα του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού.

Η εισροή ανειδίκευτου ΑΕΔ επηρεάζει διαφορετικά τη ζήτηση και τους μισθούς του ανειδίκευτου και του ειδικευμένου ΑΕΔ. Μια αύξηση της προσφοράς (νέα εισροή) χαμηλόμισθου ανειδίκευτου ΑΕΔ τείνει να μειώνει τους μισθούς του εργατικού δυναμικού (ΗΕΔ και ΑΕΔ) που με τη σειρά τους μειώνουν το κόστος παραγωγής, με συνέπεια την αύξηση της παραγωγής. Αυτό ονομάζεται «αποτέλεσμα παραγωγής» και έχει ως επακόλουθο την αύξηση της ζήτησης εργατικού δυναμικού (ΗΕΔ και ΑΕΔ) και κατά συνέπεια των μισθών. Πάλι η επίπτωση εισροής χαμηλόμισθου ΑΕΔ (σε σχέση με το ΗΕΔ) ανειδίκευτου ΑΕΔ είναι σε αντίστοιχης ειδίκευσης ΗΕΔ. Οι παραγωγικές μονάδες προτιμούν πλέον το ΑΕΔ, επειδή είναι φθηνότερο και προβαί-

Μετά την περίοδο 1989-90 η Ελλάδα μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής αλλοδαπού εργατικού δυναμικού, με αισθητές επιδράσεις στην εγχώρια αγορά εργασίας.

νουν σε υποκατάσταση ΗΕΔ με ΑΕΔ. Αυτό το «αποτέλεσμα υποκατάστασης» πρέπει όμως να συγκριθεί με το -αντίθετης φοράς- «αποτέλεσμα παραγωγής». Το συνολικό αποτέλεσμα, όπως έχουν δείξει εμπειρικές έρευνες στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες υποδοχής, είναι αρνητικό ή αβέβαιο για το ΗΕΔ. Συνεπώς, το ανειδίκευτο ΗΕΔ υποκαθίσταται από ανειδίκευτο ΑΕΔ - αλλά οριακά. Θα εξετάσουμε τώρα τις επιπτώσεις εισροής ανειδίκευτου ΑΕΔ πάνω στο ειδικευμένο ΗΕΔ. Οι παραγωγικές μονάδες αυξάνουν τη ζήτηση και τους μισθούς του ειδικευμένου ΗΕΔ και παρατηρείται συνεπώς ένα «αποτέλεσμα συμπληρωματικότητας». Αυτό, σε συνδυασμό με το επίσης θετικό «αποτέλεσμα παραγωγής», σχηματίζει ένα συνολικά θετικό αποτέλεσμα. Με σχηματικό τρόπο μπορούμε να σκιαγραφήσουμε τις επιδράσεις σε όλα τα τμήματα του εργατικού δυναμικού, μίας αύξησης της εισροής ανειδίκευτου ΑΕΔ ως εξής:

- Η αύξηση της προσφοράς ανειδίκευτου ΑΕΔ αυξάνει τη συνολική απασχόληση του ΑΕΔ και μειώνει το μισθό του. Εάν η νέα εισροή ΑΕΔ διαθέτει τα ίδια παραγωγικά χαρακτηριστικά με το ήδη υπάρχον ΑΕΔ στη χώρα υποδοχής, τότε ο ανταγωνισμός μεταξύ των παλαιών και νέων μεταναστών είναι έντονος, όπως διαπιστώθηκε και εμπειρικά στις ΗΠΑ.

- Η επίπτωση στο ΗΕΔ εξαρτάται από το τμήμα ΗΕΔ με το οποίο το συγκρίνουμε: α) Συγκρινόμενα με ανειδίκευτο ΗΕΔ, τα δύο τμήματα εργασίας βρίσκονται μεταξύ τους

σε σχέση υποκατάστασης, επειδή η αύξηση της προσφοράς ΑΕΔ μειώνει τη ζήτηση ΗΕΔ και το μισθό του που οφείλεται στην αύξηση της απασχόλησης του ΑΕΔ ίδιας ειδίκευσης επειδή είναι πλέον φθηνότερο. β) Συγκρινόμενα με ειδικευμένο ΗΕΔ, παρατηρούμε ότι τα δύο τμήματα εργασίας βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση συμπληρωματικότητας, επειδή η αύξηση της προσφοράς ανειδίκευτου ΑΕΔ επιφέρει αύξηση της ζήτησης ειδικευμένου ΗΕΔ και κατά συνέπεια αύξηση του μισθού του.

Είναι δύσκολο να διαπιστωθεί σε ποιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας παρατηρείται μεγαλύτερη υποκατάσταση, αλλά η μέχρι σήμερα κλαδική κατανομή του ΑΕΔ και η φύση των εργασιακών σχέσεων που συνάπτει επιτρέπει τη διαπίστωση ότι η μικρή υποκατάσταση πραγματοποιείται σε κλάδους έντασης εργασίας, χαμηλής ειδίκευσης, εποχιακής και μερικής απασχόλησης και ειδικότερα στη γεωργία, στην κτηνοτροφία, στην αλιεία, στα ορυχεία/λατομεία, στη βιοτεχνία/χειροτεχνία, στις οικοδομές και σε ορισμένους τομείς παροχής υπηρεσιών. Ενδεικτικές είναι οι ανακοινώσεις των ναυτεργατικών σωματείων και της Ομοσπονδίας Οικοδόμων και συναφών επαγγελματιών Ελλάδας ως προς τις επιπτώσεις της απασχόλησης ΑΕΔ στην Ελλάδα: «Πρώτα και κύρια κρατά καθηλωμένα τα μεροκάματα, δεύτερον αφού είναι φθηνότερος ανασφάλιστος ο αλλοδαπός, προτιμάται αυτός και απολύονται Έλληνες. Ιδιαίτερα σε συνθήκες ανεργίας,

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»
ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»
ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
 ΑΘΗΝΑ 1996

Στην Ελλάδα, στην Ρουμανία και στις ισπανόφωνες χώρες ο υπερρεαλισμός εμφανίστηκε και εξελίχθηκε σε απόσταση και απόκλιση από το (παρισινό) «Κέντρο» και από τα «κεντρικά» πρότυπα. Γι' αυτό και παρουσιάζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, που στοιχειοθετούν την ιδέα των **παραλλήλων βίων** του στους παραπάνω τρεις χώρους. Το βιβλίο του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς ερευνά τις σχετικές αναλογίες, αλλά και λειτουργικές ομοιότητες, με στόχο την επεξεργασία ενός «περιφερειακού» υπερρεαλιστικού μοντέλου. Συμπερασματικά:

– Από τυπολογικής σκοπιάς, ο μέν ελληνικός και ισπανόφωνος υπερρεαλισμός αναπτύσσουν την «εξημερωμένη» εκδοχή του ρεύματος, ενώ ο ρουμανικός οδηγεί τα δεδομένα του σε έναν ακραίο παροξυσμό.
 – Και στις δύο περιπτώσεις, το αποτέλεσμα είναι, από ιστορικής πλευράς, η υπέρβαση του νεωτερικού «παραδείγματος» (στο οποίο ανήκει ο υπερρεαλισμός), στην κατεύθυνση του μεταμοντέρνου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

σήμερα στο χώρο της οικοδομής, το πρόβλημα είναι οξύ και πολλές φορές φτάνει σε ρατσιστικές εκδηλώσεις, με απρόβλεπτες συνέπειες στο μέλλον» [Λινάρδος - Ρυλμόν, Π. (1993):45].

Η παραπάνω διαπιστωθείσα επίπτωση, εξασθενεί ακόμη περισσότερο αν συνυπολογιστούν και άλλοι θεσμικοί και ιστορικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της αγοράς εργασίας. Σύμφωνα με αυτούς, εκτός του μισθού, ως μηχανισμού ρύθμισης της προσφοράς και ζήτησης εργατικού δυναμικού, την αγορά εργασίας επηρεάζουν και άλλοι μη οικονομικοί παράγοντες, όπως οι διοικητικές παρεμβάσεις, το φύλο, η εθνότητα, η συνδικαλιστική δραστηριότητα, οι ιστορικές εμπειρίες, οι κοινωνικές προκαταλήψεις κ.ά. Η μαζική εισόδος ΑΕΔ στην ελληνική αγορά εργασίας συμβάλλει, όπως και άλλοι ιστορικοί, κοινωνικοί, πολιτισμικοί και πολιτικοί παράγοντες, στην τμηματοποίηση της αγοράς εργασίας. Αυτή διακρίνεται πλέον σε δύο τμήματα με διαφοροποιητικά μεταξύ τους στοιχεία τα προσωπικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού (εθνικότητα, φυλή, επίπεδο εκπαίδευσης, ηλικία κ.ά.) και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους (συνθήκες και όροι εργασίας, μισθολογικό επίπεδο κ.ά.). Την αγορά εργασίας του εγχώριου εργατικού δυναμικού τη χαρακτηρίζει η σταθερή εργασιακή σχέση, η υψηλή αμοιβή, η κατοχή θέσεων ανώτερου προσωπικού, η δυνατότητα επαγγελματικής ανέλιξης κ.λπ. – στοιχεία που την οριοθετούν ως πρωτεύουσα αγορά εργασίας, σε αντίθεση με τη δευτερεύουσα στην οποία ανήκει το αλλοδαπό εργατικό δυναμικό και τη χαρακτηρίζει η χαμηλή αμοιβή, η εργασιακή αβεβαιότητα, η ανάληψη εργασιών κατώτερου κύρους, η ανυπαρξία επαγγελματικής εξέλιξης κ.λπ. Μεταξύ των δύο –ομογενών στο εσωτερικό τους και μεταξύ τους ετερογενών– τμημάτων δεν υπάρχει ουσιαστική κινητικότητα. Στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας ανήκει το ΑΕΔ και ισχύει σε γενικές γραμμές ο συντονιστικός μηχανισμός του μισθού για τη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Είναι η αγορά «για τον καθένα», με κυρίαρχη την ανειδίκευτη εργασία. Το ΑΕΔ απασχολείται σε οικιακής φύσης εργασίες, σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις, σε κλάδους με υψηλή παραοικονομία και ένταση εργασίας και έχει μικρές πιθανότητες να μετακινηθεί προς την πρωτεύουσα αγορά εργασίας. Αναλαμβάνει εργασίες ανθυγιεινές, χαμηλού κοινωνικού κύ-

ρους, που δεν διατίθεται να αναλάβει το ΗΕΔ.

ΣΥΝΟΨΗ

Μετά την περίοδο 1989-90, η Ελλάδα μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής αλλοδαπών εργατικού δυναμικού, με αισθητές επιδράσεις στην εγχώρια αγορά εργασίας. Στο άρθρο αυτό ερευνώνται οι σχέσεις υποκατάστασης και συμπληρωματικότητας μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού εργατικού δυναμικού μετά τη μαζική είσοδό του στα αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, επειδή από τη δημιουργούμενη σχέση επηρεάζεται ανάλογα το επίπεδο ανεργίας και μισθών του ΗΕΔ. Σύμφωνα με την παραδοσιακή οικονομική σκέψη, αναμένονταν σχέσεις υποκατάστασης για ίδιας και συμπληρωματικότητας για διαφορετικής διάρκειας εργατικού δυναμικού. Σε περίπτωση δημιουργίας σχέσης υποκατάστασης, –«αποτέλεσμα υποκατάστασης»– παρατηρείται αύξηση της ανεργίας και μείωση των μισθών του ΗΕΔ με αναδιανεμητικές επιπτώσεις και στις δύο ομάδες εργατικού δυναμικού, επειδή το μισθολογικό εισόδημα του ΗΕΔ μειώνεται προς όφελος τόσο του ΑΕΔ όσο και των υπολοίπων εργασιολογικών παραγωγικών συντελεστών. Εάν η διερευνούμενη σχέση προσεγγιστεί συνδυαστικά με την παραδοσιακή οικονομική σκέψη και τη θεωρία κατάτμησης της αγοράς εργασίας, τότε τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται αισθητά. Στη βραχυχρόνια περίοδο, παρατηρούνται ταυτοχρόνια σχέσεις υποκατάστασης και συμπληρωματικότητας, ενώ στη μακροχρόνια περίοδο περισσότερο σχέσεις υποκατάστασης. Εκτός της επίπτωσης στους μισθούς και στην ανεργία, που είναι μικρής έκτασης, όπως δείχνει η ελληνική και διεθνής εμπειρική έρευνα, η διαδικασί υποκατάστασης αυξάνει την ευελιξία της ελληνικής αγοράς εργασίας και βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών. Ταυτόχρονα όμως επιδρούν και τα αποτελέσματα συμπληρωματικότητας και παραγωγής με θετικές επιπτώσεις στην οικονομική μεγέθυνση, στη μείωση του ρυθμού πληθωρισμού και γενικότερα στην κοινωνική ευμερσία του πληθυσμού της χώρας. Καταρρέπεται, σύμφωνα με την προσηγυθείσα θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση του θέματος, το επιχείρημα «οι αλλοδαποί εργάται μας παίρνουν τις δουλειές μας» και διαπιστώνεται ταυτόχρονα η συνολικά θετική επίδραση της απασχόλησης ΑΕΔ στην ελληνική οικονομία.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Αναζητώντας βιώσιμη λύση

Μια διάσταση απόψεων και πολιτικών κατευθύνσεων φαίνεται να εμφανίζεται ανάμεσα στην Ε.Ε. (ήδη η Γερμανία και η Γαλλία έχουν διατυπώσει κοινές θέσεις για το θέμα του Κοσσυφοπέδιου) και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι Ευρωπαίοι δείχνουν να κατανοούν την ανάγκη ουσιαστικής συνεργασίας με την Ουάσινγκτον, αλλά παρακολουθούν με έκπληξη τις συνεχείς αμερικανικές «προβλέψεις» για επικείμενη ένοπλη σύγκρουση Γιουγκοσλάβων και Αλβανών.

Η βρετανική προεδρία σε πρόσφατη σύνοδο πολιτικής επιτροπής της Ε.Ε. στο Λονδίνο εισηγήθηκε μια πολιτική που συνίσταται: α) στην κατάργηση των τρομοκρατικών ενεργειών, β) στην αποθάρρυνση των αποσχιστικών ενεργειών, γ) στην ενθάρρυνση των μετριοπαθών στοιχείων, δ) στη δημιουργία των προϋποθέσεων για εξασφάλιση της συνεργασίας όλων των πλεκόμενων μερών προς διευθέτηση του προβλήματος. Επίσης, ο πολιτικός διευθυντής του βρετανικού ΥΠΕΞ σημείωσε ότι θα πρέπει να καταπυχθεί ένα δίκτυο διπλωματικών αποστολών, το οποίο θα περιλαμβάνει την ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στην Ε.Ε. και στην Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας καθώς και την ίδρυση Γραφείου στην Πρίστινα.

Η εισήγηση αυτή έγινε αποδεκτή από όλες τις

**Το πρόβλημα
του
Κοσσυφοπέδιου
απασχολεί τον
τελευταίο καιρό
όλο και πιο
συχνά
κορυφαίους
αναλυτές
στην Ευρώπη
και στις ΗΠΑ.**

χώρες-μέλη και ταυτόχρονα υιοθετήθηκε η άποψη ότι τόσο το Βελιγράδι όσο και η σημερινή ηγεσία της αλβανικής κοινότητας στο Κοσσυφοπέδιο εφαρμόζουν μια τακτική που δεν οδηγεί (προς το παρόν τουλάχιστον) σε ανοικτή ένοπλη σύγκρουση.

Η ελληνική θέση για το ζήτημα, η οποία στηρίζεται σε πρόσφατες διαβουλεύσεις με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη στο Κοσσυφοπέδιο, εστιάζεται στην ανάγκη ενθάρρυνσης των τοπικών πρωταγωνιστών να επιτύχουν μια συνδιαλλαγή και να αποφευχθεί η έξωθεν επιβολή. Παράλληλα, επισημαίνει την ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα στην απόρριψη των αποσχιστικών ενεργειών και στην επιδοκιμασία των ρυθμίσεων προς την κατεύθυνση της πολιτιστικής αυτονομίας.

Η επιδείνωση της κατάστασης στο Κοσσυφοπέδιο απασχόλησε και τους υπουργούς εξωτερικών της Ε.Ε. στη σύνοδο της 23 Φεβρουαρίου. Οι 15 επανέλαβαν ότι στηρίζουν μια συμφωνία που θα είναι αποδεκτή και από τις δύο πλευρές και ότι προκρίνουν ένα καθεστώς διευρυμένης αυτονομίας για την επαρχία του Κοσσυφοπέδιου στα πλαίσια της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας.

Σήμερα είναι εφικτή μια βιώσιμη και μακροπρόθεσμη λύση, που θα εγγυάτο τη γεωπολιτική σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή και θα απέκλειε την αλλαγή διεθνών συνόρων;

Σύγχυση για το μέλλον της ΟΝΕ

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Οι διαδηλώσεις των ανέργων στη Γερμανία δεν πήραν –σε αυτή τη φάση τουλάχιστον– τη μορφή του κινήματος που γύρω περίπου ένα μήνα συντάραξε τη Γαλλία, δίνουν όμως σαφέστατο στίγμα των τριγμών που προκαλεί στην κοινωνική συνοχή των ευρωπαϊκών κρατών η αυξανόμενη ανεργία. Ο γάλλος πρωθυπουργός Λιονέλ Ζοσπέν απαντά στη γενικευμένη λαϊκή δυσaréσκεια με την εφαρμογή του 35ωρου, ο Μάσιμο Ντ'Αλέμα στην Ιταλία με τη δημιουργία της Κόζα 2, ο υποψήφιος για την ηγεσία του SPD Γκέρχαρντ Σρέντερ, στη Γερμανία με πρόταση για μετακίνηση των Σοσιαλδημοκρατών προς το κέντρο και ο Τόνι Μπλερ στη Βρετανία με εισήγηση για ένταξη στη Σοσιαλιστική Διεθνή του Δημοκρατικού Κόμματος των ΗΠΑ!

Το κίνημα των ανέργων στη Γαλλία τάραξε τα λιμνάζοντα νερά μετά τον παρατεταμένο μήνα του μέλιτος που ακολούθησε την ανάδειξη των Σοσιαλιστών στην εξουσία. Για να κατανοήσουμε τι ακριβώς σηματοδοτεί η γενικευμένη αυτή έκφραση λαϊκής δυσaréσκειας παραθέτουμε ορισμένα αποκαλυπτικά στοιχεία από την έρευνα που πραγματοποίησε η έγκυρη εταιρεία δημοσκοπήσεων IFOP για λογαριασμό της εφημερίδας *Liberation*, τις ημέρες που κλιμακώνονταν οι κινητοποιήσεις των ανέργων, προκαλώντας τριγμούς στον κυβερνητικό συνασπισμό και τραβώντας το χαλί κάτω από τα πόδια του πρωθυπουργού **Λιονέλ Ζοσπέν**, που είδε τη δημοτικότητά του να πέφτει κατακόρυφα μέσα σε μία εβδομάδα.

ΤΟ 35ΩΡΟ ΔΙΧΑΖΕΙ

Το συμπέρασμα της έρευνας συνοψίζεται σε μια φράση: «οι Γάλλοι ζουν με τον τρόμο της ανεργίας». Οι αριθμοί είναι αποκαλυπτικοί. Το 38% των ερωτηθέντων έχουν μείνει άνεργοι. Το 78% έχουν έναν ή περισσότερους ανέργους στο στενό κοινωνικό τους περιβάλλον. Το 47% ενισχύει οικονομικά κάποιον άνεργο. Το 33% αυτών που σήμερα έχει δουλειά ζουν με το φόβο της ανεργίας και το 62% δηλώνουν πεπεισμένοι ότι πολύ δύσκολα θα ξαναβρούν δουλειά αν μείνουν άνεργοι. Έτσι, γίνεται απολύτως κατανοητό γιατί δύο και πλέον Γάλλοι στους τρεις τάχθηκαν υπέρ

του κινήματος των ανέργων.

Τι απάντησε η κυβέρνηση Ζοσπέν; Ο γάλλος πρωθυπουργός αρνήθηκε βέβαια να ικανοποιήσει το αίτημα των ανέργων για αύξηση των κατώτερων επιδομάτων ανεργίας κατά 1.200 φράγκα, δεσμεύτηκε να δώσει αύξηση της τάξης των 200 φράγκων και ζήτησε πίστωση χρόνου λέγοντας ότι η εφαρμογή του 35ωρου θα καταφέρει ισχυρό πλήγμα στην ανεργία. Τελικά η μείωση των ωρών εργασίας από 39 σε 35 ψηφίστηκε από τη γαλλική εθνοσυνέλευση και έγινε νόμος του κράτους. Θα εφαρμοστεί σταδιακά στις επιχειρήσεις που απασχολούν πάνω από 10 υπαλλήλους. Η υπουργός Εργασίας **Μαρτίν Ομπρί**, που είναι και η αρχιτέκτονας του σχεδίου, διατείνεται ότι μέχρι το 2000 θα δημιουργηθούν από 300.000 έως 1 εκατ. νέες θέσεις εργασίας. Η αντιπολίτευση και τα εργοδοτικά συνδικάτα αντιτείνουν ότι το μέτρο είναι καταστροφικό και ότι θα έχει τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Το βασικό τους επιχείρημα είναι ότι η μείωση των ωρών εργασίας θα μειώσει την ανταγωνιστικότητα των γαλλικών επιχειρήσεων και θα αναγκάσει πολλούς επιχειρηματίες να εγκαταλείψουν τη Γαλλία και να αναζητήσουν σε άλλες χώρες το φτηνό εργατικό κόστος.

Η ΑΠΟΨΗ ΡΙΦΚΙΝ

Το στοίχημα για τον Λιονέλ Ζοσπέν είναι μεγάλο. Τα παίζει όλα για όλα, ευελπιστώντας ότι το εγχείρημά του θα στεφθεί

με επιτυχία. Υπάρχουν ελπίδες; Ο διάσημος αμερικανός οικονομολόγος **Τζέρεμι Ρίφκιν** –στην Ευρώπη έγινε γνωστός με το βιβλίο του *Το τέλος της εργασίας*– είναι ίσως ο πιο ένθερμος υποστηρικτής της λογής Ζοσπέν. Αντιγράφουμε από πρόσφατη συνέντευξή του στην εφημερίδα *Le Monde*: «Οι αποφάσεις των Γάλλων και των Ιταλών δεν είναι ακραίες... Εναρμονίζονται πλήρως με την τρέχουσα βιομηχανική ιστορία, όπου διαρκώς επιτυγχάνεται μείωση των ωρών εργασίας, αύξηση των μισθών με παράλληλη αύξηση της παραγωγικότητας χάριν της εφαρμογής νέων τεχνολογιών επιτευγμάτων. Θα έπρεπε να συχαίρουμε τη Γαλλία και την Ιταλία που δρομολογούν μια τέτοια εξέλιξη. Παρ' όλα αυτά πιστεύω ότι η αλλαγή δεν θα επέλθει άμεσα. Η γαλλική κυβέρνηση πρέπει να προωθήσει τη μεταρρύθμιση με πιο επιθετικό τρόπο. Αν δεν αναλάβει ηγετικό ρόλο θα χαθεί μέσα σε υπεκφυγές». Ο κ. Ρίφκιν προοιωνίζεται εξέγερση των ανέργων στις χώρες, αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και κατάρρευση του πρόσφατου οικονομικού αμερικανικού θαύματος. Η άποψη του Ρίφκιν είναι ότι η μείωση των ωρών εργασίας στις ΗΠΑ είναι μια φρενάκι, ότι οφείλει ουσιαστικά στην αλόγιστη χρήση πιστωτικών καρτών από τους Αμερικανούς και στο άμεσο μέλλον η κατάσταση θα εξελιχθεί σε ένα νέο κραχ. Ξεχωριστά από την επιτυχία ή αποτυχία του εγχειρήματος Ζοσπέν η επιλογή του 35ωρου οδηγεί αν

πικά το Παρίσι μακριά από τη Βόννη -υπό τη σιδερένια πυγμή του καγκελάριου Κολ- επιμένει στην απορρύθμιση αγοράς εργασίας. Οι τριγμοί στον γαλλο-ερμανικό άξονα είναι αναπόφευκτοι, τι σημαίνει αυτό για την πορεία τηςρωπαϊκής οικοδόμησης.

ΕΤΗ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

σηνικό είναι εξαιρετικά ρευστό, δένου ότι επίκεινται οι γενικές εκλογές Σεπτεμβρίου στη Γερμανία. Η γερμανικο-κοινωνία δεν έχει ως γνωστόν τα αναπικά της γαλλικής. Γι' αυτό ακριβώς οι πρόσφατες κινητοποιήσεις των ανέργων στη Βόννη και σε άλλες μεγάλες πόλεις κτούν ιδιαίτερη σημασία. Η γερμανική πία προς το παρόν περί άλλων τυρβάζει, στρωμένη στη δίνη μιας παρατεταμένης και κρίσιμότητας προεκλογικής περιόδου. Το SPD, που φιλοδοξεί να αναλάβει πία της χώρας, παρουσιάζεται αυτή τη μή βαθύτατα διχασμένο με αφορμή την ταση του **Γκέρχαρν Σρέντερ** -υποψήφιος την ηγεσία του κόμματος και επίδο-αντιπάλου του Χέλμουτ Κολ στην ανα-ηση του Σεπτεμβρίου- για τη δημιουργ-ενός «νέου κέντρου». Ο Γκέρχαρντ ντερ, αφού πέρασε το στάδιο της λαϊκής επίθεσης κατά του ευρώ, ζητώντας τον κ. Κολ να ζητήσει αυστηρή εφαρ-ή των κριτηρίων του Μάαστριχτ για να ξεπουληθεί το δυνατό μάρκο για ένα ναμο ευρώ, προτείνει τώρα ένα άνοιγ-του SPD προς το κέντρο, στοχεύοντας φανώς στις ψήφους των δεξιών ψηφο-ων που στηρίζουν τώρα τους Χριστιανοκράτες. Το γεγονός βέβαια προκα-ε την οργισμένη αντίδραση της αριστε-πτέρυγας του κόμματος που στηρίζει νυν ηγέτη του κόμματος **Όσκαρ Λαφο-ν**. Οι επικείμενες εκλογές στο κρατίδιο Σαξωνίας θα καταδείξουν αν το «δόλω-Σρέντερ βρίσκει απήχηση στους ψηφο-ους. Το ζητούμενο, όμως, είναι -ακόμα στην περίπτωση που οι Σοσιαλδημο-τες κατέβουν με ηγέτη τον Σρέντερ στις -ές- αν το SPD μπορεί να παρουσιά-ένα πραγματικά νέο κοινωνικό συμβό-που πρωτίστως θα ανταποκρίνεται στο ημα των πολιτών για δικαίωμα στην εργ-ία και την κρατική πρόνοια.

ΤΟΛΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ην αδυναμία και την ατολμία των ευ-αίων ηγετών της Αριστεράς να αντι-

Το κίνημα των ανέργων στη Γαλλία τάραξε τα λιμνάζοντα νερά μετά τον παρατεταμένο μήνα του μέλιτος που ακολούθησε την ανάδειξη των Σοσιαλιστών στην εξουσία.

προτείνουν συγκεκριμένο σχέδιο δράσης στην προτεινόμενη ως πανάκεια απορ-ρύθμιση της αγοράς εργασίας καταδει-κνύει και το πρόσφατο εγχείρημα της Κό-ζα 2, που ανέλαβε ο **Μάσιμο Ντ'Αλέμα**, ηγέτης του ΔΚΑ, του πρώην ΙΚΚ. Στο τριήμερο ιδρυτικό συνέδριο του νέου κόμματος των Δημοκρατών της Αριστε-ράς φαίνεται δυστυχώς πως απλά δια-σφαλίσθηκε η παντοδυναμία του Ντ'Αλέ-μα, που μέχρι το επόμενο συνέδριο θα έχει λόγο για όλα. Στο βωμό της μετεξέλι-ξης τα ηγετικά όργανα του ΔΚΑ καταρ-γήθηκαν. Δυστυχώς, δεν δόθηκαν ικανο-ποιητικές απαντήσεις στα κρίσιμα ερωτή-ματα για το ρόλο της Αριστεράς του 2000, και για το πώς είναι δυνατό μια αριστερή κυβέρνηση να διασφαλίσει την κοινωνική συνοχή μέσα στο πλαίσιο των κανόνων της αγοράς. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Ντ'Αλέμα, αν και υπερασπιζόταν κάποτε με θέρμη την εφαρμογή του 35ωρου για την καταπολέμηση της ανεργίας, θυσίασε τις παλαιότερες εξαγγελίες του στο βωμό

της μεταλλαγής του κόμματος του, που έχει άλλο στόχο παρά την άγρα ψήφων από το χώρο του κέντρου.

Το κερασάκι στην τούρτα αποτελεί η πρόταση του βρετανού πρωθυπουργού **Τόνι Μπλερ** να εκλείψουν τα στεγανά ανά-μεσα σε σοσιαλδημοκράτες, σοσιαλιστές και ριζοσπάστες, προκειμένου να ενισχυ-θεί η φωνή της Αριστεράς και να περιορι-σθεί ο χώρος της Δεξιάς. Το επόμενο βή-μα, κατά τον Μπλερ, θα είναι να ενταχθεί το Δημοκρατικό Κόμμα των ΗΠΑ σε μια νέα Σοσιαλιστική Διεθνή. Σημάδια των καιρών στο θολό ευρωπαϊκό τοπίο. Τι ακριβώς σημαίνει αυτό; Ότι δυστυχώς οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δεν έχουν κατα-λήξει σε ενιαία στρατηγική για το ευρώ. Ο τελευταίος που το επισήμανε ανοιχτά εί-ναι ο διάσημος οικονομολόγος **Φράνκο Μποτιλιάνι**, ο οποίος μάλιστα προοιωνί-στηκε ότι η ΟΝΕ θα καταρρεύσει αν οι κυ-βερνήσεις των κρατών-μελών δεν εργα-σθούν πρωτίστως και από κοινού για την καταπολέμηση της ανεργίας.

Ο φόβος της Δεξιάς τους ενώνει

του ανταποκριτή μας στην Ιταλία
Αργύρη Παναγόπουλου

Η νέα κρίση στο Ιράκ κλυδωνίζει τις ευαίσθητες βάσεις της Ένωσης Δημοκρατών της Αριστεράς, του νέου κόμματος-ομοσπονδίας της ιταλικής Αριστεράς, φέρνοντας στην επιφάνεια την έλλειψη ενός κοινού *modus vivendi* τόσο στη διεθνή όσο και στην εσωτερική πολιτική.

Η άρνηση των Αμερικανών να αφήσουν την ιταλική δικαιοσύνη να προχωρήσει εναντίον των αμερικανών πιλότων, που έκοψαν με το κατασκοπευτικό αεροπλάνο τους τα συρματοσχοίνα τελεφερίκ με αποτέλεσμα 20 ανυποψίαστοι τουρίστες να βρουν τραγικό θάνατο, πυροδότησε στην Ένωση Δημοκρατών της Αριστεράς (ΕΔΑ) και στα άλλα κόμματα της Ελιάς διαμαρτυρία, οδηγώντας τη –για άλλη μια φορά– σε μειοψηφία στο κοινοβούλιο.

Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ΙΡΑΚ ΔΙΧΑΖΕΙ

Δεν είχε περάσει ούτε μία εβδομάδα από τη δημιουργία του νέου κόμματος/ομοσπονδίας της Αριστεράς και ο **Ακίλε Οκέτο** περνούσε σε μια νέα πολιτική επίθεση εναντίον της κυβέρνησης και του κόμματός του, του ΔΚΑ. Ως πρόεδρος της επιτροπής εξωτερικών της Βουλής, τάχθηκε εναντίον οποιασδήποτε στρατιωτικής επέμβασης στο Ιράκ και εναντίον της χρησιμοποίησης των ιταλικών ή αμερικανικών βάσεων που βρίσκονται στην Ιταλία εναντίον του Ιράκ.

Οι φιλοπολεμικές δηλώσεις του **Ντίνι**, του υπουργού Εξωτερικών της Ιταλίας, κατά τη διάρκεια της συνάντησής του με την **Ολμπράιτ** στην Ουάσινγκτον, δεν άρεσαν σχεδόν σε κανέναν μέσα στην Ελιά. Προσπάθησε να τις μετριάσει ο **Φασίνο**, ο υφυπουργός Εξωτερικών που ανήκει στο ΔΚΑ. Μα όταν ο ίδιος ο **Πρόντι** μίλησε για το «αναπόφευκτο» ενός νέου πολέμου στον Περσικό και για το γεγονός ότι η Ιταλία δεσμεύεται από τις διεθνείς της συμμαχίες στους 34 βουλευτές της Επανίδρυσης, που ήταν έτοιμοι να ψηφίσουν εναντίον

της κυβέρνησης Πρόντι στη Βουλή, ήρθαν να προστεθούν και οι 30 της αριστερής αντιπολίτευσης του ΔΚΑ, οι 8 των Ενωτικών Κομμουνιστών, οι 3 του Δικτύου και ο **Ακίλε Οκέτο** με τους δικούς του.

Την ίδια στιγμή, μέσα στο καθολικό Λαϊκό Κόμμα ο **Τζοβάννι Μπιάνκι**, πρώην πρόεδρος των Acli, μιας από τις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, δήλωνε και αυτός με τη σειρά του ότι δεν θα ψηφίσει την υποστήριξη στρατιωτικής επέμβασης εναντίον του Ιράκ, αφήνοντας και την προειδοποίηση ότι μέσα στο Λαϊκό Κόμμα «είμαστε πολλοί καθολικοί που έχουμε ειρηνιστικό παρελθόν». Ένα παρελθόν που ενισχύεται και από την ειρηνευτική στάση του Βατικανού, που έχει πραγματικά κινητοποιηθεί για την αποφυγή οποιασδήποτε στρατιωτικής ενέργειας στη Μέση Ανατολή.

Σε αυτό το ειρηνιστικό μέτωπο θα πρέπει να προστεθούν και οι Πράσινοι, οι οποίοι ήταν και οι πρώτοι που δήλωσαν ότι θα αποχωρήσουν από την κυβέρνηση, αν υποστηρίξει τις ΗΠΑ σε μια στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ, για να ανακαλέσουν λίγο αργότερα, ύστερα από τις ισχυρές πιέσεις του Πρόντι και του **Βελτρόνι**.

Δεν είναι τελικά μόνο ο πόλεμος και η ειρήνη που διασπά τις δυνάμεις της Ελιάς και της Αριστεράς. Σε όλα τα σημαντικά προβλήματα η Ελιά και κυρίως η Αριστερά αναγκάζονται να προχωρούν συγκεχυμένες και αρκετές φορές διασπασμένες. Μόνο ο φόβος της Δεξιάς και η απώλεια της πλειοψηφίας αναγκάζουν τις διάφορες φυγόκεντρες δυνάμεις να πειθαρχούν στις κυβερνητικές αποφάσεις.

ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ, ΑΝΑΚΩΧΗ ΓΙΑ ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Μόνο στα οικονομικά θέματα έχει επιτευχθεί ένα είδος αναγκαστικής ανακαλής με την εν λευκώ ουσιαστικά διαχείρισή τους από τον **Τσιάμπι**, τον πρώην πρωθυπουργό και πρώην διοικητή της Τράπεζας της Ιταλίας, και τον Πρόντι. Γιατί είναι οι μόνοι, που μπορούν να διαπραγματευτούν απευθείας με την Bundesbank ο πρώτος, με τον **Κολ** ο δεύτερος. Τους τελευταίους μήνες που η Ιταλία δέχεται κατά μέτωπον επίθεση από την Ολλανδία σε όλους τους τομείς που αφορούν την ένταξη της στο ευρώ, οι γερμανικές οικονομικές και πολιτικές αρχές εμφανίστηκαν ως οι εγγυητές και οι προστάτες της ικανότητας της Ιταλίας να καλύψει και να διατηρήσει στο μέλλον τις οικονομικές απαιτήσεις και δεσμεύσεις που εξυπακούονται με την είσοδο στο ευρώ.

Η γενικότερη πολιτική της κυβέρνησης για να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση, την ανεργία και την έλλειψη υποδομής στη νότιο Ιταλία κατέληξε σε πλήρη αποτυχία. Έφθασε μόνο στο στάδιο των εξαγγελιών, που αποσύρθηκαν μετά τις πρώτες αντιδράσεις.

Σε ό,τι αφορά τις δεσμεύσεις της για τη καθιέρωση της εβδομάδας των 35 ωρών, η κυβέρνηση αποφεύγει να παρουσιάσει το σχέδιο νόμου που είχε υποσχεθεί στον **Μπερτινότι** για να πάρει την ψήφο εμπιστοσύνης της Επανίδρυσης κατά τη διάρκεια της κυβερνητικής κρίσης, αφήνοντας ουσιαστικά ανοικτό το πεδίο στην πολεμική ανάμεσα στα συνδικάτα, το σύνδεσμο βιομηχάνων και την ίδια την Επανίδρυση.

Δεσμευμένη απέναντι στην Επανίδρυση

τις 35 ώρες, η κυβέρνηση φοβάται τώ-
τις αντιδράσεις των μικρών και μεσαί-
κυρίως βιομηχάνων της βορείου Ιτα-
που έχουν ξεκινήσει μια πραγματική
πρατεία εναντίον της 35ωρης εβδομά-
με καταστροφικούς τόνους. Παρ' όλο
η Επανάδρυση είχε μικρή πτώση κατά
διάρκεια των πρόσφατων δημοτικών
ογών, φαίνεται ξανά αποφασισμένη να
ει την κυβέρνηση σε μια νέα δοκιμασία
τις 35 ώρες, κατορθώνοντας όχι μόνο
επαναφέρει τα αιτήματα της Αριστεράς
προσκήνιο, μα και να επιτύχει την
περική της ενότητα μετά τη διάσπαση
μεσα στον **Κοσούτα** και τον Μπερτι-
τι.

συνάντηση των Γενικών Επιτελείων
Αριστεράς στη Φλωρεντία με τη δημι-
γία του κόμματος/ομοσπονδίας του
Αλέμα μεταφράστηκε από την Επανά-
ση σε ένα γεγονός που της δίνει τη δυ-
ότητα να εμφανιστεί ακόμα περισσότε-
σαν τη φωνή μιας ανταγωνιστικής Αρι-
ράς τόσο στο γενικότερο πλαίσιο των
άμεων που στηρίζουν την Ελιά όσο και
εσωτερικό της Αριστεράς.

ΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΝΤ'ΑΛΕΜΑ

αποτυχία της στρατηγικής που είχε χα-
ει ο Ντ'Αλέμα, όταν πριν από ένα χρό-
χεδιάζε τη δημιουργία ενός πραγματι-
ενοποιημένου κόμματος της ιταλικής
αρρυθμιστικής/ρεφορμιστικής Αριστε-
αποδείχτηκε όχι μόνο κατά τη διαδι-
ία της δημιουργίας του νέου κόμμα-
/ομοσπονδίας. Λίγες μέρες μετά το τέ-
της συνάντησης, ο Ντ'Αλέμα προσπα-
για άλλη μια φορά να εκβιάσει τις δυ-
εις της Αριστεράς διαμέσου της αλλα-
του εκλογικού νόμου.

ο φόβος των εκλογών οδήγησε μερι-
από τις δυνάμεις της Αριστεράς να πε-
σουν μέσα στην ΕΔΑ, η αλλαγή του
ογικού νόμου αποτελεί για τον Ντ'Αλέ-
το μέσον που θα μπορέσει να επιτύχει,
ω και με τεχνητό τρόπο, την ενοποίηση
Αριστεράς και να αποφύγει τον κίνδυ-
δημιουργίας φυγόκεντρων κεντρώων
ματισμών.

έροντας ότι δεν μπορεί να πετύχει μέ-
πο κοινοβούλιο την πλήρη κατάργηση
απλής αναλογικής, γιατί θα έχανε
διαδήποτε υποστήριξη από την Επανά-
ση και το καθολικό Λαϊκό Κόμμα, ο
Αλέμα επιστράτευσε τις συντηρητικές
δυνάμεις που είχαν υποστηρίξει το δημο-

ψήφισμα για την αλλαγή του εκλογικού
νόμου κατά την περίοδο του 1992-95. Ο
Ντ'Αλέμα άνοιξε ένα διάλογο με τις κε-
ντρώες και δεξιές δυνάμεις που βρίσκο-
νται γύρω από τον **Μάριο Σένι** με στόχο
να προχωρήσουν στη συλλογή των 500 χι-
λιάδων υπογραφών που χρειάζονται για
τη διεξαγωγή ενός λαϊκού δημοψηφίσμα-
τος που θα σημάνει το τέλος της απλής
αναλογικής.

Για τον Ντ'Αλέμα είναι φανερό ότι η αλ-
λαγή του εκλογικού νόμου θα οδηγήσει
αμέσως την Επανάδρυση και τη Λέγκα του
Βορρά σε περιορισμένη αντιπροσώπευση
και στην αναγκαστική τους προσκόλληση
στις πιο συγγενείς δυνάμεις τους, αν όχι
στην απευθείας λεηλασία του εκλογικού
τους σώματος. Μια βασανιστική πορεία
που θα χρειαστεί τουλάχιστον μια διετία
μέσα στην οποία θα έχουν ολοκληρωθεί
και οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που
θα καθορίζουν ένα καθαρά διπολικό θε-
σμικό πλαίσιο.

Για την Επανάδρυση και το Λαϊκό Κόμμα
ο Ντ'Αλέμα σφάλλει σε ένα σημαντικό ση-
μείο: Η ιστορική, πολιτιστική και πολιτική
παράδοση της Ιταλίας απαιτεί τη δυνατό-
τητα μιας ας πούμε πολυπολιτισμικής έκ-
φρασης. Τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα
φαίνονται να τους δικαιώνουν. Παρ' όλες
τις προσπάθειες δημιουργίας δύο ενοποι-
ημένων πόλων, κατά τα πρότυπα του βρε-
τανικού και αμερικανικού συστήματος,

που τόσο αρέσουν στον Ντ'Αλέμα και τον
Βελτρόνι, η ιταλική πολιτική ζωή χαρακτη-
ρίζεται από μια πολύμορφη παρουσία
κομμάτων, ομάδων και σχηματισμών που
μεταβάλλονται καθημερινά. Τα κόμματα
όχι μόνο δεν μειώθηκαν μα αυξάνονται
καθημερινά, ενώ σε όλα τα μεγάλα κόμμα-
τα οι φυγόκεντρες τάσεις είναι πολύ ισχυ-
ρές.

Για να πετύχει το διπολισμό ο Ντ'Αλέμα
αναγκάζεται περιοδικά να δημιουργεί
συμμαχίες και δεσμεύσεις που δεν έχουν
κάποιο ουσιαστικό πολιτικό υπόβαθρο,
εκτός από την απλή αλλαγή του εκλογικού
νόμου. Αυτή η έλλειψη τακτικής φαίνεται
ότι έχει κουράσει ένα μεγάλο μέρος του
κόσμου της Αριστεράς και κυρίως των εκα-
τοντάδων χιλιάδων στελεχών της που βρί-
σκονται μέσα στο κίνημα των εθελοντικών
μη κυβερνητικών οργανώσεων και των
συλλόγων που αναπτύσσουν κάποια δρά-
ση.

Ο κίνδυνος να μεταβληθεί η Ελιά, το
ΔΚΑ και η ΕΔΑ σε ένα είδος εκλογικού
και πελατειακού δεινόσαυρου, που θα
ικανοποιεί τις ανάγκες μιας κρατικής-δι-
οικητικής, συνδικαλιστικής και περιφερει-
ακής γραφειοκρατίας, αποτελεί υπαρκτό
κίνδυνο· σε ένα μηχανισμό που όχι μόνο
θα έχει αποξενωθεί από τις ρίζες του, αλ-
λά και θα έχει αδειάσει τις δεξαμενές της
Αριστεράς από κάθε ενεργό και ζωντανό
της στοιχείο.

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΑΠΟΦΕΥΧΘΗΚΕ ΠΡΟΣΩΡΙΝΩΣ

Ο τριήμερος διπλωματικός μαραθώνιος του γ.γ. του ΟΗΕ Κόφι Αννάν στη Βαγδάτη απέδωσε καρπούς. Εννοείται βέβαια ότι δεν θα είχε μεταβεί στη Βαγδάτη αν δεν είχε το πράσινο φως από τις ΗΠΑ. Κατόπιν τούτων το σκηνικό έχει ως εξής: η αναδίπλωση Σαντάμ, την ύστατη ώρα, αποτελεί ένα ηχηρό ράπισμα για την αμερικανική κυβέρνηση, που δεν μπορεί παρά να αποδεχτεί, σ' αυτή τη φάση, τη συμφωνία Ιράκ-ΟΗΕ. Οι αμερικανικές και οι βρετανικές δυνάμεις παραμένουν στην περιοχή του Κόλπου για παν ενδεχόμενο. ΗΠΑ και Βρετανία πιέζουν για ένα ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας που θα προειδοποιεί τον Σαντάμ ότι, σε περίπτωση που παραβεί τα συμφωνηθέντα, οι συνέπειες θα είναι άμεσες και σκληρές. Είναι βέβαιο ότι το παραμικρό στραβοπάτημα από την ιρακινή ηγεσία θα επισείσει αυτόματα ένα στρατιωτικό πλήγμα. Τι προβλέπει η συμφωνία που αποδέχτηκαν οι δύο πλευρές; Το Ιράκ θα επιτρέψει τον έλεγχο όλων των επίμαχων προεδρικών ανακτόρων από επιθεωρητές της UNSCOM, που θα συνοδεύονται από ανώτερους διπλωμάτες των πέντε χωρών-μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η διάρκεια των ελέγχων δεν προσδιορίζεται. Υποτίθεται όμως ότι θα ολοκληρωθούν σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα και ότι στο μεταξύ θα περιφρουρηθεί η εδαφική ακεραιότητα και η εθνική κυριαρχία του Ιράκ.

Ο ΚΑΥΓΑΣ ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ

Στο περιθώριο της πρόσφατης κρίσης με το Ιράκ, της δεύτερης μέσα σε τέσσερις μήνες, αξίζει να σημειώσουμε ότι αυτή τη φορά ο καυγάς δεν έγινε για τα πετρέλαια. Γιατί το λέμε αυτό; Πολύ απλά γιατί η Δύση έχει ήδη δρομολογήσει τη διαδικασία να βάλει στο χέρι τα πετρέλαια του Ιράκ. Η πρόταση του ίδιου του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ, Κόφι Αννάν ήταν σαφής, να υπερδιπλασιασθεί, στο άμεσο μέλλον, η ποσότητα του ιρακινού πετρελαίου που εξάγεται στο πλαίσιο της συμφωνίας «Πετρέλαιο για Τρόφιμα». Η αμερικανική κυβέρνηση έχει ήδη τοποθετηθεί θετικά απέναντι στο σχέδιο Αννάν και, αν όλα πάνε καλά, η πρόταση θα έρθει προς έγκριση στο Συμβούλιο Ασφαλείας μέχρι τα τέλη Μαρτίου. Το μόνο αντικειμενικό πρόβλημα είναι ότι οι Ιρακινοί δεν έχουν την τεχνική υποδομή για να εξάγουν τόσο μεγάλη ποσότητα πετρελαίου. Ποιο είναι λοιπόν το ζητούμενο σ' αυτή τη νέα κρίση; Από την πλευρά του ο Σαντάμ Χουσεϊν ζητεί δέσμευση για σταδιακή άρση των κυρώσεων σε ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Η αμερικανική κυβέρνηση, από την άλλη, αντιλαμβάνεται ότι η προσέγγιση με τη Βαγδάτη, όπως και με την Τεχεράνη, είναι μονόδρομος. Το θέμα είναι ότι αυτό πρέπει να γίνει με έναν πολύ εύσχημο τρόπο, ώστε να διασωθεί το ήδη τρωθέν -λόγω του αδιεξόδου της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή- γόητρο των ΗΠΑ.

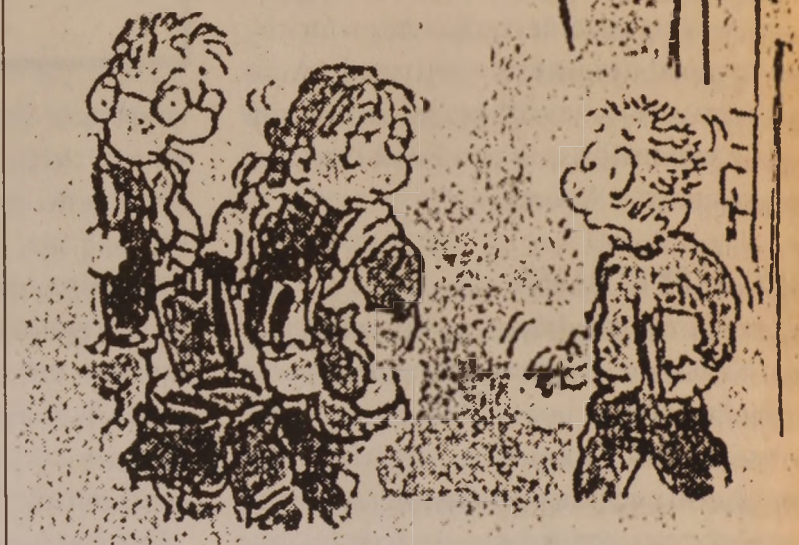
Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΟ ΙΡΑΝ ΚΛΙΜΑΚΩΣΕ ΤΗΝ ΕΝΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ-ΡΩΣΙΑΣ

Ο πρόεδρος Γέλτσιν ανέβασε τόσο πολύ τους τόνους εναντίον των ΗΠΑ, προειδοποιώντας αυστηρά -τουλάχιστον δύο φορές- ότι ενδεχόμενη μονομερής αμερικανική στρατιωτική δράση κατά του Ιράκ θα είχε σοβαρότατες συνέπειες και ενδεχομένως θα οδηγούσε σε νέο παγκόσμιο πόλεμο. Ο ρώσος πρόεδρος τράβηξε πολύ το σκοινί και είναι δύσκολο να το ερμηνεύσει κανείς, αν σκεφθεί ότι η οικονομική εξάρτηση της Ρωσίας από τις ΗΠΑ είναι τέτοια που δεν

αφήνει αντικειμενικά περιθώρια στη Μόσχα «για τσαμπουκά». Το ξέσπασμα Γέλτσιν όμως αποδεικνύει με τον πιο εύγλωττο τρόπο ότι οι σχέσεις Μόσχας-Ουάσινγκτον είναι και πάλι τεταμένες. Γιατί; Κυρίως λόγω της όξυνσης του ανταγωνισμού Ρωσίας-ΗΠΑ για τον έλεγχο των πετρελαίων στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες αλλά και στο Ιράν. Θυμίζουμε ότι πριν από ένα μήνα περίπου η κρατική εταιρεία πετρελαίου Gazprom της Ρωσίας συνυπέγραψε με την TOTAL και μια μαλαισια-

ΤΙ ΤΥΠΟΙ... ΜΕ ΡΩΤΗΣΑΝ ΠΟΙΟΣ ΣΚΟΤΩΣΕ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΚΑΙΣΑΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΒΟΥΛΩΣΑ.

ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΠΕΙΣ «Η ΛΟΤΤΑ CONTINUA». ΚΑΠΟΙΟΣ ΘΑ ΣΕ ΠΙΣΤΕΥΕ...

νή πετρελαϊκή εταιρεία συμφωνία για την εκμετάλλευση του ιρακινού πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Αν προσθέσουμε στον ανταγωνισμό των πετρελαίων την ανησυχία της Μόσχας για τη διέγερση προς Ανατολάς -την προηγούμενη των προειδοποιητικών δηλώσεων Γέλτσιν, η Γερμανία, η Δανία και η Πολωνία ανακοίνωσαν τη δημιουργία μεικτής στρατιάς που θα σταθμεύει σε πολωνικό έδαφος, στα σύνορα με τις βαλτικές δημοκρατίες -κατανοούμε την οργισμένη αντίδραση Γέλτσιν.

Ο Στάινο (δημιουργός του Μπόμπο των Μικς) κι ο Αντρίανο Φρι, αρχηγός της Λοττα Continua (Διαρκής Πάλη) δεν γνωρίζαν τα «μολυβένια χρόνια». Τώρα, γνωρίζονται καλά. Ο Στάινο είναι καταδικασμένος για κατηγορούμενος για δολοφονία αστυνομικού (θύμα πλεκτό υποστηρίζει) κι ο Στάινο του συμπαίκτη στέκεται. Τα σκίττα εκτίθενται και μάλιστα πληρωθούν τα έσοδα αναψληφισ της δι

Ο αβύθιστος Τιτανικός αποπλέει

του Α.Δ. Παπαγιαννίδη

Όσο πλησιάζει η στιγμή, μετά την οποία οι επιλογές της μετάβασης στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ αποκτούν το χαρακτήρα του ανεπίστροφου, τόσο γίνεται περισσότερο πρόδηλος ο πολιτικός χαρακτήρας του εγχειρήματος.

Το κείμενο των 160 γερμανών καθηγητών των Οικονομικών, που ήρθε μόλις τρεις μήνες πριν από την Πρωτομαγιά του 1998, οπότε θα καθοριστούν οι χώρες που θα μετάβουν στον αρχικό πυρήνα του ευρώ, και το οποίο τάσσεται υπέρ μιας αναβολής του του σχεδιασμού (μιας «εύτακτης» αναβολής, που όμως αλλάζει τη λογική του μαστριχτικού σχεδίου), τάραξε τον εφημερισμό ή μάλλον την απουσία δημόσιας χρήσης.

Εκείνο που πολύ πιο ουσιαστικό επίπεδο, η προηγμένη ενώπιον του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου σχετικά με το αν το ευρωπαϊκό πλαίσιο διαχείρισης του ευρώ είναι συμβατό με τις πρόνοιες του γερμανικού Συντάγματος και η αναμενόμενη έκθεση της Bundesbank για την όλη διαδικασία του ευρώ (έκθεση που φυσικά δεν μπορεί να αγνοήσει το Συνταγματικό Δικαστήριο...) έδειξαν ότι η πορεία προς το ευρώ δεν θεωρείται τόσο πρόβλημα των οικονομικών εκείνων που κινούνται στα όρια των κριτηρίων του Μάαστριχτ και θα υποστούν το κυριότερο σοκ της προσαρμογής. Είναι ήδη πρόβλημα του κέντρου του συστήματος, του πυρήνα, της γερμανικής οικονομίας. Δεν είναι με άλλα λόγια, θέμα ορίων του συστήματος, αλλά θέμα αξιοπιστίας του ίδιου του συστήματος. Εδώ ας σταματήσουμε για μια στιγμή. Το κείμενο των γερμανικών οικονομολόγων υπέρ της αναβολής του Μάαστριχτ, αφού καταθέσει την άποψη ότι οι οικονομίες των επίδοξων χωρών του ευρώ δεν είναι ακόμη έτοιμες για το εγχείρημα και αφού «απειλήσει» με πολύ το αυστηρό πειθαρχία, προκειμένου να καταστεί το πείραμα αξιόπιστο (συνεπώς η αναβολή θα έκανε καλό σε όλους: και στους έτοιμους, και στους κλυδωνιζόμε-

νους, και στο σύστημα), καταπιάνεται και με το εγχείρημα ότι τυχόν αναβολή θα λειτουργούσε αποστρατευτικά. Τι λέει: «Μια εύτακτη αναβολή δεν θα αποτελέσει αιτία για μείωση των προσπαθειών οποιασδήποτε χώρας να σταθεροποιήσει το δημοσιονομικό της ισοζύγιο. Τυχόν μείωση των προσπαθειών θα αποτελούσε ένδειξη ότι η χώρα αυτή είτε δεν θεωρεί τη δημοσιονομική πειθαρχία δική της στόχο ή ότι αδυνατεί να αναλάβει την απαραίτητη δράση. Θα ήταν θεμελιώδες σφάλμα να ξεκινήσει κανείς μια νομισματική ένωση με μια τέτοια χώρα».

Ο νόον νοεϊτω. Οι χώρες «out» ή «pre-in» είναι φανερό ότι θα κληθούν να πληρώσουν τα σπασμένα σε επίπεδο εντυπώσεων, άμα κάτι στραβώσει με τις χώρες «in»...

Επιστρέφοντας στο στίγμα της ΟΝΕ, εκείνο που οφείλει κανείς να παραδεχτεί με ιδιαίτερη έμφαση είναι η συνεχιζόμενη ηρεμία των αγορών που –μπροστά στο ενδεχόμενο να δουν, π.χ. την 1η Μαΐου, τη λιρέττα αμφισβητούμενη, κυρίως δε μπροστά στο οκτάμηνο (υποτίθεται) αρχών Μαΐου - τέλους Δεκεμβρίου πριν γίνουν γνωστές οι ισοτιμίες που θα «κλειδωθούν»– δίνει forward rates απροβλημάτιστα. Ισοδυναμεί αυτό, για τα χρόνια που ζούμε, με ψήφο εμπιστοσύνης –της οποίας η αξία προσκρούει μόνο σε εκείνο που ο **Paul Krugman** ονόμαζε «απίστευτα υπερβολική εμπιστοσύνη των αγορών» μπροστά στα προβλήματα των χωρών της Ν.Α. Ασίας, μέχρι την ημέρα (κυριολεκτικά) που ξεκίνησε η κατρακύλα των αγορών της...

Οι πολιτικοί, στο μεταξύ, που έχουν ουσιαστικά ποντάρει το απόθεμα αξιοπιστίας μιας γενιάς στην απροβλημάτιστη εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Νομισματι-

κής Ένωσης δείχνουν παγωμένοι μπροστά στις τωρινές εξελίξεις: κάθε ιδέα αναβολής, ακόμα περισσότερο κάθε πρόβλημα αξιοπιστίας στην εισαγωγή του ευρώ, θα είχε ανυπολόγιστο πολιτικό κόστος και θα ήγειρε νέα γενεά ερωτημάτων για το τι είναι πλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ακριβώς ό,τι δεν μπορούν ν' αντιμετωπίσουν τα κουρασμένα σημερινά πολιτικά συστήματα.

Το πιο χαρακτηριστικό είναι ότι, τελικά, και η ίδια η πανεπιστημιακή κοινότητα που εδώ και κάποιους μήνες προτίμησε να τηρήσει αποστάσεις από τους προβληματισμούς της ΟΝΕ, έρχεται τώρα να επισημάνει την προεχόντως πολιτική φύση όλης της διαδικασίας της νομισματικής Ευρώπης. Όμως, όπως σημειώνει ο **Robert Mundell** –θιασώτης των σταθερών ισοτιμιών– οφείλει κανείς να καταγράψει το γεγονός ότι η συναίσθηση του ίδιου του πολιτικού κόστους έκανε χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία ή ακόμα το Βέλγιο και η ίδια η Γερμανία να τηρήσουν το 1996 και ιδίως το 1997 μιαν οικονομική πολιτική υψηλού πολιτικού κόστους, που αλλιώς θα ήταν δύσκολο να τη φανταστεί κανείς.

Η δε κοινή γνώμη, ακόμη και στην επιφυλακτική Γερμανία, βλέπει συνολικά θετικά το εγχείρημα του ευρώ.

Με τη μεγαλοπρέπεια των παλιών υπερωκεανίων, κατάφωτο και με την μπάντα να παίζει σκοπούς του Μεσοπολέμου, το νομισματικό σύστημα που διαμόρφωσαν οι ευρωπαϊκές χώρες πλησιάζει η ώρα να σαλπάρει. Στην εποχή της *pensée unique*, της μονόδρομης σκέψης, δεν επιτρέπεται καν να αμφιβάλλει κανείς για το ότι το σαλπάρισμα θα είναι καλοτάξιδο, ότι ο πλους θα είναι ευτυχής, ότι τα παγόβουνα (εξωγενή σοκ, κοινωνικές πιέσεις) θα μειώνουν στη γωνιά τους...

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΜΟΣΚΩΦ

Στις επιστολές των εκπροσώπων του Ιανού και της κ. Βάνας Χαραλαμπίδου, που δημοσιεύθηκαν στο προηγούμενο τεύχος, ανταπαντά ο Ξενοφών Μαυραγάνης. Θέμα του: το τελευταίο βιβλίο του Κωστή Μοσκόφ.

Κύριε Διευθυντά,

Διάβασα τις επιστολές-κρίσεις του κειμένου μου για το βιβλίο του Κ. Μοσκόφ, *Στα όρια του Έρωτα και της Ιστορίας*, που απηύθυναν οι συντελεστές της έκδοσης του έργου κ. Βάνα Χαραλαμπίδου του 9,58 FM και κ. Νίκος Καρατζάς του Ιανού.

Ανεξαρτήτως του ότι θα έπρεπε να μου τεθούν υπόψη, ώστε στο ίδιο τεύχος να υπάρχουν και οι δικές μου τοποθετήσεις, θεωρώ υποχρέωσή μου να πω λίγες μόνο λέξεις.

1. Καταρχήν, οι προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες είναι γνωστό πως δεν καθοδηγούν τις απόψεις μου – πολιτικές, αισθητικές ή ιστορικές. Αυτό είναι γνωστό στην επιστολογράφου.

2. Οι «μύθοι», μεταξύ των οποίων, ίσως, καταλέγεται και ο κ. Μοσκόφ, θα πρέπει κάποτε να παίρνουν τις πραγματικές τους διαστάσεις. Όταν μάλιστα, μερικές φορές, φροντίζουν οι ίδιοι να αυτοκαταρρίπτονται.

3. Δεν αποπειράθηκα συνολική κριτική, ούτε του έργου του Κ. Μοσκόφ (άλλωστε ο ίδιος αμφισβητεί τμήματά του, σ. 49, 90), ούτε βεβαίως και του έργου του 9,58 FM. Απλώς, είπα την άποψή μου, καθώς είχα δικαίωμα, για το συγκεκριμένο βιβλίο, το οποίο, εκτός των άλλων, γέμει αυτάρεσκων φαντασιών και ψευδολογημάτων. Π.χ., οι εσωτερικές εκλογές στο ΚΚΕ, που δεν έγιναν ποτέ, πολιτικές επαφές που αδυνατούν να πραγματοποιήσουν οι διπλωμάτες ενώ μπορεί εκείνος, κ.λπ. Στο δε ρητορικό ερώτημα αν είμαι βιβλιοκριτικός η απάντηση είναι απλή: ΝΑΙ, στο βαθμό που η κ. Χαραλαμπίδου δικαιούται να επιλέγει τι θα μας σερβίρει ως ανάγνωσμα

και τι όχι.

4. Η κ. Χαραλαμπίδου λέει, πολύ ορθά, ότι το βιβλίο και τα άλλα της ίδιας σειράς, σκοπεύουν να καταγράψουν τις μαρτυρίες για γεγονότα που τείνουν να λησμονηθούν κ.λπ. Δηλαδή, να καταγράψουν την ιστορία. Απαγορεύει όμως η επιστολογράφος την έκφραση της κριτικής γι' αυτό που γίνεται, και κυρίως το ερώτημα: μα πού είναι εδώ η ιστορία. Όταν λοιπόν ο συγγραφέας ή συρραφέας, κατά μία άποψη, αναφερόμενος σε μια εποχή από το 1953 ως το 1997, δεν δικαιούται να ξεχνά ή να ξεπερνά, εκτός των όσων στο σημείωμα ανέφερα, τους αγώνες του Κυπριακού, του 114, του 15%, το Δ' Πανσπουδαστικό Συνέδριο του '63 με την ίδρυση της ΕΦΕΕ, τη Δημοκρατική Αντίσταση Σπουδαστών (ΔΑΣ) 114 με αρχηγό τον φίλο του, όπως λέει, Θ. Πάγκαλο, την ίδρυση και άνδρωση της Δ.Ν. Λαμπράκη κ.λπ. Αν κι αυτά δεν του άφησαν ισχυρά ίχνη για να τα θυμάται, τότε έχει δίκιο η κ. Χαραλαμπίδου, η οποία όχι βέβαια ως νεωτέρα, αλλά ως δημοσιογράφος, θα μπορούσε να είχε ερευνήσει τι γινόταν στον έρμο τούτο τόπο π.Π. (προ ΠΑΣΟΚ).

Εν πάση περιπτώσει, όμως, δεν μπορούν να μαθαίνουν οι νεώτεροι ότι οι καλούμενοι στην Εθνική Ασφάλεια της οδού Μοσκόφ (τι σύμπτωση) και πλατείας Βαρδαρίου δεν συνοδεύονταν από τον οδηγό του μπαμπά τους (σ. 31). Και ότι η ένταξη στην Αριστερά, τότε, είχε παρενέργειες ιδιαίτερα επιβλαβείς και όχι επιβραβεύσεις με αναθέσεις διευθύνσεων Ρ/Σ, ή θέσεων μορφωτικών ακολούθων. Όπως ακόμα θα πρέπει να μάθουν πως μ' ένα καλό άρθρο για όποια Μελίνα δεν διορίζεσαι σύμβουλος σε αντικείμενο που δεν το ξέρεις, για να περνάς καλά (σ. 84) – την ίδια στιγμή που το ίδιο υπουργείο δεν χορηγεί σύνταξη σε καταξιωμένους ανθρώπους της τέχνης.

Όσον αφορά την επιστολή του κ. Καρατζά, θα ήθελα απλώς να του εξηγήσω ότι ο 9,58 FM είναι κρατικός ραδιοσταθμός, που ανήκει στη δύναμη της ΕΡΤ3, που ως

οργανισμός του δημόσιου τομέα κάποιες διαδικασίες πρέπει να τηρεί για τις αναθέσεις τέτοιων έργων. Τηρήθηκαν τέτοιες διαδικασίες; Έγινε δηλαδή κάποιος διαγωνισμός;

Και επίπλέον, δεν έγραψα ότι το βιβλίο είναι έκδοση του ΟΠΠΕΘ. Αυτή όμως η εκδοτική δραστηριότητα του 9,58 «Σταθμός στον Πολιτισμό», θα σημειωνόταν αν δεν υπήρχε ο εορτασμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας;

Βεβαίως και έχει δίκιο ο κ. Καρατζάς, ότι το βιβλίο έχει άλλες 25 σελίδες, πέραν των ιστοριοερωτικών αναμνήσεων. Με συγχωρείτε, αλλά δεν είμαι ειδικός ή επιρρεπής σε τέτοιες λυρικές υψιπετείς εξάρσεις. Άλλωστε, όταν έφθασα εκεί ήμουν αρκετά κουρασμένος, από όσα φουσκωμένα αυτοθαυμαστικά του συγγραφέα είχα διαβάσει.

Ξ.Ε. Μαυραγάνης

ΥΓ. Θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον να πληροφορηθούν οι επιστολογράφοι, πόσοι από τους τότε τα γεγονότα βιώσαντες –καταξιωμένοι μη αυτοπροβαλλόμενοι σήμερα– επιδοκίμασαν την κριτική μου.

ΜΑΣΤΟΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΡΤ

Με αφορμή σχόλιο του συνεργάτη μας Απόστολου Διαμαντή στο προηγούμενο τεύχος, η επιστολή που ακολουθεί.

Κύριε Διευθυντά,

Διαβάζοντας στο *Αντί* το σχόλιο του συνεργάτη σας κ. Απόστολου Διαμαντή με τίτλο «Μαγαρίζεται η ΕΡΤ;» πίστεψα προς στιγμήν πως στα χέρια μου κρατούσα λάθος περιοδικό.

Στη συνέχεια, ένιωσα έντονη απογοήτευση και προσβολή της αισθητικής μου, διαπιστώνοντας πως μέσα από τις σελίδες ενός περιοδικού, που η χούντα έκλεισε και φυλάκισε τον εκδότη του (εσάς κ. Παπουτσάκη), ψέγεται ένα κρατικό κανάλι γιατί δεν επέτρεψε να εμφανιστεί στην οθόνη του ο γνωστός τηλεοπτικός ανακριτής της χούντας.

Το ότι ο κ. Διαμαντής θεωρεί το κάλεσμα

υ παραπάνω κυρίου (θεμελιωτή, κατά τη γνώμη
υ, της αντιαισθητικής πλευράς της ιδιωτικής τηλεό-
σης) σε κρατικό κανάλι, ως εμπνευσμένο και μια
ισιολογική κίνηση ενόψει του εκσυγχρονισμού των
ατικών καναλιών, με βάζει στον πειρασμό να ρω-
σω:

κύριε Διαμαντή, με τέτοια κείμενα αντιλαμβάνεστε
ν εκσυγχρονισμό του *Αντί*;

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

Κυριάκος Σκαλιώτης

Μαρούσι

ΙΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ο συνοδευτικό κείμενο της επιστολής του κ.
κιβιάδη Μαργαρίτη, που αφορούσε τον
ράτη Σωμερίτη και δημοσιεύτηκε στο
ονγούμενο τεύχος, επιφυλάχθηκε μια
σάρεστη έκπληξη. Ούτε το όνομά του ούτε η
όπτητά του αναφέρθηκαν σωστά. Αναγκαία η
ανόρθωση – και καλόδεχτο το σκωπτικό
εύμα της. Να είστε πάντα καλά, κύριε
αργαρίτη.

Αγαπητέ κύριε Διευθυντά,

Μετά την αποκατάσταση της αλήθειας ως προς την
βάρος του αείμνηστου Στράτη Σωμερίτη απροσ-
κήτως συκοφαντική αναφορά, που φιλοξενήσατε
ο *Αντί*, παρακαλώ –τρόπον τινά– να «αποκαταστή-
τε» και μένα. Δεν ονομάζομαι Άλκης Μαργαρίτης,
λά Αλκιβιάδης. «Άλκης» είναι ένας πρώτος μου
άδελφος, γεωπόνος. Ως Άλκης ουδέποτε υπέγρα-
ι ούτε σε έντυπα ούτε σε χειρόγραφες επιστολές
τε πουθενά. Θεωρώ μάλιστα ότι, για την τωρινή
ικία μου, αυτή η ονομασία περιέχει κάποια δόση
ωμικού»!

Εξάλλου ουδέποτε υπήρξα «γνωστός μουσικοκριτι-
ς». Φίλος της μουσικής, μάλιστα με στοιχειώδεις
ωρητικές και πιανιστικές γνώσεις. Ήμουν βεβαίως
νωστός» ως θεατρικός κριτικός, χάρις στα δημοσι-
ματά μου στην εφημερίδα *Τα Νέα*. Αλλά από τις 21
νουαρίου τρέχοντος έτους δεν είμαι πλέον ούτε αυ-
τα!

Ο μόνος πραγματικός –αλλά σχεδόν άγνωστος–
ίτλος» μου είναι του στενού συνεργάτη της Ακαδη-
ς Αθηνών, για τους ετοιμαζόμενους τρεις τόμους
«Ελλάδος στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο». Για την
Εργασία αυτή –εν καιρώ– θα απασχολήσω το *Αντί*.

Με τις ευχαριστίες μου

και τους χαιρετισμούς μου

Αλκιβιάδης Ε. Μαργαρίτης

Ο δαίμων του μοντάζ μπέρδεψε, στο προηγούμενο
εύχος, τη σειρά των σελίδων με τις επιστολές. Εύκο-
ο να ξεμπερδευτούν από έναν προσεκτικό αναγνώ-
τη. Παρ' όλα αυτά, αναγκαία η επανόρθωση και η συγ-
νώμη.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Μόλις Κυκλοφόρησαν:

Μάρκος Μέσκος

ΚΟΜΜΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ

Πρόδρομος Μάρκογλου

ΣΠΑΡΑΓΜΑΤΑ

(Μυθιστόρημα)

Ν. Θεοτοκάς - Κ. Σωτηρίου

Ο ΝΑΜΠΥΚΑΣ

(Μυθιστόρημα)

Πέτρος Μαρτινίδης

ΚΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΝ

(Αστυνομικό μυθιστόρημα)

Αλμπέρτος Ναρ

ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΥΦΟΥΣ

(Διηγήματα)

Δημήτρης Πετσετίδης

Ο ΣΑΜΠΑΤΕΣ ΖΕΙ

και άλλες ιστορίες του γλυκού νερού

(Διηγήματα)

Νίκος Χουλιαράς

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΡΙΝ

ΔΥΟ ΜΕΡΕΣ ΜΕΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093

ΣΤΟΑ ΒΙΒΛΙΟΥ: ΠΕΖΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ 10 564, Τηλ. 32.22.846

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΠΕΡΑΚΗΣ... ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Οι «Ευγένιοι» της συντεχνιακής νομενκλατούρας της ελληνικής κινηματογραφίας έδρασαν και πάλι, με αφορμή τα ετήσια κρατικά βραβεία ποιότητας.

Αμετανόητοι – ύστερα από την περσινή τους γκάφα να αφήσουν έξω από αυτά το Βαλκανιζατέρ του Γκορίτσα – επέπεσαν και στη φετινή παραγωγή, ισοπεδώνοντας αξίες και σαρίδια, και μάλιστα σε μια χρονιά όπου όχι μόνο η παραγωγή διέθετε πλούσιο υλικό για τις επιλογές, αλλά και το κοινό είχε εκφράσει με την αθρόα παρουσία του τις εκτιμήσεις του.

Και βέβαια, κανείς δεν ισχυρίστηκε ότι τα βραβεία δεν δόθηκαν στα αριστουργήματα – αφού τέτοια ούτε φέτος υπήρξαν. Το απαράδεκτο του πράγματος συνίσταται στο ότι οι άνθρωποι του σιναφιού απέστρεψαν (συνειδητά;) το βλέμμα τους από τις οφθαλμοφανέστατα άρτιες επαγγελματικές παραγωγές (μονότονο άλλωστε ζητούμενο των ισχυρισμών τους) και σε κόντρα μάλιστα σε αντίθεση με τις ως τώρα προτιμήσεις του κοινού του οποίου την προσέλευση στις αίθουσες η συντεχνία την προβάλλει ως αμάχητο τεκμήριο αξίας: ταινίες που να αρέσουν στο κοινό.

Να θυμήσουμε, γρήγορα, ότι τα εν λόγω βραβεία (συνολικό ποσό που διανέμεται, 120 εκατομμύρια) απονέμονται από μεικτή επιτροπή με 21 μέλη που την αποτελούν η εκάστοτε κριτική επιτροπή του Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης (9) και το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο Εθνικής Κινηματογραφίας (12). Στο μεγαλύτερο μέρος του, το άθροισμα αυτό αποτελείται από εκπροσώπους των επαγγελματικών ενώσεων του κινηματογραφικού χώρου. Δικό τους, κατά συνέπεια, σου λέει το πεπόνι, δικό τους και το μαχαίρι.

Αυτοί, λοιπόν, οι κύριοι αποφάνθηκαν ότι ο Νίκος Περάκης κι από κοντά ο Περικλής Χούρσογλου (που μαζί με τον Σωτήρη Γκορίτσα είναι ίσως τα πιο ελπιδοφόρα, σήμερα, ταλέντα του κινηματογράφου μας), ο Αντώνης Κόκκινος και οι Γ. Κόρρας και Χρ. Βούμπουρας, μαζί και οι ταινίες τους, ήταν κατώτεροι των... προσδοκιών της συντεχνίας. Αντ' αυτών, ο Γουλιμής. Γι' αυτό και τους βάλανε στη σειρά, στο «συσσίτιο» των λεγομένων «ποιοτικών διακρίσεων» μαζί με τα πρωτόλεια, τα «χαριτωμένα», τα ξεπερασμένα και τα αζήτητα. Απίστευτο. Αρκεί κανείς, για του λόγου το αληθές, να θυμηθεί ότι βασικά οι ίδιοι άνθρωποι, μόλις πριν τρεις μήνες, είχαν δώσει τα «μεγάλα βραβεία» στη Θεσσαλονίκη, σε ταινίες (Χαμένες Νύχτες, Αγγ. Αντωνίου και Μιρουπάφσιμ, Γ. Κόρρας-Χρ. Βούμπουρας) τις οποίες, τώρα, στα κρατικά βραβεία, ρίξαν στα «αζήτητα»! Χρειάζεται σχόλιο;

Να πει κανείς ότι πρόκειται για ενδημική μιζέρια, ζηλοφθονία, εκτιμητική ανεπάρκεια, απόρροια του ατάλαντου και της αποτυχίας πολλών απ' αυτούς; Το δυστύχημα είναι ότι κανένα από αυτά τα πιθανολογήματα δεν μπορεί να αποκλειστεί. Πρόκειται μάλλον για σωρευτικό άθροισμα. Χαρακτηριστική εικόνα σύγχυσης σκοπών και μέσων, αληθινών και κάλπικων αξιών, νεκρόφιλα κατάλοιπα ιδεοληψιών. Σίγουρα, πασίγνωστη νεοελληνική εικόνα – και όχι μόνο στον πολιτισμό.

Με την «ψήφο στην τσέπη» τους, αρνούμενοι πεισματικά τον ζωντανό διάλογο, που όφειλε να προηγείται των μυστικών ψηφοφοριών, πάνω στη διαμόρφωση προτάσεων υπεράσπισης ή απόρριψης, έτσι στα μουγκά, με πάνω από εβδομήντα «κρυφές κι απόκρυφες» ψηφοφορίες, πιστεύουν ότι «τιμώρησαν» την άνθιση του ελληνικού κινηματογράφου επειδή δεν την ελέγχουν, επειδή δεν μετέχουν σ' αυτήν, αλλά και γιατί, σωστά, εκείνη τους έχει – επιτέλους – γυρίσει την πλάτη της.

Κατά τ' άλλα: «Συντεχνία ζεις, εσύ μας οδηγείς!».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

Δείτε: Τα πρωτότυπα σχέδια του Γιάννη Καλαϊτζή για το καινούργιο-κόμικς του καλλιτέχνη, τον *Τυφώνα*,

που κυκλοφορεί στα βιβλιοπωλεία εδώ και μερικούς μήνες. Ασπρόμαυρο σχέδιο «εκ του φυσικού» – και ο Γκογκώσης, ο καινούργιος ήρωας του Καλαϊτζή (μετά τον Φαναρτζή της *Τσιγγάνικης Θορήστρας* και τον Καράμπαμπα του *Κρυφού ειδώλου της Αφροδίτης*) σας περιμένει στην αίθουσα της Βαβέλ (σόλωνος και Ζωοδόχου Πηγής), ως τις 23 Μαρτίου.

Ακούστε: Τη νέα δουλειά των Αέρα Πατέρα με τίτλο *Αεραλάνδη*. Η «μεγαλύτερη μπάντα του πλανήτη» (αφού κι αυτοί δεν ξέρουν πόσα μέλη παίρνουν μέρος στις μουσικές τους) επανέρχεται αιρετική και καταδαφιστική: «Μεζεδάκι, μεζεδάκι ωμό / Μεζεδάκι, μεζεδάκι έλα δω / Κι αν ο κόσμος είναι μια εύγευστη σούπα / το μεζεδάκι είσαι εσύ, μέσα...» – παίζουν (;) και τραγουδούν (;)... Είναι ζωντανοί.

• **Δείτε:** Το *Μιρουπάφσιμ*, την καινούργια κινηματογραφική ταινία των Γιώργου Κόρρα-Χρήστου Βούμπουρα. Ένας μεσήλικος (ο Άκης Σακελλαρίου) αντιμέτωπος με τα σπαράγματα της ιδεολογίας του και με τα φαντάσματα του ρατσισμού, έρχεται σε επαφή με μια ομάδα αλβανών μεταναστών και τις δικές τους αντιθέσεις. Έμφαση στα πρόσωπα και στις σχέσεις τους – αλλά και ορισμένες απόλυτες απόψεις που αδυνατίζουν τον συνεκτικό ιστό της ταινίας. Παρ' όλα αυτά, ενδιαφέρον.

• **Δείτε:** Την έκθεση γλυπτικής του Ισαάκ Μαυρίδη με τίτλο *Το δωμάτιο με τις καρέκλες II*, στο Σπίτι της Κύπρου. Με σπουδές κεραμικής, ο νεαρός καλλιτέχνης έρχεται από τη Δράμα και, αν μη τι άλλο, φέρνει μαζί του μερικές πρωτότυπες ιδέες και την απόφασή του να διεκδικήσει την ταυτότητά του μέσα στο χώρο του μοντέρνου.

ΙΣΑΑΚ ΜΑΥΡΙΔΗΣ

Το Δωμάτιο με τις... καρέκλες

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Η «ΜΟΥΣΙΚΗ» ΠΛΗΜΜΥΡΑ που νυχθη-
μόν εκβάλλεται από τους ηχητικούς
νόμους της πληθώρας των ραδιοσυ-
νήτων (το Τρίτο Πρόγραμμα της ΕΡΤ
κάλα δεν ακούγεται ούτε σε ολόκλη-
την Αθήνα), από τα τηλεοπτικά κανά-
και την ανεξάντλητη σαβούρα των δια-
ρων megastores, εκχυδαίζει –στο όνομα
ς δήθεν ψυχαγωγίας– την αισθητική
λαού μας, κάποιοι άλλοι, εξευγενισμέ-
«μοναχικοί», φύλακες και συνεχιστές
άκοπων δεσμών με την τέχνη των ήχων,
μα ακόμα φορά μας αιφνιδίασαν με
καινούργια, έμπρακτη απόδειξη της
ρυπνης μέριμνάς τους για την ελληνική
μουσική πρωτοπορία.

Ο έπαινος αφορά και απευθύνεται στο
ντρο Σύγχρονης Μουσικής Έρευνας
ΣΥΜΕ) το οποίο επιμελήθηκε με γνώ-
και αξιοθαύμαστη φροντίδα την παρα-
γή και την κυκλοφορία σειράς από πέ-
CD, τα οποία περιέχουν έργα 34 ελλή-
ν συνθετών γεννημένων όλων –εκτός
τον Δημήτρη Μητρόπουλο (1896)–μέ-
στον 20ό αιώνα και που, φυσικά, μέσα
τον ίδιο αιώνα δημιούργησαν και συνεχί-
ον να δημιουργούν το πολύ σημαντικό
ο τους. Άλλωστε, ο νεότερος από αυ-
ς (Π. Φραγκίστας) είναι μόλις 32 χρό-

νων. Τους δίσκους συνοδεύει τόμος 155
σελίδων με πλούσιο πληροφοριακό υλικό,
κείμενα εισαγωγικού και αναλυτικού χα-
ρακτήρα, ιστορικές αναδρομές, αξιολογή-
σεις, πίνακες, σχεδιαγράμματα, βιβλιο-
γραφία και παρουσίαση των συνθετών και
των έργων τους. Την ευθύνη της επιλογής
των συνθετών, των έργων και των εκτελέ-
σεων έχει ο γνωστός –εδώ και στο εξωτε-
ρικό– για την πολυσχιδή δραστηριότητά
του ως μουσικολόγου, μουσικού και συν-
θέτη Γιάννης Γ. Παπαϊωάννου, πρόεδρος
του ΚΣΥΜΕ. Δικό του, επίσης, έργο και ο
τόμος που, όπως προαναφέρθηκε, συνο-
δεύει τα CD.

Οι συνθέτες που περιλαμβάνονται στους
δίσκους είναι οι (σε παρένθεση η ημερο-
μηνία γέννησης και, όπου έχει επισυμβεί,
θανάτου): Μ. Αδάμης (1929), Θ. Αντωνίου
(1935), Κ. Βαρότσης (1963), Στ. Βασιλειά-
δης (1933), Π. Βελιανίτης (1963), Γ. Βλα-
χόπουλος (1939), Δ. Δραγατάκης (1914),
Γ. Ιωαννίδης (1930), Δ. Καμαρωτός
(1954), Δ. Καραγεώργος (1960), Γ. Κουμε-
ντάκης (1959), Α. Κουνάδης (1924), Α. Λο-
γοθέτης (1921-1994), Ν. Μαμαγκάκης
(1929), Κ. Ματζώρος (1960), Δ. Μητρό-
πουλος (1896-1960), Δ. Νικολάου (1946),
Ν. Ντρέλας (1959), Ι. Ξενάκης (1921), Η.

Παπαδόπουλος (1951), Γ.Α. Παπαϊωάν-
νου (1919-1989), Θ. Ρικάκης (1963), Ν.
Ρώτας (1929), Χρ. Σαμαράς (1956), Γ. Σι-
σιλιάνος (1920), Ν. Σκαλκώτας (1904-
1949), Δ. Τερζάκης (1938), Μ. Τραυλός
(1950), Γ. Τσουγιόπουλος (1930), Καλ.
Τσουπάκη (1963), Γ. Φιλιππής (1960), Π.
Φραγκίστας (1965), Χρ. Χατζής (1953), Γ.
Χρήστου (1926-1970).

Μένει κανείς έκπληκτος όταν συνειδητο-
ποιεί, ότι αυτοί που περιλαμβάνονται στα
CD, μέρος μόνο –έστω, το πιο σημαντικό–
καλύπτουν ενός μεγαλύτερου αριθμού που
αποτελεί το συνεχώς ανανεούμενο δυνα-
μικό των συγχρόνων ελλήνων συνθετών,
μιας άτυπης μεν, αλλά υπαρκτής στην ου-
σία «Νέας Ελληνικής Σχολής». Μιας σφύ-
ζουσας και με διεθνή αναγνώριση καλλι-
τεχνικής «κοινότητας», στερημένης όμως
της ημεδαπής μεγάλης –πράγμα που της
αξιίζει– δημοσιότητας, μοίρα κοινή κάθε
μορφής δημιουργικής και ριζοσπαστικής
πρωτοπορίας. Θα 'λεγε κανείς ότι είναι
φυσιολογική η –από πάντοτε– αδυναμία
των προωθημένων μορφών τέχνης να «πε-
ράσουν», να γίνουν αποδεκτές από τους
μεγάλους αριθμούς του κοινού –όχι, βέ-
βαια, μόνο στην Ελλάδα.

Δημήτρης Χαρίτος

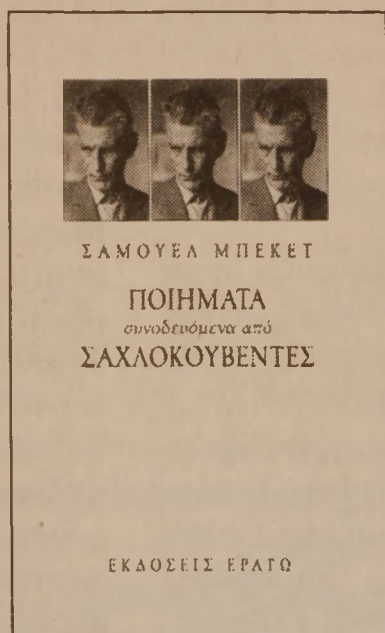
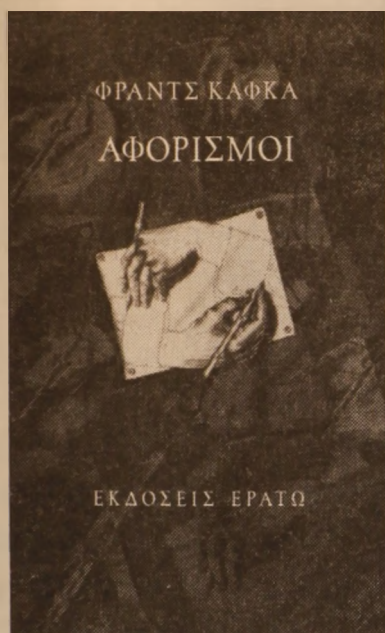
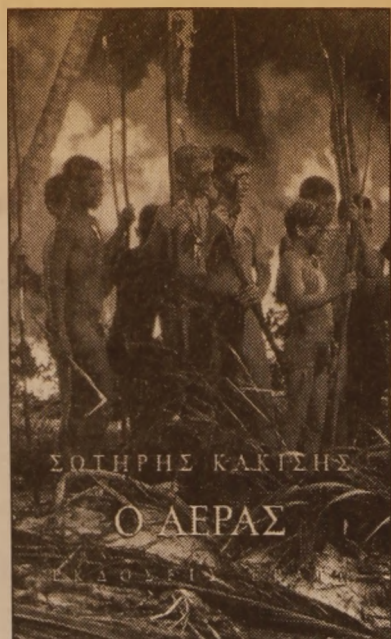
ΕΚΘΕΣΗ ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΚΙΩΝΗ

ΤΙΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ του
Δημήτρη Πικιώνη είχαμε και έχουμε
την ευκαιρία να τα βλέπουμε: ιδιωτι-
κές κατοικίες, σχολεία, ξενοδοχεία (το
«Ξενία» των Δελφών), κ.λπ. Δεν ήταν
τα μόνα όμως που άφησε ο μαθητής
του Παρθένη, ο αρχιτέκτονας και δια-
νοητής. Η ζωγραφική ήταν ένας άλλος
τρόπος έκφρασης για τον Δημήτρη Πι-
κιώνη. Αφορμή, η γνωριμία του, το
1906, με τον Παρθένη, ο οποίος, μαζί
με τον Περικλή Γιαννόπουλο, έπεισαν
τον πατέρα του να αφήσει τον νεαρό
Πικιώνη να σπουδάσει ζωγραφική. «Ο
δρόμος ήταν δύσκολος, μα τι δεν υπο-
χωρεί στην ανθρώπινη υπομονή; Εκα-
να κάθε μέρα ανεπαίσθητες προόδους
ώσπου, καθώς έλεγε κι ο δικός μας ο
Λύτρας για το ταλέντο πως “είναι ωσάν
το ρυάκι, που αΐφνης το βλέπεις σβήνε-
ται μα παρακάτω αναπηδάει με δύνα-

μη”, κατόρθωσα να πραγματοποιώ
ικανοποιητικά την τρίτη διάσταση με
το χρώμα», λέει στο αυτοβιογραφικό
σημείωμα που συνοδεύει τη δίτομη έκ-
δοση με τίτλο Πικιώνης: Ζωγραφικά
(κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ίνδι-
κτος). Εκτός από τη δίτομη έκδοση, τα
ζωγραφικά έργα του Δημήτρη Πικιώνη
εκτίθενται, για πρώτη φορά 30 χρόνια
μετά το θάνατό του, στην Ακαδημία
Αθηνών, μέχρι τις 9 Μαρτίου. Εκεί θα
έχουμε την ευκαιρία να δούμε πως «συ-
νελάμβανε με τις αισθήσεις και το νου,
είτε έκανε ζωγραφική είτε αρχιτεκτονι-
κή. Πίστευε στην παράλληλη πορεία
των τεχνών και ιδιαίτερα των πλαστι-
κών, στη σύνθεση των τριών, που 'ναι
περικάλυμμα πνευματικά, αισθητικό
ανθρώπινο», όπως εύστοχα παρατηρεί
ο ακαδημαϊκός Παναγιώτης Τέτσης.

Ο.Σ.

ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ με τίτλο *Ιστορικό τοπίο και ιστορική μνήμη: το παράδειγμα της Μακρονήσου* διοργανώνει, την Παρασκευή 6 και το Σάββατο 7 Μαρτίου 1998, στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, η Διυπουργική Ομάδα Εργασίας για την Ανάδειξη και Προστασία του Ιστορικού Τόπου της Μακρονήσου (ΥΠ.ΠΟ., ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΕΚΑΜ, ΤΕΕ, ΣΑΔΑΣ, ΠΕΑ, Ελληνικό Τμήμα ICOMOS).

Η διημερίδα έχει στόχο την πολύπλευρη επιστημονική προσέγγιση της συγκρότησης, της λειτουργίας και της διαδρομής του στρατοπέδου της Μακρονήσου, μέσα από την αξιοποίηση του σχετικού αρχαιολογικού υλικού, καθώς και τις προοπτικές για την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού αυτού τόπου.

Στην πρώτη συνεδρία (Παρασκευή 6 Μαρτίου, 9.30-15.00), με τους χαιρετισμούς και την ομιλία του προέδρου της Πανελλήνιας Ένωσης Κρατούμενων Αγωνιστών Μακρονήσου (ΠΕΚΑΜ), Ε. Χριστακέα, θα παρουσιαστούν οι δραστηριότητες της Διυπουργικής Ομάδας Εργασίας για τη Μακρόνησο, καθώς και τα έργα προστασίας και ανάδειξης του ιστορικού τοπίου που διεξάγονται σ' αυτή από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Η συνεδρία ολοκληρώνεται με την ενότητα «Ιστορικές προσεγγίσεις και αρχαιολογικές αναφορές».

Η δεύτερη συνεδρία (Παρασκευή 6 Μαρτίου, 17.00-20.30) περιλαμβάνει ανακοινώσεις με θέμα τα τεκμήρια για τη Μακρόνησο στα βρετανικά, γαλλικά και αμερικανικά αρχεία, καθώς και τη παρουσία της Μακρονήσου στη νεοελληνική λογοτεχνία.

Η τρίτη συνεδρία (Σάββατο 7 Μαρτίου, 10.00-14.00) περιλαμβάνει ανακοινώσεις διαρθρωμένες σε δύο ενότητες: *Η λειτουργία του στρατοπέδου και η εμπειρία του βασανισμού και τις Θεσμικές πλαισιώσεις της Μακρονήσου*. Η διημερίδα ολοκληρώνεται με τη συζήτηση «Δυνατότητες και προοπτικές για την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού τόπου-προώθηση της ιστορικής έρευνας».

Η διημερίδα θα πραγματοποιηθεί στην αίθουσα Τελετών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (κτίριο Αρχιτεκτονικής -είσοδος από την οδό Στουρνάρη. Την Οργανωτική Επιτροπή της Διημερίδας πλαισιώνουν οι: Νίκη Ζαμενοπούλου, (ΥΠ.ΠΟ.), Αλεξάνδρα Βαϊνά (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.), Κώστας Διαφονίδης (Π.Ε.Κ.Α.Μ.), Φίλιππος Ηλιού (ιστορικός) και Ρένα Λευκαδίτου (Σ.Α.Δ.Α.Σ.).

ΜΝΗΜΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Το περιοδικό *Μανδραγόρας* οργάνωσε, την περασμένη Τετάρτη, εκδήλωση εις μνήμην του Χρήστου Ηλιόπουλου με αφορμή τη συμπλήρωση χρόνου από το θάνατό του και με θέμα: «Μια τρεμάμενη παρουσία-απουσία εν μέσω μιας ερωτικής και ερωτώσας ευαισθησίας». Ομιλητές ήταν ο Γιάννης Καούνης, ο Δημήτρης Παπαχρήστου, ο Θανάσης Σκρούμπελος και ο Λάμπρος Σπυριούνης. Παλιοί και νέοι φίλοι, όλοι όσοι συμμερίζονται τις αγωνίες του, προσπαθούν να σταθούν δημιουργικά στη σκέψη, τους πόθους, τα όνειρα και τα γραπτά του, συνεχίζοντας το έργο του για τη Ζωή και την Τέχνη. Γιατί όπως έλεγε και ο ίδιος: «Μέσω της έντυπης συγκίνησης προσδοκούμε να άρουμε, να μειώσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις του χρόνου. Η ζωή, η πράξη και η έκφραση του κόσμου, ούτε μας εμψυχώνει ούτε μας διαλύει. Μας περιέχει και μας στιγματίζει, μ' ένα διαρκές ανεκπλήρωτο, με μια συνεχή ταλάντευση. Διακινδυνεύουμε εκφράσεις και διατυπώσεις που μας ξεπερνούν και τις ξεπερνάμε. Ερωτικά, ιδεολογικά και ιστορικά, καλλιτεχνικά και στοχαστικά, συχνά μοιάζουμε με ανορθογραφία, καθώς τίποτα δεν αίρει τη δίψα μας».

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Πάνος Χαραλάμπους, μέσα από την τελευταία του έκθεση Ψυχαγωγία στην γκαλερί Άρτιο,

Εκστατικές κινήσεις των ποδιών

προτείνει επιβράδυνση των ρυθμών μέσα από μια μεδυστική διαδικασία.

«Η Ψυχαγωγία είναι εκούσια δραστηριότητα. Ποτέ δεν επιβάλλεται από φυσική αναγκαιότητα ή ηθική υποχρέωση».

Αν και μέλος της (λεγόμενης) γενιάς του '80, μια εικαστική γενιά που κυρίως εκφράστηκε εκθεσιακά μέσω της γκαλερί Άρτιο (Γ. Χαρβαλιάς, Ν. Τρανός, Μ. Σπηλιόπουλος), ο Πάνος Χαραλάμπους κα-
 ξεχώρησε αντεπιτίθεται στο μοντέλο ζωής που κυριάρχησε κατά την προηγούμενη δεκαετία: κυνήγι της επαγγελματικής επιτυχίας, γιαπισμός, life-style περιοδικά, αναζήτηση της τελευταίας μόδας. Όπως καθεμία από τις προηγούμενες γενιές της δουλειάς του να αντιπαρα-
 άλλουν δημιουργικά προς τα παραπάνω μια εναλλακτική επιστροφή στην παρα-
 γωγική σχέση του ανθρώπου με τη γη και τη θάλασσα. Ιστορίες Καπνού η πρώτη, Ιερί Αλιείας η δεύτερη. Με τρόπο ανάλογο ίσως με τη στηλίτευση του επερχόμενου αγχώδους, αριβιστικού δυτικού τρόπου ζωής από τον Ίωνα Δραγούμη στις αρχές του αιώνα, ο Χαραλάμπους αντι-
 παράθετε ένα εικαστικό έργο χαμηλών τόνων με στοιχεία πατριδογνωσίας. Όμως ο κύκλος που παρουσιάζει σήμερα ιοιάζει να περικλείεται λιγότερο σε

πλαίσια εντοπιότητας απ' ό,τι στο παρελθόν. Μια επιβλητική προβολή βίντεο δείχνει τα πόδια ενός χορευτή που εκτελεί έναν εκστατικό, μονότονο χορό πάνω σε ποτήρια.

«Η Ψυχαγωγία είναι μια πράξη έξω και πάνω απ' την αναγκαιότητα και σοβαρότητα της καθημερινότητας».

Οι χρόνοι της τελετουργίας αυτής δεν έχουν να κάνουν με τους αγχώδεις ρυθμούς της αθηναϊκής καθημερινότητας – ή οποιασδήποτε επίδοξης μητρόπολης του καπιταλισμού. Ο θεατής που κατεβαίνει τα σκαλιά της γκαλερί για να μπει στο χώρο του Χαραλάμπους έχει αυτόματα επιβραδύνει τους παλμούς της πρότερης πραγματικότητας. Έχει ήδη γίνει μέρος του σχεδίου του καλλιτέχνη. Αυτό που έπεται είναι να κατανοήσει τις πτυχές της Ψυχαγωγίας.

«Η Ψυχαγωγία είναι χωρίς σκοπό αλλά πλήρης σημασιών».

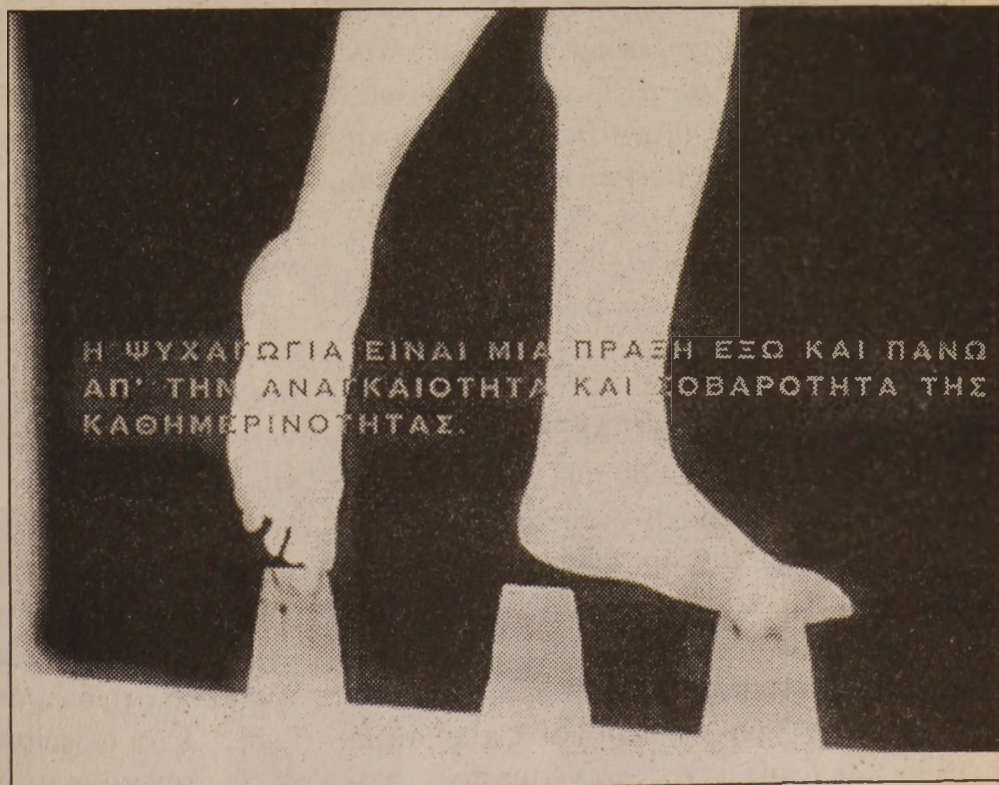
Ο Χαραλάμπους προτείνει την τελετουργία ως αντίβαρο στην κατανάλωση. Ισχυρίζεται ότι το «δόσιμο», το «χάσιμο» ή το «κέρασμα» αποτελούν πολύ πιο προσοδοφόρες χειρονομίες από οποιαδήποτε χρηματιστηριακή συναλλαγή. Από αυτή την άποψη η Ψυχαγωγία συνιστά την πιο πολιτική έκθεση των τελευταίων μηνών. Τα μονότονα, υπνωτικά βήματα πάνω στα ποτήρια δημιουργούν έναν άχρονο χώρο. Οι ξεροί ήχοι των ποδιών πάνω στα γυάλινα (και όχι κρυστάλλινα) ποτήρια, το σιγανό κλάρινο στο βάθος μούν

σε μια ιδιαίτερα ελληνική εκδοχή της έκστασης. Είναι το τσάμικο παγανιστικός χορός;

«Η Ψυχαγωγία, ως άλλος "χρόνος-χώρος", διακρίνεται απ' τον πραγματικό, παρότι ενέχεται σ' αυτόν».

Πριν από δύο περίπου χρόνια, τα ελληνικά εικαστικά κλήθηκαν να αποδεχθούν μια σχεδόν βίαιη εισαγωγή καλλιτεχνικών μοντέλων από την Αμερική (λίγο καιρό αργότερα ακολούθησε η Αγγλία). Το λιγότερο που μπορεί να πει κανείς σήμερα είναι ότι η εγχώρια καλλιτεχνική κοινότητα επέδειξε πρωτόγνωρη αμηχανία για το φαινόμενο αυτό. Ο Πάνος Χαραλάμπους ήταν ίσως από τις ελάχιστες φωνές που αντιπαρέβαλαν έναν συστηματικό αντίλογο. Σήμερα, που τα φαινόμενα κοπιαρίσματος ενός καλλιτεχνικού είδους το οποίο φαίνεται να επιζητεί ελάχιστα, οι δικές του αντιδράσεις μοιάζουν να δικαιώνονται. Η μοναχική του τότε στάση σήμερα σχηματοποιείται σε ένα καλλιτεχνικό έργο που καταθέτει ήρεμες προτάσεις. Σε έναν αθηναϊκό εικαστικό χειμώνα, ασφυκτικό από νέους (ή νέου τύπου) χώρους τέχνης, έντονη την παρουσία του glamou, μεταγραφές στα εικαστικά από τους κύκλους της μόδας και την εμφάνιση των laser στους άλλοτε ήσυχους δρόμους της συνοικίας του Ψυρρή, η έκθεση Ψυχαγωγία, αφοπλιστικά χαμηλόφωνη προβάλλει ως μία από τις σημαντικές της σαιζόν. Ίσως γιατί δεν καλλιγραφεί αλλά (αντι)προτείνει.

«Η Ψυχαγωγία συντελείται πέραν των βιολογικών διαδικασιών, διατροφής, αναπαραγωγής, αυτοσυντήρησης».

Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΠΡΑΞΗ ΕΞΩ ΚΑΙ ΠΑΝΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ.

Εναντίον της παγκοσμιοποίησης

του Μάνου Στεφανίδη

Όταν οι Τούρκοι αποδεικνύονται επαρκέστατοι οργανωτές διεθνών εκδηλώσεων σύγχρονης τέχνης, παραδίδοντας μαθήματα σε εγχώριους σωτήρες ή εισαγόμενους «μάγους».

Το τεύχος 194 του *Flash Art* (Μάιος-Ιούνιος 1997) είχε εκτενή αναφορά στην 5η Μπιεννάλε της Κωνσταντινούπολης, η οποία θα εγκαινιαζόταν τον προσεχή Οκτώβριο. Εκεί, η επιμελήτρια της έκθεσης Ισπανίδα **Rosa Martinez** ανέλυε τη σημαντικότητα ενός νέου θεσμού που κερδίζει ραγδαία κύρος ανάμεσα στη διεθνή εικαστική κοινότητα. Στο τεύχος 197 (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1997) το *Flash Art* επανέρχεται μ' ένα εγκωμιαστικό αφιέρωμα στην Biennale των γειτόνων μας και ξεχωρίζει πρώτο-πρώτο τον **Νίκο Ναυρίδη** και τις video προβολές του στο Yerebatan σεράι· δηλαδή το υπόγειο υδραγωγείο του Ιουστινιανού. Η ίδια η Martinez, ερωτώμενη για τη συμμετοχή του Ναυρίδη, σχολιάζει: «Ο καλλιτέχνης προετοίμασε τέσσερα video που δείχνονταν σε τέσσερις διαφορετικές οθόνες. Τέσσερα διαφορετικά στόματα παρουσιάζονται να φουσκώνουν λευκά μπαλόνια με διαφορετικούς βαθμούς αφοσίωσης κατά την προσπάθεια και με ποικίλους ρυθμούς. Στη σκοτεινή, υποβλητική ατμόσφαιρα του Yerebatan, όπου σταγόνες νερού πέφτουν συνεχώς από την οροφή, ο ήχος της ανθρωπίνης αναπνοής πολλαπλασιάζεται και, παράλληλα με το λευκό φως των προβολών, δημιουργεί έναν ποιητικό χώρο όπου είναι δυνατόν να αναχθεί σ' εκείνη τη μεταφορά, η οποία σχετίζεται προς τις προσπάθειες που οφείλουμε ν' αναλάβουμε για να δημιουργήσουμε ζωή και ομορφιά» (*Flash Art*, σελ. 98).

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ

Να λοιπόν πώς μπορούμε να συνυπάρχουμε –τουλάχιστον σε διοργανώσεις σύγχρονης τέχνης– με τους κατοίκους της άλλης όχθης του Αιγαίου και μάλιστα να μοιραζόμαστε μ' αυτούς διεθνείς επαίνους. Φαίνεται, τελικά, ότι οι Τούρκοι τα κατάφεραν. Χωρίς τυμπανοκρουσίες περί Μουσείων και χωρίς άγχος για νέους πολύφε-

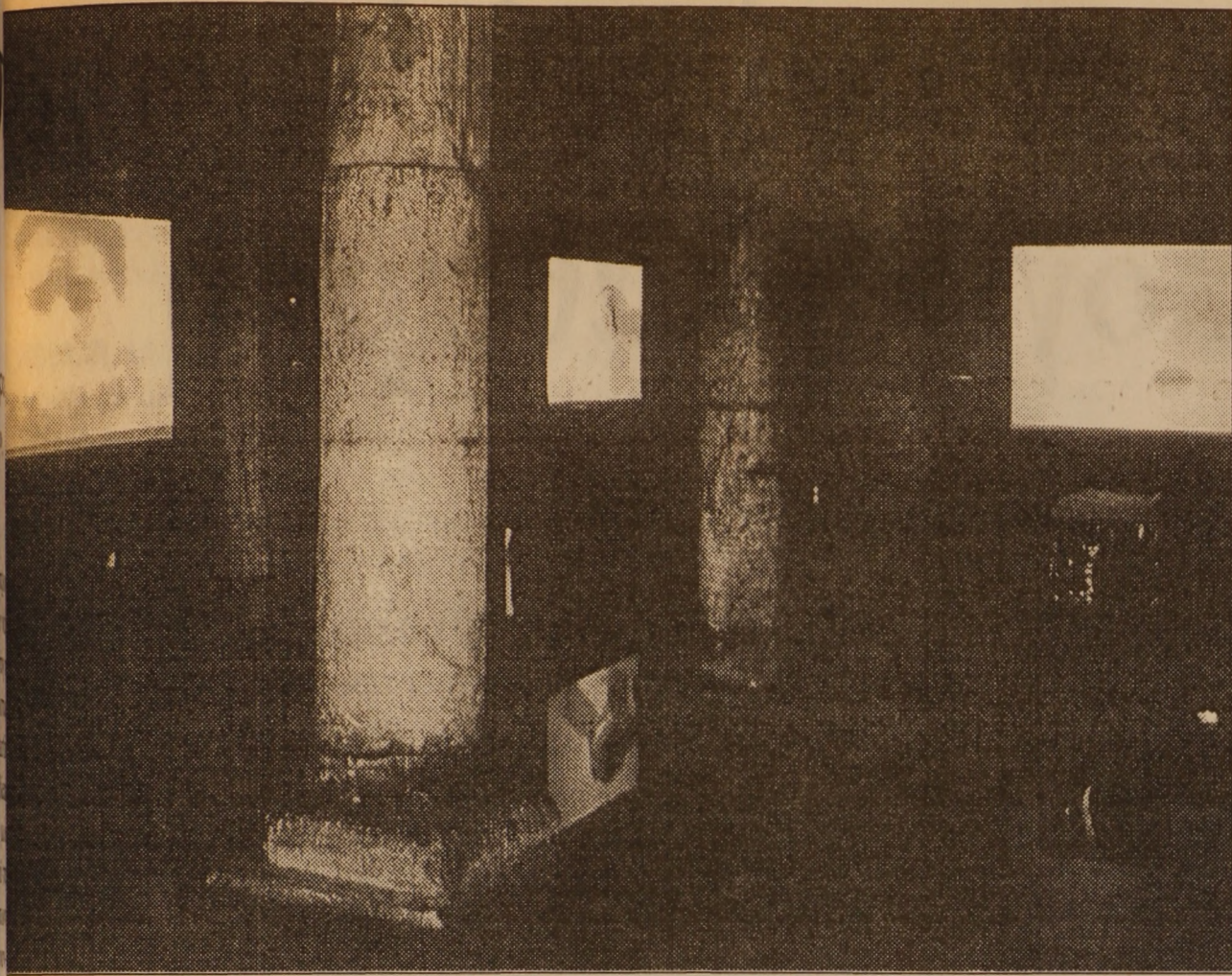
ρους χώρους συνέλαβαν την ιδέα μιας διεθνούς πολυέκθεσης, η οποία θα μπορούσε ν' απλωθεί σ' όλη την Πόλη, από το αεροδρόμιο ως τα ιστορικά της κτίσματα. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, ζήτησαν από τη δυναμική ισπανίδα κριτικό τέχνης Rosa Martinez να συγκεράσει παλιά και νέα ονόματα, ευρωπαϊούς, αμερικανούς και ασιάτες καλλιτέχνες και να επιδιώξει την παρουσίαση νέων έργων ειδικά φτιαγμένων για το θεσμό. Έτσι, πλάι στην **Pipilotti Rist** εξέθετε η **Louise Bourgeois** και δίπλα στη **Χρύσα Ρωμανού** στεκόταν η Τουρκάλα **Kutlug Ataman** (γεννημένη το 1962) ή η γνωστή μας από την έκθεση του Δάκη Ιωάννου, **Janine Antoni**. Για να διεκπεραιωθεί μάλιστα όλο το οργανωτικό ζήτημα συστάθηκε ένας ημι-ιδιωτικός οργανισμός, ευέλικτος και ολιγοπρόσωπος, υπό τον τίτλο Instabul Foundation for Culture and Art, που είχε ως στόχο να επιλύει τις τεχνικές δυσκολίες της Martinez χωρίς να παρεμβαίνει στις θεωρητικές απόψεις της διευθύντριας. Φρονώ ότι οι καθ' ημάς υπεύθυνοι του πολιτισμού και της διαχείρισής του για την παραγωγή μειζόνων προγραμμάτων θα είχαν πολλά να μάθουν από την Biennale της Κωνσταντινούπολης.

Θέμα της πρόσφατης 5ης διοργάνωσης ήταν το: «Για τη Ζωή, την Ομορφιά, τις μεταφράσεις και άλλες δυσκολίες». Ο σχολιοτενής τίτλος, λίγο μπρεχτικός λίγο λατινοαμερικανικός (ανάμεσα σε Μπόρχες και Μαρκές), ξαφνιάζει ευχάριστα γιατί διαφοροποιείται προς τις γνωστές σοβαροφανείς και βαρύγδουπες ονομασίες των νεοϋορκέζικων ή των παρισινών διοργανώσεων. Η Martinez ζητούσε από τον θεατή πρωτίστως να εμπλακεί σε μια συναισθηματική και διανοητική άσκηση με ανοιχτό το αίτημα των ορίων ανάμεσα στις διάφορες μορφές παιδείας και έκφρασης, ανάμεσα στη διαρκή ροή της τέχνης και της ζωής. Έτσι φρόντισε να υπάρχουν σημεία σ' όλη την πόλη με performance, φωτογρα-

φίες, εγκαταστάσεις, video προγράμματα αλλά και ειδικά γεγονότα που να χαρακτηρίζουν αυτή την πόλη-μαγνήτη της Δύσης και της Ανατολής. Ο φεμινιστικός χαρακτήρας των επιλογών της Martinez και οι κοινωνιολογικές τάσεις της Biennale είναι προφανείς. Εξάλλου, γενικά μιλώντας για τις δυσκολίες του νομαδισμού της σύγχρονης τέχνης και των θεραπόντων της –όλο πρέπει συνεχώς να ταξιδεύουν–, ας υπογραμμίσουμε τη μειονεκτική θέση των γυναικών-δημιουργών, που οφείλουν να γίνουν συγχρόνως κυνηγοί και εστιάδες· ν' ανήκουν κάπου αλλά και να είναι παντού· μητέρες μαζί και αμαζόνες.

ΕΝΑΣ ΜΑΝΙΑΚΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΖΕΤΑΙ ΜΕ BINTEO

Αλλά ας επιστρέψουμε στον Νίκο Ναυρίδη, τις «μεταφράσεις» και τις λοιπές «δυσκολίες» του. Τον καλλιτέχνη αυτόν είχαμε γνωρίσει με τις εσώγλυφες προτομές στην ομαδική έκθεση *Περί Πάτρης* στο Σπίτι της Κύπρου και αργότερα στην Biennale Sao Paolo με το *Ζήτημα της Παλαιότητας του Κενού* (κομισάριος: Κατερίνα Κοσκινά). Εκεί, ο Ναυρίδης, ένας μανιακός του σχεδίου και της αναλυτικής διαδικασίας, πρωτοέδειξε πρόταση σε video. Σ' αυτό δύο δίδυμες φούσκωναν ένα μπαλόνι. Ο καλλιτέχνης απλώς κατέγραφε μια φυσική διαδικασία έως ότου να καταστεί η διαδικασία, φόρμα. Αυτήν την ιδέα επεκτείνει και ολοκληρώνει στα τέσσερα video της Κων/πολης. Τώρα η κάμερα μπορεί να βρίσκεται μέσα στο latex μπαλόνι και το «μοντέλο» που το φουσκώνει, να ταυτίζεται με τον δημιουργό. Ο ρυθμός και η ανάγκη τού ενός γίνεται ρυθμός και ανάγκη του άλλου. Ο Ναυρίδης αποδεικνύει ότι και στη video art το –παραγνωρισμένο– σχέδιο, με την παραδοσιακή του έννοια, είναι απαραίτητο. Ο θεατής εισπράττει αυτό το –ενοσιολογικό– σχέδιο στους χρόνους της αφήγησης,

Εγκατάσταση video: Τέσσερις video προβολές 185x295 εκατ.,
από τη σειρά *Το ζήτημα της παλαιότητας του κενού*.

ην ένταση, στη σαφήνεια, στην κορύ-
ωση. Η απλή διαδικασία του φρουστώ-
ματος ενός μπαλονιού γίνεται δραματικό
εργονός, απόλυτο φαινόμενο. Το «μοντέ-
λο» είναι τόσο αφιερωμένο στην προ-
σπάθειά του και ταυτίζεται τόσο μ' αυ-
τόν, ώστε την αναγάγει σε υπαρξιακή
ανάγκη: ύπαρξη, εισπνοή, εκπνοή, ρυθ-
μός, ύπαρξη. Υπάρχουν στιγμές που η ει-
κόνα γίνεται τρυφερή κι άλλοτε αλλόκο-
τα βίαιη: αυτοσυγκέντρωση, αγώνας,
αγωνία, δυσκολίες, η ζωή δηλαδή η ίδια
ε το κάλλος που εκλύει η υπόστασή της.
μετάφραση όμως; Ο Ναυρίδης στο τρί-
το, πιο κρίσιμο video του, αφήνει τα
πορτραίτα», των αγοριών ή των κορι-
τσιών που μοχθούν να περι-γράψουν και
απορίσουν με το σώμα τους ένα χώρο και
τη διαδικασία, και περνά στην προσω-
πική εμπλοκή: Πώς μεταφράζεται η δια-
δικασία σε μορφή; Πώς εμπλέκεται ο δη-
μιουργός στην εικόνα; Μέσα από τον
υθμένο του μπαλονιού αντανακλάται το
ρόσωπο του καλλιτέχνη.

Κάτι δηλαδή σαν τις Meninas στο τέλος
της χιλιετίας. Όταν το «μεγάλο» έργο απο-
αθλώνεται και ο δημιουργός ταυτίζεται
ε το -παγκοσμιοποιημένο- τηλεοπτικό
οινό, με στόχο να υπονομεύσει τις αξίες
του.

Να σας εξομολογηθώ κάτι; Βλέπω ότι
πάρχει ένας τουλάχιστον πίνακας ζωγρα-

φικής σε κάθε σπίτι του πλανήτη. Πρόκει-
ται για την οθόνη της τηλεόρασης, ένα
«κάδρο» που αποτελεί το υποκατάστατο
της ζωγραφισμένης εικόνας στον αιώνα
μας, έναν κρουνό οπτικών πληροφοριών
που συγχρόνως διεκδικεί τη θέση του πιο
καθοριστικού πολιτιστικού καταλύτη. Σή-
μερα, τόσο αισθητική όσο και πολιτική πα-
ράγει σχεδόν αποκλειστικά η τηλεοπτική
εικόνα. Ο δημιουργός, ο Ναυρίδης εν προ-
κειμένω, οφείλει ν' αντιστρέψει αυτή τη
δυναμική, ακολουθώντας μεν τους μηχανι-
σμούς της, αλλά υπονομεύοντας την ισοπε-
δωτική εξουσία της. Να πώς ξεπερνιέται
και η κρίση της ζωγραφικής και οι κριτικοί
που εξορκίζουν την κρίση με αναφορές
στην αισθητική του καναπέ και την ιστορι-
κότητα της αγοράς.

ΤΑΥΤΙΖΟΝΤΑΣ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Ο Ναυρίδης ασχολείται με τη γλώσσα,
ορίζοντας τις εικονολογικές παραμέ-
τρους της, και μεταφέρει αυτή τη ζωτική
εμπειρία στην εικονοποιητική του διαδι-
κασία. Μετά τις γλυπτικές του εγκατα-
στάσεις, ο εννοιολογικός αυτός καλλιτέ-
χνης εγκαθίσταται σ' ένα χώρο έρευνας
όπου ζωή και τέχνη θέλουν να ταυτίζο-
νται όπου η διαδικασία της παραγωγής
γίνεται σταδιακά φόρμα και όπου η ατο-
μική προσπάθεια παγιώνεται σε εμπειρία
συλλογική...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία

Γριβαίων 5 - 106 80 Αθήνα
Τηλ. 36.46.426 - Fax: 36.21.932

Έντουαρντ Έβερετ ΣΕΛΙΔΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

1819, Κέρκυρα - Ιωάννινα - Μετέωρα -
Τύρναβος - Δελφοί - Αθήνα - Καλάβρυτα
- Κωνσταντινούπολη - Βουκουρέστι.

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια:

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Επιμέλεια & Σχόλια εικονογράφησης:

ΣΤΑΘΗΣ ΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

238 σελ., 14 x 21 cm, 27 εικ., 3.800 δρχ.

Με καθυστέρηση εκατόν εβδομήντα πέντε χρό-
νων εκδίδεται το αδημοσίευτο ημερολόγιο του
Έντουαρντ Έβερετ, μια σημαντική μαρτυρία για
την Ελλάδα του 1819 και τον φιλελληνισμό.

Στον Έβερετ ανήκει η τιμή ότι είναι ο πρώτος
γνωστός Αμερικανός που συνδύαζε το λόγιο
ενδιαφέρον για την αρχαιότητα και συγχρόνως
διέθετε εκείνη την παιδεία που τον κατηύθυνε στη
μελέτη της μεσαιωνικής και νεότερης Ελλάδας.
Συναναστράφηκε Έλληνες κατά τη διάρκεια των
σπουδών του στη Γερμανία και επιδίωξε να γνω-
ρίσει επιφανείς Έλληνες, όπως λ.χ. τον Κοραή
στο Παρίσι: συναντήθηκε με τον Βύρωνα -του
οποίου το έργο γνώριζε ήδη- αμέσως μόλις έφτα-
σε στην Ευρώπη· ασχολήθηκε με την εκμάθηση
της νεοελληνικής γλώσσας· περιηγήθηκε την
Ελλάδα και κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε
ημερολόγιο· επιστρέφοντας στην Αμερική έδωσε
την πολιτική μάχη του φιλελληνισμού με όσους
τρόπους διέθετε.

Η σκέψη να πλαισιωθεί το εξαιρετικά ενδιαφέ-
ρον κείμενο του Έβερετ με εικονογραφία βασισμέ-
νη σχεδόν αποκλειστικά σε σχέδια του Ντυπρέ
(1789-1837) έγινε γιατί κατά σύμπτωση αμφό-
τεροι ακολούθησαν σχεδόν ταυτόχρονα την ίδια
διαδρομή από την Κέρκυρα προς την Αθήνα.

Η προσωπική ευθύνη ως συλλογική κάθαρση

(Κριτική στην κριτική της κριτικής)

του Απόστολου Λυκεσά

Θαύμα μέγα συνετελέσθη και πλανάται συνεχώς εν είδει φαντάσματος πάνω από τη Θεσσαλονίκη αμέσως μετά την παρέλευση του σωτήριου έτους 1997, κατά τη διάρκεια του οποίου η πόλη μετέτρεψε το χάρισμά της σε χρίσμα πρωτεύουσας έστω και μόνο πολιτιστικής.

Ετσι αίφνης, μέσα από ένα πλήθος δηλώσεων, εκδόσεων και εκδηλώσεων, οι πολίτες της διαπίστωσαν ότι ήταν τόσο πολλοί αυτοί που αντιτάχθηκαν ποικιλοτρόπως στις όποιες ανομίες, παρατυπίες και πάσης άλλης φύσεως ασχημοσύνες του Οργανισμού που διαχειρίστηκε δι-σεκατομμύρια και τα πολιτιστικά πράγματα της πόλης για ένα χρόνο, που είναι να απορεί κανείς πώς με τέτοια αντίδραση δια-πράχθηκαν όλα αυτά επί σειρά, μάλιστα, ετών.

ΟΙ ΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Έτσι, μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου που διαχειρίστηκε με περισσή υπεροψία και αδιαφάνεια ποσά και καταστάσεις λένε τώρα ότι έγιναν λάθη, ότι τα ήξεραν μεν έκαναν δε ό,τι περνούσε από το χέρι τους για να τα διορθώσουν και επιπλέον παραιτήθηκαν όταν διαπίστωσαν ότι δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτε. Γιατί δεν μίλησαν εγκαίρως και μιλούν τώρα;

Μα γιατί, λένε, δεν ήθελαν να διαταράξουν τη λειτουργία του Οργανισμού ενόσω η διοργάνωση βρισκόταν σε πλήρη εξέλιξη. Δεν ήθελαν, δηλαδή, να πλήξουν το θεσμό με μια ανεύθυνη πράξη προσωπικού χαρακτήρα. Τώρα που η διοργάνωση τελείωσε, μπορούν να μετατρέψουν την προσωπική τους ευθύνη για την αποτυχία σε λυτρωτική και καθαρή κριτική, η οποία μπορεί και παίρνει, όποτε θέλουν, και χαρακτηρίσει λυσιτελούς αυτοκριτικής.

Φυσικά, ούτε μια στιγμή δεν υπέβαλαν στον εαυτό τους το ερώτημα μήπως θα έκαναν περισσότερο καλό στην πόλη αν έλεγαν όσα λένε τώρα μερικά χρόνια πριν, όταν υπήρχε ο χρόνος για διορθώσεις. Αντιθέτως, χαρακτηρίζαν «γκρινιάρηδες» ή και «γραφικούς» όσους διά των αποκαλύψεων σχολίασαν και άσκησαν κριτική στα πεπραγμένα, ζητώντας να γίνουν διορθωτικές κινήσεις.

Έτσι, τώρα εμφανίζονται στο κοινό ως εγκαίρως παραιτηθέντες, άρα ως μη φέροντες ευθύνη για όσα συνέβησαν και για όσα δεν συνέβησαν. Ιδού το πρώτο θαύμα!

Ποιο μήνυμα μας στέλνουν; Αν διαπιστώσετε ότι συμβαίνει κάτι στραβό, βάλτε το κεφάλι στην άμμο, περιμένετε να τελειώσει η δράση του κακού και ύστερα βγείτε να δηλώσετε ότι εσείς είχατε μεν το φάρμακο εναντίον του, αλλά δεν θα έκανε καλό η χρησιμοποίησή του ενώ αυτό δρούσε. Τώρα δε που το κακό παρήλθε, πρέπει να μάθουν όσοι το υπέστησαν ότι όσους είχαν το φάρμακο πρέπει να τους προτιμήσουν και στο μέλλον.

Ποιο ήταν, είναι και θα παραμείνει το φάρμακο; Μα η βύθια της κεφαλής στην άμμο. Κι αν κάποιος δεν αντέχει και σκάει, ε-κακό του κεφαλιού του.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Η κριτική εναντίον αυτών που συνεργάστηκαν με τον Οργανισμό της Πολιτιστικής, και μάλιστα με διόλου ευκαταφρόνητα εργολαβικές παροχές και μισθούς, άγγιξε κατά περιόδους το όρι του λίβελλου.

Στην περίπτωσή τους τίθεται ένα ερώτημα: δικαιούνται να κρι-νουν κριτική και να εμφανίζονται ως θεράποντες μολονότι, με το ένα ή τον άλλο τρόπο, μισθοδοτήθηκαν από τη συγκεκριμένη ανώ-νυμη εταιρεία; Δηλαδή «δικαιούνται διά να ομιλούν», κατά π-γνωστή ρήση;

Οι ίδιοι διεκδικούν μετά πάθους αυτό το δικαίωμα και φυσικ-ουδείς και κατ' ουδένα τρόπο μπορεί να τους το στερήσει. Θα τους υπενθυμίσουμε ωστόσο ότι και η σιωπή μπορεί να είναι, πολ-λές φορές, εξαιρετικά εύγλωττη.

Πάντως, σε κάθε περίπτωση θα είχε ενδιαφέρον να ζητήσει ο περιλάλητος Οργανισμός από τους συνεργάτες του να καταθέ-σουν έναν απολογισμό των δραστηριοτήτων για τις οποίες μισθο-δοτήθηκαν και μια κριτική για όλες τις υπόλοιπες εκδηλώσεις του προγράμματός του. Γιατί;

Μα για να γίνουμε μάρτυρες ενός ακόμη θαύματος το οποίο, για την ώρα, παραμένει απραγματοποίητο. Ενός θαύματος που θα μπορούσε να γίνει και αντικείμενο στοιχήματος: θα βρισκόταν έστω και ένας συνεργάτης, που θα συμπεριλάμβανε στην κριτική του και όσα έγιναν με ευθύνη του;

Το πιθανότερο –προτείνεται απ' όλους τους μπουνκμέγκερ– είναι ότι θα ήμασταν μάρτυρες ενός θαύματος κατά το οποίο ο καθεύ-θα ευλογούσε τα γένια του και θα ήταν περήφανος για τις εκδη-λώσεις που επιμελήθηκε. Θα έθαβε όμως ό,τι διοργάνωσαν οι άλ-λοι. Γιατί; Μα για να επιβεβαιωθεί ότι η αποτυχία ήταν υπόθεσι-μόνο κάποιων –όλων των άλλων πλην ημών– που δεν άξιζαν τα χρήματα με τα οποία πληρώθηκαν.

Μπορείτε να φανταστείτε τη Βαβέλ των σχολίων και κριτικώ-σημειωμάτων θα επακολουθούσε; Ούτε το σύνολο της εκδοτικής δραστηριότητας στην Ελλάδα δεν θα μπορούσε να καλύψει την προσφορά. Αυτού του είδους τον απολογισμό είχε ζητήσει προ-

πρού ο πρόεδρος του Οργανισμού και δήμαρχος της πόλης μόνο
ου φαίνεται ότι το έσκασε και ο ίδιος. Αλλά πού να το θυμηθεί με
υς καημούς που τον δέρνουν!

Θα αναρωτηθείτε φυσικά αν είναι δυνατόν όλα να ήταν αποτυ-
μμένα στην Πολιτιστική. Ένα τέτοιο ερώτημα δεν είναι ρητορι-
κό και σίγουρα χρήζει μιας απάντησης. Αυτή την απάντηση περι-
νουμε να δώσουν και οι συνεργάτες της Πολιτιστικής.

Η ΘΕΛΑΝ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΚΑΤΑΦΕΡΑΝ ΝΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΘΟΥΝ

Χειρότερη αλλά και πιο θολή είναι η περίπτωση αυτών που θέ-
σαν να συνεργασθούν, αλλά τους το αρνήθηκαν. Υπαίτιοι αυ-
ς της θολούρας είναι όσοι –και δεν είναι λίγοι– έμειναν πιστοί
χρι τέλους στα έργα και τις δραστηριότητες του Οργανισμού
ς Πολιτιστικής, οι οποίοι κατηγορούν αυτούς που δεν συνεργά-
ηκαν ότι άσκησαν ή ασκούν κριτική επειδή δεν τους δόθηκε η
ινατότητα να εκφρασθούν μέσα από τον Οργανισμό της Πολιτι-
ικής.

Δύτε λίγο ούτε πολύ, η αναφορά σε εκβιασμούς από όσους είχαν
δυνατότητα να επικρίνουν τον Οργανισμό, χρησιμοποιώντας
Μέσα Ενημέρωσης με σκοπό να κερδίσουν χρήματα ή απλώς
α να πραγματοποιήσουν εκδηλώσεις –ή και τα δύο–, είναι η χει-
ότερη μορφή που μπορεί να εκτοξευθεί εναντίον εκείνων που
όλησαν» να ασκήσουν κριτική.

Αν λοιπόν οι πιστοί της Πολιτιστικής δημοσίευαν ονόματα θα λυ-
ίαν το πρόβλημα; Κανείς μάλλον δεν γνωρίζει, στην περίπτωση
ητή, ποίων θαυμάτων θα γινόμασταν μάρτυρες. Το σίγουρο πά-
ως είναι ότι μια τέτοια δημοσίευση δεν θα είχε χαρακτήρα προ-
αφών, αλλά θα έδινε τη δυνατότητα σε όσους γίνονται μάρτυ-
ς αυτού του παραλογισμού να βγάλουν τα συμπεράσματά τους
και σε όσους ένιωσαν θιγμένοι από ένα τόσο γενικόλογό σχόλιο
α δώσουν απάντηση.

Για την ώρα όμως φαίνεται ότι αμφοτέρωτεροι βολεύονται από τέτοι-
ς γενικότητες, αφού ουδείς κινδυνεύει να εκτεθεί ούτως ή άλλως.

ΕΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είχε λεχθεί ότι μετά το τέλος του 1997 η Θεσσαλονίκη θα μετα-
θεπόταν σε διχοτομημένη πόλη με ευδιάκριτα σύνορα ανάμεσα
ε αυτούς που συνεργάστηκαν με τον Οργανισμό και σε αυτούς
που αρνήθηκαν ή απέφυγαν επιμελώς τη συνεργασία.

Αυτό που έγινε όμως φανερό τους δύο πρώτους μήνες του 1998 δεν
είναι κανενός είδους τέτοιος διαχωρισμός. Το αντίθετο μάλιστα.
Όσοι θεωρούν ότι όλα καλώς διεπράχθησαν από τον Οργανισμό
πελέχη ή συνεργάτες) και παραμένουν πιστοί σιωπούν σ' αυτό το
ρονικό διάστημα, αφήνοντας προφανώς τους όψιμους καταγγέλλο-
ες να επιτεθούν με κάθε τρόπο πριν δώσουν τις απαντήσεις τους.

Όσοι είχαν ασκήσει κριτική στον Οργανισμό πολύ πριν από το
997 σιωπούν κι αυτοί, γιατί για την ώρα δεν βλέπουν να βγαίνει
άποιο νόημα από μια κριτική που θα εστιάζεται και θα περιστρέ-
εται γύρω από ορισμένες περιπτώσεις, οι σοβαρότερες των
ποίων αποτελούν έτσι κι αλλιώς αντικείμενο δικαστικής έρευ-
ας.

Τους πρώτους δύο μήνες μετά την Πολιτιστική κυριάρχησαν –και
α κυριαρχήσουν μέχρι τη λήξη της δικαστικής έρευνας– οι φέρο-
τες το βάρος της συμμετοχής τους στον Οργανισμό. Η κριτική και
αυτοκριτική γι' αυτούς είναι η καλύτερη κολυμβήθρα του Σιλωάμ
α τον εξαγνισμό των πράξεών τους ή της απραξίας τους. Όλα αυ-
ά με το απαραίτητο φιλοσοφικό υπόβαθρο, τη φιλογολογική ανάλυ-
η και τη διεισδυτική μεταμοντέρνα εμβάθυνση «σε θέματα γενι-
ώς και αορίστως... πολιτισμού. Άλλωστε, είναι γνωστοί για τις

αναλύσεις πολιτικού, πολιτιστικού και άλλου περιεχομένου, ενίοτε
στα... μπαράκια του κέντρου της πόλης.

Έτσι κι αλλιώς, τα ερωτήματα που προέκυψαν μετά τη διοργά-
νωση της Πολιτιστικής δεν έχουν να κάνουν μόνο με τη διασπάθι-
ση ή όχι του δημοσίου χρήματος. Δεν έχουν να κάνουν μόνο με ζη-
τήματα διαφάνειας και τήρησης στοιχειωδών κανόνων του παι-
χνιδιού. Για τα ζητήματα αυτά δεν υπάρχει πλέον χρόνος συζήτη-
σης και ο κόσμος έχει βαρεθεί να παρακολουθεί θέματα τα οποία
έχουν αφήσει, στην καλύτερη περίπτωση, ένα υπόλειμμα πίκρας
και απογοήτευσης.

Το κρίσιμο ερώτημα είναι ποιος θα διαχειριστεί το υπόλοιπο μέ-
ρος της πολιτιστικής εργολαβίας (αλλά και των υπολοίπων εργο-
λαβιών) που άφησε η Πολιτιστική αλλά και αυτής που προετοιμά-
ζεται στη Θεσσαλονίκη για τον επόμενο αιώνα. Γιατί η πίτα είναι
πολύ μεγάλη.

Όσοι διαθέτουν λοιπόν στοιχειώδη αντίληψη ξέρουν καλά ότι
δεν θα μπορούν να διεκδικήσουν μέρος της διανομής της πίτας
κουβαλώντας στο βιογραφικό τους το βάρος μιας αποτυχίας (ή
και ανομίας;).

Ξέρουν επίσης ότι η εικόνα τους μπορεί να αποκατασταθεί αν κα-
λυφθούν όλα από μια επίφαση παρηρησίας, με την οποία –υποτίθε-
ται– ότι ανέλαβαν εγκαίρως τις ευθύνες τους. Όσοι όμως πιστεύ-
ουν με ειλικρίνεια σε κάτι τέτοιο δεν χρειάζεται να τρέχουν από εκ-
δήλωση σε εκδήλωση και από μπουφέ σε μπουφέ. Μπορούν κάλλι-
στα να κατευθυνθούν στο γραφείο του εισαγγελέα. Πάει πολύ
όμως να προκαλούν με έπαρση μεγαλύτερη αυτής των Πολιτιστικά-
ριων, την οποία –υποτίθεται– μάλιστα ότι καταγγέλλουν.

Ας κάνει επιτέλους κάτι ο υπουργός Πολιτισμού. Ας τους διορί-
σει κάπου· σε έναν οργανισμό, ένα Δ. Συμβούλιο, σε έναν νέο θε-
σμό, για να ησυχάσουν οι άνθρωποι, να ησυχάσουμε και εμείς,
γιατί έχει και η ανοχή μας στις προκλήσεις ένα όριο. Και επιπλέον
δεν χρειάζεται να μας ξανασώσουν.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ
ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ
η καταγραφή μιας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

Μαλβίνα Hostess και Αναστασιάδης Undernet

του Στρατή Μπουρνάζου

Θέμος Αναστασιάδης: «Γιατί τά 'χα πάρει κι εγώ στο κρανίο μαζί σου όταν τώρα τελευταία είχες μια διένεξη με κάποιον κει δημοσιογράφο και είπες ότι είναι και χοντρός, κι ότι το χοντρός, λέει, πά να πει ότι είναι και παχύδερμο. Τι λε,ς κυρά μου; Το χοντρός είναι και παχύδερμο; Έχεις καλύτερο δέρμα; Ε; Έχεις καλύτερο δέρμα;

Μαλβίνα Χαριτοπούλου: Ο κύριος αυτός προτίμησε το πρώτο σκέλος, αυτό που δεν αναφερόταν σε κανέναν στην ουσία, που ήταν καθαρά υποθετικό και δεν πήγε σ' αυτό που ήταν ουσία, το φινάλε: "ή τα εκ γενετής παχύδερμα". Εγώ παχύδερμο τον είπα, δεν έβρισα τον πατέρα κανενός.

Θ. Α.: Δεν έβρισες τον πατέρα κανενός...

Μ. Χ.: Απλώς τον είπα παχύδερμο. Και παχύδερμο εννοώ με μεγάλη πετσούλα.

Θ. Α. Ούτε έβρισες τους χοντρούς;

Μ. Χ. Εννοείται πως όχι καλέ, σε παρακαλώ, μου περισσεύουνε...

Θ. Α. Ούτε έχεις τίποτα ενάντια στους παχουλούς...

(Από την εκπομπή Undernet του Θέμου Αναστασιάδη, Τρίτη 24.2, με προσκεκλημένη τη Μαλβίνα Χαριτοπούλου)

Οσοι ανέμεναν, την Τρίτη το βράδυ, στην πολυδιαφημισμένη συνέντευξη της Μ. Χαριτοπούλου στον Θ. Αναστασιάδη, προκλητικές τοποθετήσεις, «χύμα» απόψεις, χοντράδες, θεαματικά δρώμενα και μπουγελώματα (στην προηγούμενη τηλεοπτική συνέντευξη των δύο είχε συμβεί και αυτό), μάλλον θα ένιωσαν απογοητευμένοι από το αποτέλεσμα.

Οι δύο συζητητές, αμφότεροι «τρομερά παιδιά» της λάιφ στάιλ δημοσιογραφίας, παρουσιάστηκαν στο στούντιο με «τα καλά τους», αφήνοντας στον προθάλαμο τις γνώριμες συνήθειές τους και τηρώντας το τυπικό μιας κάποιας σοβαρότητας –διανοητισμένης, βέβαια, με τις απαραίτητες λεκτικές και άλλες «χαριτωμενιές»– έφτασαν, ύστερα απ' όλα αυτά, στο ποθητό αποτέλεσμα: μία καθ' όλα σοβαροφανή εκπομπή – όμως η σοβαροφάνεια με τη σο-

βαρότητα είναι λέξεις απλώς ομόρριζες και όχι συνώνυμες.

Στη διάρκεια μιας ώρας, οι δύο συζητητές κατάφεραν να μιλήσουν επί παντός του επιστητού και να πουν ελάχιστα. Μαζί με το «κυριλάτο» τους πρόσωπο, αποκαλύφθηκε παράλληλα και κάτι άλλο: η γύμνια τους. Έδειξαν ότι όταν απολεσθεί το περίβλημα της δήθεν εκκεντρικότητας και της προαναγγελλθείσας προκλητικότητας προβάλλει, σε όλο του το μεγαλείο, το βασίλειο της κοινοτοπίας, της κενότητας, της έλλειψης επιχειρημάτων και ουσίας.

Αυτό είναι ίσως και το ουσιαστικότερο κέρδος από μια, κατά τα άλλα, μάλλον ανιαρή εκπομπή, που μέσα στην αχλύ της σοβαροφάνειας και των «χαμηλών τόνων», δεν πρόσθεσε τίποτα ιδιαίτερο στα γνωστά μαλβίνεια:

«Χλενάζω την εξουσία. Ο στόχος είναι πάντα η εξουσία. Αυτό που κάνω ως άνθρωπος που σκέφτεται στοιχειωδώς είναι να αντιλέγω στην εκάστοτε εξουσία», διακήρυξε η σ. Μαλβίνα, συμφωνούντος και του Θ. Αναστασιάδη. Λίγα λεπτά όμως πριν από τον «αντιεξουσιαστικό αντίλογο», λίγο πριν επέλθει η οριστική κατάλυση και κατεδάφιση κάθε εξουσίας στα υπόγεια της κρατικής ΝΕΤ, είχε εξυμνηθεί και ανεβεί στα ψηλότερα βήθρα μια από τις κατεξοχήν εξουσίες: η ανδρική εξουσία, η υποταγή της γυναίκας στον άνδρα. «Η γυναίκα οφείλει να παραχωρεί τα δικαιώματά της. Είναι το πανάρχαιο αταβιστικό παιχνίδι που το ξέρει πάρα πολύ καλά [...]/ Φέρε μου έναν καφέ, τις παντόφλες, το TV χοντρόλ, εννοείται – μα τι δουλειά κάνουμε; Πώς θα του ανεβεί και του άλλου το λήμπιντο; Μα είναι δυνατόν; Θα του πεις πήγαινε να το πάρεις μόνος σου; Δεν γίνεται. Εδώ παραβιάζουμε αρχέτυπα».

Η Μαλβίνα, ασφαλώς, δεν εφευρίσκει την πυρίτιδα: η υποστήριξη των παραδοσιακών αξιών, από την ιδιότητα μέχρι τον πουριτανισμό, όχι απ' εαυτών αλλά ως αιρετικών «χάι» και «ιν» έναντι των μπανάλ και κατεστημένων αξιών της Αριστεράς, της ελευθεριακότητας κ.ο.κ., αποτελεί κοινό γνώρι-

σμα, ανά γης, όχι βεβαίως των σύγχρονων «κολασμένων» ή αντιεξουσιαστών, αλλά κάθε αληθινού συντηρητικού που οφείλει να φαίνεται και ολίγον «μοντέρνος».

Προσπερνώντας ένα συνονθύλευμα διδακτικών φράσεων και ρήσεων μεγάλων ανδρών, από τον Μπαρτ ως τον Ηράκλειτο εκφωνούμενες δίκην λαϊκών σοφιών («...την αταξία η τάξη», είπε ο Ηράκλειτος, και αυτό είναι αγαπημένο»), το χαρακτηριστικό σημείο όπου πρέπει να σταθούμε είναι σχετικά με τον Ρ. Σωμερίτη.

Θα περίμενε κανείς το θέμα να απασχολήσει δεόντως την εκπομπή, αφού αποτέλεσε το έναυσμά της, κι αφού αυτό ήταν που τροφοδότησε –και όχι οι κρυμμένες λογοτεχνικές αναζητήσεις των συνομιλητών– τις διερευνήσεις περί σάτιρας και χιούμορ, τις αναφορές στον Ραμπέλα κ.ο.κ. Και όμως το όλο θέμα περιορίστηκε σε μία μόνο αναφορά –και θα δούμε τι φύσσεως–, έτσι ώστε η εκπομπή συνολικά προσέλαβε το χαρακτήρα ενός χειρισμού παράκαμψης του ζητήματος που κυριάρχησε στην επικαιρότητα των ημερών.

Ακόμα πιο εύγλωττος όμως είναι ο τρόπος με τον οποίο έγινε η ολιγόλεπτη αναφορά. Ιδού τι πληροφορηθήκαμε:

«Είχες διένεξη» με «κάποιον κει δημοσιογράφο και είπες ότι είναι χοντρός, και το χοντρός πά να πει και παχύδερμο», λέει ο Θέμος. «Ο κύριος αυτός», απαντά η Μαλβίνα «προτίμησε το πρώτο σκέλος [σ.σ. «γιος δωσίλογου»] που ήταν καθαρά υποθετικό και δεν πήγε σ' αυτό που ήταν η ουσία, το φινάλε: "ή τα εκ γενετής παχύδερμα"». Τι δηλαδή μύθος, ρωτάμε με τη σειρά μας;

Με λίγα λόγια, ότι ο οιοσδήποτε δικαιούται να κατασκευάζει, εναντίον «κάποιου κει δημοσιογράφου», υβριστικά και σκωφαντικά ζεύγη («γιος δωσιλόγων ή εκ γενετής παχύδερμο»), εκ των οποίων το ένα σκέλος είναι «καθαρά υποθετικό» και το άλλο «ουσιώδες» και στη συνέχεια μπορεί να εγκαλεί και «τον κύριο αυτό» επειδή δεν έκανε τις αναγκαίες διακρίσεις «υποθετικού» και «ουσιώδους», ως όφειλε.

Ο χαρακτηρισμός «παχύδερμο», εν συνε-

εία, επανελήφθη αρκούντως και με παρη-
γία, σαν να πρόκειται για μέγιστη δημοκρα-
κή κατάκτηση, το εντελώς αυτονόητο για
η σάτιρα ή την κριτική να αποκαλείς κάποιον
παχύδερμο επί Κατοχής, και δη εκ γενε-
ής. Τέλος, με τη βοήθεια του συνεντευξιό-
ητος, με την τακτική του χαβαλέ που πολ-
ποποιεί τα πάντα, αφού διαλευκάνθηκε η
άκριση μεταξύ χονδρού και παχυδέρμου,
ποδείχθηκε ότι επρόκειτο περίπου περί
αρεξηγήσεως, αφού παχύδερμος σημαίνει
έχων χονδρή πέτσα — και άρα, δικαιού-
στε να προσθέσουμε, το ζήτημα κινείται
εταξύ φυσιολογίας και ανθρωπολογίας
και πρέπει να αρχίσει και το ΕΣΡ τα ζυγί-
ματα και τις βυθομετρήσεις του πάχους της
έτσας ενός εκάστου. (Παρεμπιπτόντως,
α την ακρίβεια των πραγμάτων, διαβάζο-

ντας την προσφυγή του Ρ. Σωμερίτη στο
ΕΣΡ, φαίνεται ότι ο «κύριος αυτός», στην
πραγματικότητα, νιώθει εξίσου θιγμένος
και με τα δύο σκέλη, «υποθετικό» και «ου-
σιώδες», και ζητεί, ευλόγως, αποκατάσταση,
και για το «παχύδερμο» — αλλά αυτά είναι
προφανώς ψιλά γράμματα).

Προς το τέλος της συνέντευξης, ένα ση-
μείο ξέφυγε από όλα τα παραπάνω: οι ει-
κόνες της παιδικής ηλικίας της πιτσιρίκας
Μαλβίνας με τις ουρές απ' έξω από το σπί-
τι του Γρηγόρη Λαμπράκη, που εξέταζε
δωρεάν τους ασθενείς, αν και ο ίδιος εστε-
ρείτο τα στοιχειώδη.

Θα μπορούσε κανείς να πει εδώ πολλά,
να αρνηθεί την εικόνα ως υποκριτική, ως
άλλοθι για το σήμερα ή κάπηλη. Δεν σκο-

πεύω όμως να αμφισβητήσω την εικόνα, ού-
τε την αλήθειά της. Τέτοιες εικόνες, αφε-
λείς, παιδικές, ακόμα και ξαναπλασμένες ή
μυθοποιημένες, έχουν την ομορφιά και τη
δύναμή τους, μπορεί να είναι συγκλονιστι-
κές. Και στον καθένα ανήκουν οι εικόνες
της παιδικής του ηλικίας — δεν είναι αυτό
το ζήτημα. Η εικόνα με τις ουρές έξω από
το σπίτι του Λαμπράκη έχει την αλήθεια
της, «μια αλήθεια που καίει»· μόνο που η
αλήθεια αυτή, η «ανιδιοτέλεια της Αριστε-
ράς», που είπε η Μ. Χαριτοπούλου, δεν έχει
καμία σχέση, με τα «σκοπιανά καργιολό-
σκυλα», τους «σχύφτερμαν» τα παχύδερμα
και όλη την άθλια πραγματικότητα του
Μαλβίνα Hostess. Πρόκειται για δύο κό-
σμους όχι μόνο διακριτούς αλλά και εντε-
λώς ασύμβατους.

ΤΟ ΕΣΡ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ (ΕΣΡ) θα αναγκαστεί σύντομα να δει
κατάματα την πραγματικότητα. Όσο και αν θα προτιμούσε τις συνεχείς αναβολές,
δεν θα μπορέσει να αποφύγει το ναί ή το όχι στην προσφυγή του Ριχάρδου Σωμερί-
τη κατά του ΜΕΓΑ. Οφείλει, διότι αυτό θεσπίζει ο νόμος, να κρίνει αν το ΜΕΓΑ, που
ως τώρα το αρνήθηκε, πρέπει ή όχι να ικανοποιήσει το αίτημα του δημοσιογράφου
για «αποκατάσταση της τιμής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειάς του». Αρχίζοντας
από την τιμή και την αξιοπρέπεια του πατέρα του Στράτη Σωμερίτη, διακεκριμένου
αντιστασιακού, ο οποίος χαρακτηρίστηκε εμμέσως... «δωσίλογος».

Ό,τι κι αν λέγεται (προφανώς σκόπιμα) σε διάφορες εφημερίδες και από διαφό-
ρους κομματικούς εκπροσώπους, το ΕΣΡ δεν έχει να κρίνει τη Μαλβίνα Χαριτοπού-
λου ή την εκπομπή της αλλά το κανάλι που τη χρησιμοποιεί. Η προσφυγή του Ρ. Σω-
μερίτη στηρίζεται στις διατάξεις του νόμου 2328, ο οποίος ψηφίστηκε σχεδόν ομό-
φωνα το καλοκαίρι του 1995. Το άρθρο 3, § 12, του νόμου αυτού θεσπίζει ότι:

«Κάθε πρόσωπο του οποίου η προσωπικότητα, η τιμή ή η υπόληψη ή ο ιδιωτικός και
οικογενειακός βίος ή η επαγγελματική, κοινωνική, επιστημονική, καλλιτεχνική, πολιτι-
κή ή άλλη συναφής δραστηριότητα προσβάλλεται από τηλεοπτική ή ραδιοφωνική εκ-
πομπή, ο σύζυγος και οι συγγενείς μέχρι τέταρτου βαθμού νεκρού, η μνήμη του οποί-
ου προσβάλλεται καθώς και ο νόμιμος εκπρόσωπος νομικού προσώπου, του οποίου
προσβάλλεται η φήμη ή το επιχειρηματικό συμφέρον, δικαιούται να ζητήσει επανόρ-
θωση από το σταθμό που μετέδωσε την επίμαχη εκπομπή μέσα σε αποκλειστική προ-
θεσμία δέκα ημερών από τη μετάδοση ή την αναμετάδοση της εκπομπής. (...) Το σχε-
τικό αίτημα υποβάλλεται στο σταθμό με οποιονδήποτε πρόσφορο τρόπο (...)

«Το δικαίωμα του θιγομένου για επανόρθωση και η αντίστοιχη υποχρέωση του
σταθμού είναι ανεξάρτητα από την ύπαρξη τυχόν αστικής ή ποινικής ευθύνης (...)

§13 «Ο σταθμός αποφασίζει για το αίτημα μέσα σε 48 ώρες και ειδοποιεί τον ενδια-
φερόμενο (...)

§14 «Αν ο σταθμός απορρίψει το αίτημα, υποχρεώνεται να το διαβιβάσει αμέσως
και το αργότερο μέσα σε 24 ώρες στο ΕΣΡ. Το ΕΣΡ, και σε περίπτωση κατεπείγοντος ο
Πρόεδρος, αποφασίζει μέσα σε τρεις ημέρες χωρίς να δεσμεύεται από διαδικαστι-
κούς τύπους, δικαιούται δε να ζητήσει περισσότερα στοιχεία και πληροφορίες. Η
απόφαση του ΕΣΡ ή του Προέδρου είναι υποχρεωτική για τον σταθμό (...)

Τι έγινε με την προσφυγή Σωμερίτη; Δύο φορές ο Σωμερίτης ζήτησε από το
ΜΕΓΑ επανόρθωση και το ΜΕΓΑ δεν απήντησε και επί πλέον δεν ενημέρωσε —ως
όφειλε— το ΕΣΡ. Έτσι, ο Ρ. Σωμερίτης αναγκάστηκε να ζητήσει αυτός την παρέμβα-
ση του ΕΣΡ για να πετύχει την επανόρθωση.

Ενώ ο νόμος προβλέπει ότι το ΕΣΡ δεν δεσμεύεται από διαδικαστικούς τύπους, το
ΕΣΡ διαχειρίζεται την προσφυγή με τις διαδικασίες που προβλέπονται για άλλες πα-
ρεμβάσεις του. Ήδη αυτό αποτελεί σαφέστατη ένδειξη μιας πρώτης υποταγής του
ΕΣΡ σε πολιτικές πιέσεις. Και ενώ οι διαδικασίες αυτές είχαν ουσιαστικά περατωθεί,
ανέβαλε την απόφασή του με το πρόσχημα της καθυστερημένης κατάθεσης του μη

αναγκαίου υπομνήματος του ΜΕΓΑ, αποφεύγοντας μάλιστα να εγγράψει το ζήτημα
και στην επόμενη συνεδρίασή του.

Τι μπορεί να συμβεί τώρα;

Ορισμένα μέλη του ΕΣΡ, που οι πιέσεις και η δημοσιότητα έχουν κυριολεκτικά
τρομοκρατήσει, φαίνεται να εναποθέτουν τις ελπίδες τους να ξεφύγουν από το κα-
θήκον τους σε μια «συμβιβαστική λύση» που, όπως μας εδήλωσε ο Ρ. Σωμερίτης, δεν
πρόκειται να αποδεχθεί τονίζοντας: «Τι σημαίνει συμβιβασμός όταν το ζητούμενο εί-
ναι η επανόρθωση που προβλέπει ο νόμος;».

Τρία ενδεχόμενα υπάρχουν:

- Να επιλεγεί η διαρκής αναβολή απόφασης, πράγμα το οποίο φυσικά θα οδηγή-
σει στον πλήρη εξευτελισμό του θεσμού.

- Να προχωρήσει σε απόφαση σύμφωνη με τις επιθυμίες όσων έχουν πολιτικο-
ποιήσει το θέμα, οπότε όμως, χάριν της Μαλβίνας, του ΚΚΕ και μερικών της Ν.Δ., θα
υπάρξει δεδικασμένο ότι ο νόμος Βενιζέλου δεν υφίσταται και ότι οι πολίτες δεν
έχουν το δικαίωμα να απαιτούν επανόρθωση από τους σταθμούς όταν εξευτελιζο-
νται και συκοφαντούνται. Πώς θα επιζηήσει το ΕΣΡ, αν αποφασίσει ότι ο νόμος ισχύει
μόνον όταν τον αποδέχονται οι συκοφάντες;

- Να προχωρήσει σε απόφαση επανόρθωσης σύμφωνη με το αίτημα του Ρ. Σωμε-
ρίτη. Θα προκληθεί τότε ο γνωστός «πολιτικός θόρυβος» και θα υπάρξουν ορισμέ-
νες τριβές μέσα στο ΕΣΡ, οι οποίες όμως θα υπάρξουν και αν δεν ληφθεί μια τέτοια
απόφαση. Όμως θα εδραιωθεί το δικαίωμα των πολιτών να υπερασπίζονται την τιμή
και την αξιοπρέπειά τους αμέσως, όπως στις εφημερίδες και τα περιοδικά, και όχι
μόνο δύο ή τρία χρόνια μετά τη συκοφαντία, εφόσον τόσο διαρκούν οι δικαστικές
διαδικασίες.

Είναι σαφές ότι τα μέλη του ΕΣΡ έχουν τελικώς δύο επιλογές: Ή αυτοκαταργού-
νται διαλύοντας το θεσμό ή αίρονται υπεράνω μικροκομματικών σκοπιμοτήτων. Μην
λησμονούμε ότι λ.χ. ο ευαίσθητος εκπρόσωπος του ΚΚΕ Κοψίδης στην περίπτωση
του ANTENNA λυσσομανούσε προτείνοντας το κλείσιμό του επί μήνες, ενώ κάποιοι
άλλοι πλειοδοτούσαν στο ποσόν του προστίμου, μιλώντας για μισό δισ. Κάποιοι απ'
αυτούς τώρα, στην περίπτωση του ΜΕΓΑ, δεν βλέπουν το λόγο για μια επανόρθω-
ση, ενώ μερικοί εξ αυτών πανεπιστημιακοί εμφανίζονται άτολμοι. Και με το δίκιο της
η Κυρία ψεύδεται και κομπάζει από την εκπομπή του Τρύπα στην κρατική NET
(24.2.98) ότι ο Σωμερίτης «δεν πήγε σ' αυτό που ήταν η ουσία, το φινάλε: "ή τα εκ γε-
νετής παχύδερμα". Εγώ παχύδερμο τον είπα, δεν έβρισα τον πατέρα κανενός».

Η σύνθεση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης είναι:

Πρόεδρος: Γεώργιος Κασιμάτης, αντιπρόεδρος: Αντώνης Μανιτάκης, Τακτικά μέ-
λη: Π. Σούρλας, Ρ. Σωμερίτης (αυτοεξαιρέθηκε), Κ. Ρέμελης, Τ. Αθανασιάδης, Ι. Μο-
σχοβίτης, Ν. Κοψίδης, Λ. Βάσσης, Τζ. Βαρνάβα-Σκούρα, Αναπληρωματικά μέλη: Κ.
Παττακός, Χ. Οικονόμου, Δ. Δρούγκας, Α. Μακρυδημήτρης, Ν. Κουλούρης, Π. Αλέ-
πης, Ν. Καϊμάκης, Β. Αρτινοπούλου.

Μανώλης Βασιλάκης

«Η μόνη ευχάρια»

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟ

του Ηλία Κανέλλη

Μετά τις Μεσιτείες του αοράτου, ένα βιβλίο με κείμενα για την αρχιτεκτονική που πρόσφατα κυκλοφόρησε, ο Πέτρος Μαρτινίδης ετοιμάζεται να επανέλθει στα εκδοτικά πράγματα, αυτή τη φορά με κάτι εντελώς απροσδόκητο: με μια αστυνομική νουβέλα που θα έχει τίτλο Κατά συρροήν (εκδ. Νεφέλη). Με αφορμή την κατάδυση του συγγραφέα σε ό,τι, αρκετά χρόνια πριν (όταν είχε εκδοθεί το βιβλίο του Συνηγορία της παραλογοτεχνίας) συνέδραμε ως θεωρητικός, κάναμε μαζί του τη συζήτηση που ακολουθεί.

• Κύριε Μαρτινίδη, είστε αναγνώστης του ΑΝΤΙ για κάπου 25 χρόνια και σποραδικός συνεργάτης του για σχεδόν 20. Πείτε μας, ειλικρινά, πώς αποφασίσατε να γράψετε ένα αστυνομικό μυθιστόρημα;

— Ίσως για τον ίδιο λόγο που συνέβη να αρχίσω να γράφω άρθρα στο Αντί, αφού διετέλεσα αναγνώστης του επί έξι ή επτά χρόνια. Μυθιστορήματα διαβάζω κάπου σαράντα χρόνια τώρα. Ήταν καιρός να γράψω ένα.

• Εν τω μεταξύ περιπτώσει αργήσατε. Με μια πολιτική και πολιτιστική επιθεώρηση όπως το Αντί, σας χρειάστηκε πολύ λιγότερος χρόνος για να περάσετε από την κατάσταση του αναγνώστη σ' εκείνη του συγγραφέα.

— Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι έχω σε μεγαλύτερη εκτίμηση τη λογοτεχνία απ' όσο την πολιτική και τον πολιτισμό εν γένει –ιδίως όταν αυτός περιλαμβάνει, κι ασφαλώς περιλαμβάνει «έξυπνες» βόμβες και κουτά τηλεοπτικά «σόου»! Πάντως, πέρα από αστεϊσμούς, πιστεύω ότι με τη λογοτεχνία οι λέξεις βρίσκουν τον κατ' εξοχήν προορισμό τους. Η ανθρωπότητα δεν επινόησε τις λέξεις για να συντονίζει επιχειρήσεις ή να εξαγγέλλει απαγορεύσεις. Οι λέξεις έγιναν για να λέγονται παραμύθια. Να τις χρησιμοποιεί κανείς μόνο για να δίνει εντολές ή, έστω, για να συνάγει μελαγχολικά συμπεράσματα είναι, κάπως, σαν να συντηρεί τη φλόγα ενός αεροστάτου μόνο για να ξεσπαινείται: καλό είναι κάποια στιγμή να το απογειώσει. Αυτό τον σκοπό εξυπηρετούν τα αερόστατα.

• Και, εκτός από το να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις εκεί όπου αρμόζουν καλύτερα, τι άλλο σας ώθησε στη συγγραφή ενός

μυθιστορήματος; Και γιατί αστυνομικού;

— Αστυνομικού γιατί, πρώτον, θεωρώ τον εαυτό μου περισσότερο εξοικειωμένο με το είδος. Γιατί, δεύτερον, η θηριώδης παραγωγή ορισμένων εκδοτικών οίκων, στη σημερινή Ελλάδα, προσφέρει κάθε μέρα κι από ένα πολύ σοβαρό μυθιστόρημα, γηγενές ή μεταφρασμένο. Η περιοχή έχει τόσο κορεσθεί, ώστε να σου χρειάζεται τύχη ανθρώπου που πιάνει εξάρι στο Λόττο για να πετύχεις ένα έστω μετρίως καλό. Ενώ με τα αστυνομικά μυθιστορήματα αποκλείεται να σταθείς τόσο άτυχος. Τον τελευταίο καιρό, όμως, ακόμη κι εκεί, ο μεταμοντερνισμός έχει κάνει το θαύμα του. Πέφτω συχνά σε αστυνομικά που για να παραπέμψουν σ' ένα άλλο, συμβολικό, επίπεδο καταστρέφουν κάθε πρώτο επίπεδο αφήγησης – μυστηρίου και λύσης του. Έτσι, ένας ακόμη λόγος συγγραφής αστυνομικού, από μέρους μου, ήταν για να έχω να διαβάζω κάτι σαν εκείνα τα αστυνομικά που νοσταλγώ. Εξάλλου το έγγραφο, περίπου, σε ρυθμό υπαγόρευσης. Σαν να κατέγραφα μian αφήγηση ενόσω την άκουγα. Η πρώτη γραφή του, μου πήρε κάπου εικοσιπέντε μέρες.

Αρχική ώθηση στάθηκε μια απολύτως τετριμμένη, καθημερινή έκφραση που, κάποια στιγμή, σκέφτηκα ότι θα μπορούσε να αποτελέσει το «κλειδί» ενός αστυνομικού μυθιστορήματος. Έχοντας βρει το «κλειδί», λοιπόν, έπρεπε να κατασκευάσω την κλειδωνιά, το θύρωμα κι όλο το υπόλοιπο σπίτι –ήγουν, τις 250 σελίδες του συνόλου– για να ταιριάσει το «κλειδί» των πέντε λέξεων αυτού του κοινότοπου σχήματος. Κι όπως γίνεται πάντα, σε κάθε λογοτεχνία, ήταν μια κατασκευή «μπρικολάζ». Με ό,τι διέθετε ο περίγυ-

ρός μου κι όποιες διολισθήσεις ή προσαιμογές χρειάζονταν ώστε να προκύψει μια συνεκτική ιστορία. Όχι, ασφαλώς, για να παραλλάξω αληθινά πρόσωπα ή γεγονότα. Ήθελα ν' αφηγηθώ ένα παραμύθι, ή να «πετάξω καρφιά», σύμφωνα με μια άλλη τετριμμένη έκφραση. Πήρα, έτσι μερικά τοπία της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας, την πυρκαγιά του Σείχ-Σου στα αρχές του περασμένου Ιουλίου, μια γνωστή μου ακαδημαϊκή ατμόσφαιρα, διηγηστικά από την ιστορία της τέχνης: ό,τι άλλο βόλευε τέλος πάντων...

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

• Πήρατε, δηλαδή, υλικό από παντού και... «κατά συρροήν»!

— Μπορείτε να εξηγήσετε κι από εκεί το τίτλο. Η αλήθεια είναι πως όσο το έγγραφο είχα σκεφτεί ως τίτλο το: *Acting out*. Αλλά δεν ήθελα έναν ξενόγλωσσο όρο ως τίτλο, μολονότι κι αυτό συνηθίζεται πλέον. Η επίσημη μετάφραση του όρου είναι ελάχιστα εύληχη: *Εκδραμάτιση*. Αν, πάλι, ήθελα να έκανα: *Εκπλήρωση*, μας παρέπεμπε αλλού. Σε μian ενδιαμέση φάση σκέφτηκα το: *Παρανομίες και παρωνυμίες*. Αλλά ακουγόταν λίγο σαν Τζέην Όστιν (*Sense and sensibility, Pride and prejudice*) κι επλέον περιείχε μian άγνωστη, για πολλούς κόσμους, λέξη. Εννοώ, προφανώς, τη λέξη «παρανομίες»(!) Εντέλει, από το: *Κατά συρροήν ατοπήματα*, που σκέφτηκα λίγο πριν την έκδοση, και με την προτροπή ενός συναδέλφου σας δημοσιογράφου του κ. Καλαμαρά, έμεινε μόνο το: *Κατά συρροήν*, ως πιο πολυσημικό. Δεν ξέρω αν είναι ό,τι καλύτερο αλλά, πέρα από το τίτλο, υπάρχει και το περιεχόμενο.

• Εκτός από όσα μας λέτε για την ακαριαία αφορμή, τη «μαγειρική» των υλικών και το δύστοκο τίτλο, μήπως θέλετε να μας πείτε κάτι για το περιεχόμενο;

— Όχι περισσότερα από όσα αναγράφονται ήδη στο οπισθόφυλλο. Μια εξαφάνιση φοιτητή, μια πιθανή δολοφονία καθηγητή, μια διάρρηξη για την κλοπή κάποιων πινάκων ώστε να χρειάζονται τα φώτα ενός ιστορικού της τέχνης... Αυτά. Κατά

η εξαπάτηση»

ΕΤΡΟΥ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗ

Αλλά, όπως σε κάθε αστυνομικό μυθιστορημα, όλο το «κόλπο» έγκειται σε μια αλήθεια, στην οποία ο προσεκτικός γνώστης διαπιστώνει ότι ο συγγραφέας του υπεδείκνυε με πάρα πολλές ευκαιρίες τη λύση αλλά και τον εξαπατού- ώστε να μην την αναγνωρίσει. Αυτή και, κυρίως, η χαρά που προσφέρουν αστυνομικά. Και, κατά πάσα πιθανό- τη, πρόκειται για τη μόνη περίπτωση στην οποία χαιρόμαστε να μας εξαπα- τούν, ενώ σε κάθε άλλη οργιζόμαστε.

Έρτε παράδειγμα την οργή όλων των ρολάγων που επιδιώκουν να κερδί- ν πολλά λεφτά, παίζοντας με λίγα, σε πορκα καζίνα κι έπειτα γίνονται έξαλλοι κάνουν εκκλήσεις για ένα καθεστώς έρα-προστάτη, που θα προφυλάσσει τα αλλόγιστα «παιδιά» του από τις συμπα- αρτούσες εξαπατήσεις. Ξεχνώντας ότι, τα, τέτοια καθεστώτα προστατεύουν τα «παιδιά» τους κυρίως από την έφεση να αλ- λων καθεστώς. Γι' αυτό, σας λέω, η μό- ευχάριστη εξαπάτηση είναι αυτή που έμαστε από τον συγγραφέα ο οποίος αρχής μας λέει ποια είναι η λύση και, τόχρονα, μας παραπλανά για να μας αποκαλύψει ο ίδιος στο τέλος.

ΠΑΝΩ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

μάπατε, δηλαδή, ένα τυπικό αστυνομικό στο στιλ της Αγκάθα Κρίστι; Όχι ακριβώς. Πολύ χοντρίκα, όπως γούσα πριν χρόνια στη Συνηγορία της Παραλογοτεχνίας, υπάρχουν τρεις κατη- γίες αστυνομικών μυθιστορημάτων: το όμοιο «ντετέκτιβ-στόρυ», όπου η λύση αναπτύσσεται με τα δεδομένα αστυνομικού ερευνητή του Ηρακλή Χαρών' ας πούμε το λεγόμενο «κράιμ- ρυ», όπου η ανάπτυξη ακολουθεί την πορεία του εγκληματία –όπως σε πολλά α του Τζαίμς Τσαϊλντ ή του Τζιμ Τόμ- και το λεγόμενο «θρίλλερ», όπου η λύση έχει ως κέντρο της το θύμα – ως την καημένη τη Ρόζμαρι, του Άιρα Βιν. Μπορώ να πω ότι το δικό μου κι- ται κάπου ανάμεσα σε αυτές τις κατη- γίες, έχοντας κάτι από την καθεμιά. Κι

ακόμη, αν αυτό δεν ακούγεται κάπως επηρμένο, να πω ότι κάθε έργο τέχνης οφείλει να υπερβαίνει τις κατηγορίες που θεσπίζουν οι κριτικοί.

• Κατά κάποιο Ν τρόπο, έτσι, έχετε, ως συγγραφέας αστυνομικού μυθιστορήματος, να υπερβείτε τον εαυτό σας ως κριτικό στη Συνηγορία της Παραλογοτεχνίας.

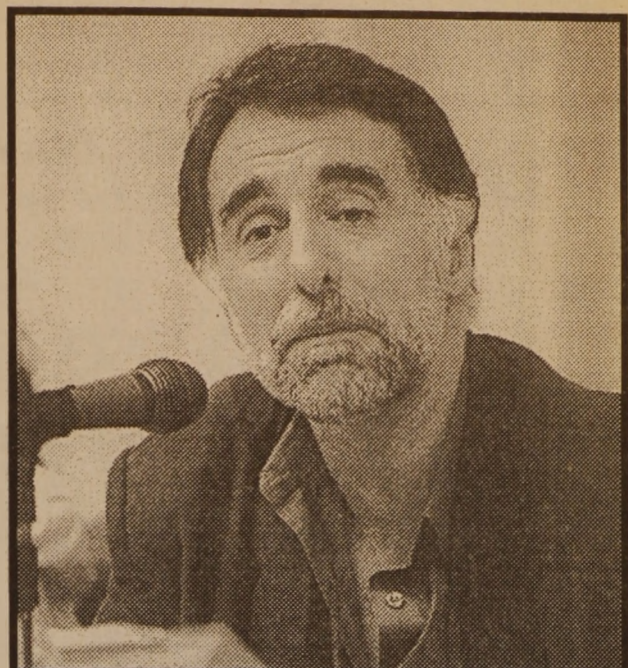
— Δεν ξέρω τι ακριβώς έχω να υπερβώ. Είναι αλήθεια ότι, συχνά και σε πάρα πολλούς τομείς, εκείνοι που αναλύουν και ξέρουν πώς γίνεται κάτι δεν είναι σε θέση να το κάνουν καλά, ενώ εκείνοι που το κάνουν καλά δεν ξέρουν πώς ακριβώς γίνεται. Αυτή η αρχή (η οποία, ειρήσθω εν παρόδω, θα πρέπει να φέρνει σε ιδιαί- τερα δύσκολη θέση τους σεξολόγους) εί- ναι κάτι με το οποίο, πράγματι, είχα να αναμετρηθώ. Μένει σε σας, στους ανα- γνώστες εν γένει, να εκτιμήσετε τι βγαί- νει από την αναμέτρηση. Αλλά είναι και θέμα ευτυχούς στιγμής. Να πω για παρά- δειγμα, αν κι αυτό δεν ακούγεται επηρμέ- νο, ότι ο Μίλαν Κούντερα κριτικός (στο *Η τέχνη του μυθιστορήματος*) είναι πολύ πιο ενδιαφέρων απ' όσο ο Κούντερα συγγρα- φέας (στο *Η αθανασία* ή *Η βραδύτητα*) αλλά, και αντιστρόφως, ο Κούντερα συγ- γραφέας (στο *Αστείο* ή στην *Αφόρητη ελαφρότητα του είναι*) ήταν πολύ καλύτε- ρος απ' όσο ο Κούντερα κριτικός (στις *Προδομένες διαθήκες*).

• Ισχύει το ίδιο και για τον Ουμπέρτο Έκο;

— Ασφαλώς. Το Όνομα του ρόδου ξεπερ- νά πολλές αναμασήσεις παλιών θεωρητι- κών του κειμένων, ενώ τα δοκίμιά του για την *Αισθητική του Μεσαίωνα*, λόγου χά- ριν, είναι πολύ πιο συναρπαστικά και από το *Εκκρεμές του Φουκώ* και από το *Νησί της προηγούμενης μέρας*...

• Εσείς ως τι θα θέλατε να ακούγεστε πιο ενδιαφέρων; Ως συγγραφέας αστυνομικού μυθιστορήματος ή ως συγγραφέας θεωρητικών δοκιμίων;

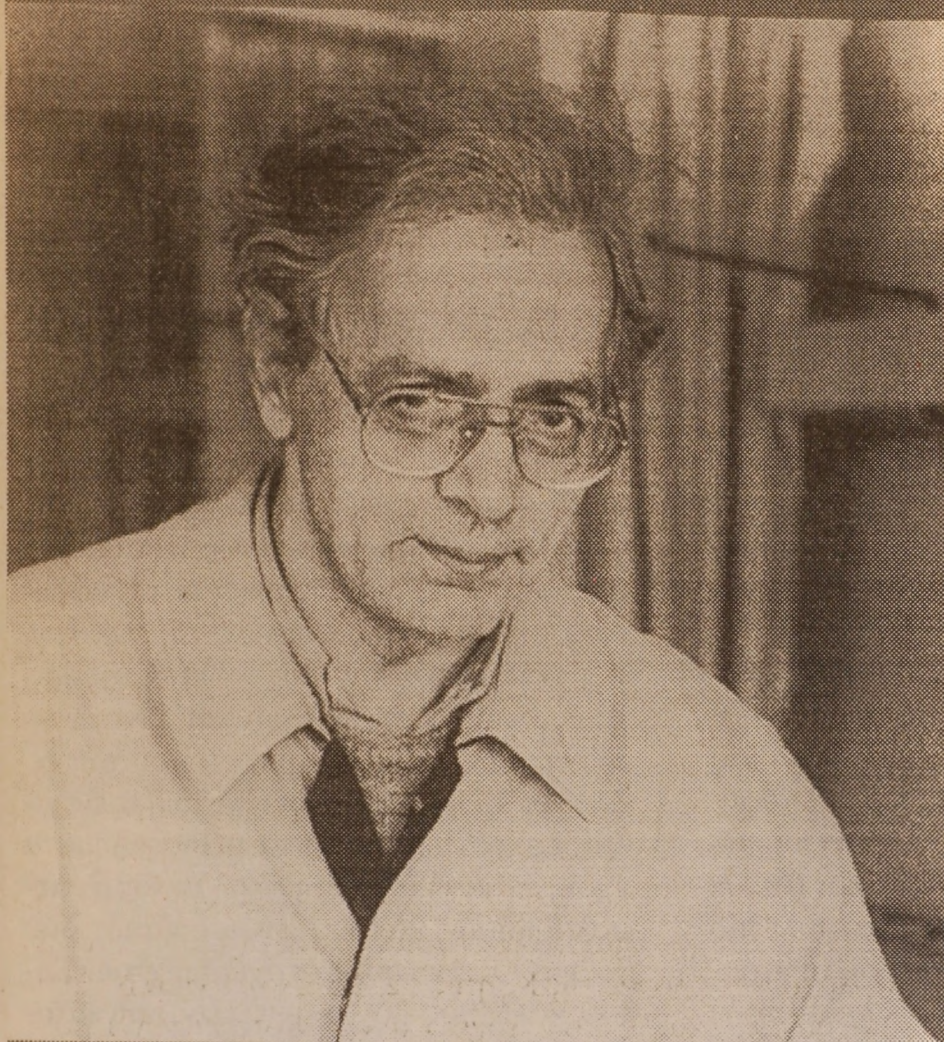
— Ειλικρινά, δεν ξέρω. Όπως σας είπα, είχα μια «θεωρητική» ιδέα –για το πώς μια τετριμμένη φράση θα μπορούσε να

Πέτρος Μαρτινίδης: «Είναι κρίμα να γινόμαστε ένας πολιτισμός της άμεσης επικαιρότητας».

υποδεικνύει τη λύση ενός αστυνομικού μυστηρίου ενώ ταυτόχρονα θα περνά απαρατήρητη– και, καλώς ή κακώς, την έβαλα σε εφαρμογή... Ίσως να προτιμώ μια μεγαλύτερη απήχηση για το τελευ- ταίο βιβλίο μου: *Μεσιτείες του ορατού*, που πραγματεύεται τους τρόπους της κρι- τικής στην αρχιτεκτονική και την τέχνη. Ξέρω, όμως, ότι τα βιβλία αυτού του εί- δους δύσκολα ξεπερνούν τις δυο τρεις χι- λιάδες αντίτυπα, ενώ τα μυθιστορήματα έχουν πάντα καλύτερη τύχη. Εκτός αν με- σολαβήσουν κάποιες επεισοδιακές δι- ενέξεις. Οι *Διανοητικές αγυρτείες* των Σό- καλ και Μπρικμόν, φερ' ειπείν, που κατα- γράφουν τα αποτήματα του Λακάν, της Κρίστεβα, του Μπωντριγκιάρ κ.ά. μπορεί να διαπρέψουν εμπορικά, μόλις μετα- φραστούν, ακόμη και σε ένα κοινό που δεν έχει διαβάσει ούτε τον Λακάν ούτε κανέναν άλλο, εξαιτίας της διαμάχης που προηγήθηκε. Ενώ δεν ακούω να θριαμ- βεύει η σειρά των κλασικών μελετών του Μπούρκχαρντ, του Ελίας ή του Μύλμαν κ.ά., για τις όψεις του νεότερου ευρωπαϊ- κού πολιτισμού, επειδή λείπει κάποιο πε- ρί αυτά επεισόδιο. Ο πολύς κόσμος αντι- μετωπίζει τα θεωρητικά κείμενα παρελ- θουσών εποχών με την ίδια επιφύλαξη που αντιμετωπίζει και τα τυριά ή τα για- ούρτια των οποίων έχει παρέλθει η ημε- ρομηνία κατανάλωσης. Είναι κρίμα να γι- νόμαστε, όλο και περισσότερο, ένας πολι- τισμός της άμεσης επικαιρότητας. Αλλά ποιος δεν επιθυμεί μια ευρεία απήχηση, έστω και εφήμερη.

Η ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ για την απονομή του Χρυσού Μεταλλίου της Συγκλήτου του Πανεπιστημίου Κρήτης στη Βικελαία Βιβλιοθήκη, στο πρόσωπο του Εφόρου της Νίκου Γιανναδάκη, έλαβε χώρα στις 11 Φεβρουαρίου στο Ηράκλειο Κρήτης. Το βραβείο απένειμε εκ μέρους της Συγκλήτου η Πρύτανης του Πανεπιστημίου Κρήτης, Χριστίνα Σπυράκη. Ομιλητές ήσαν ο καθηγητής Αλέξης Πολίτης, κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής, και ο Μιχάλης Τζεκάκης, διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Φιλοσοφικής Σχολής. Εκ μέρους του απόντος Νίκου Γιανναδάκη, μίλησε ο αδελφός του, Φίλιππος Γιανναδάκης.

Η βράβευση αυτή έρχεται να προστεθεί σε προηγούμενες τιμητικές διακρίσεις, όπως το Μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών που του απενεμήθη το 1995 και το βραβείο «Νίκος Καζαντζάκης» το 1996.

Όπως γνωρίζουν οι αναγνώστες μας, ο Νίκος Γιανναδάκης ήταν από το 1974 και για μεγάλο διάστημα μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού, μέχρι την εποχή που αποφάσισε να επιστρέψει στη γενέτειρά του. Όλοι μας έχουμε άμεση γνώση των χαρισμάτων και της παιδείας του Νίκου. Είναι για μας πρώτα πρώτα ένας πολύτιμος φίλος. Ίσως γι' αυτό δεν δέλουμε να μιλήσουμε εδώ για την προσωπικότητά του.

Τα κείμενα που ακολουθούν διαγράφουν και τη σημασία της διάκρισης, και την αξία της Βικελαίας Βιβλιοθήκης, και το έργο που δι' αυτής συντελείται στο Ηράκλειο Κρήτης. Το έργο αυτό δεν γίνεται χωρίς την παρουσία συγκεκριμένων ανθρώπων. Και είναι έργο που χρειάζεται, για να πραγματοποιηθεί, να δώσουν κάτι περισσότερο από το περίσσειμα της ψυχής τους.

Το παράδειγμα

Το Ηράκλειο έχει μακρά και πλούσια παράδοση στην ελληνική ιστορία των Γραμμάτων και των Τεχνών. Και η επιστήμη αυτή δεν αφορά, φυσικά, τα προϊστορικά ούτε τα κλασικά χρόνια, αλλά τη μεσαιωνική και νεότερη περίοδο. Πολύτιμες «στιγμές» αυτής της παράδοσης είναι η ζωγραφική των Εικόνων της Κρητικής Σχολής, η ποίηση του Ερωτοκρίτου και του Κρητικού Θεάτρου και τα βαθύτατης μυστικής πνοής έργα του Δμήνικου Θεοτοκόπουλου.

Ωστόσο, η παράδοση του Ηρακλείου στα Γράμματα και τις Τέχνες δεν είναι παράδοση νεκρή, ούτε, πολύ περισσότερο, ξένη ή «εχθρική» στους άμεσους κληρονόμους της. Σε όλη τη διάρκεια αυτού του αιώνα, που είναι και ο αιώνας της πραγματικής ελευθερίας αυτής της πόλης ύπερα από πολλούς αιώνες ανελευθερίας, η πνευματική ζωή άρχισε, με ολοένα και ταχύτερο ρυθμό, να ακολουθεί ξανά ανήλικη πορεία – πορεία, της οποίας κυριότεροι «σταθμοί» μπορούν θεωρηθούν, μεταξύ άλλων, η οργάνωση και η λειτουργία του Αρχαιολογικού Μουσείου, η σύσταση της Εταιρίας Κρητικών Ιστορικών Μελετών και (μέσω αυτής) η συγκρότηση του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης και η θέσπιση των Κρητολογικών Συνεδρίων, η ίδρυση και (βάσει υψηλών διδακτικών προδιαγραφών) λειτουργία των Πανεπιστημιακών Σχολών Ηρακλείου και Ρεθύμνου και, τέλος, η συγκρότηση και λειτουργία του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η αναβάθμιση και πολύπλευρη ανάπτυξη, ιδίως κατά την τελευταία δεκαπενταετία, της Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης (Β.Δ.Β.) – θεσμού ο οποίος προ πολλού και κατά πολύ έχει ξεφύγει από την «πεπατημένη οδό», σχεδιάζοντας και αναλαμβάνοντας πολλές άλλες, μη αυτονόητες για μια τυπική ελληνική βιβλιοθήκη, πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως, λ.χ., στην περιοχή των εκδόσεων, στη διοργάνωση μεγάλων επιστημονικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και στη συστηματική συγκέντρωση και έρευνα του σχετικού με την προαγωγή της ιστορικής αυτοσυνειδησίας αρχαιακού υλικού.

Ας έλθουμε τώρα στην παρουσίαση του ιστορικού πλαισίου – εννοιολογικού που αφορά στην ίδρυση και την εξέλιξη της «Β.Δ.Β.».

Πρώτα απ' όλα, ένα ερώτημα: γιατί ο λόγιος και κοσμοπολίτης Βικέλας αποφάσισε να αφήσει την πλουσιότατη και πολυτιμότερη βιβλιοθήκη του στον Δήμο Ηρακλείου και δεν τη χάρισε ούτε στην νέτειρά του Ερμούπολη ούτε στην πόλη της απώτερης καταγωγής του, τη Βέροια;

Οι αρχαιολογικές ανασκαφές στα τέλη του προηγούμενου και στις αρχές του δικού μας αιώνα φέρνουν στο φως τον Μινωικό Πολιτισμό. Η ανθρωπότητα στρέφει πάνω του το βλέμμα της με θαυμασμό. Ο Βικέλας προβλέπει τις επισκέψεις των ξένων. Η Βιβλιοθήκη είναι απαραίτητη, και για τη δημιουργία της δωρίζει την ανεκτίμητη συλλογή βιβλίων του στο Δήμο Ηρακλείου. Βέβαια, είχαν προστεθεί προσπάθειες για τη δημιουργία βιβλιοθήκης στην πόλη του Ηρακλείου, όπως η πρώτη Δημόσια Βιβλιοθήκη το 1863, η βιβλιοθήκη του Φιλελευθέρου Συλλόγου το 1879, και του Γυμνασίου Ηρακλείου το 1882. Ό,τι απέμεινε από αυτές τις προσπάθειες μετά την τουρκική λαίλαπα παραδόθηκε στη νεοσύστατη Βικελαία Βιβλιοθήκη.

Η πρώτη εγκατάσταση της Βιβλιοθήκης έγινε στα ισόγεια διαμερίσματα του κτιρίου του Νομαρχιακού Καταστήματος, το οποίο τότε βρισκόταν στη θέση του σημερινού Πάρκου Θεοτοκόπουλου, στο

της Βικελαίας Βιβλιοθήκης

που, κατά τη Βενετοκρατία, υπήρχε το Palazzo del Generale. Όσο, όπως αναφέρει ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Στεργιάδης, «τα παραχωρηθέντα δωμάτια είναι ανήλιαγα και ήρξατο να είναι καταφανής η εκ της υγρασίας βλάβη βιβλίων»: έτσι, ύστερα από διάφορες περιπέτειες, το 1932, η «Β.Δ.Β.» βρίσκεται εγκατεστημένη στους ισόγειους χώρους του νεοκτιρίου τότε κτιρίου «Αχτάρικα».

Το 1947, επί εφορείας Στέργιου Σπανάκη, μεταφέρεται στον Α' όροφο του κτιρίου, όπου έκτοτε στεγάστηκε επί 40 έτη (μέχρι το 1987), οπότε αποφασίστηκε από τον Δήμο Ηρακλείου η παραχώρηση αυτήν όλων των ανωγείων χώρων, έτσι ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες που προέκυψαν από την ίδρυση και τη λειτουργία νέων αιθουσών της.

* * *

Όστερα από την πρώτη, δύσκολη και περιπετειώδη περίοδο, η «Β.Δ.Β.», στις αρχές της δεκαετίας του '80, φθάνει σε ένα κρίσιμο σημείο, από το οποίο και μετά, σταδιακά, δεν ακολουθεί μόνο την εξέλιξη μιας τυπικής παραδοσιακής βιβλιοθήκης αλλά μπαίνει στην δύσβατη περιοχή της παραγωγής ενός πολύμορφου πολιτιστικού έργου.

Τα βασικά στοιχεία του έργου που έχει επιτελεσθεί από την «Β.Δ.Β.» κατά τη δεκαπενταετία 1983-1998 είναι τα εξής:

Η Βιβλιοθήκη οργανώνεται σε αυτόνομα τμήματα με καθορισμένο περιεχόμενο και δραστηριότητες. Με βάση αυτή την κατανομή λειτουργεί η οργάνωση και λειτουργία του κάθε τμήματος, ο συντονισμός του και η εν ροή πραγμάτωση των σχεδιασμών του, σύμφωνα με τις δυνατότητες που δημιουργούνται αλλά και τις ανάγκες των γενικότερων δραστηριοτήτων της «Β.Δ.Β.» όπου συμμετέχουν. Τα τμήματα αυτά, λόγω του περιορισμένου χώρου, θα αρκούμε να τα αναφέρουμε ονομαστικά: α) Τμήμα μη Δανειζομένων βιβλίων, β) Τμήμα Εφημερίδων και Περιοδικών, γ) Τμήμα Αρχείων, δ) Τμήμα Δανειζομένων βιβλίων, ε) Τμήμα Οπτικοακουστικών υλικών, στ) Τμήμα Μικροφωτογράφισης.

Θα ήταν παράλειψη αν στο σημείο αυτό δεν κάναμε ιδιαίτερη αναφορά στα πολύ σημαντικά Αρχεία που φυλάσσονται στη «Β.Δ.Β.». Τα «θεμέλια» του παλαιού Τουρκικού Αρχείου Ηρακλείου, αποτελούνται το Τμήμα των Αρχείων, όπου σταδιακά πραγματοποιείται: Η απόκτηση (με παραχώρηση από την Ιερά Αρχιεπισκοπή Κρήτης και η βασική τακτοποίηση των Αρχείων της «Δημογεροντίας Ηρακλείου» και της «Χριστιανικής Ορφανικής Τραπεζής», β) Η απόκτηση σε μικροφίλμ από το Κρατικό Αρχείο της Βενετίας (με τη συνεργασία του «Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών» και με την οικονομική ενίσχυση του Δήμου Ηρακλείου και της Γενικής Γραμματείας της Περιφέρειας Κρήτης) γ) Η απόκτηση του «Αρχείου του Δούκα της Κρήτης και των Νοταρίων του Χάνδακα» – αρχείων που αφορούν στην ιστορία της Κρήτης από το 1217 μέχρι το 1669, γ) Η απόκτηση του «Αρχείου Χειρογράφων» (εκδεδωμένων και ανεκδότων) του ποιητή Γιώργου Σαραντάρη, δ) Η απόκτηση και βασική τακτοποίηση του «Αρχείου του Πατριάρχου Μεταξάκη», κ.λπ.

Σήμερα, στο Τμήμα Αρχείων (εκτός των προαναφερθέντων πολλών επιμέρους αρχειακών ενοτήτων και συλλογών) έχει συγκεντρω-

θεί ο βασικός κορμός του αρχειακού υλικού που «παρήχθη» στην Κρήτη από τους κατακτητές της, στη διάρκεια επτά περίπου αιώνων (1217-1898).

Τρεις παραμένουν οι κυριότερες συλλογές δημοσίων εγγράφων του Τμήματος Αρχείων της «Β.Δ.Β.»:

Α. Τα σχετικά με την Κρήτη Αρχεία της Βενετίας: Στα 1203, ο γιος του αυτοκράτορα Ισαακίου Β', Αλέξιος Άγγελος, παραχωρεί την Κρήτη, έναντι εκδουλεύσεων, στον Βονιφάτιο Μομφερατικό, εξέχοντα ιππότη της Δ' Σταυροφορίας. Αυτός, με τη σειρά του και έναντι του ευτελεστάτου ποσού των 5.000 χρυσών δουκάτων, την πουλάει στον Ερρίκο Δάνδολο, Δόγη της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας, στις 12 Αυγούστου του 1204. Εντέλει, όμως, άλλος ξένος πρόλαβε τότε να πατήσει πρώτος στο νησί – ο Γενουάτης αρχιπειρατής και κόμης της Μάλτας Ερρίκος Πεσκατόρε. Οι Ενετοί, ωστόσο, δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την αγορά τους και, έτσι, μετά από πολυετείς πολεμικές επιχειρήσεις, στις 11 Μαΐου 1219, καταλαμβάνουν την Κρήτη και ορίζουν πρώτο Δούκα της τον Ιάκωβο Τιέπολο.

Από τότε και επί 450 χρόνια, στο Palazzo Ducale, στα άδυτα των αδύτων του «Βασιλείου της Κρήτης», συντάσσονται και φυλάσσονται τα διοικητικά και τα λεγόμενα νοταριακά (=συμβολαιογραφικά) έγγραφα. Όσπου, στα 1645, οι Οθωμανοί αρχίζουν την κατάκτηση της Κρήτης. Πολιορκούν τους Ενετούς στον Χάνδακα από τον Μάιο του 1648 έως τον Σεπτέμβριο του 1669. Τότε, ύστερα από 21 χρόνια, αφού παίρνει τέλος η πλέον μακροχρόνια πολιορκία στην ιστορία της ανθρωπότητας, ο Φραγκίσκος Μοροζίνι στέλνει τα αρχεία του «Βασιλείου της Κρήτης» εκεί όπου διασώζονται και σήμερα – στο περίφημο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας.

Το 1992, η «Β.Δ.Β.» προχώρησε στην έναρξη ενός εντελώς ιδιαίτερης σημασίας προγράμματος: της απόκτησης, σε μικροφίλμ, των σχετικών με όλη την περίοδο της Βενετοκρατίας αρχείων, που είναι: 1. Το «Αρχείο του Δούκα της Κρήτης», 2. Το «Αρχείο των Νοταρίων του Χάνδακος», και 3. Το «Αρχείο των Εκθέσεων των Προβλεπτικών». (Εκτός από την απόκτηση του «Αρχείου των Εκθέσεων των Προβλεπτικών», γεγονός το οποίο επίκειται, όλο το υπόλοιπο πρόγραμμα έχει ήδη πραγματοποιηθεί.)

Β. Το Τουρκικό Αρχείο Ηρακλείου: Οι Οθωμανοί, νέοι κυρίαρχοι της Κρήτης, μετά την πτώση του Χάνδακος, εδραιώνουν τη δική τους εξουσία στο νησί, όχι μονάχα με τα όπλα και την επιβολή του πολιτισμικού «μορφώματός» τους, αλλά και, όπως οι Ενετοί, με την καθιέρωση της δι' επισήμων εγγράφων νομιμότητας των πράξεών τους.

Το Τουρκικό Αρχείο Ηρακλείου αποτελούν, κατά βάσιν, οι χειρόγραφοι Κώδικες του Ιεροδικείου Ηρακλείου, που εκτείνονται σε χρονικό διάστημα 230 ετών και είναι γραμμένοι στην τουρκική γλώσσα με την παλιά αραβική γραφή – γλώσσα την οποία μπορούν να διαβάσουν μόνον όσοι την έχουν σπουδάσει ειδικά. Στους κώδικες αυτούς, οι κατήδες καταχωρίζουν όλα τα σχετικά με τη δημόσια λειτουργία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έγγραφα. «Δεν περιορίζονται δε τα έγγραφα των κωδίκων αυτών» –επισημαίνει ο επί 45ετίαν υπεύθυνος του Τουρκικού Αρχείου Ηρακλείου Νικόλαος Σ. Σταυρινίδης– «εις γεγονότα μόνον του Τμήματος του Χάνδακος, αλλά εκτείνονται και εις ζητήματα της κεντρικής και δυτικής Κρήτης.»

Γ. Το Αρχείο της Δημογεροντίας Ηρακλείου: Ο θεσμός των «δημογεροντιών» ίσχυσε στα τελευταία 40 χρόνια της τουρκικής κυριαρχίας (1858-1900). Πρόκειται για ένα θεσμό κοινοτικής αυτοδιοίκη-

σης, στο πλαίσιο των προνομίων που παρείχαν οι Οθωμανοί στους χριστιανικούς κυρίως πληθυσμούς επί τη τέλει της αποφυγής της έξαρσης των εθνικών επαναστατικών αγώνων – όπως έχει περιγραφεί εκτεταμένα από την ερευνήτρια Κάλλια Καλλιτάκη-Μερτικόπουλου. Στη δικαιοδοσία των δημογεροντιών αναγόταν η επίλυση προβλημάτων οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου, καθώς και η επιστασία κοινωφελών καταστημάτων, σχολείων, νοσοκομείων κ.ά. Οι δημογεροντίες παρενέβαιναν και στη διαχείριση των ορφανικών περιουσιών. Συγκεκριμένα, επιτρόπευαν τα ορφανά από πατέρα ανήλικα παιδιά και διακανόνιζαν τα περιουσιακά τους στοιχεία μέχρι να ενηλικιωθούν.

Το Αρχείο της Δημογεροντίας Ηρακλείου απεικονίζει ακριβώς το σύνολο αυτών των δραστηριοτήτων και τη βήμα προς βήμα εξέλιξή τους από το 1858 έως το 1900 περίπου.

3. Αναπτύσσεται ξεχωριστή δραστηριότητα στον τομέα των εκδόσεων. Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας, η «Β.Δ.Β.» συνεργάζεται με διαπρεπείς φιλολόγους, ιστορικούς και λογοτέχνες (τουλάχιστον τριακόσιους τον αριθμό), προσφέροντας έτσι στο αναγνωστικό κοινό ένα μεγάλο σύνολο βιβλίων ποιότητας, κάτι που δεν συμβαίνει με καμιά βιβλιοθήκη – ούτε του κέντρου ούτε της περιφέρειας. Αναφέρουμε ενδεικτικά ορισμένους χαρακτηριστικούς τίτλους από το σύνολο των 110 περίπου εκδόσεων της «Β.Δ.Β.»:

α) τα δύο πολύ γνωστά περιοδικά *Παλίμνηστον* (16 τεύχη) και *Μολυβδοκοντυλοπελεκητής* (τα δυο τελευταία τεύχη), β) το βιβλίο της Μαρίνας Λαμπράκη-Πλάκα, *Περί Ζωγραφικής*, γ) το μεγάλο χειρόγραφο με έγχρωμους χάρτες της Κρήτης του Francesco Basili-cata και τίτλο *Το Βασίλειον της Κρήτης* (συνέκδοση με τις εκδόσεις Μικρός Ναυτίλος και το Σύνδεσμο ΤΕΔΚ Κρήτης), δ) τα πέντε λευκώματα με έργα Ηρακλειωτών ζωγράφων, ε) τη σειρά *Κείμενα Ελληνικά* – έχουν εκδοθεί ήδη 7 έργα της Αρχαιοελληνικής Γραμματείας, στ) το κατόρθωμα του Ν. Σταυρινίδη, *Μεταφράσεις Τουρκικών Ιστορικών Εγγράφων* σε πέντε τόμους, ζ) το βιβλίο του Νικολάου Ν. Παναγιωτάκη, *Ο ποιητής του Ερωτόκριτου και άλλα Βενετο-κρητικά Μελετήματα*, η) την έκδοση της *Γυναίκας της Ζάκυνθος* του Διονυσίου Σολωμού από την Ελένη Τσαντσάνογλου, θ) το μελέτημα του Στέφανου Γοντιζάκη, *Η παιδεία στην Κρήτη* (1878-1889), ι) τον τιμητικό τόμο για τον Ζήσιμο Λορεντζάτο, *Αντί Χρυσέων*, ια) το βιβλίο του Πωλ Φορ, *Ιερά Σπήλαια της Κρήτης*. Τέλος η «Β.Δ.Β.» επιμελήθηκε την έκδοση του δίτομου έργου *Κρήτη: Ιστορία και Πολιτισμός*, καθώς και το έργο του Ρόμπερτ Πάσλεϋ, *Ταξίδια στην Κρήτη*, και τα δύο για λογαριασμό του Συνδέσμου ΤΕΔΚ Κρήτης.

4. Αναλαμβάνεται η διοργάνωση (σε συνεργασία με το «Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης») της «Έκθεσης Ενθυμημάτων από τον Βίο και την Δημιουργία του Π. Πρεβελάκη», η διοργάνωση (σε συνεργασία με το Μορφωτικό Τμήμα της Ισπανικής Πρεσβείας στην Αθήνα) της «Έκθεσης Έργων της Ισπανικής Χαρακτικής», η διοργάνωση της «Έκθεσης για τα 100 χρόνια της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής», η διοργάνωση της «Έκθεσης Ενθυμημάτων του Μακεδονικού Αγώνα», η διοργάνωση της «Έκθεσης του Φωτογραφικού Αρχείου των Γκιουζέπε Γκερόλα και Αλεσάντρο Κουρούνη», η διοργάνωση της «Έκθεσης για τα 100 χρόνια της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής», και η διοργάνωση της «Έκθεσης Παλαιών Σχεδίων Οικιών της Πόλεως του Ηρακλείου» με τίτλο «Από τα παρελθόντα έτη...».

Πραγματοποιείται η διοργάνωση (με την επιστημονική ευθύνη του καθηγητή Νίκου Χατζηνικολάου και με τη συνεργασία της ιστορικού της τέχνης Έφης Φουντουλάκη) της «Έκθεσης για τα 450

χρόνια από τη γέννηση του Δ. Θεοτοκόπουλου» και του σχετικού με την τέχνη του μεγάλου κρητικού ζωγράφου «Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου» (1990) – διοργάνωση πανελλήνιας σημασίας και απήχησης, που υπηρέτησε ουσιαστικά την υπόθεση της προαγωγής της τοπικής πολιτισμικής αυτογνωσίας.

Πραγματοποιείται η διοργάνωση (με την επιστημονική ευθύνη του Εφόρου Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Κρήτης Μ. Μπορμπουδάκη) πρώτα στο Ηράκλειο και, εν συνεχεία, η μεταφορά στην Εθνική Πνακοθήκη των Αθηνών, της «Έκθεσης των Εικόνων της Κρητικής Σχολής» και του σχετικού με αυτές «Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου».

Με την πολύτιμη συνεργασία της Ευφροσύνης Δοξιάδη, προσεγγίζεται η Έκθεση «Από τα Πορτραίτα του Φαγιούμ στις Απαρχές της Τέχνης των Βυζαντινών Εικόνων» και συναφές διεθνές συμπόσιο. Μια έκθεση που μαζί με τις δύο προηγούμενες του Θεοτοκόπουλου και της των Εικόνων της Κρητικής Σχολής διαγράφουν τη πορεία της ζωγραφικής από την όψιμη αρχαιότητα μέχρι την Ανγέννηση.

5. Η «Β.Δ.Β.» επιφορτίζεται να συνδράμει στην επιμέλεια της αναπαλαίωσης και στη ρύθμιση της λειτουργίας της «Οικίας Χρονικής». Στους τοίχους του κτιρίου έχουν αναρτηθεί, προερχόμενοι από την «Β.Δ.Β.», πίνακες του ηρακλειώτη ζωγράφου Ευ. Μαρκουσιανάκη και 20 περίπου χάρτες και γκραβούρες του 17ου και 18ου αιώνα. Επίσης εκτίθεται μικρή συλλογή παλαιών ταχυδρομικών δελτηρίων (καρτ-ποστάλ) με φωτογραφίες του Μπεχαεντίν (κυρίως) και θέματα από τη ζωή του Ηρακλείου στις πρώτες δεκαετίες του αιώνα (δωρεά Γεωργίου Γρατσέα).

Τέλος, σε παράπλευρο του κτιρίου ιδιαίτερο χώρο, είναι τακτοποιημένο το προσφάτως αποκτηθέν Τυπογραφείο «Κείμενα».

Στο πλαίσιο των ίδιων αυτών δραστηριοτήτων αναλαμβάνει η διοργάνωση της Δημοτικής Πινακοθήκης και του Μουσείου Εθνικής Αντίστασης.

* * *

Όμως, ο οποιοσδήποτε απολογισμός δύσκολα αποκαλύπτει τη θεάατη πλευρά της πραγμάτωσης ενός προγράμματος, η οποία μένει κρυμμένη. Εκεί, τα πράγματα είναι συνήθως χρωματισμένα με έλπίες, όχι και τόσο ευχάριστο φως. Γιατί από τον όποιο σχεδιασμό μέχρι την εκτέλεση ο δρόμος ποτέ δεν είναι στρωμένος με άνθη. Και ο δρόμος αυτός κουράζει ή φθείρει εκείνους που είναι υποχρεωμένοι να τον διανύουν, είτε σώζονται είτε όχι τα αποτελέσματά τα επιθυμητά.

Εν τούτοις, και κάποιες άλλες σκέψεις έρχονται δικαιωματικά σ' νου. Αυτές συμπυκνώνονται σε δύο διαπιστώσεις: α) ότι η «Β.Δ.Β.» αναδύεται ακέραιη ύστερα από μια διαδρομή περίπλοκη και β) πού, ό,τι πνευματικό απολαμβάνουμε από αυτήν οφείλεται κυρίως στην πίστη ή την άλλη μορφή πίστης. Στην πίστη του πρώτου δωρητή Δημητρίου Βικέλα για τις προοπτικές ανάπτυξης αυτής της πόλης μέσω της γνώσης. Στην πίστη των παλαιότερων υπευθύνων της (π.χ. Γ. Οικονομίδης, του Στεργίου Σπανάκη και του Νικολάου Σταυρινίδη), και των όσων άλλων συνέβαλαν με τη φιλία, το ενδιαφέρον το και τη διαρκή παρουσία τους (Μ. Παρλαμάς, Ν. Παναγιωτάκης, Σαββίδης, Θ. και Μ. Δετοράκης), καθώς και των ιδρυμάτων, που συνέδραμαν, για την προτεραιότητα του καθήκοντος της διαφύλαξης της. Στην πίστη των πολιτών της πόλεως του Ηρακλείου για σημασία της στη ζωή τους. Και, τέλος, στην πίστη τόσο της παλαιό όσο και της νέας Δημοτικής Αρχής για τη δυνατότητα μετεξέλιξης της «Β.Δ.Β.» σε ένα πρότυπο «Κέντρο Γραμμάτων» – ένα «Κέντρο Γραμμάτων» στην κατεύθυνση που το είχε οραματιστεί, στα 1938, μάρτυς δήμαρχος Μηνάς Γεωργιάδης.

Πνευματικά κέντρα, το Πανεπιστήμιο και η Βιβλιοθήκη

ια τη Βικελαία, τον Έφορο και τους συνεργάτες της, τους θαμώνες της, τους χρήστες του πλούσιου υλικού της, η σημερινή τιμητική διάκριση που της απονέμεται δεν αποτελεί τίποτα περισσότερο από γεγονός. Η Βικελαία έχει τιμηθεί με το βραβείο των αθανάτων –το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών–, ο έφορός της με το βραβείο «Καζακί».

Η Βικελαία Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ηρακλείου Κρήτης έχει ξεπεράσει τα όρια της πόλης και του νησιού. Η έναρξη λειτουργίας της Δημοτικής βιβλιοθήκης σηματοδοτείται με την γέννηση του λογίου, μη Κρητικού, Δημητρίου Βικελαίου, που δωρίζει τα βιβλία του –αγαπημένη συλλογή ζωής– στο Δήμο Ηρακλείου. Είναι γνωστή για τα αμέτρητα μοναδικά αρχεία που αποτελούν τον πλούτο της, για τις διαδικασίες δανεισμού βιβλίων που έχει υιοθετήσει, για τις έξοχες εκδόσεις της που έχει με επιτυχία αναλάβει και περατώσει, για τις θέσεις και εκδηλώσεις που έχει και πρόκειται να οργανώσει, για τη γενική σημαντική συμμετοχή στο πολιτιστικό γίγνεσθαι του κόσμου που περιβάλλει.

Η Βικελαία που γνωστή, αγαπητή και σεβαστή είναι η άρμα με τη Βικελαία συνδεδεμένη –τουλάχιστον για τους σύγχρονους του– φυσιογνωμία του νησιού της. Φυσιογνωμία που επέλεξε χαμηλούς τόνους παρουσίας, αλλά που αναμφισβήτητα ανακλά τον άοκνο και σεμνό εργάτη μιας ζωής πνευματικής δραστηριότητας.

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης, η απονομή χρυσού βραβείου και διακρίσεων επίσης δεν αποτελεί πρωτοτυπία. Το Πανεπιστήμιο Κρήτης έχει τιμήσει ανθρώπους των γραμμάτων, της τέχνης, της πολιτικής. Έχει τιμήσει άτομα που το υπηρέτησαν και του συμπαραστάθηκαν στο δύσκολο ξέπαιδό του. Επίσης, άτομα που ως Κρητικοί ξεχώρισαν και έφεραν τη γενέτειρά τους και την Ελλάδα σε επίπεδα παγκόσμιας αναγνώρισης.

Επομένως, όπως ανέφερα, ούτε για τους τιμώμενους ούτε για τους τιμώντες η διαδικασία τιμητικής διάκρισεων αποτελεί πρωτοτυπία, το σημερινό γεγονός σε συνδυασμό με χωρικές και χρονικές συνθήκες έχει ιδιαιτερότητα μοναδική. Είναι πομπή και τροφοδοτείται με συγκίνηση, αυτή η προκαλεί η προγραμματισμένη συνάντηση ανθρώπων που, ουσιαστικά, ζουν το ίδιο νόημα της ζωής, έχουν τους ίδιους στόχους και εμφανίζουν παρόμοια πορεία δυσκολιών επιβίωσης στην καθημερινή πραγματικότητα.

Η Βικελαία Βιβλιοθήκη και το Πανεπιστήμιο Κρήτης είναι δύο καθιερωμένα πνευματικά κέντρα, συλλογής, παραγωγής, διάδοσης της γνώσης και με σεβασμό στην πολιτιστική παράδοση. Η Βιβλιοθήκη είναι ένα άλλο Πανεπιστήμιο που έχει άλλου τύπου, λιγότερο πολύπλοκες, περισσότερο ευέλικτες διαδικασίες που δεν φθείρονται με εσωτερικούς ανταγωνισμούς, έτσι ώστε να αντιμετωπίζονται με επιτυχία οι δυσκολίες που επιβάλλουν ισχυρές εξωτερικές συνθήκες και παράγοντες. Η Βικελαία έχει επιτυχίες, παρά τις εξωτερικές αντιξοότητες. Το Πανεπιστήμιο τα καταφέρνει σε μια ανοδική πορεία παρά τον έντονο εξωτερικό ανταγωνισμό, παρά τις έστω και λίγες αλλά οδυνηρές εσωτερικές αντιπαλότητες. Ευελπιστούμε και εμείς να αποκτήσουμε αυτό που πολύ εύστοχα είχε κάποτε γράψει ο Μανόλης Καρέλλης ότι διαθέτει η Βικελαία: «το κοκκαλάκι της νυχτερίδας ώστε μπροστά της να σταματούν οι αμφισβητήσεις, οι έριδες, η πολεμική».

Είναι ευτυχής συγκυρία που η τελετή της απονομής του χρυσού μεταλλίου αποφασίσθηκε να γίνει αυτή την περίοδο. Συμπίπτει –με λίγες ημέρες διαφορά– με τα εγκαίνια της βιβλιοθήκης στη νέα Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου. Συμπίπτει με κάποιες εβδομάδες διαφορά – με την απόφασή μας για σχεδιασμό Κεντρικής Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης στα Σταυράκια. Βιβλιοθήκης που ίσως δεν θα θυμίζει τίποτα από τις παλιές, αλλά θα αποτελεί πρωτοπορία στην αφομοίωση και εφαρμογή νέων τεχνολογιών. Επιθυμούμε να είναι και αυτή μοναδική στον ελληνικό –και ίσως όχι μόνο– χώρο.

Οι δυσκολίες της σταδιακής μεταστέγασής μας σε αποδεκτές πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις, θα μπορούσαν να παραλληλισθούν με τις αλληπάλληλες μετακινήσεις της Βικελαίας, με τις αναζητήσεις της να εκπτυχθεί σε ευρύτερους χώρους, να αναπνεύσει. Συμμεριζόμαστε τις επιθυμίες της και τις απαιτήσεις. Τη διαβεβαιώνουμε ότι τα όνειρα δεν εξαφανίζονται παρά μόνο όταν πραγματοποιηθούν. Το Πανεπιστήμιο έχει αρχίσει να ζει μερικά από τα όνειρά του. Εύχεται και στη Βικελαία να νιώσει τις ευχάριστες εμπειρίες του, γρήγορα.

Οι παράλληλοι βίοι και η κοινή πορεία Βικελαίας/Πανεπιστημίου δεν περιορίζονται στις οδυνηρές αναδρομές· επεκτείνονται σε ευχάριστες αναμνήσεις. Σε αυτές συγκαταλέγεται μία από τις δύο μεγάλες καλλιτεχνικές διοργανώσεις που έγιναν τα τελευταία χρόνια με την κεντρική φροντίδα της Βικελαίας. Η έκθεση έργων και το Διεθνές Επιστη-

μονικό Συμπόσιο για τα 450 χρόνια από τη γέννηση του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου. Ο καθηγητής της Ιστορίας της Τέχνης στο Πανεπιστήμιο Κρήτης Νίκος Χατζηνικολάου, πρωτεργάτης αυτής της δραστηριότητας, πλαισιώθηκε σε όλη τη δύσκολη διαδρομή του έργου από τη Βικελαία. Και εμείς απολαύσαμε το αποτέλεσμα και χειροκροτήσαμε. Αλλά η συνεργασία των μελών του Πανεπιστημίου Κρήτης με τη Βικελαία δεν άρχισε, ούτε σταμάτησε εκεί. Υπάρχει μια συνέχεια που δεν έχει –και εύχομαι να μην έχει– τελειωμό. Πανεπιστήμιο Κρήτης και Βικελαία ανήκουν στην ίδια οικογένεια και έχουν αναπτύξει διάχυτα, συναισθήματα εκτίμησης, που οδηγούν σε δεσμούς αγάπης. Το Πανεπιστήμιο νιώθει εκτίμηση και αγάπη για την Βικελαία και τον Έφορό της, για τους ανθρώπους της.

Με τον Έφορο –που δεν μπορεί να είναι μαζί μας απόψε– λίγο πριν τα είπαμε στο σπίτι του, η παρέα του Πανεπιστημίου και αυτός. Στους συνήθεις χαμηλούς τόνους του Νίκου μιλήσαμε. Ήταν όμως τόσο εύκολο να αναγνωρίσουμε τον ενθουσιασμό του γι' αυτό το νέο που ετοιμάζει και που σε λίγους μήνες θα απολαύσουμε. Την έκθεση Φαγιούμ, ένα άλλο αποτέλεσμα της Βικελαίας και των ανθρώπων της, ένα αποτέλεσμα που θα καλύπτει τον κόπο, τις πικρίες, τις αντιξοότητες μέσα από τις οποίες κάποιοι λίγοι εκλεκτοί περνούν για να προσφέρουν ενθουσιασμό και θαυμασμό στο πλήθος.

Η σημερινή τελετή για μας είναι μια ενδοοικογενειακή υπόθεση, γι' αυτό είναι έξω από πρωτόκολλα και περιορισμούς. Για πρώτη φορά το Πανεπιστήμιο Κρήτης βγαίνει από τους χώρους του και έρχεται στους χώρους της Βικελαίας για να την τιμήσει, αυτήν και τον Έφορό της, με χαμηλούς τόνους, όπως φανταστήκαμε ότι θα το 'θελε ο Νίκος Γιανναδάκης. Ήλθε ένα από τα πνευματικά στερνοπαίδια της Κρήτης να τιμήσει το σχεδόν αιωνόβιο πρωτότοκο! Είναι πολυσήμαντο και μοναδικό για μας το γεγονός, όπως πολυσήμαντη, πολυσχιδής και μοναδική είναι η δράση της Βικελαίας. Γι' αυτή την δράση θα σας μιλήσουν οι ειδικοί, ο κοσμήτορας της Φιλοσοφικής Σχολής, καθηγητής, κ. Αλέξης Πολίτης, και ο διευθυντής της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Μιχάλης Τζεκάκης.

Εμείς, όσο θα τους ακούμε, θα συνειδητοποιούμε ότι η Βικελαία και ο Νίκος Γιανναδάκης δεν αναζητούν τη βράβευση, μήτε την οποιαδήποτε τιμητική διάκριση. Βρίσκονται για να υπενθυμίζουν και να επικυρώνουν τα βραβεία, για να δίνουν χαρά και περηφάνια σε αυτούς που τους τα προσφέρουν.

Βιβλιοθήκες και διανοούμενοι

του Μιχάλη Τζεκάκη

Πρώτα πρώτα, πρέπει να δώσουμε έναν ορισμό του όρου διανοούμενος, γιατί όπως πολλά πράγματα και έννοιες, είναι από τους όρους που έχουν ταλαιπωρηθεί ιδιαίτερα στις μέρες μας. Διανοούμενος στους καιρούς μας κατάντησε να σημαίνει είτε τον άνθρωπο που αεροβατεί και δεν έχει καμιά επαφή με τα καυτά προβλήματα και την πραγματικότητα του καιρού του, είτε αυτόν που χρησιμοποιεί τη γνώση και την ενασχόλησή του με τα έργα του πολιτισμού και της διανόησης ως μέσο επίδειξης μιας δήθεν καλλιέργειας και ως άλλοθι ή ένα παραπλανητικό στρώμα, κάτω από το οποίο μετά βίας κρύπτονται κενές φιλοδοξίες και ανασφάλειες.

Μακριά από το να του δώσουμε οποιαδήποτε αρνητική χροιά και χωρίς να πέσουμε στον πειρασμό σοβαροφανών αναλύσεων, για μας ο διανοούμενος εκφράζει τον τύπο του ανθρώπου που, σπάζοντας τα όρια των βιολογικών και βιοποριστικών του αναγκών, ανάγεται σε μια γενικότερη μελέτη και θεώρηση της ατομικής και κοινωνικής ζωής, αυτής που υπήρξε, αυτής που είναι

και αυτής προς την οποία πορευόμαστε.

Είναι ο άνθρωπος που έχει καλλιεργήσει το αυτί του ώστε να είναι ευαίσθητο στα μηνύματα των καιρών του και η ευαισθησία του αυτή τον σπρώχνει να ενδιαφέρεται, να ενημερώνεται, να συλλογίζεται, να προβληματίζεται και να αγωνιά για την πορεία τη δική του, των δικών του και των συνανθρώπων του.

Όσα προαναφέραμε μας βοηθούν στο να ξεκαθαρίσουμε ότι οι διανοούμενοι δεν συνιστούν μια κοινωνική ομάδα ή κάστα και δεν προέρχονται αναγκαστικά από κάποια συγκεκριμένα επάγγελμα ή κοινωνικά στρώματα, όπως είναι οι δάσκαλοι ή οι στοιχειώδους ή της μέσης βαθμίδας της εκπαίδευσης, ή ακόμα αυτοί που διδάσκουν στο πανεπιστήμιο, ή αυτοί που γενικά ονομάζουμε επιστήμονες, γραφιάδες, ή οι γιατροί ή οι δικηγόροι και γενικά όσοι δεν ασκούν ένα χειρωνακτικό επάγγελμα.

Ο τύπος του ανθρώπου που εμείς εννοούμε χαρακτηρίζεται περισσότερο από τη στάση, τον τρόπο ζωής και το βαθμό εγρήγορσης και ανταπόκρισης στα ερεθίσματα του καιρού του και

Στο πλαίσιο των περί καθήκοντος αντιλήψεων

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΓΙΑΝΝΑΔΑΚΗ

Εκ μέρους του αδελφού μου έχω σήμερα την τιμή να παραλάβω το Χρυσό Μετάλλιο του Πανεπιστημίου Κρήτης, μια τιμή που ο ίδιος ξέρει ότι ανήκει πρώτα και κύρια σε ολόκληρη τη Βικελαία Βιβλιοθήκη, στην οποία και συντόμως θα περιέλθει.

Με την ευκαιρία της αποψινής βραδιάς, ο αδελφός μου, που λόγοι υγείας δεν του επιτρέπουν να παραστεί, αισθάνεται την υποχρέωση να σας αναφέρει κάποια πράγματα τα οποία και στο παρελθόν έχει εκφράσει.

1. Η συμμετοχή του στην όλη εργασία ανακαίνισης, αναδιοργάνωσης και ανάπτυξης της Βικελαίας κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια κινήθηκε πάντοτε μέσα στο πλαίσιο των προσωπικών του περί καθήκοντος αντιλήψεων. Ως εκ τούτου, αυτή η συμμετοχή δεν συνιστά κάτι το εξαιρετικό ώστε να ελκύει ή να δικαιολογεί κατ'ουσίαν την οποιασδήποτε μορφής προσωπική του βράβευση.

2. Η εν λόγω συμμετοχή –πρέπει επι-

προσθέτως να σημειωθεί–, εκτός απ'το ότι πλαισιώθηκε από την αγάπη και το ενδιαφέρον όλων ανεξαιρέτως των συναδέλφων του, στηρίχθηκε και στην αμέριστη συμπαράσταση της δημοτικής αρχής –που διαδοχικά την εκπροσωπούσε ο Μανόλης Καρέλλης (ο αρχικός θεμελιωτής και πάντα ο πλούσιος σε ιδέες φίλος και υποστηρικτής της προσπάθειας ανακαίνισης, αναδιοργάνωσης και ανάπτυξης της Βικελαίας), ο Κώστας Κληρονόμος (που στάθηκε όχι απλώς ένας τυπικός συνεχιστής αλλά και ουσιαστικός στυλοβάτης της Βιβλιοθήκης), ο Μιλτιάδης Φαρσάρης (που κατά την ολιγόμηνη θητεία του έδειξε πολυποίκιλο και στοργικό ενδιαφέρον) και ο Κώστας Ασλάνης (που με απεριόριστη εμπιστοσύνη και αγάπη περιβάλλει σήμερα όλους τους σχεδιασμούς που κατατείνουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τόσο στη συντήρηση όσο και στην παραπέρα ανάπτυξη ενός ήδη μεγάλου, όπως είναι η Βικελαία, δημοτικού έργου).

Σε όλα τα ανωτέρω, οπωσδήποτε πρέπει να προστεθεί η μεγάλη βοήθεια που η Βιβλιοθήκη βρήκε από όλα τα Δημοτικά Συμβούλια μετά το 1990 και μέχρι σήμερα.

3. Ο αδελφός μου θα ήθελε επίσης να προσθέσει ότι έχει πλήρη συνείδηση του γεγονότος ότι μέχρι τώρα έχει υπηρετήσει τη Βιβλιοθήκη αλκί και τις ανθρωπιστικές σπουδές γενικότερα, ως απλός «εργάτης» και όχι ως ειδικός «επιστήμονας». Πολλά λάθη και αδυναμίες στην όλη διαδικασία της Βιβλιοθήκης οφείλονται αποκλειστικά σε αυτόν, ο οποίος χρεώθηκε τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια και την κεντρική ευθύνη.

4. Αυτά τα λίγα, μεταφερόμενα από εμένα εδώ, νομίζω ότι δείχνουν και την όλη δυσκολία του αδελφού μου για την αποδοχή, στο πρόσωπό του, της εν λόγω τιμής. Πάντως, αυτό που απομένει να προστεθεί, και που το νιώθει ως άνθρωπος εκ βάθρων, είναι να σας μεταφέρω το μεγάλο προσωπικό του «ευχαριστώ».

ρο από τα εκπαιδευτικά ή ακαδη-
κά του προσόντα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

τό τα αρχαία χρόνια, οι βιβλιοθή-
απετέλεσαν τους χώρους καταγρα-
και αποθησαύρισης της ανθρώπι-
εμπειρίας. Είναι πραγματικά εκ-
αικό το γεγονός ότι, από την εποχή
Σουμερίων και του Χαμουραμπί
οι τις μέρες μας, μέρες του ηλε-
ονικού λόγου, ο ρόλος και οι στόχοι
βιβλιοθηκών δεν έχουν αλλάξει ρι-

χι χωρίς δόση απλούστευσης, θα
με ότι τρεις είναι οι βασικές λει-
γίες μιας βιβλιοθήκης:

η κτήση του υλικού, η συγκέντρω-
ου σε συλλογές, η συντήρηση και
ήρησή του

η ευρετηρίαση και οργάνωση του
ού που απαρτίζει τις συλλογές

η ανάκτηση της πληροφορίας που
κεται αποθησαυρισμένη στις συλ-
ς της βιβλιοθήκης, η επεξεργασία

αι η παραγωγή νέας πληροφορίας.

ιβλιοθήκη ήταν και παρέμεινε πάντα ο χώρος, το κτίριο συ-
τρωσης των μνημείων του εγχάρακτου έντυπου ή ηλεκτρονι-
όγου. Στις μέρες μας, λόγω των τεχνικών μέσων που διαθέ-
ε, οι βιβλιοθήκες άρχισαν να επεκτείνουν τα συλλεκτικά
ενδιαφέροντα και προς το χώρο της εικόνας και προς αυτόν
ίχου.

λούτος μιας βιβλιοθήκης τονίστηκε πάντα ως το βασικότε-
τοιχείο για την αξιολόγηση και αποτίμησή της. Δεν υπάρχει
βολία ότι είναι σημαντικότερο στοιχείο, αλλά δεν αρκεί
ειμένου μια βιβλιοθήκη να αξιολογηθεί ως υψηλού επιπέ-

μέθοδος, ο τρόπος οργάνωσής της, είναι επίσης ζωτικής ση-
ας στοιχείο. Χωρίς μέθοδο και σύστημα οργάνωσης η βι-
θήκη είναι ένας θησαυρός αναξιοποίητος, μια επένδυση
φορη.

τε όμως το στοιχείο αυτό κρίνεται από μόνο του επαρκές για
καταξίωση μιας βιβλιοθήκης. Το υλικό της βιβλιοθήκης και
στήματα που χρησιμοποιούν οι βιβλιοθηκάριοι για την ορ-
σή τους αποτελούν εν δυνάμει αγαθά, μια επένδυση, η αξία
σημασία της οποίας θα κριθεί από την απόδοσή της. Μπο-
α ανταποκριθεί στις ανάγκες πληροφόρησης της κοινωνίας;
τελικός απολογισμός είναι θετικός, τότε η επένδυση είναι
σφόδρος· αν είναι αρνητικός, η επένδυση κρίνεται τελικά
φορος.

ό την άποψη των ανθρώπων που συναλλάσσονται ή σχετίζο-
με τον α' ή β' τρόπο με τις βιβλιοθήκες διακρίνουμε τις εξής
ες:

ους πνευματικούς δημιουργούς, τα έργα των οποίων απο-
υρίζονται στις βιβλιοθήκες.

ους βιβλιοθηκάρχους, που συλλέγουν, οργανώνουν, συντη-
και διατηρούν τα έργα των πνευματικών δημιουργών.

ους χρήστες, που αξιοποιούν και δίνουν νόημα στο μόχθο
ανθρώπων που ανήκουν στις δύο προηγούμενες ομάδες. Εί-

Η Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη στο Ηράκλειο.

ναι επίσης το είδος των χρηστών που καθορίζει αποκλειστικά το
χαρακτήρα της Βιβλιοθήκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ

Είναι φυσικό ότι ο χώρος των Βιβλιοθηκών για τους διανοού-
μενους υπήρξε πάντα ιδιαίτερα θελκτικός. Ήταν γι' αυτούς ένας
λειμώνας, ένα περιβόλι, όπου ο πεινασμένος και παθιασμένος
για μάθηση και έρευνα άνθρωπος μπορούσε να εντρυφήσει και
να χορτάσει. Στα νεότερα χρόνια, το κίνημα για τη δημιουργία
και την οργάνωση Βιβλιοθηκών εντάσσεται στο πλαίσιο της ευ-
ρύτερης προσπάθειας για την ανάπλαση της κοινωνίας μέσω της
εκπαίδευσης και της καλλιέργειας των γραμμάτων. Στην κίνηση
αυτή πρωταγωνιστικό ρόλο διαδραματίζουν οι λόγιοι και οι δια-
νοούμενοι. Είναι αυτοί που περισσότερο από κάθε άλλο συνει-
δητοποιούν και βιώνουν τη βαρύτητα του «ουκ επ' άρτω ζήσεται
μόνον άνθρωπος» και ότι η ανθρώπινη ζωή δεν καταξιώνεται με
μόνη τη βιολογική επιβίωση.

Δεν θα είναι υπερβολικό να πούμε ότι πίσω από κάθε σημαντι-
κή Βιβλιοθήκη πρέπει να αναζητήσουμε έναν κύκλο λογίων και
διανοουμένων, ο οποίος τη δημιούργησε, τη στηρίζει και τη συ-
ντηρεί. Η περίοδος ακμής και ανθοφορίας της Βιβλιοθήκης συ-
μπίπτει με την περίοδο ακμής και ανθοφορίας της παρέας αυτής,
ενώ η παρακμή της είναι επακόλουθο της παρακμής του κύκλου
των διανοουμένων που δημιούργησε την κίνηση για τη Βιβλιοθή-
κη. Συμβαίνει εδώ κάτι ανάλογο με αυτό που παρατηρείται στα
περιοδικά που εκδίδονται κι αποτελούν έκφραση μιας ομάδας
λογίων και διανοουμένων.

Τα πιο σημαντικά περιοδικά στη χώρα μας αλλά και διεθνώς
είναι, στην πράξη, έκφραση της ζωής, των ενδιαφερόντων και
των αναζητήσεων μιας ομάδας. Όσο η ομάδα αυτή είναι ακμαία
και θαλερή, οι σελίδες του περιοδικού σφύζουν από ζωή και δύ-
ναμη· όταν έλθουν τα χρόνια της παρακμής για την ομάδα, είναι
μοιραία και προδιαγεγραμμένη η συρρίκνωση και η πτωτική πο-
ρεία του περιοδικού.

Το πιο κοντινό μας παράδειγμα είναι αυτό των *Κρητικών Χρονικών* – ένα περιοδικό που αποτελεί τιμή και κλέος για το Ηράκλειο και την Κρήτη. Πώς θα μπορούσε να επιβιώσει το περιοδικό αυτό, χωρίς τον Καλοκαιρινό, τον Πλάτωνα, τον Παρλαμά, τον Αλεξίου και τον κοινωνικοπολιτισμικό τους περίγυρο, τον οποίο εξέφραζε: κάθε προσπάθεια επιβίωσης ή αναβίωσής του χωρίς την παρουσία της αντίστοιχης ομάδας θα μοιάζει με ξαναζεσταμένο, ανούσιο φαγητό.

Βιβλιοθήκες, Σχολεία, Πανεπιστήμια, είναι καρποί ή –αν θέλετε– αποτελούν θεσμούς μιας προχωρημένης αστικής κοινωνίας στην οποία η παρουσία των διανοουμένων διαδραματίζει αποφασιστικό και καίριο ρόλο.

Η ΒΙΚΕΛΑΙΑ ΚΑΙ Ο ΣΗΜΕΡΙΝΟΣ ΕΦΟΡΟΣ ΤΗΣ

Υπήρξε μια ακμαία αστική κοινωνία στο Ηράκλειο, το πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Η κοινωνία αυτή σημαδεύεται από την παρουσία ενός κύκλου λογίων και διανοουμένων αστών που όμοιό του ίσως δεν έχει να παρουσιάσει καμία άλλη πόλη της χώρας μας. Θυμίζω ενδεικτικά τα ονόματα του Νίκου Καζαντζάκη, των αδελφών Αλεξίου, του Στέφανου Ξανθουδίδη και τόσων άλλων. Συγχωρήστε με για τα πολλά άλλα ονόματα των συμπολιτών σας εκείνη την περίοδο, που δεν αναφέρονται εδώ. Η λεπτομερής απαρίθμησή της θα ξέφυγε από τους στόχους αυτής της εισήγησης.

Δεν είναι τυχαίο που η Βικελαία Βιβλιοθήκη εμφανίζεται ακμαία αυτά τα χρόνια και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πίσω από τη δημιουργία και την ανάπτυξή της βρίσκεται ο κύκλος των λογίων και των διανοουμένων, που άνθησε στο Ηράκλειο στο πρώτο μισό του φθίνοντος αιώνα.

Όταν η προηγούμενη γενιά των λογίων που αναφέραμε αποσύρεται, το έργο της συνεχίζεται από τους επιγόνους της. Είναι ο κύκλος των λογίων και διανοουμένων που έχουν ως κέντρο της δραστηριότητάς τους τόσο τη Βικελαία Βιβλιοθήκη όσο και το περιοδικό *Κρητικά Χρονικά*. Καρπός της ίδιας προσπάθειας και του ίδιου κύκλου διανοουμένων είναι η καθιέρωση του θεσμού των Κρητολογικών Συνεδρίων.

Γύρω στη δεκαετία του '60 ανιχνεύεται μια έντονη κρίση στη Βικελαία Βιβλιοθήκη. Είναι εποχή που, αυτός που μιλά, είχε ξεκινήσει την καριέρα του ως βιβλιοθηκάριος στη Βιβλιοθήκη της γειτονικής πόλης του Ρεθύμνου – και θα ήθελε να σας παρακαλέσει να του επιτρέψετε να μεταφέρει ορισμένες από τις προσωπικές του εμπειρίες εκείνης της εποχής που σχετίζονται με το θέμα μας.

Στο Ρέθυμνο έχει ξεκινήσει γύρω στο 1945 δειλά δειλά η Βιβλιοθήκη της πόλης, καρπός και αυτή μιας κίνησης λογίων και διανοουμένων – ανάμεσά τους βρίσκουμε δύο δικηγόρους, ένα γιατρό, δύο καθηγητές Μέσης Εκπαίδευσης που αργότερα έγιναν έγκυροι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι (δεν είναι τυχαίο αυτό), τον Κωνσταντίνο Καλοκύρη και τον Νικόλαο Δρανδάκη.

Την ίδια περίοδο, η Δημοτική Βιβλιοθήκη των Χανίων, αντίθετα με τη Βικελαία, περνούσε περίοδο μεγάλης ακμής. Ψυχή της κίνησης στα Χανιά είναι ο Λεωνίδας Μανολικάκης, ένα υπέροχο παράδειγμα ανήσυχου και δημιουργικού κρητικού διανοούμενου. Είναι μεν διευθυντής των Οικονομικών Υπηρεσιών του Δήμου Χανίων, αλλά οι πραγματικές του αγάπες είναι η Δημοτική Βιβλιοθήκη και ο Φιλολογικός Σύλλογος Χρυσόστομος. Είναι αυτός που σήκωσε όλο το βάρος για την οργάνωση του Β' Κρητολογικού Συνεδρίου στα Χανιά το 1996, και χαρακτηρίστηκε από τα πιο επιτυχημένα.

Οι άνθρωποι που ασχολούνται με τις βιβλιοθήκες είναι οι πρώ-

τοι που διαπιστώνουν την ανάγκη για επικοινωνία, συνεργασία και αλληλοκάλυψη. Συχνά, λοιπόν, ερχόταν ο Μανολικάκης στο Ρέθυμνο, επισκεπτόταν τη Βιβλιοθήκη του και, στη συνέχεια, κατευθυνόμαστε στο Ηράκλειο, να επισκεφθούμε τα βιβλιοπωλεία και τη Βικελαία. Μιλούμε για την περίοδο μέχρι το 1975. Η εικόνα λοιπόν που εκείνη την περίοδο έδινε η Βικελαία θα μπορούσε να αποδοθεί με το μήνυμα που έστειλε το αρχαίο Μουσείο προς τον αυτοκράτορα Ιουλιανό: «απέσβετο και άλλον ύδωρ». Ο Στέργιος Σπανάκης είχε προ πολλού παύσει να ασκεί τα καθήκοντα του Εφόρου, ο Σταυρινίδης γηρασμένος είχε απομονωθεί στην γωνία του Τουρκικού Αρχείου και μια απεσπασμένη από το Δήμο υπάλληλος, με την βοήθεια ενός κλητήρα και χωρίς υλική ή ηθική υποστήριξη, προσπαθούσε ηρωικά αλλά απεγνωσμένα να ανταποκριθεί αβοήθητη σε ένα δύσκολο και βαρύ έργο. Πέτυχε βέβαια κάτι πολύ σημαντικό. Να κρατήσει άσβεστη μια μικρή σπιθαμή, κατάλοιπο αλλά και υποθήκη των παλαιών καλών ημερών. Μια μικρή σπιθαμή που υπομονετικά περίμενε καλύτερες μέρες για να ξαναφουντώσει. Πρόκειται για την πάντα σεμνή και «αφανή» Αργυρώ Καρούζου.

Είναι αργότερα, γύρω στα μέσα τη δεκαετίας του '80, που επιστρέφει στο Ηράκλειο ο Νίκος Γιανναδάκης. Είχε προηγηθεί μια πλούσια σε εμπειρίες οδύσσεια που περιελάμβανε εκτός των άλλων σπουδές στην Αθήνα και την Γαλλία, ενεργή συμμετοχή στην κίνηση που περιέβαλλε το περιοδικό *Αντί*, θητεία στις φυλακές και το «σωφρονιστήριο» της δικτατορίας, επιμέλεια σοβαρών εδοτικών σειρών, γυρίζει πίσω χωρίς μεγαλόσημους τίτλους και διδακτορικά, παρ' όλο που είναι από τους λίγους που έχει μνησθ στην αρχαία φιλοσοφική σκέψη και ιδιαίτερα τους προσωκρατικούς. Το πρόβλημά του είναι ότι, ως πραγματικός διανοούμενος, κυνηγά την ουσία και αδιαφορεί προκλητικά για το κομμάτι εκνο της κοινωνικής δικαίωσης που σχετίζεται με συλλογή τίτλων και τυπικών προσόντων.

Με την πίκρα στο στόμα έντονη από τις διαψεύσεις και τις απογοητεύσεις, που στην περίπτωση πλήθους σοβαρών διανοητών διαδέχθηκε την ευφορία των πρώτων μεταπολιτευτικών μας χρόνων, εγκαταλείπει την πρωτεύουσα επιστρέφοντας στη γενέθλη πόλη. Στην προσπάθειά του για ένα νέο ξεκίνημα στο Ηράκλειο ανοίγει ένα βιβλιοπωλείο. Το θυμάμαι εκείνο το στέκι. Ένα μικρό μαγαζί και γύρω γύρω, ταιριασμένες ως κομμάτια ενός τεραστίου νοητού ψηφιδωτού, όλες οι αγάπες και οι αναζητήσεις του Νίκου, οι φανερές και οι ανομολόγητες. Όταν πήγαινα ως βιβλιοθηκάριος να αγοράσω βιβλία από εκείνο το μαγαζί δεν έβλεπα καμιά ανησυχία. Ήξερα ότι την επιλογή την είχε κάνει πριν από μένα και πολύ καλύτερα από μένα ο Νίκος.

Η προσπάθεια του βιβλιοπωλείου δεν είχε συνέχεια για τρεις κυρίως λόγους:

- το μικρό εκείνο στέκι δεν είναι αρκετό να χωρέσει τις πολλές ανησυχίες ενός τόσο πληθωρικού χαρακτήρα,
- η επιχειρησιακή πλευρά και η οικονομική πρόοδος της προσπάθειας δεν ήταν στις πρώτες επιλογές του εμπνευστή της,
- είναι εποχή που όχι μόνο στο Ηράκλειο αλλά και στα άλλα αστικά κέντρα της χώρας, και ιδιαίτερα σε αυτά που ο τουρισμός απορροφά το μεγαλύτερο τμήμα της οικονομικής και κοινωνικής ικμάδας, τα βιβλιοπωλεία κλείνουν από αναδουλειά και θέση τους καταλαμβάνουν μπαράκια, snacks, σουβλατζίδικα και πιτσαρίες.

Είναι ακριβώς ο καιρός που ο δήμαρχος του Ηρακλείου, ο Μνόλης Καρέλλης, προβληματίζεται ιδιαίτερα για τα μέτρα που πρέπει να πάρει, προκειμένου να σταματήσει ο κατήφορος

ελαίας – και, βέβαια, στα μέτρα αυτά περιλαμβάνεται η εξεύ-
η ενός προσώπου.

Νίκος Γιανναδάκης στάθηκε τυχερός γιατί από την πλευρά
δημοτικής αρχής βρήκε πραγματικά αμέριστη συμπαράστα-
του εκφράστηκε με:

την παράβλεψη-παράκαμψη τυπικών δυσκολιών πάνω στις
ίες προσέκρουε η επιλογή του ως επικεφαλής της Βικελαίας.
την επίδειξη πραγματικού ενδιαφέροντος και στοργής για
ανάπτυξη της Βικελαίας και την ευδωμή των προσπαθειών
Εφόρου της.

την παροχή κάθε ηθικής και οικονομικής
θειας.

τη μεταστέγαση του Ληξιαρχείου, που μέχρι
στεγαζόταν στο κτίριο της Βικελαίας, την
ση της εμπορικής εταιρείας που λειτουργού-
στο ισόγειο και τη διάθεση στη βιβλιοθήκη
των χώρων του όντος πολύτιμου αυτού κτι-
ου.

την ανάδειξη της Βικελαίας σε αποκλειστικό
επίσημο όργανο για την έκφραση, την οργά-
ση και τη λειτουργία της όλης πολιτιστικής
ισπάθειας του Δήμου.

Όμως και ο Δήμος Ηρακλείου, και κυρίως αυ-
στάθηκε ιδιαίτερα τυχερός με την επιλογή του
γναδάκη, διότι κατά πρώτο λόγο όλα τα παρα-
ω δεν ήταν από την αρχή αυτονόητα και ούτε
ήξαν ξαφνικά με το διορισμό του οι κρουνοί
οικονομικού και ηθικού ενδιαφέροντος από
μεριά του Δήμου. Αντίθετα, κερδήθηκαν με το
πθί και σταδιακά, αφού πρώτα πείστηκε η δη-
ική αρχή πως η νέα κατάσταση που άρχισε να
μορφώνεται στη βιβλιοθήκη, με το διορισμό
την παρουσία του νέου εφόρου, ενέπνεε εμπι-
σύνη και επέτρεπε το ρίσκο της επένδυσης.

Τς δούμε όμως πιο συγκεκριμένα ποια είναι τα
τεύγματα της Βικελαίας και του εφόρου της
δικαιώνουν την πρωτοβουλία του Πανεπι-
μίου για την οργάνωση της αποψινής τιμητι-
βραδιάς. Πηγαίνοντας λοιπόν πίσω και αξιο-
τώντας τα βήματα και τις επιδόσεις που σημει-
τηκαν με αφετηρία το διορισμό του Νίκου
Γιανναδάκη στη διεύθυνση της Βικελαίας, κατα-
άφουμε τα εξής σημεία-πλευρές.

**Σεβασμός και αγάπη στη ζωντανή ιστορία,
παράδοση και αυτό που θα ονομάζαμε παρελ-
της Βικελαίας**

Όπως αναφέραμε, όταν ανέλαβε ο νέος έφορος τη Βιβλιοθήκη,
Νίκος Σταυρινίδης ζούσε, αλλά ήταν έκδηλα τα σημεία της επι-
μένης κατάρρευσης. Τον στήριξε ψυχολογικά και ηθικά, δίδο-
ός του από την πρώτη στιγμή να καταλάβει ότι όχι μόνο δεν κιν-
νευε η θέση του στο Τουρκικό Αρχείο, είχε τέτοιες φοβίες και
ασφάλειες ο αγαθός εκείνος γέροντας, αλλά ως νέος Έφορος
ωρούσε ως πρωταρχικό καθήκον του να διευκολύνει τη μετα-
αστική του εργασία στο αρχείο και να φροντίζει για τη βελ-
ωση των συνθηκών διαβίωσής του, που εκείνο τον καιρό ήταν
λλίες. Δεν είναι υπερβολή να πω ότι τον φρόντισε, τον γηροκό-
σε και του παραστάθηκε με τον τρόπο των παλιών Κρητικών
ως τους γονείς τους, έτσι ώστε τα τέλη της πολυκύμαντης ζωής
ου να έλθουν και ανεπαίσχυντα και ειρηνικά. Η κίνηση αυτή δεν

ήταν τυχαία. Ήταν ένα δείγμα γραφής της νέας διοίκησης και
μια υπόμνηση ότι στις πνευματικές υποθέσεις δεν υπάρχει παρ-
θενογένεση, αλλά ότι το καινούργιο αναγνωρίζει και τιμά το πα-
λιό, μια και αποτελεί φυσική συνέχειά του.

• Ο κύκλος και οι φίλοι της Βικελαίας

Και το δεύτερο επίτευγμα του εφόρου μας σχετίζεται με τον άν-
θρωπο. Συγχωρήστε μου το ανορθόδοξο των επιχειρημάτων μου.
Μιλώντας για Βιβλιοθήκη θα περιμένατε να αρχίσω την απαρίθμη-
ση για το πόσους τόμους απέκτησε, πόσα βιβλία δάνεισε ή πόσες

διαλέξεις διοργάνωσε. Όλα αυτά είναι καλά και
άξια, αλλά πιο σημαντική είναι η δημιουργία ενός
δυναμικού ζωντανού ανθρώπινου περιβάλλοντος.
Όλα τα υπόλοιπα έρχονται ως φυσική συνέπεια.

Σιγά σιγά, αθόρυβα αλλά μεθοδικά, δημιουρ-
γήθηκε με τις πρωτοβουλίες του εφόρου της ένας
υψηλών προδιαγραφών κύκλος φίλων της Βικε-
λαίας, που αποτέλεσε βασικό άξονα της όλης
προσπάθειας. Λίγα μόνο ονόματα θα ήθελα να
αναφέρω εδώ που αποτελούν σήμα κατατεθέν
της σοβαρότητας αυτού του επιτεύγματος: τον
Γ.Π. Σαββίδη, τον Ζήσιμο Λορεντζάτο, τον Νίκο
Παναγιωτάκη, τον Μενέλαο Παρλαμά. Ο τελευ-
ταίος μάλιστα είχε κάνει τη Βικελαία όχι απλώς
γραφείο σπίτι του.

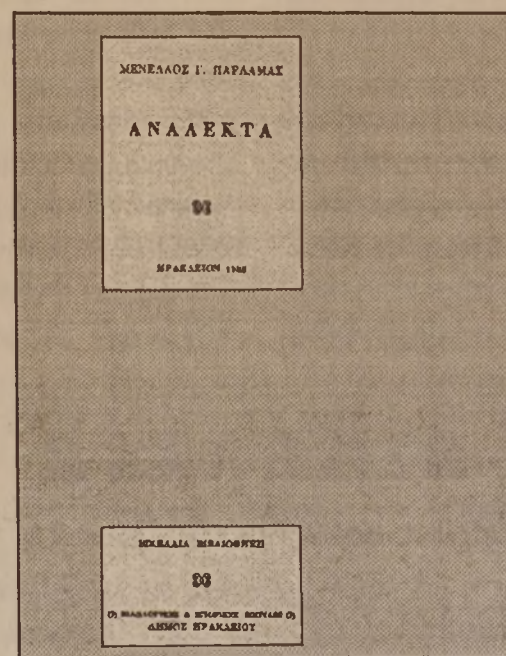
Και βέβαια, δεν μπορεί να παρασιωπηθεί η
διακεκριμένη παρουσία του καθηγητή Μιχάλη
Κοπιδάκη, αφοσιωμένου φίλου της Βιβλιοθήκης
και του εφόρου της.

• Το περιοδικό

Ο παραλληλισμός στην αρχή της ομιλίας μου
της προσπάθειας για την οργάνωση μιας βιβλιο-
θήκης με την προσπάθεια για την έκδοση ενός
περιοδικού δεν ήταν τυχαίος. Ούτε είναι τυχαία η
έκδοση του περιοδικού *Παλίμψηστο* ως ένα από
τα πρώτα ανοίγματα που έκανε η βιβλιοθήκη με
τον νέο της έφορο, όπως και δεν είναι τυχαία η
παρουσία των *Κρητικών Χρονικών* σε μια προγε-
νέστερη περίοδο ακμής της Βικελαίας. Και τα
δύο προϋποθέτουν την ύπαρξη του κατάλληλου
ανθρώπινου κλίματος που είναι απαραίτητο προ-
κειμένου να ευοδωθεί μια τέτοια προσπάθεια.
Ξεφυλλίζοντας τους τόμους του *Παλίμψηστου*,
μπορείς να διαπιστώσεις ιδίως όμμασι την ποιό-
τητα και τον πλούτο των συνεργατών και των φί-
λων της Βικελαίας.

(...)

Μου αρκεί το γεγονός ότι η Βικελαία αποτελεί μια από τις λί-
γες και ίσως τη σοβαρότερη προσπάθεια που αναλήφθηκε όλα
αυτά τα χρόνια στο νησί, προκειμένου να δημιουργηθούν οι ανα-
γκαίες προϋποθέσεις και να δοθούν τα κατάλληλα ερεθίσματα
που θα επιτρέψουν στο μέλλον την ένταξη στην τοπική κοινωνία
μιας σοβαρής ακαδημαϊκής κοινότητας στα τρία αστικά μας κέ-
ντρα, στο Ηράκλειο, το Ρέθυμνο και τα Χανιά. Από την άποψη
αυτή, η από μέρους του Πανεπιστημίου διοργάνωση της αποψι-
νής εκδήλωσης προς τιμήν του εμπνευστή και δημιουργού αυτής
της προσπάθειας αποτελεί επιβεβλημένο καθήκον και χρέος, αλ-
λά συγχρόνως τιμά την Πρυτανεία και τους ακαδημαϊκούς που
είχαν την ωραία αυτή έμπνευση και ανέλαβαν την ευγενική αυτή
πρωτοβουλία.

Πάνω: το πρώτο τεύχος
του *Παλίμψηστου* (1985).

Κάτω:

συγκεντρωτική έκδοση κειμένων
του Μενέλαου Παρλαμά.

Οι βιβλιοθήκες και η πνευματική ζωή

του Αλέξη Πολίτη

Οχι, δεν πρόκειται να σας εκθέσω τα αυτονόητα, πόσο δηλαδή συντελεί μια καλά οργανωμένη και καλά εμπλουτισμένη βιβλιοθήκη στην πνευματική ανάπτυξη ενός τόπου. Θα επιχειρήσω να εξετάσω το ζήτημα από ιστορική σκοπιά, και θα χρησιμοποιήσω το τεκμήριο βιβλιοθήκη από μian άλλην οπτική γωνία. Πώς συγκροτήθηκαν οι δημόσιες και οι ιδιωτικές βιβλιοθήκες, πόσο διαφορετική μορφή είχαν στο πέρασμα των αιώνων, και τι σήμαινε για την πνευματική, τη διανοητική και γενικότερα για την κοινωνική ζωή η ετερόμορφη, κάθε φορά, συστατική υφή τους. Πώς δηλαδή η διανοητική διαμόρφωση της κοινωνίας καθρεφτίζεται διαρκώς μέσα στο αντικείμενο που λέγεται βιβλιοθήκη.

Ο χώρος μας θα είναι βέβαια ο ελληνικός, και ο χρόνος μας η νεότερη ιστορία. Θα αρχίσουμε έτσι από τα χρόνια της τουρκοκρατίας, και, άλλοτε με μικρά, άλλοτε με μεγάλα βήματα, άλλοτε και με άλματα, θα πλησιάσουμε ως τα πιο πρόσφατα χρόνια.

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας, λοιπόν, ας πούμε στον 16ο, στον 17ο, στον 18ο αιώνα, δημόσιες μορφής βιβλιοθήκες συναντάμε σχεδόν αποκλειστικά στα μοναστήρια, τις σπουδαιότερες στα μοναστικά κέντρα, το Άγιον Όρος, τα Μετέωρα, αλλά και στα αυτόνομα, όπως στην Πάτμο, τη μονή Προδρόμου στις Σέρρες, το Ντούσικο στη Θεσσαλία. Ακριβέστερα, δεν υπήρχε μοναστήρι με κάποιαν ακτινοβολία και παράδοση που να μη διαθέτει τη βιβλιοθήκη

του. Φυσικά, συλλογιζόμαστε ότι στα χρόνια εκείνα η σχολική διαδικασία βρισκόταν αποκλειστικά στα χέρια της Εκκλησίας – ωστόσο θα ήταν λάθος να συνδέσουμε στενά τη μαθησιακή διεργασία με τις μοναστηριακές βιβλιοθήκες. Όσο μπορούμε να ξέρουμε, η εκπαίδευση περιοριζόταν, για το μέγιστο ποσοστό των μαθητών, σε στοιχειώδη αλφαριθμητισμό: λίγη γραφή, συλλαβιστική ανάγνωση ενίοτε και οι βασικές αριθμητικές πράξεις. Διατρέχοντας τον «κώδικα» της μητρόπολης Λαρίσης, το κατάστιχο δηλαδή που καταγράφονταν οι γάμοι, τα βαφτίσια, τα μνημόσυνα, τα διαζύγια, και η απληλογραφία των μητροπολιτών έως τα μέσα του 18ου αιώνα, ένα λίγο μεταγενέστερος λόγιος, ο Κωνσταντίνος Κούμας, απελευθερώνει: «Γράμματα με βαρβαρικήν σύνταξιν, με ανορθογραφίαν απθανον και εις αυτάς των μητροπολιτών τας υπογραφάς γεμίζουσ τον ειρημένον κώδικα», έγραφε. Αυτά ως τα 1730 περίπου, οπότε –σταδιακά– τα πράγματα κάπως βελτιώθηκαν.

Όσοι ερευνητές προσπάθησαν να εμβαθύνουν στη συγκρότηση των μοναστηριακών βιβλιοθηκών διαπιστώνουν πως δεν πρόκειται, ακριβώς, για δημόσιες βιβλιοθήκες: απλώς, στους ιεροεκείνους χώρους κατέληγαν οι προσωπικές ιδιωτικές βιβλιοθήκες ορισμένων λογίων πατριαρχών, άλλοτε απλών ηγουμένων ή κληρικών, που τα κληροδοτούσαν στη μονή της μετανοίας τους. Τα βιβλία φυλάσσονταν, όμως αυτό σημαίνει μονάχα ότι δεν πταίνονταν. Αποτελούσαν μια σκευή, αλλά σπάνια ένα εργαλείο

ΒΙΚΕΛΑΙΑ

Η Βιβλιοθήκη που αναζήτησε το κοινό της

ΠΡΩΤΑ ΕΜΑΘΑ το όνομα, και πολύ αργότερα γνώρισα το πρόσωπο. Ο Νίκος Γιανναδάκης ήταν γνωστός από την αντιστασιακή του δράση. Όλοι εμείς που δεν τολμήσαμε όσο θα θέλαμε, όσο θα έπρεπε, νιώθαμε έντονο θαυμασμό και σεβασμό για τους φυλακισμένους. Αλλά δεν ήταν μονάχα ο ηρωισμός, η λεβεντιά. Ο Νίκος Γιανναδάκης επεξεργαζόταν μέσα στη φυλακή το όραμά του, προσπαθούσε να το φανταστεί σ' όλες του τις λεπτομέρειες: ίσως γι' αυτό και το τροποποιούσε διαρκώς. Μαθευόντουσαν όλα ετούτα, και μερικοί προσέχαμε και τιμούσαμε ξεχωριστά την ανεξαρτησία και τον προσωπικό στοχασμό που έδειχνε η σκέψη του.

Αργότερα συναντηθήκαμε κάποιες φορές, και καθώς το όνομα έπαιρνε σάρκα και μορφή, κρυστάλλωνε, με τον καιρό, και η άμεση, προσωπική εικόνα: μια πολύ

ισχυρή βούληση, μαζί με μια εντυπωσιακή πραότητα, ένα οξύ εταστικό μάτι και ταυτόχρονα ονειροπόλο, σπάνιοι δηλαδή συνδυασμοί. Οι ιδέες μας είχαν σταματήσει πια να συμβαδίζουν, όμως αυτό δεν βάραινε, και ο Νίκος ολοένα ανέβαινε στη συνείδησή μας.

Δεν είναι ωστόσο τα ατομικά χαρίσματα που τιμούμε απόψε – αυτά συνιστούν μονάχα τις προϋποθέσεις. Απόψε τιμούμε τις δημόσιες αρετές, εκείνες που εκδηλώθηκαν μόλις ο Νίκος Γιανναδάκης ανέλαβε τη διεύθυνση της Βικελαίας. Όλοι εμείς, όσοι συγκεντρωθήκαμε εδώ, γνωρίζουμε τη σχεδόν μαγική της μεταμόρφωση: όταν το βουνό δεν πάει στον Μωάμεθ, λέει η παροιμία, πάει ο Μωάμεθ στο βουνό. Έτσι και η Βικελαία: οργανώθηκε, εμπλουτίστηκε κι αναζήτησε αυτή το κοινό της. Τους αναγνώστες, τους δω-

ρητές, τους συνεργάτες – ίσως είναι η στιγμή να μνημονεύσουμε τώρα και τον Μενέλαο Παρλαμά. Στήθηκαν εκθέσεις που η ακτινοβολία τους ξεπέρασε τα όρια του νησιού και του τόπου, ξεκίνησαν εκδοτικές σειρές αξιοζήλευτες, πήρε πάνω της το βάρος σημαντικών περιοδικών.

Όμως το θέμα μου απόψε δεν είναι να αναπτύξω τη σπουδαιότητα του έργου που συντελέστηκε στη Βικελαία Βιβλιοθήκη ούτε να ευφημίσω την αξιότητα του διευθυντή της. Πιο ταιριαστό είναι να τιμήσω και το θεσμό και το πρόσωπο με τρόπο πλησιέστερο προς τις δικές μου αρμοδιότητες, και να σας προτρέψω να διερευνήσουμε μαζί ένα ζήτημα φιλολογικό, σχετικό με την ιστορία, τις διαφορετικές μορφές των παλαιότερων βιβλιοθηκών...

Αλέξης Πολίτης

ήσης. Όταν, γύρω στα 1785, ένας ευρω-
αίος φιλόλογος τριγύρναγε τα μοναστή-
α της καθ' ημάς Ανατολής, αναζητώντας
ποιον τόμο με ομηρικά σχόλια, χαρά-
ηρισε αυτές τις βιβλιοθήκες, κάπως πι-
όχολα, «βιβλιοτάφους». Εμείς δεν χρει-
ζεται να συνταχθούμε μαζί του. Μπορού-
απλώς να διαπιστώσουμε, αυτό είναι
ου μας ενδιαφέρει τώρα, πως η βιβλιοθή-
η, μικρή ή πλούσια, ήταν ακόμα υπόθεση
ιωτική. Μόλις πέρναγε στον δημόσιο χώ-
ο, αποστεωνόταν.

Τα σημάδια ενός διαφορετικού πνευμα-
κού ορίζοντα άρχισαν να διαφαίνονται
εις ελληνόφωνες περιοχές γύρω στα
1720: πρόκειται για το φαινόμενο που ονο-
μάζουμε πρώιμος διαφωτισμός, και ξέρου-
πως μια καινούργια κοινωνική τάξη, οι
αναριώτες, θα αποτελέσουν τους φορείς
του. Επιφανέστεροι εκπρόσωποι, η οικο-
γένεια των Μαυροκορδάτων, αρχικά υψη-
οί αξιωματούχοι και σύντομα ηγεμόνες
εις παραδουνάβιες χώρες. Και είναι
ακριβώς ένας Μαυροκορδάτος, ο Νικόλα-

ος, που θα συγκροτήσει πρώτος μια διαφο-
ρετικής υφής βιβλιοθήκη, γύρω στα 1720. Διαφορετική από κάθε
ποψη, πρώτα πρώτα ως προς το μέγεθος: χιλιάδες οι τόμοι. Αλλά
εν είναι τόσο αυτό, είναι νομίζω δύο άλλα της χαρακτηριστικά
ου φανερώνουν την καινούργια τροπή των πραγμάτων.

Το πρώτο είναι η «βιβλιοφιλία». Ο Μαυροκορδάτος δεν αγορά-
ει βιβλία απλώς για να διαβάσει. Συλλέγει σπάνια αντίτυπα, συ-
γκεντρώνει όσο μπορεί όλες τις παρόμοιες εκδόσεις, γυρεύει να
συγκροτήσει, είτε για τον ίδιον είτε για την αυλή του, ένα κανονι-
κό φιλολογικό σπουδαστήριο, ώστε κάποια στιγμή μπορεί να δη-
λώσει με υπερηφάνεια: «omnes editiones Theophrasti extant in
ostra bibliotheca» – υπάρχουν όλες οι εκδόσεις του Θεόφραστου
τη βιβλιοθήκη μας.

Το δεύτερο είναι μια συστηματική, μια εξαιρετικά συστηματικά
ροσπάθεια να θησαυριστεί στη βιβλιοθήκη του το πλήρες σώμα
ης νεοελληνικής πνευματικής παραγωγής, να αποκτήσει δηλαδή
ντίγραφα από όλα τα γραμμένα σε γλώσσα ελληνική, διάσπαρτα
ε ποικίλες βιβλιοθήκες, χειρόγραφα έργα.

Είμαστε μπροστά στο φαινόμενο της ηγεμονικής βιβλιοθήκης,
αινόμενο που το ξέρουμε καλά από την Ευρώπη. Εκεί ο βασι-
ιάς, ή ο μερικότερος τοπικός ηγεμόνας, θέλει να συγκεντρώσει
τη βασιλική βιβλιοθήκη το σύνολο της παγκόσμιας, ή έστω της
μόγλωσσης με αυτόν, παραγωγής. Εργαλείο χρήσης, πιθανόν,
λλά και μέσον επίδειξης, δύναμης, κύρους. Και κάτι παραπάνω,
μως: εξουσίας. Δεν επιτρέπεται ο βασιλιάς να μην κατέχει κάτι
του το κατέχει κάποιος άλλος, κατώτερός του. Στη σύλληψή τους,
λοιπόν, οι ηγεμονικές βιβλιοθήκες δεν είναι δημόσιες, κάθε άλλο-
ίναι ο καθρέφτης της αξίας και της δύναμης του ενός. Μονάχα
του, και αυτό είναι το σημαντικό, όπως συχνά συμβαίνει, η μεγά-
η ποσότητα αλλάζει αθέλητα και την ποιότητα: η συγκέντρωση
όλης της γαλλικής, λόγου χάρι, παραγωγής στη Βασιλική Βιβλιο-
θήκη του Παρισιού, βοήθησε αποφασιστικά στην ενοποίηση της
γαλλικής πνευματικής παράδοσης και στη συγκρότηση της εθνι-
κής συνείδησης, αυτής που, περνώντας πια σε διαφορετικά χέρια,
θα ανέτρεπε το βασιλιά και θα ονόμαζε «εθνική» τη βιβλιοθήκη

Η αίθουσα Θεοτοκόπουλου της Βικελαίας Βιβλιοθήκης.

του. Να προσθέσουμε, λοιπόν, ότι από τον κύκλο του Νικόλαου
Μαυροκορδάτου, και σίγουρα υπό την εποπτεία του, γράφτηκε
και η πρώτη ιστορία των νεοελληνικών γραμμάτων.

Ωστόσο, τα πράγματα δεν ήταν τόσο ώριμα στην ελληνική Ανα-
τολή. Γύρω στα 1750, πολύ σύντομα δηλαδή, η οικονομική δυ-
σπραγία χτύπησε την οικογένεια των Μαυροκορδάτων, και η τε-
ράστια αυτή, και σημαδιακή για την πορεία της νεοελληνικής δια-
νόησης βιβλιοθήκη, πουλήθηκε στους δρόμους της Κωνσταντινού-
πολης. Διαφάνηκε έτσι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της νεότε-
ρης ιστορίας μας, η ασυνέχεια, ή, πιο σωστά, η αναντιστοιχία ανά-
μεσα στη βούληση κάποιων φωτισμένων και στην αντοχή της κοι-
νωνικής πραγματικότητας. Όμως, ας μην ανοιγόμαστε πολύ σε
θέματα που ξεπερνούν τα όρια τα οποία έθεσε ο τίτλος μας.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Τα πράγματα προχώρησαν πιο αργά, με μικρότερα βήματα, από
άλλους δρόμους. Ήταν η εμπορική τάξη που θα έπαιρνε τελικά το
Διαφωτισμό στα χέρια της, και ήταν τα σχολεία που αυτή ίδρυσε,
προς το τέλος του αιώνα, που θα έφερναν τις πρώτες βιβλιοθήκες
με δημόσιο χαρακτήρα στον δικό μας χώρο. Μικρές, σε σύγκριση
με τη μαυροκορδάτεια, βιβλιοθήκες, που κι αυτές από τους ιδιώ-
τες κληροδοτήθηκαν ή χαρίστηκαν, αλλά που η δυναμική της επο-
χής τούς προσέδωσε ευρύτερη, χρησιμότερη προοπτική. Και
ακριβώς επειδή η ποσότητα είναι ένα κρίσιμο μέγεθος για τις βι-
βλιοθήκες – μια βιβλιοθήκη δεν στήνεται από τη μια μέρα στην άλ-
λη – είναι ακριβώς στο Βατοπέδι, στο Άγιον Όρος, που συγκροτή-
θηκε η πρώτη σχολική βιβλιοθήκη. Αλλά κι εδώ η ασυνέχεια: λίγα
χρόνια μετά την ίδρυσή του, το σχολείο αυτό διαλύθηκε και τα επι-
βλητικά του κτίρια ρήμαξαν. Είπαμε, οι έμποροι έφερναν το και-
νούργιο στην ελληνική κοινωνία, κι έτσι οι σχολικές βιβλιοθήκες
ρίζωσαν στις εμπορικές πόλεις: στη Ζαγορά του Πηλίου και στις
Μηλιές αργότερα, στην Κοζάνη, τη Σμύρνη, τις Κυδωνίες, και, η
σημαντικότερη απ' όλες, στη Χίο. Αξίζει να κρατήσουμε στο νου
μας μια χρονολογία: 1813, τότε εγκαινιάζεται, στην Κοζάνη, το

πρώτο αυτόνομο κτίριο σχολικής βιβλιοθήκης, κι ακόμα πως στις παραθαλάσσιες πόλεις, Σμύρνη, Χίος, Κυδωνίες, κοντά στις βιβλιοθήκες ιδρύθηκαν και τυπογραφεία. Σημάδια όλα τούτα μιας ευρύτερης δυναμικής.

Πόσο χρηστικές, πόσο εργαλειακές στάθηκαν άραγε οι καινούργιες βιβλιοθήκες; Λιγοστά είναι τα στοιχεία που διαθέτουμε: κάποιες αποδείξεις δανεισμού, που φανερώνουν την κοινή χρήση, ορισμένα σημειώματα στα λευκά φύλλα ή στα περιθώρια των βιβλίων, που δεν έχουν διόλου συστηματικά διερευνηθεί, κάποιες αναφορές στις αλληλογραφίες των συγχρόνων ή στη φιλολογική εφημερίδα που τυπωνόταν στη Βιέννη, τον *Λόγιο Ερμή*. Αυτά τα λίγα μάς επιτρέπουν πάντως να θεωρούμε πως ο κύριος αγωγός της γνώσης περνούσε ακόμη από τις ιδιωτικές βιβλιοθήκες, αλλά ταυτόχρονα και πως μια διαφορετική δυναμική είχε αρχίσει να κάνει αισθητή την παρουσία της.

Μπορούμε μάλιστα να συνυπολογίσουμε στα στοιχεία μας και επιπλέον ενδείξεις. Εκεί, προς τη δεύτερη δεκαετία του περασμένου αιώνα, λίγο πριν από την Επανάσταση, η ομάδα των εμπόρων, που σταδιακά συγκροτούσε την αστική τάξη, άρχισε να δημιουργεί δημόσιες βιβλιοθήκες και για ενήλικες. Στη Σμύρνη ήταν το *Καζίνο*, η λέσχη δηλαδή των εμπόρων, στην Πόλη η *Φιλολογική Εφορεία του Συστήματος των εν Κωνσταντινουπόλει Γραικών Εμπόρων*. Λίγα πάλι πράγματα και αναιμικά, αλλά πάντως καινούργια, διαφορετικά.

ΚΟΡΑΗΣ: «ΘΕΜΕΛΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ»

Εδώ μας χρειάζεται νομίζω πάλι κάποιος παραλληλισμός με τα ευρωπαϊκά τεκταινόμενα: συχνά πυρήνες των επαναστατικών εξεγέρσεων των καρμπονάρων ή των άλλων δυναμικών οργανώσεων στάθηκαν τα δημόσια αναγνωστήρια, τα *cabinets de lecture*. Ίδιες ρίζες πρέπει να έτρεφαν και τα ελληνικά αντίστοιχα ιδρύματα, ανεξάρτητα από την εμβέλεια που τελικά κατόρθωσαν να αποκτήσουν.

«Έπεμψα εις την Βουλήν τα *Ηθικά* και *Πολιτικά* του Αριστοτέλους, τον Ονήσανδρον και τον Βεκκαρίαν», έγραφε τον Οκτώβριο του 1823 ο Κοραΐς, «ως πρώτον θεμέλιον ή (αν αγαπάς) προζύμιον της μελλούσης του έθνους δημοσίου βιβλιοθήκης: περί της οποίας επρόβαλα και σχέδιον, πώς έχουν να την συναθροίσωσιν εγγήγορα». Έχει ήδη καταστραφεί η Χίος, και μαζί με το νησί χάθηκε και η βιβλιοθήκη του, τέκνο πνευματικό κι αυτό του Κοραΐ, αλλά το πάθος του γέροντα το φруντώνει το πείσμα. Τώρα δεν είναι η Χίος, τώρα είναι η Βουλή των ελεύθερων πια Ελλήνων που θα αποτελέσει το κέντρο του έθνους. Έχουμε μπει σε διαφορετική τροχιά, και η έννοια του εθνικού κράτους δομείται πάνω στη σύλληψη «πρωτεύουσα και ακτίνες της περιφέρειας». Δεν ήταν μόνος του ο Κοραΐς: πολλοί λόγιοι έσπευσαν να συνεισφέρουν, και το 1828 συστήνεται ένας πρώτος πυρήνας στην Αίγινα, το 1832 συγκροτείται η *Δημόσια Βιβλιοθήκη*, που θα μεταφερθεί τρία χρόνια αργότερα στην Αθήνα. Λίγο αργότερα θα μετονομαστεί Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, θα συστεγαστεί για πολλά χρόνια μαζί με την πανεπιστημιακή, ώσπου στα 1902 θα μεταφερθεί στο μεγαλεπήβολο κτίριο που στεγάζεται και σήμερα.

Με την ίδρυση του εθνικού κράτους, οι Έλληνες θα χωριστούν σε ελεύθερους και υπόδουλους. Και ενώ στην υπόδουλη Ελλάδα οι τοπικές βιβλιοθήκες θα συνεχίσουν με τρόπο αχνό, και χωρίς την παλιά δυναμική, τα πρότυπα που είχαν δημιουργηθεί στην προεπαναστατική περίοδο, στην ελεύθερη θα υποταχθούν σε κάποιους κεντρικούς σχεδιασμούς. Το κράτος θα αναλάβει την ευθύνη των βιβλιοθηκών του, και μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους βιβλιοθηκών: τις δύο κεντρικές, την Εθνική και τη Βιβλιο-

θήκη της Βουλής, τις περιφερειακές των μεγάλων ή μικρών δήμων, και τις σχολικές. Είναι προφανές πως από άποψη λειτουργική, χρηστική, το βάρος έπεφτε στις τελευταίες.

Το όνομα των Ζωσιμάδων, των ευεργετών αυτών που από τις αρχές κιόλας του 19ου αιώνα χρηματοδοτούσαν την έκδοση βιβλίων και φρόντιζαν να τα μοιράσουν στα προεπαναστατικά σχολεία είναι γνωστό, νομίζω. Μετά το 1830, το κράτος βρέθηκε με ένα διαθέσιμο απόθεμα αρκετών τέτοιων βιβλίων, που πλουτιζόταν κι από άλλες μικρότερες δωρεές. Και με αυτά τα βιβλία, τα γερασμένα πια, έκρινε πως θα μπορούσε να εμπλουτίσει τις σχολικές βιβλιοθήκες. Όπως παλιότερα στις μοναστηριακές, έτσι και τώρα στις σχολικές, τα βιβλία δεν αγοράζονταν, πολύ περισσότερα, δεν παραγγέλνονταν από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Βιβλιοθήκες υπήρχαν σε αρκετά σχολεία, μα υπήρχαν για να υπάρχουν. Οι διευθυντές τις κλείδωναν συνήθως σε υαλόφρακτα ερμάρια, ώστε να τις παραδώσουν άθικτες στους επόμενους. (Όσο σπουδάσαμε σε δημόσια σχολεία, θα ξέρουμε πως οι πρακτικές αυτές επιβίωσαν έως τις μέρες μας). Καμιά φορά –και δεν θα βγάλω το παράδειγμα που θα σας αναφέρω από τον νου μου– σημερινοί ερευνητές της τύχης σχολικών βιβλιοθηκών βρίσκοντα μπροστά σε πακέτα ομοειδών βιβλίων που δεν λύθηκαν από το 1840, τότε που είχαν σταλεί για να χρησιμοποιηθούν από τους μαθητές και τους δασκάλους. Η ελληνική εκπαίδευση παρέμεινε με το μοναδικό εγχειρίδιο – και αυτό σε μια κοινωνία που η βιβλιοπαγωγή της έφτανε στο δεκαπλάσιο της αντίστοιχης παραγωγής των βαλκάνιων γειτόνων.

Δεν είναι μόνο για λόγους συντομίας που δεν θα αναφερθώ στα κατά τόπους δημοτικές βιβλιοθήκες. Η μοίρα τους συνοψίζεται στην ίδια πικρή φράση: υπήρχαν για να υπάρχουν. Ο εμπλουτισμός γινόταν σχεδόν αποκλειστικά από κληροδοσίες, εκτός αν κάποιος δημοτικό συμβούλιο αποφάσιζε να ενισχύσει έναν διάσημο συμπολίτη. Και αν μεγεθύνουμε τα ποσά, και αφαιρέσουμε τις μικροδιακυμάνσεις, μπορούμε να πούμε πως περιγράψαμε και τη τύχη των δύο κεντρικών βιβλιοθηκών, της Εθνικής και της Βουλής.

Δεν είναι ο στόχος μου να οικτίρω, πολύ περισσότερο να καταγγείλω. Αναφέρθηκα πριν σε μιαν αξιοσημείωτη βιβλιοπαγωγή υπήρχε, οι κοινωνικές ροπές δεν τείνουν ποτέ προς τη μία μονάχα κατεύθυνση. Βιβλία και γράφονταν, και, σε έναν βαθμό, μικρότερον οπωσδήποτε, διαβάζονταν· βιβλιοθήκες σχηματίζονταν, αλλά στο ιδιωτικό κυρίως επίπεδο. Παράδοση δημόσιων βιβλιοθηκών δεν αποκτήσαμε στον τόπο μας, ίσως επειδή η ανάπτυξη του δημόσιου αισθήματος απαιτεί μια μακρόχρονη καλλιέργεια, και είναι χαρακτηριστικό πιο ανεπτυγμένων κοινωνιών. Ωστόσο, έχω υποτυπώσει, πολύ αχνά, κάποια γενικότερη αρχή, έναν δείκτη αποτελεσματικότητας της κοινωνικής βούλησης. Νομίζω πως είναι ενδιαφέρον να θυμηθούμε πως κατά τις τελευταίες προεπαναστατικές δεκαετίες παρατηρείται μια τάση από το ιδιωτικό προς το δημόσιο. Αυτήν την τάση του δείκτη τη διαπιστώνουμε εμφανέστερα σε άλλου τύπου εκδηλώσεις, κοινωνικές είτε διανοητικές, όμως δεν είναι δίχως σημασία ότι εμφανίζεται και στη ανάπτυξη των βιβλιοθηκών. Σε στιγμές που η αόριστη κοινωνική βούληση μετατρέπεται σε πράξη, σε προϊόν θα έλεγαν οι τεχνικοί, το αίσθημα του δημόσιου υπερτερεί του ιδιωτικού – η Επανάσταση του '21 είναι ένα κορυφαίο πασίγνωστο παράδειγμα, τα χρόνια της Κατοχής ένα δεύτερο.

Αν τον δείκτη αυτόν τον συναντάμε και στις δραστηριότητες της Βικελαίας Βιβλιοθήκης, τότε μπορούμε να είμαστε και περήφανοι, και αισιόδοξοι. Αρκεί η βούληση της φωτισμένης ηγεσίας της να μην ανατραπεί.

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Κριτικός ορθολογισμός και Χάμπερμας

Κωνσταντίνος Καβουλάκος,
Πύργκεν Χάμπερμας: Τα
θεμέλια του Λόγου και της
κριτικής κοινωνικής θεωρίας,
Εκδ. Πόλις, Αθήνα 1996

Με τις σημαντικότερες πλευ-
ρες του έργου του J. Habermas,
από τους μεγαλύτερους
σύγχρονους διανοητές, κατα-
ίνεται το βιβλίο του Κ. Κα-
βουλάκου Πύργκεν Χάμπερ-
μας: Τα θεμέλια του Λόγου και
της κριτικής κοινωνικής θεω-
ρίας, που εκδόθηκε από τις εκ-
δόσεις Πόλις.

Πνευματικό τέκνο της πλού-
ας γερμανικής φιλοσοφικής
παραδόσης, ο J. Habermas συ-
λιδεσε αρχικά το έργο και την
καθημαϊκή του δραστηριότη-
τη με τη σχολή της Φρανκφούρ-
ης, ενώ στη συνέχεια ανέπτυ-
ξε, με ιδιαίτερα συστηματικό
τρόπο, το θεωρητικό πεδίο της
πικοινωνιακής αλληλόδρασης
των κοινωνικών υποκειμένων.

Ο Κ. Καβουλάκος παρακο-
λουθεί τη διαδρομή της σκέψης
του Habermas ξεκινώντας από
τη «διαμάχη γύρω από το θετι-
κισμό» έως τη διατύπωση και
ανάπτυξη της θεωρίας του επι-
ικοινωνιακού Λόγου με πλήρη
πίγνωση του ενδιαφέροντος
που αυτή παρουσιάζει. Από
την αρχή του έργου του έως ση-
μερα, ο Habermas πραγματο-
ποιεί πολυσχιδή διάλογο είτε
με διάφορους τομείς της επι-
στημονικής έρευνας είτε με τα
φιλοσοφικά ρεύματα του φι-
λοσοφικού στοχασμού. Μέσα
από την υποβολή σε συστηματι-
κό και ουσιαστικό έλεγχο των
επιχειρημάτων του, μέσα από
ένα «διάλογο πάνω στο διάλο-
γο» παρακολουθούμε την εξέ-

λιξη της χαμπερμασιανής προ-
βληματικής.

Οι βασικοί κόμβοι αυτής της
εξέλιξης, επάνω στους οποίους
ο Καβουλάκος εστιάζει την
προσοχή του, είναι οι ακόλου-
θοι:

α. Η διπλή κριτική του Ha-
bermas στους υπερασπιστές του
κριτικού ορθολογισμού αλλά
και στη θεώρηση του Marcuse
για την τεχνική, την ιδεολογία
και τη νεωτερικότητα.

Στις αρχές της δεκαετίας του
'60, ο Habermas αποκαλύπτει,
στο πλαίσιο ολομέτωπης επίθε-
σης στα θεμέλια του κριτικού
ορθολογισμού των Popper και
Albert, ότι ο θετικισμός είναι
ένα «αδιάζον είδος πραγματο-
ποιημένης ιδεολογίας» και, ταυ-
τοχρόνως, ότι η απόφαση υπέρ
του ορθού Λόγου μένει αυθαί-
ρετη εφόσον δεν εμπεριέχει ένα
ορθολογικό πρακτικό διαφέ-
ρον, δεν θεμελιώνεται δηλαδή
στο χώρο της πράξης. Ωστόσο, ο
Habermas δεν αναλαμβάνει την
ευθύνη του συνόλου των συνε-
πειών της διαλεκτικής του πρα-
κτικού διαφέροντος για τη νεω-
τερικότητα (αναγωγή της τεχνι-
κής σε πολιτική κυριαρχία) και
την επιστημονικοτεχνική εξέλι-
ξη (σχετικοποίηση της τεχνικής
προόδου), όπως ο Marcuse. Με
το επιχείρημα της «σταθερής λο-
γικής της τεχνικής εξέλιξης», ο
Habermas αποδέχεται μέρος
της θετικιστικής προβληματικής
περί της αναγκαιότητας του ση-
μερινού τεχνολογικού πολιτι-
σμού, ακροβατώντας ανάμεσα
στο σχετικισμό και στον αντικει-
μενισμό. Με τη διπλή ωστόσο
αντιπαράθεσή του με τον
Popper και τον Marcuse κρατά
ως πολύτιμη υποθήκη για τη με-
τάπειτα επικοινωνιακή θεμε-

λίωση του ορθού Λόγου την
εκλέπτυνση των εννοιών που
κληρονόμησε από τη σχολή της
Φρανκφούρτης, όπως αυτών του
εργαλειακού/επικοινωνιακού
πράττειν και του βιοκόσμου/
υποσυστημάτων.

β. Η απόπειρα μιας «γνωσιο-
ανθρωπολογικής θεμελίωσης»
της κριτικής κοινωνικής θεω-
ρίας και οι αντινομίες της δια-
λεκτικής του «αναστοχασμού».

Η διαλεκτική του διαφέροντος,
όπως αναπτύσσεται στο *Γνώση
και Διαφέρον* (1968), έρχεται να
ικανοποιήσει τη διπλή αξίωση
για σύνδεση της θεμελίωσης του
Λόγου με το πεδίο της πράξης
και για συστηματική και εκλε-
πτυσμένη κριτική κοινωνική θε-
ωρία. Ο Καβουλάκος εντοπίζει
με σαφήνεια τη σημασία της έν-
νοιας του αναστοχασμού για τη
χαμπερμασιανή γνωσιοανθρω-
πολογία των τριών γνωστικών
διαφερόντων. Στο πρώτο επίπε-
δο, αυτό των εμπειρικών-αναλυ-
τικών επιστημών, ο αναστοχα-
σμός παραπέμπει στο τεχνικό
διαφέρον. Η ιστορία των γεγο-
νότων του πνεύματος φωτίζει,
σε ένα δεύτερο επίπεδο, το πρα-
κτικό διαφέρον, που συνίσταται
στην απόπειρα ερμηνείας της
πολιτισμικής παράδοσης και την
εφαρμογή της στα σημερινά πο-
λιτισμικά δεδομένα. Στο τρίτο
και τελευταίο επίπεδο, ο ανα-
στοχασμός καθοδηγείται από το
διαφέρον για χειραφέτηση, αλ-
λά επίσης εμπνυχώνει καθολικά
την ίδια τη γνωσιοανθρωπολογι-
κή αναστοχαστική διαδικασία,
διασφαλίζοντας το γνωσιοαν-
θρωπολογικό οικοδόμημα στο
σύνολό του. Ο Καβουλάκος πα-
ρακολουθεί πολύ στενά τη συζή-
τηση γύρω από το *Γνώση και
Διαφέρον* καθώς και τις αντιρ-

Χιώτης την καταγωγή, ο
Ανδρέας Συγγρός άφησε,
εκτός από τις οικονομικές
ευεργεσίες του, και μία
παρακαταθήκη
κοινωνικού και
οικονομικού
προσανατολισμού, ένα
μοναδικό τεκμήριο
ιστορίας. Τα

Απομνημονεύματα (εκδ.
Εστία, 1998) του Ανδρέα
Συγγρού πρωτοεκδόθηκαν
το 1908 με πρωτοβουλία
της γυναίκας του και με τη
φροντίδα του Γ. Δροσίνη
και του Δ. Βικέλα. Το
εκδοτικό βάρος το σήκωσε
και τότε ο έκδοτικός οίκος
της «Εστίας» και την
εκδοτική επιμέλεια
ανέλαβε ο Δημήτριος
Βικέλας. Στην πρώτη
επανεκδοση, ύστερα από
ενενήντα χρόνια, την
επιμέλεια της έκδοσης
υπογράφουν ο Άλκης
Αγγέλου και η Μαρία-
Χριστίνα Χατζηιωάννου.
Από το 1841 έως το 1893 ο
Συγγρός αναφέρεται σε
όλα τα ζητήματα της
ελληνικής πολιτικής,
οικονομικής και
κοινωνικής ζωής. Η
διαμόρφωση του homo
economicus, που
ενδεχομένως σήμερα μας
φαίνεται αυτονόητη,
διαγράφεται μέσα από τη
δημιουργία των σύνθετων
οικονομικών του
δραστηριοτήτων. Ο
Συγγρός διαμόρφωσε
τους όρους για μια
ρεαλιστική αντιμετώπιση
της ζωής που θέτει την
οικονομική ζωή στο
κέντρο των κοινωνικών
πρακτικών. Μία συνθήκη
που –είτε μας αρέσει είτε
όχι– διέπει το σύνολο της
σύγχρονης κοινωνίας.
Ψήγματα χρυσού μέσ' απ'
τις στάχτες των

κρεματορίων. Η
Φραγκίσκη
Αμπατζοπούλου με την
εξαιρετική μελέτη της *Ο
Άλλος εν Διωγμώ. Η εικόνα
του Εβραίου στη
Λογοτεχνία. Ζητήματα
Ιστορίας και Μυθοπλασίας*
(εκδ. Θεμέλιο, 1998)
ανέλαβε και
πραγματοεύτηκε με
ευθυκρισία και περισσή
συστηματικότητα ένα
ευαίσθητο και κορυφαίο
ζήτημα: αυτό του πολέμου
και της γενοκτονίας μέσα
από τη διαπλοκή ιστορίας
και λογοτεχνίας. Το
σύνθετο εγχείρημά της
συγκροτείται σε μία
διμερή μελέτη. Αφενός
εξετάζει ζητήματα που
αναφέρονται στην
πρόσληψη και τη
λογοτεχνική
αναπαράσταση του
πολέμου και της
γενοκτονίας και
αφετέρου εξετάζει την
εικόνα του Εβραίου στη
διεθνή και ελληνική
πεζογραφία σε σχέση με
τα ιστορικά, κοινωνικά
και λογοτεχνικά
συμφραζόμενα.
Συγχρόνως, επιχειρεί την
εικονολογική ανάλυση
έργων της μυθοπλασίας
για τη ναζιστική
γενοκτονία της περιόδου
1945-1990. Η
προτεινόμενη πολιτισμική
εικονολογία ως μέθοδος
ανάλυσης διαθέτει και το
πρόσθετο αγαθό ότι
μπορεί να αποβεί ένα
πρώτης τάξεως εργαλείο
για τη διερεύνηση της
εικόνας του Άλλου στις
ποικίλες εκδοχές του. Το
βιβλίο αυτό, εκτός από το
ενδιαφέρον που
παρουσιάζει για τους
ειδικούς, αξίζει να
διαβαστεί απ' όλους μας.

ρήσεις και τα αδιέξοδα που ακο-
λουθούν το φιλόδοξο εγχείρημα
του Habermas. Κεντρική θέση
στην προβληματική του Καβου-
λάκου για την εξέλιξη του έργου
του μεγάλου διανοητή κατέχει η
άποψη ότι από τις αρχές της δε-
καετίας του '70, κάτω από το βά-
ρος των προβλημάτων που αντι-
μετωπίζει η γνωσιοανθρωπολο-
γική θεμελίωση του Λόγου, ο
Habermas διαφοροποιεί τον
ορίζοντα της προβληματικής του
και στρέφεται σε μια απόπειρα
διατύπωση μιας εμφατικής θεω-
ρίας (βασισμένης σε μια «καθο-
λική πραγματολογία της δυνα-
τής ομιλίας»), ριζικά διαφορετι-
κής τόσο από την «αρνητική»
κληρονομιά της Σχολής της
Φρανκφούρτης όσο και από τον
βασικό κορμό της έως τότε δική
του κριτικής θεώρησης. Ως χα-
ρακτηριστική της μεγάλης στρο-
φής –και κυρίως ενδεικτική για
την αδυναμία του Habermas να
ξεπεράσει δημιουργικά το δί-
λημμα αντικειμενισμού-σχετικι-
σμού– ο Καβουλάκος επιλέγει
την κριτική του Habermas στον
Gadamer. Ο Habermas ελέγχει
ως σχετικιστική την ερμηνευτική
εμμονή του Gadamer, λησμονώ-
ντας ότι η αποκάλυψη της νοη-
ματοδότησης του *Είναι* –που
υπάρχει ως γλώσσα– είναι κα-
ταρχήν προϋπόθεση διάγνωσης
των υλικών και πνευματικών
εξαρτήσεών του, και με αυτήν
την έννοια αποτελεί και μεθοδο-
λογική προϋπόθεση της αλήθει-
ας.

γ. Η θεμελίωση του Λόγου μέ-
σα από την επεξεργασία της
θεωρίας της επικοινωνιακής
δράσης.

Μακριά τόσο από τις μεθοδο-
λογικές αξιώσεις της ερμηνευτι-
κής όσο και από τις συντακτικού
τύπου βλέψεις της αναλυτικής
φιλοσοφίας, ο Habermas θα
αναζητήσει τα θεμέλια του Λό-
γου σε μια γενικευμένη προβλη-
ματική της επικοινωνίας. Ξεκι-
νώντας από τη διάκριση μεταξύ
συγκρότησης της εμπειρίας (το
πρόβλημα της αντικειμενικότη-
τας) και διαδικασίας ελέγχου
των αξιώσεων ισχύος (το πρό-
βλημα της αλήθειας), προσβλέ-

πει σε μια «ιδανική ομιλιακή κα-
τάσταση» που αποτελεί τη διω-
ποκειμενική διαλογική διαδικα-
σία ελέγχου των ατομικών απο-
φάνσεων. Όπως υπογραμμίζει
ο Καβουλάκος, προκειμένου να
θεμελιώσει το πρόβλημα της
αλήθειας στο πεδίο του επικοι-
νωνιακού πράττειν, ο Habermas
είναι αναγκασμένος να παρου-
σιάσει την επιλογή υπέρ του επι-
κοινωνιακού Λόγου «ως το ίδιο
αναγκαίο με την ομιλία και την
επικοινωνία εν γένει» (σελ. 321).
Ο Καβουλάκος αρνείται να δε-
χτεί αυτό το επιχείρημα με το αι-
τιολογικό ότι το επικοινωνιακό
πράττειν είναι καταρχάς ιστορι-
κό και συγκεκριμένο, δεν επιτί-
πτει δηλαδή στο πεδίο μιας κα-
θολικής ορθολογικής επικοινωνι-
νίας, παρά μόνο στο βαθμό που
η συμμετοχή στο διάλογο αποτε-
λεί αντικείμενο απόφασης.

Τόσο σε ό,τι αφορά την από-
πειρα θεμελίωσης του Λόγου
στο επικοινωνιακό πράττειν όσο
και σε ό,τι αφορά τη θεμελίωση
της «ηθικής του διαλόγου» (που
προτείνει ο Habermas), παρα-
κολουθούμε τον Καβουλάκο να
καταδεικνύει μία προς μία τις
πτυχές της φιλοσοφικής και
ιδεολογικής ταυτόχρονα ανα-
δίπλωσης του Habermas προς
όφελος μιας συντηρητικής εμ-
φατικής θεωρίας της νεωτερι-
κότητας, όπου εκτός των άλλων
το δυτικό παράδειγμα κατα-
λαμβάνει μάλλον άδικα την κυ-
ρίαρχη και ίσως αποκλειστική
θέση.

Στις παρυφές της κριτικής στο
ύστερο έργο του Habermas, ο
Καβουλάκος βρίσκει τρόπο να
προτείνει εναλλακτικές προ-
βληματικές γύρω από το δίλημ-
μα σχετικισμού-αντικειμενι-
σμού, αλλά και γύρω από τις
δυνατότητες θεμελίωσης μιας
ριζοσπαστικής κριτικής της
σύγχρονης κοινωνίας χωρίς την
ανάγκη προσφυγής σε ένα συλ-
λογικό υπερβατικό πανιστορι-
κό υποκείμενο. Χωρίς να επε-
κταθούμε, σημειώνουμε επι-
γραμματικά τις δύο βασικές συ-
νιστώσες, πάνω στις οποίες αρ-
θρώνεται τόσο η κριτική όσο
και η θέση του Καβουλάκου:

α. Άρνηση της δυνατότητας να
θεμελιωθεί ο Λόγος εξαρχί-
με καθολική αξίωση.

β. Αποδοχή του βασικού κορ-
μού των επιχειρημάτων της ερ-
μηνευτικής οπτικής.

Οι συνιστώσες αυτές οδηγούν
σε «αρνητική θεμελίωση» του
Λόγου (στο σημείο δηλαδή
όπου η επιμέρους συλλογικότη-
τα φθάνει να «αναγνωρίσει την
τυχειρότητά της»). Ο Καβουλά-
κος μοιάζει να έχει συναίσθησι-
του ασταθούς και υπό συνεχή
αίρεση ορίζοντα στον οποίο
προσβλέπει η άποψη αυτή. Με
αυτήν την έννοια θέτει κατά
προτεραιότητα το πρόβλημα της
αυτονομίας και αφήνει σε δεύ-
τερο πλάνο το πρόβλημα της
αλήθειας, θέλοντας έτσι να υπο-
γραμμώσει ότι μόνο σε όρους
πραγμάτωσης της ιστορίας είναι
δυνατή και η αναζήτηση των
κριτηρίων της αλήθειας.

Στο σύνολό της η προσπάθεια
του Καβουλάκου αποτελεί μια
εμπεριστατωμένη και συστημα-
τική εργασία. Εμπεριστατωμένη
με την έννοια ότι εξαντλεί, κα-
το δυνατό, τα διαθέσιμα επιχει-
ρήματα, συστηματική με την έν-
νοια ότι η ανάγνωση του έργου
του Habermas και η κριτική του
θέαση υπακούουν αυστηρά στην
αρχικό σχεδιασμό αλλά και στην
τάξη που διέπει το χαμπερμα-
σιανό έργο εν γένει. Ιδιαίτε-
ρμεία πρέπει να γίνει στη βιβλιο-
γραφική πληρότητα και αυστη-
ρότητα της εργασίας, κυρίως αν
συγκριθεί με το εύρος και το βά-
θος των έργων, με τα οποία ανα-
μετρήθηκε ο συγγραφέας της
Συμπληρωματικά σε σχέση με
ό,τι έχει αναφερθεί παραπάνω
η εργασία του Καβουλάκου δια-
θέτει δύο μεγάλες αρετές: πρώ-
τον, έχει σαφή και συνεκτική κε-
ντρική θέση, μέσα από την οποία
ξετυλίγονται αρμονικά διαφο-
ρετικές προβληματικές για ση-
μαντικά φιλοσοφικά και κοινω-
νικά ερωτήματα. Δεύτερον, αν-
τιμετωπίζει τον Habermas ως
τον φιλόσοφο που με το έργο του
κλονίζει, λιγότερο ή περισσότε-
ρο συνειδητά, την ίδια τη θεμε-
λιώδη αξίωση της σκέψης του
δηλαδή την αξίωση καθολικότη-

του φιλοσοφικού στοχα-
σίου. Από την πρώτη αρετή, αυ-
της σαφούς και συνεκτικής
κριτικής θέσης, η εργασία του
Καβουλάκου αντλεί επιστημονι-
κή δύναμη, από τη δεύτερη
είπωτοτυπία και ερευνητι-
κή προσπάθεια.

Τό που ίσως ξενίζει στην
εργασία του Καβουλάκου είναι
ένας ερευνητής που θέλγε-
ρανερά από την ερμηνευτι-
κή προσέγγιση παραμένει αυ-
τά προσηλωμένος στα χα-
ράγματα των επιχειρημάτων,
από τις οποίες ίσως να αγγίζει
ερμηνευτικά το ιστορικό πλαίσιο
μέσα στο οποίο διαμορφώ-
νεται το έργο του Habermas,
να φωτίσει έτσι περισσότε-
ρη απογοήτευση και την έλ-
λην ανατρεπτική διάθεση
που καταγράφονται στην ύστε-
ρη περίοδό του. Είναι πιθανό
το ίδιο το χαμπερμασιανό

έργο υποβάλλει/επιβάλλει στον
μελετητή του αυτήν την εμμονή
στον κορμό των θεωρητικών
επιχειρημάτων, εμποδίζοντας
έτσι μια περισσότερο σύνθετη
εργασία, που να αγγίζει ταυτο-
χρόνως και το πεδίο της ιστο-
ρίας των ιδεών.

Εν κατακλείδι, η εργασία του
Καβουλάκου, εκτός από το ότι
αποτελεί μια καλή ευκαιρία για
ν' αρχίσει (ή για να τελειώσει)
και να με τον Habermas, έχει
και το θάρρος να προτείνει μι-
κρές αλλά ανθεκτικές εναλλα-
κτικές μορφές σκέψης για με-
γάλα ζητήματα του φιλοσοφι-
κού στοχασμού. Παρά το γεγο-
νός ότι θα προτιμούσαμε η ανα-
δυόμενη έννοια της αυτονομίας
να συνδέεται κυρίως με την
ελευθεριακή δυνατότητα των
ανθρώπων να αναγνωρίζουν
και να μεταλλάζουν τα δεδομέ-
να των αναγκών της ζωής τους,

δεν μπορούμε παρά να ανα-
γνωρίσουμε ότι οι θεωρητικές
προτάσεις του συγγραφέα
(που, θεμιτά, δανείζονται στοι-
χεία από τον Gadamer ή τον
Καστοριάδη) είναι άξιες προ-
σοχής και συνέχειας.

Ιωάννης Παπαδογεώργης

1. Δεν πρόκειται απλά και μόνο
για καθαρά θεωρητικό ενδιαφέ-
ρον. Στην εξέλιξη του έργου του
μεγάλου σύγχρονου διανοητή
—που περιγράφεται ορθά από τον
μελετητή Καβουλάκο ως πορεία
από την κριτική θεώρηση του κό-
σμου σε μια θεωρία με την εμφατι-
κή έννοια— αντανακλώνται εν μέ-
ρει η περιπέτεια των ιδεών αλλά
και της πρακτικής της Αριστεράς,
τα πλαστά ή πραγματικά αδιέξοδα
των εναλλακτικών του καπιταλι-
στικού συστήματος στρατηγικών,
αλλά και το περιβάλλον των αντι-
παραθέσεων μέσα στο οποίο αυτές
αναπτύσσονται.

Το ηθικό και το πολιτικό

ος Λίποβατς,
ανάλυση-Φιλοσοφία
ιτική Κουλτούρα:
ελεγχόμενα Κείμενα,
Πλέθρον, Αθήνα 1997

αυτόν τον τόμο ο συγγρα-
ς έχει συμπεριλάβει άρθρα
που καλύπτουν το φάσμα
σύγχρονης θεωρητικής συ-
ζησης. Ο Θ. Λίποβατς θέτει
ερώτημα «τι είναι ένα υπο-
κείμενο» και δίνει απαντήσεις
σε διάφορους δογματισμούς, ξεκινώ-
ς από τη φροϋδική και λα-
νγκιανή ψυχανάλυση.

Το άλλο ερώτημα που θέτει εί-
ναι «τι είναι το Πολιτικό» και
προτείνει μια απάντηση που δεν
απορρίπτει την ύπαρξη του υποκει-
μένου μέσα στο πολιτικό πράτ-
τη — γάτι πολύ συνηθισμένο
στη κοινωνιολογία. Ταυτίζει,
στην ουσία, φαντασιώσεις, άγχη,
μυθολογίες και μυθολογίες παί-
νουν έναν θεμελιακό ρόλο στο
πρόβλημα της πολιτικής κουλτούρας.
Εξάλλου, ο συγγραφέας διερω-
τάται για τη σχέση ανάμεσα στο

Ηθικό και το Πολιτικό, ένα
κατ' εξοχήν ερώτημα της πολι-
τικής φιλοσοφίας. Η σχέση αυ-
τή δεν είναι για τον συγγραφέα
ούτε απλή ούτε μονοσήμαντη
και δεν τρέφει αυταπάτες για
τη δυνατότητα συνύπαρξης του
Ηθικού με το Πολιτικό, όμως
δεν θεωρεί αυτό τον προβλημα-

τισμό άνευ πρακτικού ενδιαφέ-
ροντος, τουναντίον παίρνει θέ-
ση ενάντια στον πολιτικό σκε-
πτικισμό και στον πολιτικό φα-
ντισμό. Πέραν αυτών, υπάρ-
χουν και άρθρα με αναφορές
σε επίκαιρα θέματα της ελλήνι-
κής πολιτικής κουλτούρας.

Σωτήρης Ντάλης

Οι Πρωθυπουργοί της Ελλάδος - Αντώνης Μακρυδημήτρης
Εκδόσεις: Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1997

Πολύ ενδιαφέρουσα έκδοση που αναλύει σε βάθος το πλήρες ιστορικό
διάγραμμα των πρωθυπουργών της Ελλάδος, από τον Καποδίστρια έως
τον Κ. Σημίτη.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου αναλύονται διεξοδικά και περιεκτικά οι
171 θητείες των 90 πρωθυπουργών.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, βιογραφούνται με τρόπο γλαφυρό 30
πρωθυπουργοί, όσοι, δηλαδή, άσκησαν την εξουσία για διάστημα άνω
του έτους και με την εμπιστοσύνη των αντιπροσωπευτικών σωμάτων. Οι
βιογραφίες συνοδεύονται και από εντυπωσιακές προσωπογραφίες των
ιστορικών προσωπικοτήτων. Τέλος, το βιβλίο συμπληρώνεται με σειρά
διαφωτιστικών πινάκων και διαγραμμάτων με ημερομηνίες και στατιστι-
κά στοιχεία, καθώς και εκτενή βιβλιογραφική τεκμηρίωση.

Το βιβλίο είναι ένα πλούσιο έργο που ανάγλυφα και γλαφυρά ιστορίζει
τις πολιτικές καταστάσεις του τόπου μας από το 1828 μέχρι σήμερα.

Η έρευνα, η ανάλυση και η κριτική γίνεται διά μέσου των προσώπων που
έγιναν πρωθυπουργοί για ελάχιστα, μικρά ή μεγάλα χρονικά διαστήμα-
τα και ανάλογα με τη συμβολή τους στη διαμόρφωση και την εξέλιξη
των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών καταστάσεων και των εθνι-
κών θεμάτων.

Έχει το χάρισμα του
γλαφυρού λόγου, την
ακρίβεια του
επιστημονικού και την
τόλμη του ελεύθερα
σκεπτόμενου ανθρώπου.

Ωρες σχολής ωθούν σε
αναγνώσεις
ευθυμογραφημάτων.
Ωστόσο, όλο και
λιγοστεύουν οι ώρες
σχολής, καθώς και τα
ευθυμογραφήματα.
Άλλωστε, ένας
ευθυμογράφος που κάνει
«στα σοβαρά» τη δουλειά
του βρίσκει τον τρόπο να
μας διασκεδάζει
σοβαρολογώντας. Αυτή
είναι η περίπτωση του
Γιώργου Καραμάνου, μια
γνήσια λαϊκή φωνή, που
αξίζει να την ακούσετε
διαβάζοντας τις
Λαχανίδες και
Λαχανάκια Βρυξελλών
(εκδ. Δήμου Μιδέας,
1997).

Ανθολογίες και
ανθολογούμενοι· ειδικές
κατηγορίες, χρονολογικές
κατατάξεις, τοπικοί
προσδιορισμοί είναι τα
κύρια κριτήρια επιλογής,
που συνδέονται πάντοτε
με τα προσωπικά κριτήρια
του ανθολόγου. Κρατώ
στα χέρια μου την
Ανθολογία
Κωνσταντινουπολιτών
Ποιητών του Εικοστού
Αιώνα φτιαγμένη με
μεράκι από τον
Χαράλαμπο Κ. Βάιο (εκδ.
Σύνδεσμος των εν
Αθήναις
Μεγαλοσχολιτών, 1997):
«Θαύμα οι μανόλιες κι
όργιο / το καλοκαίρι του
'50 / στην όχθη του
Βοσπόρου / την ασιατική. /
Τρελάθηκεν ο Αύγουστος /
—από καιρό κι εγώ...».

ο χαρτοκόπτης

Φιλία, συντροφικότητα καὶ κριτική

ΣΤΗ ΔΙΝΗ τοῦ γαλλικοῦ Μάη τοῦ '68, ὁ Μωρίς Μπλανσό μαζί με μιὰ ομάδα φίλων, «ένωμένων ἀκόμη καὶ μέσα στὶς διαφωνίες τους», συμμετέχει στὶς «Ἐπιτροπές δράσης» ὅπου «δὲν ὑπῆρχαν φίλοι ἀλλὰ σύντροφοι ποὺ ἀμέσως μιλοῦσαν μεταξύ τους στὸν ἐνικό». Ὁ Γάλλος συγγραφέας ὁμολογεῖ: «Παρὰ τίς προφυλάξεις μας, μέσα στὶς Ἐπιτροπές δράσης καὶ ἄλλου, συνεχίζουμε νὰ προκαλοῦμε ἐπιφυλάξεις, γιατί ἡ φιλία δὲν παραμερίζει μπροστὰ στὴ συντροφικότητα. Στούς συντρόφους μιλούσαμε μετὰ τὸ ἐσύ, ὡς φίλοι ὅμως δὲν μιλούσαμε μεταξύ μας στὸν ἐνικό». Ὡστόσο, στὸ τέλος τοῦ κειμένου του –*Υπὲρ τῆς φιλίας*, ὁ τίτλος– ὁ Μπλανσό παραδέχεται ὅτι «ὁ μόνος φίλος» μετὰ τὸν ὁποῖο συνομιλοῦσε στὸν ἐνικό ἦταν ὁ Λεβινάς.

ΔΕΝ ΣΚΟΠΕΥΩ ΝΑ ΚΡΙΝΩ οὔτε νὰ ἀποφανθῶ κατὰ πόσον εἶναι δικαιολογημένη ἡ συγκεκριμένη διαφορετικὴ χρῆση τοῦ ρηματικοῦ προσώπου τὴν ὁποία προκρίνει ὁ Μπλανσό. Αὐτὸ ποὺ μετὰ ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ στάση ποὺ υἱοθετεῖ ὁ κριτικὸς σήμερα, κυρίως –ὄχι ὅμως καὶ ἀποκλειστικά– μέσα ἀπὸ τίς τακτικὲς σελίδες τῶν ἐφημερίδων. Πολὺς λόγος γίνεται τελευταία γιὰ μιὰ σύγχρονη «ἀριστερὴ» κριτικὴ. Παλαιότερα ἡ ἔννοια αὐτὴ ἦταν συνυφασμένη μετὰ τὴ συντροφικότητα, καὶ οἱ διαφωνίες μεταξύ τῶν ἀριστερῶν συντρόφων κριτικῶν ἦταν σχεδὸν πάντοτε ὁμαδοποιημένες: οἱ μὲν ἐναντίον τῶν δέ. Ποτὲ δὲν εἶχε διανοηθεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ καὶ νὰ δείξει ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ἄλλες, ἴσως περισσότερες, ἐξατομικευμένες κριτικὲς διχαστασίες μέσα στὸν ἴδιο τὸ χωρὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Ὁ κριτικὸς λόγος ἐπνιγε τὴ διαφορετικότητα στὸ ὄνομα τῆς ἰδεολογικῆς συνοχῆς.

ΣΗΜΕΡΑ, ΤΟ Αἴτημα μιᾶς κριτικῆς ποὺ θὰ στηρίζεται σὲ αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ συντροφικότητα εἶναι παρωχημένο: ἡ κριτικὴ φωνὴ –εὐτυχῶς– εἶναι ἰδεολογικά λιγότερο ὁμοιογενὴς, ἀλλὰ –δυστυχῶς– μονότονα καὶ ἐπικίνδυνα ἐξατομικευμένη, ὑπαγορευμένη ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὰ συμφέροντα καὶ τὸν ἀνταγωνισμό τῶν ἐκδοτῶν, τὴ διαφημιστικὴ προκατασκευασμένη προβολή, τὸν ξέφρενο, ἐφήμερο ρυθμὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ πολιτιστικοῦ προϊόντος, τίς προσωπικὲς φιλοδοξίες, τίς ὑπολογισμένες εὐκαιριακὲς συμμαχίες. Ὑπ' αὐτὲς τίς συνθήκες πολλοὶ κριτικοί, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι ποὺ καλύπτονται κάτω ἀπὸ τὴ στέγη μιᾶς ὑπόρρητης συντροφικότητας, ἐνισχύουν τὴν ὑποπτη, καιροσκοπικὴ κριτικὴ τους στάση προσπαθώντας νὰ ὀχυρωθοῦν πίσω ἀπὸ τὴ συλλογικότητα μιᾶς κατ' ὄνομα φιλίας. Δὲν εἶναι λίγοι οἱ ἀρθρογράφοι ποὺ ἀνταλλάσσουν «συναλλασσόμενες» φιλοφρονήσεις χρησιμοποιώντας κατὰ περίσταση, εὐκαιριακὰ καὶ ἰδιοτελῶς τὸ χαρακτηρισμὸ «ὁ φίλος μου», ἀκόμη καὶ γιὰ πρότερους δεδηλωμένους ἐχθρούς.

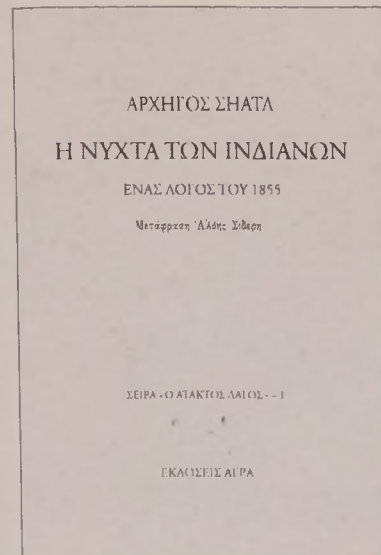
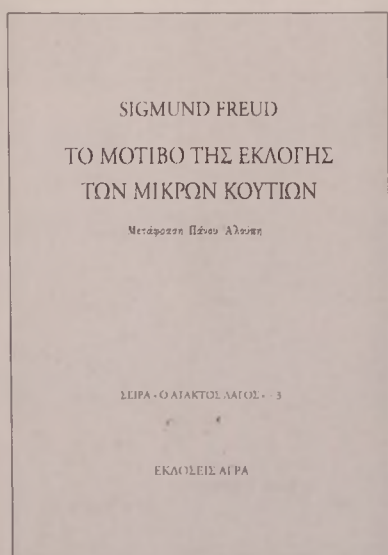
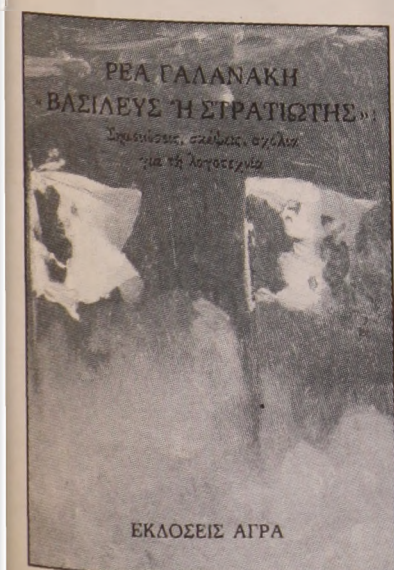
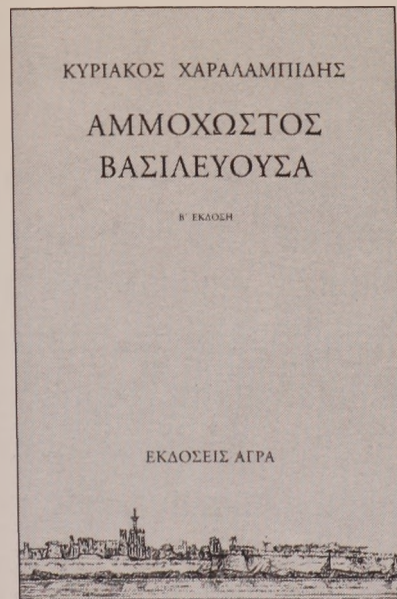
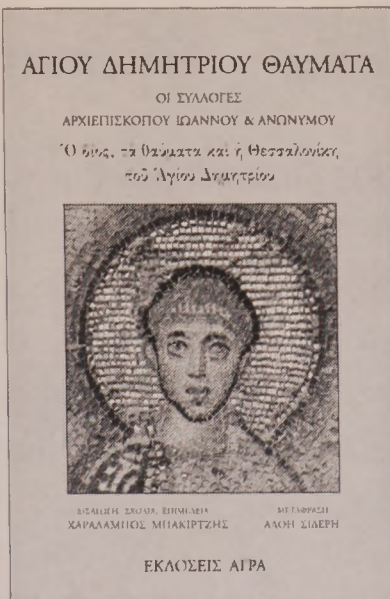
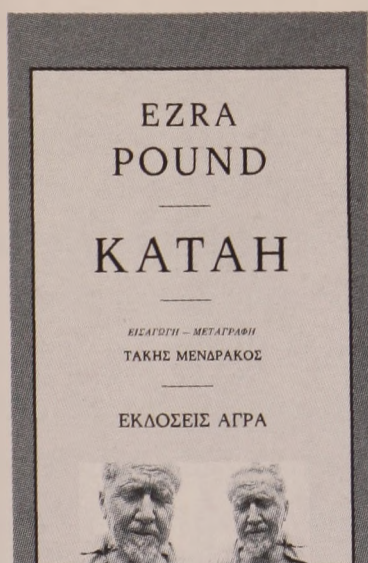
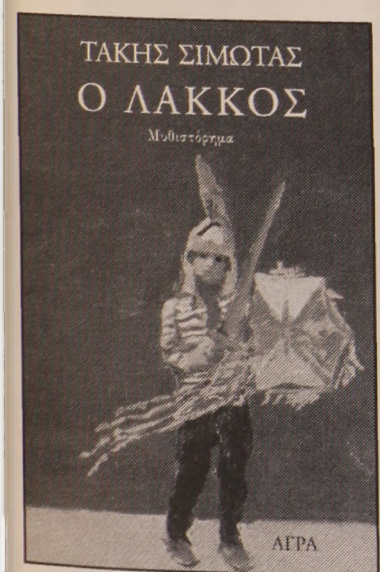
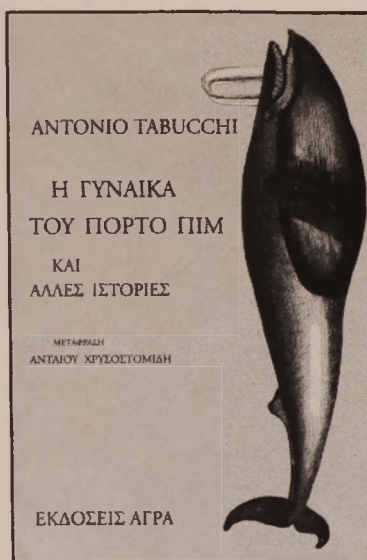
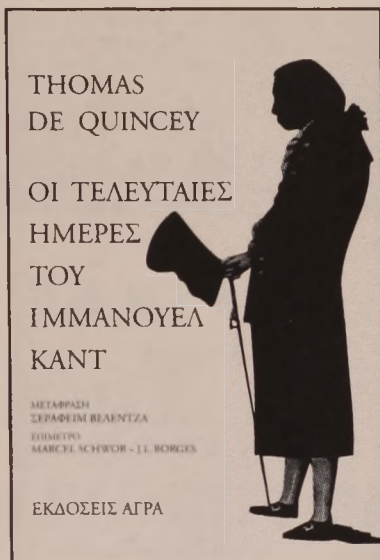
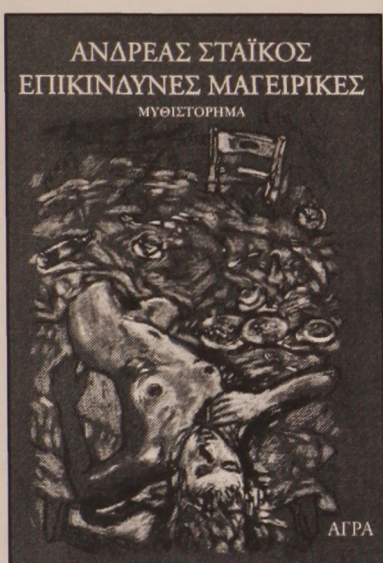
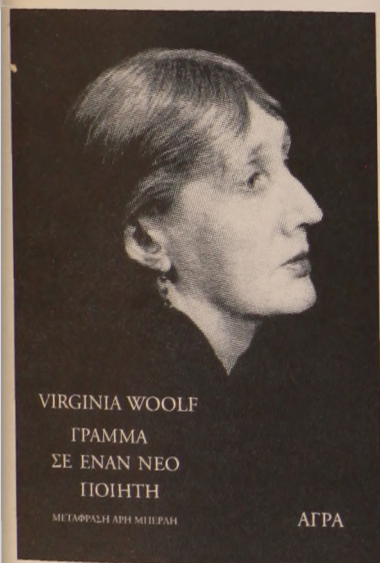
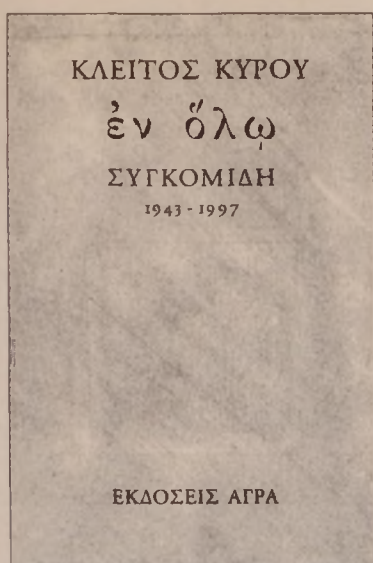
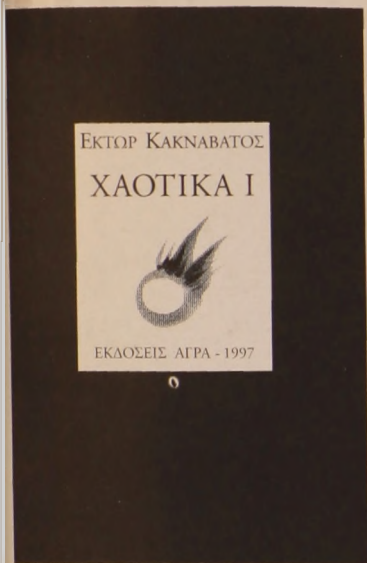
ΦΡΟΝΩ ΟΤΙ Η ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΟΤΗΤΑ καὶ ἡ φιλία ποὺ στηρίζεται στὴν οἰκειότητα τοῦ «ἐσύ» εἶναι ἴσως ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς κριτικῆς. Ἡ οἰκειότητα αὐτὴ δὲν ἐπιτρέπει στὸν κριτικὸ νὰ κρατήσῃ τίς ἀποστάσεις ἀπὸ τοὺς κρινομένους, νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑτερόδοξη κρίση του χωρὶς νὰ διαρρήξῃ συντροφικούς, φιλικούς δεσμούς.

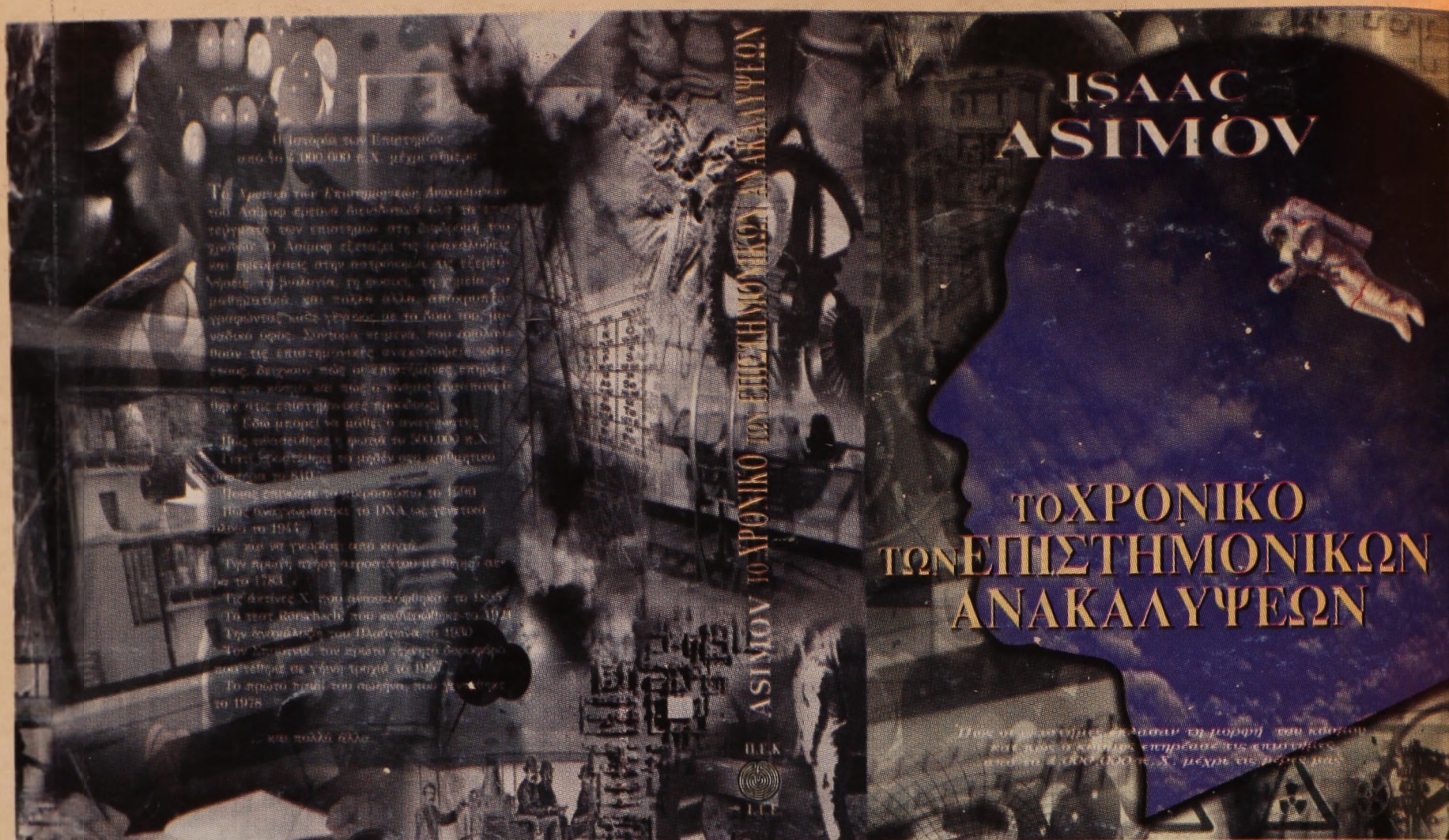
Η ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΗ προσφώνηση τοῦ Μπλανσό πρὸς τὸν φίλο μᾶς δείχνει τὸ δρόμο ποὺ πρέπει νὰ βαδίσῃ ἡ σημερινὴ κριτικὴ. Στὴν ἐποχὴ μας, τοῦ ὀξυμμένου ἀτομικισμοῦ καὶ τοῦ ἀνελέητου, δίχως ἀρχές, ἐκδοτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ὅπου δοκιμάζεται τόσο ἡ συντροφικότητα ὅσο καὶ ἡ πραγματικὴ φιλία, ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ μιὰ ἀμερόληπτη κριτικὴ, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ λογικὴ τῶν ἀνταλλαγμάτων, τῆς συναλλαγῆς, τῆς ὑποκρισίας καὶ τοῦ καιροσκοπισμοῦ εἶναι ἡ διαφύλαξη καὶ κατοχύρωση τῆς δυνατότητας νὰ κρίνεις μιλώντας –ἀνεξαιρέτως– σὲ συντρόφους, φίλους, γνωστοὺς καὶ ἄγνωστους, ἀκόμη καὶ ἐχθρούς, μετὰ τὸ «ἐσεῖς». Ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ φίλος ποὺ κρίνεται εἶναι ὁ Λεβινάς...

ΑΠΟ ΤΟΝ
**ΒΑΓΓΕΛΗ
ΜΠΙΤΣΩΡΗ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΑΠΟ ΤΟ 1979

Isaac Asimov
**Το Χρονικό
των επιστημονικών ανακαλύψεων**

*Μια σπουδαία επιστημονική εγκυκλοπαίδεια
για την ιστορία των επιστημών και των ανακαλύψεων*

Πρόκειται για μια σπουδαία επιστημονική εγκυκλοπαίδεια για την ιστορία των επιστημών και των ανακαλύψεων, από την εμφάνιση των πρώτων ανθρωπιδών το 4.000.000 π.Χ. και την τιθάσευσή της φωτιάς το 500.000 π.Χ. έως και τις επιστημονικές ανακαλύψεις που κατέγραψε το Ασίμωφ μέχρι το 1992. Ερευνώντας διεξοδικά όλα τα επιτεύγματα των επιστημών στη διαδρομή του χρόνου, ο Ασίμωφ εξετάζει, μεταξύ άλλων, τις ανακαλύψεις και εφευρέσεις στην αστρονομία, τη βιολογία, τη φυσική, τη χημεία, τα μαθηματικά, αποκρυπτογραφώντας κάθε γεγονός με το δικό του, μοναδικό ύφος, επιτρέποντάς μας να συμμεριστούμε τις συγκινήσεις και να αντιληφθούμε τη σπουδαιότητα των επιστημών στο πέρασμα των αιώνων. Σύντομα κείμενα, που ακολουθούν τις επιστημονικές ανακαλύψεις κάθε περιόδου και έτους, δείχνουν πώς οι επιστήμονες επηρέασαν τον κόσμο και πώς ο κόσμος ανταποκρίθηκε στις επιστημονικές προόδους. Εδώ θα δει κανείς την ανακάλυψη των πλανητών και των ιών, θα μάθει πώς εφευρέθηκαν τα ατμόπλοια, τα τηλεσκόπια και τα διαστημόπλοια. Θα γνωρίσει τις συνθήκες οι οποίες συνδέονται με την κατασκευή της πρώτης χειράμαξας (400), με το πηρούνι (1071), τα ματογυάλια (1249), το κανόνι (1346), τον περίπλου της Γης (1523), τους διεστιακούς φακούς (1784), τις ακτίνες X (1895), την ανακάλυψη του Πλούτωνα (1930), το πρώτο παιδί του σωλήνα, που γεννήθηκε το 1978... και πολλά άλλα. Γεγονότα ελάχιστα γνωστά ζωντανεύουν στις σελίδες αυτού του περιεκτικού χρονικού, προσθέτοντας έναν ανάλαφρο, αλλά πάντα διδακτικό, τόνο στην αφήγηση.

[17 x 24 cm, σελ. 880 – 9000 δρχ.]